

ELGOIBARKO EUSKARA

berbak, egiturak eta irakurgaiak

Jesus Mari Makazaga

LEGE-GORDAILUA:

I.S.B.N.:

MAKETAZIOA: Lapitz digitala S.L.

INPRENTA: Antza.

ARGAZKIAK: Asier Orbea, Barren aldizkaria.

AZALA: Naiara Errasti.

*Zuri eskaintzen dizut liburu hau, Ascen,
bihotz-bihotzez.*

[...]

Amonaren alxia
ago sutondoan
aren ipuirik alde
ik jaso gogoan?
Ik ez? Laratzak? Ezta...
Ez uste gozoan
geunden ta gure poza
betiko da joan.

Orduan belaunikatu
nintzan auts gañera.
Ark gordetako sua
zu ere il ote zera?
Autsa pitinka urratu
nuan, beldur bera.
Sua bizirik dago
galduak ez gera.

Geroztik ari nauzu
auts zaarrak astintzen
aiton-amon guztien
ipuiak jasotzen
erriaren pitxiak
magalean biltzen
ez baita il gure erria
zutitu gaitezen.

[...]

Euskal Pizkundea (Xabier Lizardi)

ATARIKOA

0. SARRERA

1. FONOLOGIA

2. IZENAREN MORFOLOGIA

3. ADITZAREN MORFOLOGIA

4. SINTAXIA

5. ESAMOLDEAK

6. IRAKURGAIAK

7. HIZTEGIA

8. BIBLIOGRAFIA

9. OINARRIZKO HIZTEGIA

AURKIBIDE ANALITIKOA

HITZAURREA	13
ATARIKOA	17
0. SARRERA	33
0.1. Elgoibarren kokapena eta mugak	33
0.2. Elgoibarko euskararen kokapena	34
0.3. Elgoibarko euskararen ezagutza- eta erabilera-datuak	39
0.4. Transkripzio-irizpideak	41
1. FONOLOGIA	45
1.1. Bokalak	45
1.2. Diptongoak	49
1.3. Kontsonanteak	50
2. IZENAREN MORFOLOGIA	63
2.1. Kasu-marken taulak	63
2.2. Kasu-marken sistemaren ezaugarri orokor batzuk	72
2.3. Kasu-markak eta haien erabilera aipagarri batzuk	74
2.4. Postposizioak	84
2.5. Izen-sintagmaren beste osagai batzuk	90
2.6. Eratorpen-atzizkiak	93
3. ADITZAREN MORFOLOGIA	103
3.1. Aditz-taulak	104
3.1.1. Aditz laguntzailea	104
3.1.1.1. NOR (DA aditza)	104
3.1.1.2. NOR-NORI (ZAIIO aditza)	106
3.1.1.3. NOR-NORK (DU aditza)	109
3.1.1.4. NOR-NORI-NORK (DIO aditza)	114
3.1.2. Aditz trinkoa	120
3.1.2.1. NOR: aditz trinko iragangaitzak	120
3.1.2.2. NOR-NORK: aditz trinko iragankorrak	121

3.2. Aditzen erabilera-adibide gehiago	126
3.3. Aditzaren ezaugarri orokor batzuk	129
3.4. Aditz berezi batzuen erregimenak	133
4. SINTAXIA	137
4.1. Perpaus juntatuak	138
4.1.1. Banakaritza	138
4.1.2. Perpaus juntatuen adibideak	139
4.1.3. Juntagailuak izen-sintagmetan	140
4.2. Mendeko perpausak	141
4.2.1. Perpaus osagarriak	141
4.2.2. Perpaus erlatiboak	148
4.2.3. Denborazko perpausak	150
4.2.4. Kausazko perpausak	155
4.2.5. Baldintzazko perpausak	160
4.2.6. Kontzesiozko perpausak	162
4.2.7. Konparaziozko perpausak	164
4.2.8. Ondoriozko perpausak	167
4.2.9. Helburuzko perpausak	167
4.2.10. Moduzko perpausak	169
4.3. Testu-mailako lotura	172
4.3.1. Lokailuak	172
4.3.1.1. Emendiozkoak	172
4.3.1.2. Hautakariak	172
4.3.1.3. Aurkaritzakoak	173
4.3.1.4. Ondoriozkoak	174
4.3.1.5. Kausazkoak	174
5. ESAMOLDEAK	177
5.1. Atsotitzak, esaerak eta lokuzioak	178
5.2. Harridurazko esaldiak: interjekzioak, esklamazioak...	197
5.3. Onomatopeiak	202
5.4. Elipsia	206
5.5. Errepikapenak	207
5.6. Kontakizunak bideratzeko egiturak	209
5.7. Baiezko balioa duten ukapenak	211

5.8. Eufemismoak	212
5.9. Erdarakadak	213
5.10. Bestelako egitura aipagarri batzuk	214
6. IRAKURGAIAK	219
6.1. Eskola	220
6.2. Neskametzta	225
6.3. Soldadutza	227
6.4. Gerra zibila	229
6.5. Baserria	233
6.6. Tailerra	238
6.7. Erromeriak	239
6.8. Ezteiak eta eztei-bidaiak	242
6.9. Jokoak eta jolasak	243
6.10. Ospakizunak	248
6.11. Euskara	251
6.12. Gaitzizenak	258
6.13. Gose- eta haize-urtea	259
6.14. Altzolako berri	261
7. HIZTEGIA	265
8. BIBLIOGRAFIA	339
9. OINARRIZKO HIZTEGIA	347

LIBURUAN ERABILI DIREN LABURDURAK

Euskaltzaindiak bere gramatika- eta hiztegi-lanetan erabiltzen dituen laburdurak erabili ditut, *Euskal Gramatika: Lehen Urratsak* gramatika-bilduman eta *Hiztegi Batuan*.

ad.	Aditza	IS	Izen-sintagma
adb.	Adberbioa	iz.	Izena
adlag.	Adizlaguna	izlag.	Izenlaguna
arrunk.	Arrunkeria	izord.	Izenordaina
euf.	Eufemismoa	junt.	Juntagailua
fig.	Figuratua	lgart.	Lagunartekoa
g.er.	Gutxi erabilia	lok.	Lokailua
g.g.er.	Gaur gutxi erabilia	onomat.	Onomatopeia
grad.	Graduatzailea	pei.	Peioratiboa
haur.	Haur hizkera	postpos.	Postposizioa
ik.	Ikus	zah.	Zaharkitua
interj.	Interjekzioa	zenbtz.	Zenbatzailea

Erreferentziako zenbait lanen eta autoreren laburdurak ere erabili ditugu lanean zehar; honako hauek dira:

EI	<i>Erizkizundi Irukoitza</i> (Euskaltzaindia)
EAEL	<i>Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa</i>
EGLU	<i>Euskal Gramatika: Lehen Urratsak</i> (Euskaltzaindia)
Y	Pedro de Yrizar
Z	Koldo Zuazo

Oharra: Liburuaren amaieran, oinarrizko hiztegi terminologiko bat aurkituko du irakurleak: hizkuntzalaritza-kontuetan aditua ez den irakurleari lagungarri gertatuko zaiolakoan osatu dut hiztegitxoa.

Elgoibarko hizkerak beti eman du zeresana. Manuel Larramendi jesuitak aztertu zuen lehenengoz Gipuzkoako euskara, XVIII. mendean, eta Bizkaikoekin batera jarri zituen Deba ibarreko hizkera gehienak, Debakoa eta Mutrikukoa ez bestea. Elgoibarkoa, ostera, ez zuen ez Gipuzkoa ez Bizkaikoekin batu, eta bien tartekotzat jo zuen.

Hurrengo mendean ekin zion Bonaparte printzeak euskara aztertzeari, eta berari zor diogu euskalkien lehenengo sailkapen zehatza, 1869an aurkeztua. Dena dela, Deba ibarreko hizkerak Bizkaiarekin edo Gipuzkoarekin ezartzeko orduan, gauza bakarrari begiratu zion: dot ala det esaten ote zen ikusi zuen. Hori dela eta, Bizkaiarekin batera ezarri zuen Elgoibar.

Egia osoa esan behar bada, Jose Antonio Uriarte fraide frantziskotarra izan zen Bonaparteren berriemailea Deba ibarrean, eta hark Elgoibar Bizkaian, baina Altzola Gipuzkoan sartzeko esan zion, eta horixe egin zuen Azkuek XX. mende hasieran. XX. mende amaieran, berriz, Pedro Irizarrek euskara gipuzarekin lotu zuen Elgoibar guztia.

Elgoibarko hizkera bere osotasun guztian aztertu du Jesus Mari Makazagak liburu honetan, eta oraintxe jakingo dugu egia non dagoen: Gipuzkoako euskararekin ala Bizkaikoarekin batu behar den, ala bien tartekoa ote den.

Dena dela, ez da hori gehien ardura duena. Hizkuntzak erabiltzeko dira lehenengo eta behin eta, batez ere, zeregin hori egokiago betetzen laguntzera dator Makazagaren lana. Eta bazen horren beharra.

Joan den aspaldi luzean, euskaraz egin da gure arteko ahozko hartu-eman eta, etxean eta herrian ikasitakoarekin, ederki moldatu gara. Idazterakoan eta urruneko euskaldunekin elkartzerakoan, berriz, erdara baliatu dugu eta, erdaraz zekienak, hura erabiltzeko ere ez du izan arazorik.

Azken urteotan, ostera, gauzak nabarmen aldatu dira, eta erdaraz egin diren zenbait gauza euskaraz ere egin ditzakegula erabaki da. Eta horrexek ekarri ditu arazoak eta buruhaustak.

Bateko eta besteko euskaldunekin erraz eta eroso jarduteko, nork bere herriko hizkera erabiltzea ez zela irtenbidea ikusi da, eta hizkera zabalago bat egin eta ikasi beharra egon da. Eta horrela, euskara batua sartu da gu guztion herrietan eta etxeetan.

Euskararen aldeko ahalegina gorabehera, gainera, erdararen indarra ez da batere makaldu, eta hura ere etxeko egin zaigu. Oso etxeko, gainera, irratian eta telebistari esker.

Aldakuntza horiek direla eta, erdara, euskara batua eta gure herriko hizkera nahastu egin dira gazte jendearen jardunean, eta nahaste hori ez da beti komeni bezain dotorea eta atsegina. Ondo dago, eta beharrezkoa da, erdara eta euskara batua jakitea eta erabiltzea, baina herri euskaldunetan bertako betikoa ere aintzakotzat hartu behar da, eta egoki erabiltzeko gai izan behar da. Eta horretan egin dugu huts azkenaldi honetan.

Duda gabe, Elgoibarren ere azaldu dira nahasketaren kalteak agerira eta, espero dezagun, gauzak bere onera ekartzen lagunduko duela Makazagaren liburuak. Bada, behintzat, bertan zer ikusia eta zer ikasia.

Elgoibartarrentzat ez ezik, gainera, beste jende multzo zabal batentzat ere lagungarri gerta daiteke eskura jarri zaigun liburua. Herri hazia da Elgoibar, 10.000 bizilagunetik gorakoa, eta bertako lantegi eta ikastetxeei esker, kanpoko hainbat lagun bereganatzen dituen. Inguruetako herri euskaldunetakoak dira asko: Mendaro, Deba, Azkoitia, Markina, Eibar, Soraluze... aldetik datozenak, baina erdaldunak ere sarri eta ugari etortzen dira.

Batez ere urrunetik datozen horiekin sortzen da arazoa. Asko dira kanpotar izaten jarraitu nahi dutenak, baina bertakotu nahi dutenak ere badira, eta bigarren multzo horretakoekin geuk nola jokatu ere bada arazoa. Eta garbi dago, benetan bertakotuko badira, Elgoibarko euskara erakustea edo, behintzat, hura ere aintzakotzat hartzea dela biderik ziurrena eta zuzenena.

Arazo horren harira, hain zuzen, tokiko batuen beharra ikusten eta aipatzen hasiak gara azkenaldi honetan.

1964an hasi zen egiten euskara batua, Franco jeneralaren diktadura garaian, euskara hizkuntza erdi klandestino zela. Oso esparru zehatzak jarri zitzaizkion euskara batuari: zazpi herrialdeetako euskaldunek batzuk besteekin ulertu ahal izatea eta sortzen ari ziren ikastoletako ikasliburuak egin ahal izatea.

Gaur egun, ostera, euskara batuaren esparruak zabaldu egin dira eta, geure herritik irten gabe, hainbat zereginetarako izaten dugu beharrezkoa. Eta hori ona da. Oso ona. Orain arte erdararenak izan diren zenbait arlo euskarak bereganatu dituela esan nahi du. Baina, aldi berean, euskara batua egokitu beharra dakar, herritar arruntarendako errazago eta gertukoago jarri beharra.

Madriren, Bartzelonan, Parisen edo Londresen euskaraz ikasten diharduenari, eta Elgoibar bezalako herri euskaldun batean bertakotu nahi duenari, ezin diogu euskara batu berbera erakutsi. Herri euskaldunetan bertako hizkerak aintzakotzat hartu behar dira, haietara gerturatu eta haiekin osatu eta hornitu euskara batua.

Era berean, Elgoibarko Barren aldizkaria eta Euskal Herri osoko Berria egunkaria ez dago zertan euskara batu berebetean idatzi. Elgoibarko Udaletxeak Elgoibarko bizilagunentzat

ateratzen duen oharra eta Eusko Jaurlaritzak hiru herrialdeetako bizilagun guztientzat ateratzen duena ere ez dago zertan euskara batu berberean idatzi. Eta horiexek dira, azken batean, tokiko batuen esparru nagusiak: herri euskaldunetako administrazio erakundeak, eskola eta euskaltegiak, lantegiak, hedabideak... Horretarako ere, jakina, ezinbesteko heldulekua izango da Makazagaren saioa.

Egin da lehen urratsa: Elgoibarko euskara jasotzea, egituratzea eta plazaratzea. Hurrengo urratsa egin beharra dago orain: liburuan dagoena eguneroko jardunera ekartzea. Elgoibartar guztiena da, beraz, lanerako ordua, eta elgoibartarren auzoko garenona eta elgoibartarrekin hartu-emana dugunona ere bai, jakina.

Koldo Zuazo
Euskal Herriko Unibertsitateko irakaslea

Esku artean duzun lan hau Elgoibarko Izarraren ekimenez eta Elgoibarko Udalaren laguntzaz aurrera ateratako proiektu baten ondorioa da.

Gurasoen eta aiton-amonen euskara urte gutxian aldatzen eta ahultzen ari zela ikusita, gure ahozko tradizioko euskara berreskuratzeko eta indartzeko ahalegina egin behar zela iruditu zitzaigun; horretarako, ezinbestekoa begitandu zitzaigun lehendabiziko pausoa tradizio hura jasotzea zela, bai eta, horren ondoren, tradizioa ahalik eta sakonkien aztertzea ere. Adineko jendearengana jo behar genuen galtzen ari zitzaizkigun hitzen, egituren eta esamoldeen bila, baserriko nahiz kaleko elgoibartar edadetuengana.

Halaxe ekin genion 1999 urtearen bukaeran datuak biltzeari. *Minidisc* grabagailuak eta mikrofonoak hartu, eta gogoz hasi zitzaizkigun lanean Ibon Arriola, Irune Iriondo eta Ainhoa Lodoso, bailararik bailara, baserririk baserri, etxerik etxe. Elgoibarko edadetu euskaldunen jarduna grabatu eta transkribatzeko lan neketsua hartu zuten hiru laguntzaileok, nire gidaritzapean. Gero etorri zen nire eginkizuna: haiek bildutako informazio guztia lantzea: hura bateratu, txukundu, sailkatu, ordenatu eta, azkenik, ahalik eta era ulergarrienean aurkeztu.

Hemengo material hau da prozesu horren guztiaren ondorioa.

Nolanahi ere, lehendabiziko pauso bat da. Izan ere, oraindik pauso askotxo gelditzen dira Elgoibarko euskararen ezagutza eta kalitatea, oro har, guk nahi genukeena izatera iristeko. Emateke dauden pauso horietako batzuk lan honi berari dagozkio: gai batzuk nahi adina sakondu gabe geratu dira; honen ondoren etorriko diren ikerketa-lanen abiapuntua dira, beraz. Hiztegian eta esamoldeetan batez ere badago, badagoenez, zer osatua. Ondorengo urteetan gure herriko hizkerari helduko dioten lan gehiago etorriko direla espero dut. Bien bitartean, orain aurkezten dudanarekin konformatu behar.

Beste urrats batzuk ere egin behar direla aipatu dut goian. Izan ere, ezertan ez litzateke geratuko material hau, jaso eta egonean utziko bagenu, apal batean, hautsa hartzen. Ez da izan hori nire asmoa lana egiten ari nintzen bitartean. Aurrera jarraitu badut, jarraitu dut uste dudalako badugula zer egina kaleetan darabilgun hizkera kalitatean eta naturaltasunean hobetzeko; alegia, material honek erabilera praktikoa izatea nahi nukeela. Horregatik nioen eman behar ditugula beste urrats batzuk: batez ere hemen dagoen edukia gizarteratzeari begira. Irakasleek eta pedagogoez lagundu beharko dute hemen aurkezten den materiala egokitzen, eskolaratzen eta gazteen esku jartzen.

Badakit batek baino gehiagok inozotzat har nazakeela; badakit esan diezadakeela gauzek beren norabidea dutela, eta behin puntu batera ezker, ez dagoela atzera bueltarik

hizkuntzaren bilakaeran. Agian arrazoi dute: agian ez dago zer eginik. Nik ez dut hala uste, ordea, eta horregatik egin nahi izan dut ahalegina. Jakitun naiz (ez naiz hain inozoa) gauza batzuk galdutzat eman behar ditugula gaur egunean; hori badakit. Baina jauzi handia dago hortik dena galduta dagoela pentsatzera.

Euskalkia aldarrikatzearena inozo erromantiko batzuen kontua dela uste izango du agian inork; badakit hala dela (nahiz eta, zorionez, oso gutxi eta gero eta gutxiago diren hala pentsatzen dutenak). Ni "deitura" horren bigarren partearekin identifika naiteke, gehiago edo gutxiago, baina ez lehenarekin. Benetan pentsatzen dut mesedegarria dela lekuan lekuko hizkerak jasotzea, deskribatzea eta, hala eskatzen duten lekuetan, irakastea. Izan ere, urteetan, hobeto esanda, mendeetan, belaunaldiz belaunaldi, ahoz aho erabili dugun euskararen tradizioaren katea urte gutxi batzuetan eteten ari zaigula iruditzen zait, eta, horren ondorioz, gazte asko herriko hizkeraren erreferentziarik eta oinarririk gabe geratzen ari direla. Eta erreferentzia eta oinarri horiek eman behar dizkiegu, babes hori eman behar diegu, eskubide hori izateaz gain, hala eskatzen digutelako.

Hor dago, bestalde, *euskara batua/euskalkiak* auzia. Inork gutxi eztabaidatuko du gaur egun bakoitzak bere erabilera-esparruak behar dituela (beste kontu bat da bataren eta bestearen mugak jartzerakoan iritzi desberdinak izatea). Gaintituak ditugu, nik uste, euskalkiak euskara batuari itzala egiten diolako uste kaltegarriak: "*Bakoitzak beria, Jangoikuaren legia*", dio gure esaera zaharrak.

Esango nuke *euskara batua/euskalkia* binomio horretan gaur egungo gazte elgoibartarra lehendabiziko partean (euskara batuan) ondo jantzia dagoela, oinarri sendoak dituela; baina binomioaren bigarren hankak herren egiten diola iruditzen zait; askori bai behintzat. Ez gara hasiko orain herren horren arrazoiak aztertzen, ez da eta horretarako tokia ez eta unea ere, baina bai arazoa nolabait konpontzen; eta hor, hain zuzen, herren hori sendatzen hasteko ahaleginean, kokatzen dut nik lan hau: oinarriak, tresnak eskaintzen hasteko ahaleginean, elgoibartar gaztea, etorkizunean, bi hankekin pauso irmoak, zuzenak, naturalak emateko gai izan dadin; eskolan, kalean eta etxean euskara egokia erabiltzeko gai izan dadin.

Lan honetan ez dut gazteen euskara ikertu; egin beharreko lana da, zalantzarik gabe. Haien euskararen eta zaharrenaren artean konparazio sistematikoak egitea ere eginkizun dago. Hemen jaso eta aztertu nahi izan dudana da adineko hiztun nire ustez ereduazkoek darabilten euskara. Horien euskara da arloka-arloka aztertu dudana: fonologia, izenaren eta aditzaren morfologia, sintaxia, esamoldeak eta hiztegia. Arlo horiekin batera, berriemaile izan ditudan elgoibartarren kontakizun batzuk ekarri ditut liburura, arlo teorikoan aipatzen direnen erakusgarri praktiko moduan.

ESKER ONAK

Lehenik eta behin, **Elgoibarko Izarrari** eta **Elgoibarko Udalari** eman nahi dizkiet eskerrak, eman didaten laguntzagatik. Udalari, datu-bilketa aurrera eramateko eta lana argitaratzeko emandako diru-laguntzagatik; bai eta lagungarria izan zaidan bibliografia eskuratzen eta argitalpenari dagozkionetan lagundu didaten Euskara saileko langileei ere. Elgoibarko Izarrakoei, proiektua abian jartzen eta lanean aurrera egiten laguntzeagatik; baita, haiek bakarrik dakite, nirekin izan duten pazientiagatik ere: eskerrak, beraz, batez ere Iñasio Garmendiari, Abel Irizarri eta Imanol Larrañaga "Txino"ri.

Nola ahaztuko ditut lan honen hasieran izan nituen laguntzaileak! Elkarrizketak grabatzen eta testuak transkribatzen lagundu zidatenak! **Ibon Arriola**, **Irune Iriondo** eta **Ainhoa Lodoso**: haien parte-hartzea garrantzitsua gabe proiektuak ez luke ez oinarririk, ez eta aurrerabiderik ere. Ustez, lan honen parte eskertzarrekoenean eta itzalekoenean izan nituen laguntzaile; baina niretzat behintzat gauzak ez dira horrela: bihotzez estimatzen diet egin duten lana, eta ez da itzalekoa izan, ageri-agerian izan dut eta (ordenagailuaren birtualtasunean izan bada ere), egunero-egunero, haiek egindako lana. Esker bereziak, beraz, hemendik hiruroi.

Datu-biltzaileek ere, ordea, ez lukete lanik **berri-emailerik** gabe. Onak eta jarrera ezin hobekoak izan ditugu proiektu honetan. Batzuk, zoritxarrez, joan zaizkigu mundu honetatik. Denei, dauden lekuan daudela, bihotzez eman nahi dizkiet eskerrak, euren etxe eta baserrietako ateak hain eskuzabalki irekitzeagatik eta eskatu zaien guztia emateko prest agertzeagatik. Honako hauek dira elkarrizketatu ditugun berri-emaileak:

Pastora Ansola (Otso Txiki baserria)
 Teodora Arakistain † (Antxola baserria)
 Joxepa Aranberri † (kalea)
 Bittor Arrieta (kalea)
 Juanito Arrieta † (kalea)
 Ventura Arrieta (Olazarra baserria)
 Jabier Arriola Zulaika (kalea)
 Agustina Arrizabalaga (kalea)
 Pedro Artetxe † (Andikao baserria)
 Pedro Barrutia (kalea)
 Antonio Berasaluze
 Joxe Mari Betelu (kalea)
 Balentin Egaña (Bigoin baserria)
 Inazio Egaña (Bigoin baserria)
 Luis Etxaniz † (Munaundi baserria)

Joxe Gurrutxaga (Garagartza baserria)
Katalina Iriondo (Altzola)
Pako Isasti (Altzola)
Jone Landa (Altzola)
Bizente Lariz (Altzola)
Pedro Lariz (Altzola)
Floren Leiaristi (kalea)
Juliana Lete † (Ipintza baserria)
Joxe Lizarralde † (Agarre baserria)
Imanol Mendikute (kalea)
Eulali Mugerza † (Palazio baserria)
Agapita Soraiz † (kalea)
Margari Soraluze † (kalea)
Dionisio Txurruka (Talaixa baserria)
Manolo Unzilla (kalea)
Iñaxi Zendoia † (Andikao baserria)

Berri-emaileekiko hartu-emana erraztu ziguten auzoetako alkate hauei ere nire esker onak adierazi nahi dizkiet:

Pello Rubio (Sallobente)
Agustin Irusta (San Migel)
Jabier Arrizabalaga (San Migel)
Patxi Elustondo (San Roke)
Migel Juaristi (Arriaga)
Jon Loiola (San Pedro)
Ramon Larrañaga (Urruzuno)

Arlo akademikoan (datuak eta iritziak ematen, zalantzak argitzen) lagundu didatenak ere gogoan ditut. Bihotzez estimatzen dut zuen laguntza, Andres Alberdi, Pello Arrieta eta ardura berezia erakutsi duen Koldo Zuazo.

Pare bat ikastaro ere eman ditut Elgoibarren, gure hizkera hizpide hartuta; ikastaro haiek, ordea, ez ziren izan irakasteko bakarrik: nik neuk ikastarora etorri zirenetatik irakasteko eta datuak jasotzeko ere erabili nituen. Eta bai ondo aprobetxatu ere! **Ikastarokideei** ere, beraz, nire esker ona.

Argazkiak lortzen lagundu didate berri-emaileen familietakoek eta *Barren* aldizkariko lagunek; esker mila haiei, eta batez ere Asier Orbeari, egin duen lan hobea ezinagatik.

Dani adiskideari ere nire esker ona, bakoitzak ahal duen bezala laguntzen baitu.

Barkatu diezadatela aipatu ez ditudanek, izango dira-eta merezi izan arren aipatzea ahaztu zaizkidanak. Hori gertatzen da izenak zehatz-mehatz ematen hasten zarenean. Nahiago izan dut, hala ere, arrisku hori hartu.

Gogoan ditut, eta bihotzean, Elgoibarren euskararen alde lan egin dutenak: euskara belaunaldiz belaunaldi transmititu duten familiak; Elgoibarko Ikastola sortu zutenak; Elgoibarko Izarra abian jarri zutenak eta elkarte horretan euskararen eta euskal kulturaren alde lan egin dutenak; Elgoibarko eskolak eta euskaltegiak; eta Elgoibarko Udaleko Euskara Batzordea eta Euskara Zerbitzua, Elgoibarko Izarrarekin batera, euskara biziberritzeko ahaleginetan dabiltzanak. Horien guztien ahaleginak gabe alfer-alferrik ibiliko nintzateke ni euskararen corpusa aztertzen, orduan bai izango litzateke eta nire lana apalategi batean gordeta eduki beharra.

Azkenik, nahiz lehenak izan, etxekoak. **Ascen, Irene** eta **Ibon**. Haiei eskaini beharreko ordu eta energia asko lan honi eskaini dizkiot, haiei zegokiena janez. Haiek dira, neurri handi batean, proiektu honetan galtzaileak. Horren ordainetan, jakizue, hirurok, zeuei eskaintzen dizuedala lan hau, aurrerantzean zerbaitetarako balio badu, etorkizunean atarramentu onen bat ateratzen bada liburu honetatik, Elgoibarko euskaldun jendeak niri bakarrik eskertu beharrean zuei ere eskertu diezazuen, zuek ere bazarete-eta, eskubide osoz izan ere, lan honen jabe.

Jesus Mari Makazaga
Elgoibarren, 2007ko urtarrilean

Teodora Arakistain

Bittor Arrieta

Juanito Arrieta eta Agapita Soraiz

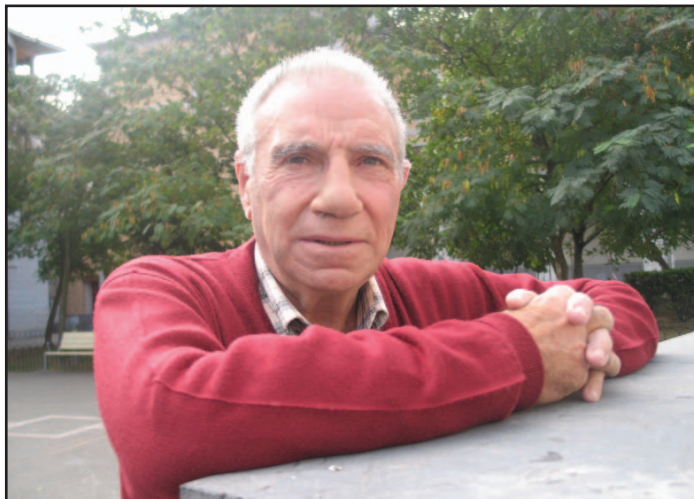
Ventura Arrieta

Joxepa Aranberri

Jabier Arriola

Joxe Mari Betelu

Pedro Artetxe

Pedro Barrutia

Inazio eta Balentin Egaña

Joxe Gurrutxaga

Bizente Lariz eta Katalina Iriondo

Luis Etxaniz

Pako Isasti eta Pedro Lariz

Joxe Lizarralde

Margari Soraluze

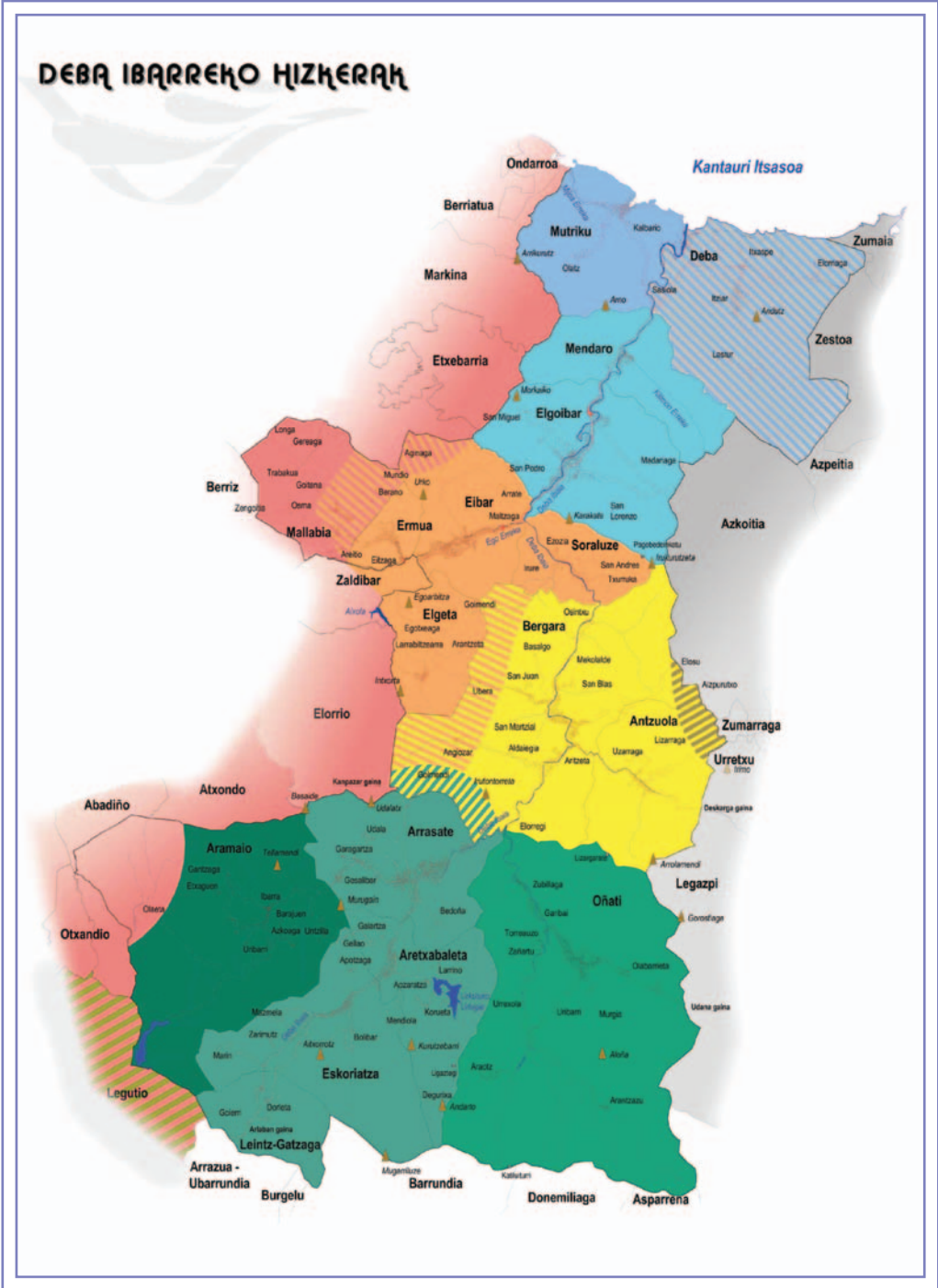
Iñaxi Zendoia

Dionisio Txurruka

Ibon Arriola, Irune Iriondo eta Ainhoa Lodoso, proiektuaren hasierako urratsetan laguntzaile.

0.1. ELGOIBARREN KOKAPENA ETA MUGAK

Gipuzkoako probintziaren ipar-mendebalean kokatzen da Elgoibar, Deba ibarreko Debabarrena eskualdean, itsasotik 13 kilometrora.

Mendi malkartsuz inguratuta dago, eta ondoko herri hauekin egiten du muga: Iparraldean, Mendaro eta Debarekin; Ekialdean (Azkarate gaina tarteko dela), Azkoitiarekin; Hegoaldean, Eibar eta Soralezerekin; eta Mendebaldean (Urkaregiko gaina tarteko dela), Etxebarri eta Markinarekin. Beraz, (dialektologikoki deigarria izan daitekeelako diot) argi ikus dezakegu Eibarrekin eta Mendarorekin duena baino muga orografiko handiagoa duela Azkoitiarekin eta Markinarekin. Hizkeran ere igarriko dugu, igarriko dugunez, Eibarko eta Mendaroko hizkerekiko aldea askoz txikiagoa dela Etxebarri eta Azkoitiko hizkerekin duena baino. Eibar, Soraluze, Elgoibar, Mendaro eta Deba ibar berean daude, Deba ibaiaren igarobidean, eta Azkoitia eta Etxebarri, berriz, beste ibar banatan, mendate bana bitarte dutela. Egoera orografiko horrek ere, neurri batean behintzat, azalduko digu Deba ibarreko herriein beste ibarretakoekin baino harreman komertzial sendoagoak izatea Elgoibarrek: hizkuntza-kontuetan ere ekarriko ditu horrek bere ondorioak.

Auzo hauek osatzen dute Elgoibar¹:

- Altzola
- Sallobente-Ermuaran
- Aiastia (San Migel)
- Idotorbe (San Pedro)
- Azkue (San Roke)
- Urruzuno
- Arriaga

Biztanleriari dagokionez, 10.615 biztanle ditu Elgoibarrek, azken erroldaren arabera, eta Eibarrekin batera, Gipuzkoako hiri-bilgunerik handienetakoa osatzen du. Udalerrriaren hazkundera neurritz kanpokoa izan da, batez ere 1950. urtetik aurrera, herriak eta eskualdeak izan zuten industria-garapenarekin etorkin-kopuru handia etorri baitzen Elgoibarrera. Datu horrek ere nabarmen baldintzatuko ditu euskararen ezagutza- eta erabilera-datuak.

1. Parentesi arteko izenak gaur egun herritarrek darabiltenak dira, nahiz izen ofiziala ez izan.

1980. urtetik gaur egunera, biztanleriak pixkanaka-pixkanaka behera egin du. Jaitsierarik deigarriena 1983an gertatu zen, Mendaroko Garagartza auzoa Elgoibartik banandu zenean (Mendaro herri bihurtu zen urte hartan): 1.100 biztanle inguru galdu zituen orduan Elgoibarrek.

Antzinako garaietara bagoaz, Elgoibarko herria sortu aurretik, bazen jendeztaturiko lurralde bat, "Marquina de Suso y de Yuso" deitzen zena. Lurralde hori Elgoibarko, Soraluzeke eta Eibarko lurretan zegoen. Lehenengo biak, Elgoibar eta Soraluze, Marquina de Yuso zelako lurraldean zeuden, eta Eibar, Marquina de Suso izenekoan.

Pixkanaka-pixkanaka banatuz joan ziren, eta bakoitzak bere mugak ezarri zituen. Horrela hasi ziren herriak sortzen. Lurralde haietan bizi zirenek lapurretak eta harrapaketak jasan behar izaten zituzten, eta horregatik, beren buruak hobeto babesteko, Alfonso XI.a Gaztelako erregeari eskabide bat egin zioten "Campo de Elgoibar" izeneko lurretan herria sortu eta harresiz inguratzeko. Erregeak baimena eman, eta "Villa Mayor de Marquina" hiribildua sortu zen, 1346 urtean. Hango bizimodua arautu ahal izateko, Logroñoko forua eman zion "Villa Mayor de Marquina" zelakoari.

0.2. ELGOIBARKO EUSKARAREN KOKAPENA

Dialektologiari buruzko literaturan, antzinatek aipatu izan da gure herria. Azaldu berri dugun kokapen geografiko bereziagatik izango da, seguruenik. Kokapen geografikoaz gain, ordea, bestelako kokapen mota da funtsezkoagoa, kokapen dialektologikoa. Bi hizkeraren, bi dialektoren artean kokatuta dago gure herria. Liburu honetan jaso ditut garrantzitsuenak iruditu zaizkidan ezaugarriak, arloz arlo. Geroago erabakiko dugu euskalki batetik zer duen eta bestetik zer duen, euskalki batetik bestetik baino gehiago duen, eta abar. Argi dagoena da bietatik, Mendebalekotik (bizkaiera deitu izan denetik) eta Erdialdekotik (gipuzkera deitu izan denetik) dituela ezaugarriak. Inguruko herrietan, ordea, argiago daude gauzak; argiago dago zein euskalkitakoak diren: Eibar eta Soraluze argiago dago Mendebalekoak direla; bai Etxebarri eta Markina ere. Iparraldetik eta ekialdetik, bestalde, argiago dago Deba eta Azkoitia Erdialdeko euskalkitakoak direla. Elgoibar dago horien guztien tartean, eta egoera ez hain argian, beharbada Mendarorekin batera.

Kokapen dialektologiko "ilun" hori izan dute hizpide antzinatek hasi eta gaur egunera arteko euskal hizkuntzalari eta dialektologoek.

Lehendabiziko aipamena XVIII. mendekoa dugu, **Manuel Larramendirena**; hala dio bere *Corografía de Guipúzcoa* lanean (1754):

"(...) En Elgoibar y más en Eibar empieza el dialecto de Vizcaya en mucha parte eman eutsan, egin euen, buruagaz, etc. Y corre por Plasencia, más o menos por Vergara, Mondragón, Arechabaleta, Escoriaza, Salinas, Oñate y todas aquellas aldeas. En la marina de Motrico hasta Fuenterrabía apenas hay distinción del dialecto común de Guipúzcoa."

Badirudi gurea ez duela bete-betean bizkaieraren esparruko hizkeratzat hartzen. Ez eta gipuzkeraren esparrukotzat ere, bere *Diccionario trilingüe del castellano, bascuence y latín* hiztegian dioenaren arabera (1745):

"Los lugares rayanos de Bizcaya usan mas del dialecto de Bizcaya: los interiores, empezando desde Elgoibar, ó desde Azcoitia por el lado septentrional, y desde Cegama, y Segura por el lado de Navarra hasta Irun, y Fuenterrabia, usan el dialecto de Guipuzcoa".

Beraz, tarteko hizkeratzat jotzen duela dirudi Elgoibarkoa.

Luis Luciano **Bonaparte printzeak** egin zuen Elgoibarko hizkeraren hurrengo aipamena. Larramendik baino sistematikoago aztertu zituen Euskal Herriko hizkerak Bonapartek, nahiz esan beharra dagoen ia aditza bakarrik hartu zuela bereizketa-irizpidetzat. Bere *Carte des sept provinces basques*-en (1863), Gipuzkoako euskaran sartu zituen Itziar, Deba, Mutriku eta Mendaro. Bizkaiko euskaran, berriz, Deba bailarako gainerako hizkerak (Elgoibar barne).

Hala ere, kokapen horrek ez zuen sendotasun handiegirik Bonaparteren laguntzaile **Uriarterentzat**, hala baitzioen hari eginiko gutun batean:

"En Elgóibar sucede que la parte de la población, que se halla situada hacia Azcoitia, participa algo más del guipuzcoano, pero aún debe agregarse a Vizcaya, aunque esto no acomoda a los guipuzcoanos."

Deserosotasun hori, dirudienez, herritarrena ere bazen. Ondorengo pasarte batean azaltzen du:

"Sucede en todas estas poblaciones² que miran con desdén el bascuence de Vizcaya y son muy apasionados al dialecto de Beterri: los sermones y pláticas se predicán en ese dialecto de Beterri, y muchísimas personas hacen estudio de este dialecto, por cuyo motivo hacen una mezcla; pero todavía no han podido guipuzcoanizar al vulgo."

Resurrección Mª de Azkue datorkigu, kronologiari jarraituz, ondoren. Bere hiztegi handian, *Diccionario vasco-español-francés*-en (1905-1906), Elgoibarko beste auzoetatik bereizten zuen Altzola: gipuzkeraren barruan kokatu zuen Altzola, baina bizkaieraren barruan Elgoibar.

Urte batzuk geroago, ordea, *Morfología vasca* gramatikan (1923-25), biak sartu zituen gipuzkeraren barruan, bai Altzola eta bai Elgoibar.

Bähr hizkuntzalariak ere aipatu zituen gure herria eta inguruak. Euskalkien arteko beste mugaleku batzuetan (Debaerdikoan eta Debagoienan) baino hizkuntza-jauzi txikiagoa

2. Deba ibarreko herri "bizkaitarrei" buruz ari da.

zegoela dio Debabarrenean, Elgoibar inguruan. Hala dio bere *Flexiones verbales de uso actual en Legazpia* lanean (1925):

"Presenta extraordinario interés esta "encrucijada lingüística", constituida por los pueblos de Elgóibar, Motrico y Deva, en la zona limítrofe septentrional de los dos dialectos colindantes más distintos entre sí, el vizcaino y el guipuzcoano, en la que por la mayor facilidad de comunicación, la interacción entre las hablas locales de ambos dialectos es superior a la existente entre las de los pueblos situados más al sur, en la región más montañosa del interior (Bergara-Antzuola/Zumarraga-Urretxu muga, eta Legazpi/Oñati muga)."

Pedro de Yrizar harrigarriak ere bazituen bere zalantzak. Ikus, bestela, *Contribución a la dialectología vasca* liburuan (1981) dioena:

"En el dialecto vizcaino hay sus diferencias y no pocas. Se extiende a parte de la provincia de Guipúzcoa ya que por esta parte empieza en Elgóibar y más en Eibar continuando por Vergara, Mondragón, Arechavaleta, Escoriaza, Salinas, Oñate."

Kontuak kontu, azkenean Altzola eta Elgoibar, biak sartu zuen Gipuzkoako euskararen barruan.

"(...) La distribución de variedades corresponde a la clasificación del Príncipe Bonaparte. Sin embargo, Elgóibar ha sido incluido por nosotros en el dialecto guipuzcoano, aun reconociendo la fuerte influencia vizcaina que se aprecia en su habla."

Koldo Mitxelenak urte berean (1981) aipatu zuen Elgoibar inguruko hizkerak eta haiek ikertzeak euskal dialektologian zuen garrantzia³:

"Pero esa frontera, que coincide en trechos con el frente de guerra tal como quedó estabilizado en octubre de 1936, jamás ha sido explorada, que yo sepa, en detalle, punto por punto. (...) Así, en relación con la 'distancia' entre Brinkola y Oñate, ¿cuál es la que separa a Eibar de Elgoibar o a Ondarroa de Motrico? Antes de levantar teorías, sería necesario dedicar algún tiempo al humilde, trabajoso pero indispensable menester de observar los hechos. Habría también que ver, puesto que las consideraciones que se hacen son cuantitativas, si no hay manera de cuantificar las observaciones."

Ez dakit Mitxelenaren eginkizun horrek behar zuen bezainbeste ordu eskaini dizkiodan, baina ahalegintxoia egin dugu. Gogo handiagoz, gainera, Mitxelenaren hitz horiek ezagutuz geroztik.

Azkenean, garai berriagoetara etorritz, **Koldo Zuazo** dialektologoarengana iristen gara. Bonaparteren euskalki-banaketa berritu, eguneratu egin du Zuazok (*Euskalkiak, gaur*, 1998): besteak beste, Deba eta Itziar Gipuzkoako euskalkian sartu ditu, baina Elgoibar, Mendaro eta Mutriku gipuzkeraren (erdialdeko euskalkiaren) eta bizkaieraren

3. "Lengua común y dialectos vascos", *ASJU* XV, 1981.

(mendebalekoaren) *tarteko hizkerat* hartu ditu, *zubi hizkerat*z, ez bateko eta ez besteko hizkerat: trantsizio-hizkerak dira tarteko deitutako hauek. Elgoibarkoak du, haren esanetan, hiru herri horien artean bizkaieraren ikuturik handiena. Hala dio:

"(...) eta tarteko hizkera horiei esker, urratsez urrats, ia oharkabean egiten da azpieuskalki batetik besterako bidea. (...) Administrazioz Gipuzkoa izateak hizkuntzaz ere Gipuzkoara hurreratzea ekarri du, eta (Deba bailarako) iparraldeko alderdian agertzen da gardenen gertutasuna. Elgoibar, Mendara eta Mutriku ezin dira, gaur egun, ez mendebaleko euskalkian (bizkaieran) ez erdialdekoan (gipuzkeran) erabat sartu: tarteko hizkerak dira bete-betean."

Bähr-ek aipatutakoa ekarri digute gogora Zuazoren hitz hauek: euskalki batetik besterako bidea urratsez urrats egiten da gurean, eta ez Antzuola/Zumarraga-Urretxu eta Oñati/Legazpi mugetan gertatzen den bezain kolpetik.

Elgoibarko euskararen kokapenarekikoak amaitzeko, **herritarren iritzi batzuk** jaso ditut⁴, haiek ere, adituak izan ez arren, lagungarriak izango zaizkigulakoan.

Hona hemen berri-emaile baten iritzia:

—*Eta auzuetan, berdin egitten dozue euskeraz?*

—*Bueno, auzo artian, Elgoibarren, konparazio baterako, auzo artian danak igual egitten dogu. Bestela, diperente egitten dabe, bai, diperente oso. Oso diperente Azkoittira ere. Elgoibartik Azkoittira sartu zaitte, Madarixara juan zaitte, eta diperente egitten dok han. Azkaraten bertan pasatze(n) zaranian, diperente egitten dozu berba ya.*

Guk igual egitten dogu, baiña eurak diperente egitten dabe. Oiñ, entendi u ondo egitten gera alkarrekiñ, e! Ezta? Baiña euskera batuagua, hor zihar; euskera ... edarragua.

—*Auzuen artian bada alderik?*

—*Ez, ez, ez. Hamen Elgoibarren dana igual egitten dogu. Hamen ere, pasatzen zera Urkaregiñ, Gipuzkua-Bizkaia muga...*

—*Bai.*

—*Hor ere kanbixau egitten da, kanbixau egitten da; hain da gauza rarua...*

—*Bai, bai.*

—*Eta Debara ere bai. Debara ere juten zera, eta diperente egitten dabe han ere. Eta Azkoitti aldera ere bai. Mondragoi aldera juten baldin bazera, han ere bai. Han ere diperente. Oiñ, herri bakoitzian entendi u alkarrekin igual egitten dogu, e! Hori dago ipinitta, itxitura bat bueltan ipintzia bezela, berba iguala egittia.*

(Dionisio Txurruka)

Beste hiztun batek ere halatsu dio:

—*(...) Eta gero, hemen auzuen artian ere diferente eitxen dozue zuek? San Migelekuak, Urruzunokuak...*

—*Ez, ez, ez. Hemen dana igual samar eitten dok.*

—*Bai? Eztago alderik?*

—*Hemen, Arratez hemendikan, San Migelen, eta hemen Mendaron da, ez. Mendaron pixkat zertzen dittuk: badek eta badok. Guk esaten dogun bezela: Bai holako badek! Edo, halatan dek! Eta holako gauzak Mendaron, baiña bestela, berdintsu. Debatik harutz gehixago, diferenzia gehixago jaukak.*

—*Eta eztozu pentsatzen auzuen artian alderik daganik?*

4. Iritzi gehiago ditu irakurleak eskura, interesatzen bazaizkio, seigarren kapituluan, irakurgaien atalean.

- Ez. San Migelen izen, hemen izen, hemen San Lorentzon izen, hemen goi etxetan izen, berdiñ, igual eitte(n) juagu danok.*
- Eztakitx, igual eragiñen bat Azkoitxi aldekoa edo...*
- Bai, hemen Azkaratekuak eta Kortaberri ta, badakik nun dauazen?*
- Bi.*
- Horrek Azkoittikua asko nahaste(n) juek. Guk bai, bihi juat nik esan biharrian, ber ditt nik, eta holako gauzak. Hor Azkarate, hemen Otxortia, Kortaberri, Azkaraten ere bai, pixkat nahasten juek. Horrek gehixao juten dittuk Azkoittira gu baiño, eta azkoittiarrekin kontakto gehixao jaukek horrek. Entenitzen dok?*
- Ertetzen dien auzuak dittuk, eta hau Azkaraten hemengua dok, eta hau Azkoittikua dok, baiña bixak hona datoz alkarrekin lanera. Auzuak egote(n) dittuk alkarri laguntzeko, eztakik? Lanetan da, zeretan. Eta nahastu eitte(n) dittuk pixkat. Baiña gitxi, gitxi.*
- San Migel aldian berdiña pasauko jakue igual.*
- Baitta, baitta. Horrek, horko ta, honek ere..., Belaustegi ta, horrek (Markiña) Etxeberri aldeko hizketia nahaste(n) juek pixkat. Baiña San Migeletik honuzkuak eta, ez.*

(Joxe Gurrutxaga)

Berri-emaile gehientsuenen iritziak era honetakoak dira, eta horretan utziko nuke kontua. Hori bai, aipatu nahi nuke berri-emaileek batez ere hizkera-muga horiek aipatzen dituztela euskalkien arteko desberdintasunak aipatzen zaizkienean, Etxeberri eta Markinarekikoa eta Azkoitiarekikoa, alegia; gutxiagotan aipatzen dute Eibarrekin edo Soralezerekin legokeen muga (Eibarkoa bizkaierakoagoa dela esaten dute, hori bai), eta ia aipatu ere ez dute egiten Mendarorekikoa. Zerbaiten seinale, nonbait.

0.3. ELGOIBARKO EUSKARAREN EZAGUTZA ETA ERABILERA DATUAK⁵

Azken erroldako datuen arabera, Elgoibarren 10.615 biztanle daude.

EUSTATen arabera, eta betiere 2 urtetik gorako biztanleak kontuan hartuz, 10.615 biztanle horietatik **6.222** lagun dira **euskaldunak** (%58,61), **1.315** ia **euskaldunak** (%12,38), eta **2.679** **erdaldunak** (%25,23).

Ama-hizkuntzari dagokionez, 10.440 pertsonanatik 4.794 lagunek (%45,91) euskara dute ama-hizkuntza; 4.800ek (%45,97) gaztelania; 707k (%6,77) gaztelania eta

5. Norbaitek hizkuntza-ezagutza eta -erabilerari buruzko datu gehiago nahi baditu, sarean du eskuragarri Elgoibarko Udal Euskara batzordeak 2003an egindako *Elgoibarko Diagnostika* izeneko lana. Helbide honetan: <http://tinyurl.com/yat2p5>.

ELGOIBARKO EUSKARA berbak, egiturak eta irakurgaiak

euskara, biak batera; eta azkenik, 139 biztanlek (%1,33), ez euskara ez gaztelania ez den beste hizkuntza bat.

Etzeko erabilerari dagokionez, 10.440 biztanletatik 3.499 lagunek (%33,51) euskaraz hitz egiten dute etxean; 5.087k (%48,72) gaztelaniaz; 1.794k (%17,18) euskaraz nahiz gaztelaniaz; eta, bukatzeko, 60 pertsonak (%0,57) beste hizkuntzaren batean.

Kaleko erabilerari dagokionez, 2006ko martxoaren bukaeran egindako kale-neurketaren arabera, elgoibartarren %39,78k hitz egiten du euskaraz gure herriko kaleetan. Azterketa hau egin ahal izateko, 4.959 elgoibartarren hizkuntza-jokaera neurtu da.

pertsonak	euskaraz	%
4.959	1.973	39,78

Hona adinaren arabeko erabilera:

	GUZTIRA	haurrak	gazteak	helduak	adinekoak
euskaraz %	%39,7	%60,8	%39,3	%27,7	%40,3

Haurrak dira euskara gehien erabiltzen dutenak (%60,8); helduak, berriz, gutxien darabiltenak (%27,7).

Euskararen erabileraren bilakabidea honako hau izan da azken urteetan, adinaren arabera desglosatua:

	1995	1996	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Haurrak	%58,9	%52,9	%68,6	%68	%66,7	%63	%70,9	%63,5	%63,6	%58,5	%60,8
Gazteak	%25,2	%29,5	%39,3	%39,1	%37,6	%40	%44,6	%43	%41	%36,7	%39,3
Helduak	%23,4	%23,3	%26,7	%29,8	%27,6	%25,7	%32,9	%35,1	%30,6	%31,5	%27,7
Adinekoak	%39,4	%40,8	%35,1	%40,6	%33,2	%33,2	%40,8	%41,1	%40,8	%36,7	%40,3
GUZTIRA	31,9	31,7	37	40,3	38,3	37,4	45,5	44,7	41,4	40,9	39,7

Datuon arabera, nabaritu dezakegu euskararen ezagutzak gora egin duela baina erabilerak behera egin duela; euskaldunak eta ia euskaldunak %70 inguru diren bitartean, Elgoibarko kaleetan %40 ingurukoa da euskararen presentzia.

0.4. TRASKRIPZIO IRIZPIDEAK

Euskara batuan eman ditut nire azalpenak, begi-bistan dagoenez. Azalpen horietaz gain, ordea, badira bestelako esaldi eta testuak ere, hizkuntza bera deskribatzeko erabiltzen ditudanak, alegia. Berri-emaileen jardunetik atera ditudan hitzak, esaldiak eta pasarteak dira. Atal honetan, berri-emaileen jarduna transkribatzeko erabili ditudan irizpideak azalduko ditut.

Lehenik eta behin, jardun hori nola ahoskatzen den azaldu nahi izan dut, (nahiz eta neurri bateraino bakarrik izan).

Ahoskera hori islatzeko, euskara batuko alfabetoa erabili dut, ez diot-eta irakurleari neke handiegirik eman nahi izan (filologoa ez den irakurleari behinik behin).

Fonologiaren atalean azaltzen ditut Elgoibarko euskararen arau fonologiko orokorrenak. Ahoskeraz jabetzeko, horiek hartu behar dira aintzat, lehenik eta behin.

Behin horiek aintzat hartu eta gero, konbentzio batzuk erabili ditut, irakurlearentzat testuak ulertzen eta irakurtzen errazagoak izan daitezen.

Konbentzio horietako bat da transkripzioetan **H**-a erabiltzea, nahiz badakigun gurean ez dela ahoskatzen. Grafia hura gabe, ordea, irakurketa dezente zailduko litzatekeela iruditu zait.

H-arekin batera, **S** eta **Z**, bi grafiak erabili ditugu, alde batetik, eta **TS** eta **TZ**, bestetik. Jakina da kasu honetan ere gurean Z duten hitzak S balute bezala ahoskatzen direla (eta TS dutenak, TZ balute bezala); hala ere, bereizketa hori gorde egin dut, eta grafia guztiak erabiltzea erabaki dut, ulermenaren mesedetan hori ere.

Hitzak, ahal dela, osorik eta bananduta idatzi ditut: aditzean, bereizi egin ditut aditz nagusia eta laguntzailea (*esan nion, etortzen zan*), baina ezeztapenentarako **EZ** partikularen kasuan, aditzari lotuta ematea erabaki dut ezeztapenak bilakabide fonologikoren bat sortzen zuenean (*etzaban ekarri, eztu entenditzen, ezkiñoke lagako lanari, etxako etorri...*).

Soinuen palatalizazioak edo **bustidurak** markatu egin ditut:

il → ill (*zaila, makillia...*)

in → iñ (*baiña, zaiña, behiñ...*)

it → itt (→ itx) (*zaittut, dittut, ditxut...*)

Fonologiaren atalean aipatzen da zenbaterainoko indarra eta automatikotasuna duten bilakabide jakin batzuek; horietako batzuk automatikoki gertatzen dira (ingurune fonetiko jakin batean, beti gertatzen direla esan nahi dut horrekin; adibidez, *eguraldi*

→ *eualdi*). Halakoetan, ulermena errazteko betiere, ahoskatzen ez den kontsonantea idaztea erabaki dut askotan, nahiz jakin (eta aipatu) ez dela gehienetan ahoskatzen: *zereko (zeeko), etxera (etxea), egon (eon), egin (ein, in), ere (ee), amistadia (amistaia)*, eta abar (esan behar da, nolana ere, kasu guztietan ez duela indar berbera kontsonantea erortzeko arauak).

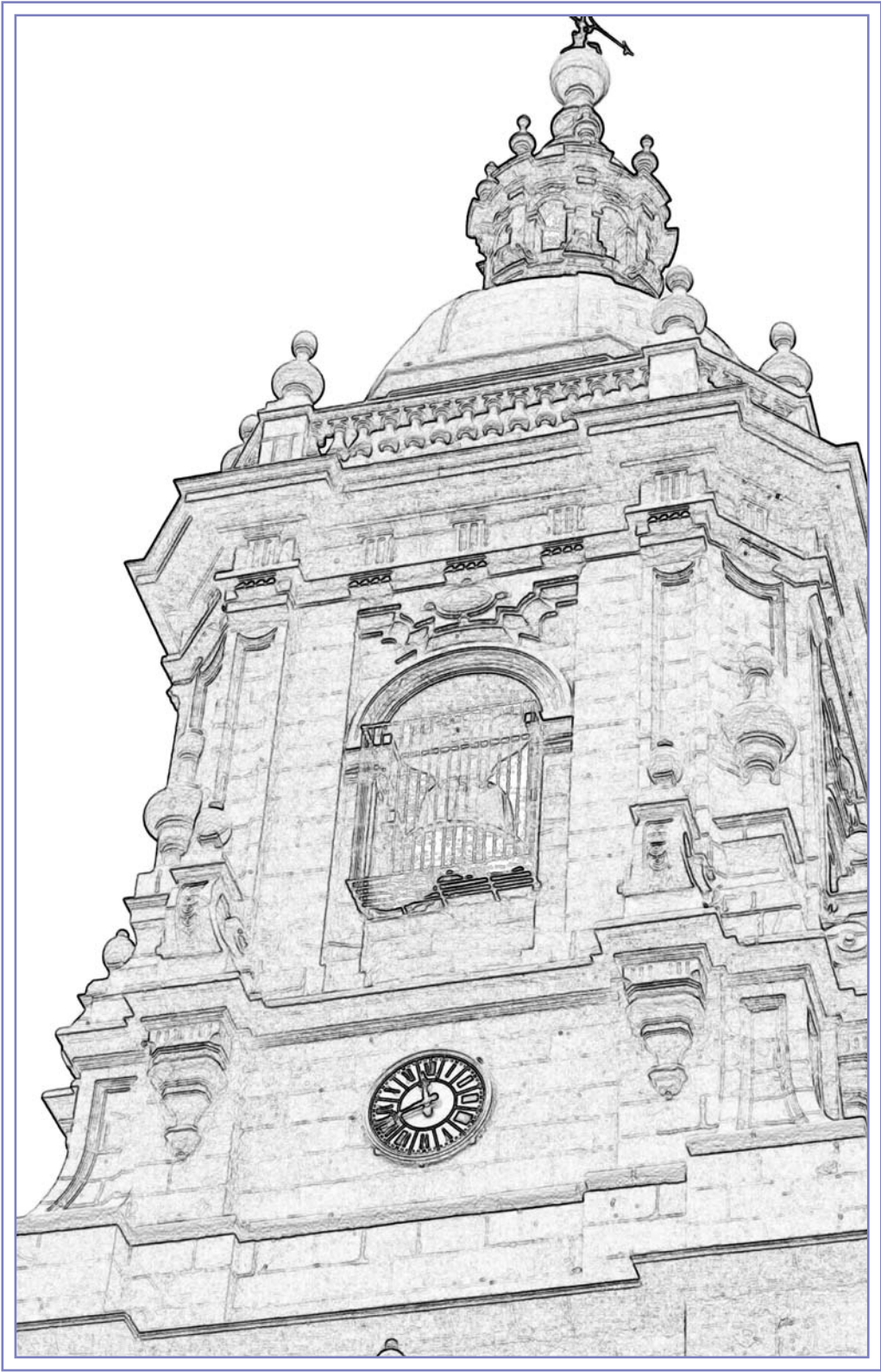
Beste bilakabide batzuk ez dira hain automatikoak: ez dute jokamolde hain erabatekorik, eta forma bat baino gehiago dute alternantzia. Halakoetan, hiztun bakoitzak erabiltzen zuen ahoskera gorde nahi izan dut: *dixut/dittut, milloi/milloe, izan/izen, gaiñera/geiñera, diferente/diperente, berriz/berritz, gehixo/gehixao, afaldu/apaldu, a(ha)l zabana/a(ha)l tzabana*, eta abar.

Hitzak elkartzerakoan kontsonante bat galdu denean, parentesi artean jarri dut kontsonante hori: *Hik zer daki(k) pa!*

Batzuetan, apostrofoa erabili dut soinuren bat galdu dela adierazteko: *erosi bihar dot* → *erosi bi'ot*.

Azentua ere erabili dut esanahia bereizi nahi izan dudanean: *gizónak* (singularra)/*gízonak* (plurala).

Aditz nagusiak ohiturazko aspektua duenean (*-tzen/-ten*), azken kontsonante hori, nahiz eta jakin ia gehienetan galdu egiten dela ahoskatzean, gorde egin dut, parentesi artean bada ere, ulermenerako lagungarria izango zelakoan.

1. FONOLOGIA

Atal honetan hiru zati aurkituko ditu irakurleak: bokalak, diptongoak eta kontsonanteak. Azpiatal horietako bakoitzean, Elgoibarko hizkeran gertatzen diren bilakabide fonologiko nagusien berri emango dut.

Arau edo bilakabide horiek ulertzea beharbada nekeza egingo zaio irakurle arruntari, hizkuntzalaritza-gaietan ohituta ez dagoenari. Horregatik, arauok hobeto ulertzen laguntzeko, horiek ahalik eta sinpleenean formulatzen eta adibide ugari akertzen ahalegindu naiz.

Gatozen, bada, Elgoibarko hizkeran agertzen zaizkigun bilakabideetara.

1.1. BOKALAK

1.1.1. BOKALEN EGOKITZAPENAK

■ Hitzaren barnean eta bukaeran, *e + a, e, o* elkartzerakoan, *e* → *i*:

<i>etxea</i>	→	<i>etxia</i>
<i>etxeetan</i>	→	<i>etxietan</i>
<i>etxeok</i>	→	<i>etxiok</i>
<i>behorra</i>	→	<i>bihorra</i>
<i>behar</i>	→	<i>bihar</i>

■ Hitzaren barnean eta bukaeran, *o + a, e, o* elkartzerakoan, *o* → *u*:

<i>besoa</i>	→	<i>besua</i>
<i>besoetan</i>	→	<i>besuetan</i>
<i>besook</i>	→	<i>besuok</i>
<i>joan</i>	→	<i>juan</i>

■ Hitzaren barnean eta bukaeran, *i + a, e, o* elkartzerakoan, *-x-* epentetikoa tartekatzen da:

<i>gorria</i>	→	<i>gorrixa</i>
<i>gorrietan</i>	→	<i>gorrixetan</i>
<i>gorriok</i>	→	<i>gorrixok</i>
<i>kanbia(t)u</i>	→	<i>kanbixau</i>
<i>bihar</i>	→	<i>bixar</i>
<i>ia</i>	→	<i>ixa</i>

■ -a + a → -ia

<i>neska</i>	→	<i>neskia</i>
<i>gona</i>	→	<i>gonia</i>
<i>gauza</i>	→	<i>gauzia</i>

Goian aipatu ditugun bilakabide berak gertatzen dira erakusle mota batekin ere, *hori gizonori* gisakoekin, alegia, izenaren aurretik eta ondoren doanarekin. Hona hemen erakusgarri batzuk:

<i>andra</i>	+	erakuslea	→	<i>hori andrioni</i> (-a → -i-)
<i>ume</i>	+	erakuslea	→	<i>hori umiori</i> (-e → -i-)
<i>ardi</i>	+	erakuslea	→	<i>hori ardixori</i> (-i → -ix-)
<i>asto</i>	+	erakuslea	→	<i>hori astuori</i> (-o → -u-)

Hona elgoibartarren jardunetik ateratako adibide batzuk:

Bitorrenekua, oiñ Iriondonekua dana, (...), horixe taberniori.

Nik hori gauziori, ... gero enterau nitzan. Eta holaxe ba, haura ere ezta kitt nun hil tzan eta nola, baiña etzan hill orduan. Eta, gau haretxetan zan hori alarmiori nola sortu zan Markiñan.

Mutrikurako bidian, Debatikan, han badago Plásticos Reiner, (...) ba hantxe inguruan zagan hori astilleruori.

Bilakabide hauek direla eta, batzuetan gaizki ulertu izan da hitzaren beraren forma zein den. Horregatik, nahasketak sortu izan dira zenbait berbatan: *illuntze* hitzean, adibidez, pentsatu izan da *iluntzi* dela hitza. Hona, horren erakusgarri batzuk.

Hantxe, eguzkixa zagan arte, eta gero, illunabarrian, illuntzixan, lan asko eitteko, eta arrapataka.

Da etortzen zuan aitta, illuntzi aldian etortzen zuan.

Oin junda, enaiz etorriko iual illuntzira arte.

1.1.2. -A / -E BOKALEN ALTERNANTZIA HITZ AMAIERAN

<i>lora</i>	<i>laba</i>	<i>landara</i>
<i>andra</i>	<i>ahata</i>	<i>(txakur) kuma</i>
<i>bela</i>	<i>ota</i>	<i>emakuma</i>
...		

Berez -E bukaera duten hitz batzuetan -A egiten da askotan Elgoibarren; hala ere, nahiko arau indartsua izan arren, mendebalderago indar handiagoa du arau honek, han -A

egiten den zenbait berbatan ez da eta hala egiten Elgoibarren. Esate baterako, ez dira erabiltzen mendebaldezagoko forma hauek: *agura, hoba, suba ...*

Hona elgoibartarren jarduneko adibide batzuk:

Horrek lorak, danak eskuz ebaten dira... Oiñ hori ere ezta egitten.

Oiñ, gu egoten geran sasoian, hau "tercera edad" egoten dok asko. Andra zaharra, emazte, andra-gizonak, zaharrak gehixenak.

Baiña hau zela dan landara haundixa, honek lur gehixo eskatze(n) jok.

Da behiñ egin zittuan ume kumak, txakurkumak, eta gure gizon zanari esan tzion: (...)

1.1.3. -RR- GOGORRAREN AURREAN, E → A

tallar	basarri	baztar
edar	bida	iztar
txarri	izard	pipar

...

Nahiko indartsua da Elgoibarren bilakabide hau, nahiz eta ez gertatu ingurune fonetiko hori duten hitz guzti-guztietan: adibidez, *berdin* eta *berri* erabiltzen dira, eta ez mendebaldezagoko *bardin* eta *barri* (adibidez, Markina ondoko herriari *Etxeberri* esaten zaio Elgoibarren, nahiz hangoentzat *Etxebarri* den).

Hona adibide batzuk:

Gero, tallarretan ere, ba, jun da autuekiñ ere berdiñ.

(...) eta Tolosakuekin eta danekin, edarki ni.

Hor dago, goixan, Aittola onduan basarri bat.

Danak ganauak libre egote(n) (d)ia baztarretan.

1.1.4. BOKAL IXTEA: A > E / I - ; A > E / U-

A bokala itxi egiten da, eta E bilakatzen da aurreko silabako bokal itxiaren (I-ren edo U-ren) eraginez:

ikesi	iez (← iaz)	uezaba (← ugazaba)
siketu	ikeragarri	ueri (← ugari)
izen (← izan)	ihertu (← ihartu)	...

Batzuetan, bokala erabat ixteraino ere iristen da: *ikixi* (a → e → i).

Hona zenbait adibide:

Da oin guk eztogu balio telebisorako, ezer ikesi be.

(...) iez, eta oin bi urte ere bai.

(...) bedarra siketzia.

Etzi zortzi egun, Irukurutzetako eguna izeteko.

Itziar esaten dabe ari dala zabaltzen. Ikeragarri, ikeragarri.

Eta nik esaten jauat landariari: "Nahi bok, ihertu hari".

1.1.5. -OI /-OE ALTERNANTZIA HITZ BUKAERAN

<i>morroe</i>	<i>milloe</i>	<i>sasoe</i>
<i>batalloe</i>	<i>frontoe</i>	<i>...</i>

-A mugatzailerik gabeko egitura mugagabeetan, *-oi / -oe* alternantzia gertatzen da sarri.

Ikus ditzagun adibide batzuk:

Bata morroe eta bestia kalian.

Eta gero sorteo bat egon tzan, bi batalloe: bat Castro Urdialesera, eta bestia hona, Debara. Eta guri Debara tokau jakun.

Eske len, sasoe baten, medikuak-eta basarri askotara etzeben jun nahi izeten.

Oingo gaztiak horrenbeste milloe batuta! Eta hontxe ere saldu egitten dira etxiak! Hogeta bi milloe ta, hogeta lau milloe ta.

Elgoibarren ere hortxe fallo haundixa dago: prontoe ganorazko bat ez.

1.1.6. U / I ALTERNANTZIA

<i>gitxi</i>	<i>gizur</i>
---------------------	---------------------

Neke gitxikiñ eitten dittu lanak.

Da alkarri gizurrak esan da, halaxe ibiltzen dittuk.

1.1.7. BOKAL-SINKOPA edo AFERESIA

Ez da indar handiegiko bilakabidea, baina badira bokal-erorketaren adibide batzuk, batez ere hizkera azkerrean eta informalean. Normalean azenturik ez duten bokalak dira erortzen direnak.

artsalde (→ **atsalde**) **pezta**
izten (← **izaten**) **beratzi** (← **bederatzi**)

Hona adibide batzuk:

Han tiraka ibiltzia izten (izaten) zuan, pixkat azkenerako nekatzen zuan baiña.
Txakixat (etxakixat) hi egonda egongo haizen han.
Artsaldian (arratsaldian) geratuko gaittuk txikito pare bat jotzeko.
Zenbat pezta (pezeta) izango zian, ba?

1.2. DIPTONGOAK

1.2.1. AI / EI ALTERNANTZIA

Hitz gutxi batzuetan alternantzia hori gertatzen da, bai eta bi formak erabili ere.

gaiztua / geiztua **gaizki / geizki** **naikua / neikua**
gaiñera / geiñera

Hona adibide batzuk:

Geizki ikusitta zauan basarritarra len.
Geiztua pertsonia haura zan!
Ezteixak, ondo: soiñua nehikua behintzat eta.
Kalian eztago lekurikan. Eta, geiñera, kalian kotxia nun lagarik eztago.

1.2.2. DIPTONGOAK BAKUNTZEA

Zenbait kasutan, diptongoak bakuntzeko, sinpletzeko joera nabaritzen da. Monoptongazioa deitzen zaio horri. Hona hemen alternantzia hori erakusten duten hitz batzuk.

guraizak / gurizak **bakoitza / bakuitza / bakutza**
laurden / laren **aurpegi / arpegi**
laurogei / larogei ...

Ez da gertatzen, berriz, mendebalerago hitz amaieran gertatzen den diptongo bakuntze berezi bat: **AIN > AN**.

ezpaiña (eta ez ezpana)

labaiña (*eta ez labana*)

zaiña (*eta ez zana*)

1.2.3. OI / UI ALTERNANTZIA

Hitz jakin batzuetan, gutxitan, alternantzia hau gertatzen da.

bakoitz / bakuitz **Azkoitti/Azkuitti**

Adibide pare bat:

Kuarteleko bakuitzari tokatze(n) jakuan.

Azkuitti aldian-da ertetzen zittuan gaiñera (sorgiñ) asko.

1.2.4. DIPTONGOAK KONTSONANTE BIHURTZEA

gaba, gabez ***esan dabe, debe***

1.3. KONTSONANTEAK

Kontsonanteei dagokienez, hona hemen Elgoibarko hizkeran gertatzen diren arau fonologiko garrantzitsuenak.

1.3.1. TXISTUKARIEN BEREIZKETAREN NEUTRALIZAZIOA

S, Z → **S**

TS, TZ → **TZ**

Mendebaldeko hizkeretan bezala, Elgoibarkoan ere nahasi egiten dira idatzizko <Z>-ren eta <S>-ren ahoskerak: [S] ahoskatzen da guztietan. Horri deitzen diogu S-ren aldeko neutralizazioa.

Hona txistukari frikarien adibide batzuk:

ezagun → *esagun*

esan → *esan*

zakixan → *sakixan*

izan ziran → *isan siran*

Txistukari afrikatuekin ere antzeko neutralizazioa gertatzen da: kasu honetan, ez dira bereizten <TZ>-ren eta <TS>-ren ahoskerak, eta TZ-ren aldeko neutralizazioa gertatzen da⁶. Hona adibide batzuk:

<i>arratsalde</i>	→	<i>arratzalde</i>
<i>etzi</i>	→	<i>etzi</i>
<i>etsi</i>	→	<i>etzi</i>
<i>atso</i>	→	<i>atzo</i>
<i>atzo</i>	→	<i>atzo</i>

Ohar garrantzitsua: gaur egun salbuespenik gabeko arau bat da neutralizazio bikoitz hori, soinu-nahasketa horiek biak. Hala ere, sarrerako hitzetan adierazi dudan bezala, berriemaileen testuak transkribatzerakoan, gorde egin ditut bereizkuntza horiek, eta grafia guztiak erabili ditut (s, z, ts eta tz), horrela irakurketa samurragoa eta argiagoa egingo zelakoan. Gauza bera esan behar, bide batez, H-ari dagokionez ere: ez da ahoskatzen, baina transkribaketetan erabili dugu <h> grafia.

1.3.2. BUSTIDURA

Euskal Herriko beste hainbat lekutan bezala, Elgoibarko euskaran ere indar handia du *i* bokalaren nahiz bokalerdiaren ondorengo kontsonanteen bustidurak edo palatalizazioak:

<i>milla</i>	<i>mutilla</i>	<i>iñor</i>
<i>baiña</i>	<i>ofiziñista</i>	<i>itturrixa</i>
<i>dittut</i>	<i>habittazio</i>	<i>etorri de(d)iñ</i>
<i>ikusi nindun</i>	...	
-IT-	→	-ITT- (→ -ITX-)
-IL-	→	-ILL-
-IN-	→	-IÑ-
-IND-	→	-INDD-

6. Yrizarren hitzak jasoz (Y, 1991), "En el núcleo urbano elgoibarrés no se hace distinción entre *ts* y *tz*, por un lado, ni entre *s* y *z*, por otro, según pudimos comprobar con nuestro informador D. Lázaro Unzueta. Sin embargo, tal distinción sí fue apreciada en algunos caserios, según atestigua una observación anotada en el cuaderno del "*Erizkizundi Irukoitza*" (1920-1925) correspondiente a Elgóibar, en la que se hace constar que en el núcleo no se realiza tal distinción".

Hala ere, mendebalderagoko herrietan are indartsuagoa da bustidura; Elgoibarren ez dira gertatzen, adibidez, honako bustidura hauek: **bakotx, eritxi, gatx, haretx, elexa, haixe, gatxizen...** Eta beste batzuk ere, indargalduta daude gaur egungo ahoskeran: **inddar, hilda, hiltten...** Indar gehixeago du, dirudienez, **bilddur** hitzeko bustidurak.

Txistukarietan, gutxi batzuk baino ez dira erabiltzen:

atxur, aixkora, keixa, txintxilik...

Erabilera adierazgarrietan, jakina, egiten da bustidura:

adixkirau, otxana, exkax, dexente, gixajo, gixaixo, xamar, txankaluze, txankamehe, xixko egiñ, xelebria, motxa...

Ezezko *EZ* partikula hasieran *J-* duten hitzekin juntatzean, txistukari busti baten ahoskera gertatzen da:

-Z + J- → -TX-

etxako jausi (← ez jako jausi)

etxata etorri (← ez jata etorri)

etxakan arrazoirik (← ez jakan arrazoirik)

etxone esan (← ez jone esan)

T leherkariaren bustidurari dagokionez, jatorrizko bustidura *-ITT-* da (*dittu, aitta, maittia...*). Nolanahi ere, aspaldi samarreko urteetan zabaltzen hasita dago *-ITX-* bustidura, kalean, bai adinekoen jardunean, bai eta (batez ere) gazteen jardunean ere. Hala dio Yrizarrek ere (Y, 1991)⁷.

Berri-emaile batzuek kaletarren ahoskera berri hori salatzen dute elkarrizketetan:

Nik askotan esan izan jauet tallarrian ibiltzen giñanian da: "zuek eztakizue ez erderaz eta ez euskeraz". Egixa dok, geñiera. Gauza bat eittia esan bihar dok, eta eixia gaizki dagok. Hau geizki dagok. Ume bat ero, igual dok nobixiari edo andriari esan bihar badiok maitxia! Maittia esan bihar badiok ere, maitxia.

7. "En el momento actual (1983), se emplea exclusivamente, en el núcleo urbano, el sonido tx, incluso por personas mayores. (...) En cuanto a la pronunciación hacia 1920-1925, época en la que Bähr recogió las formas verbales en los pueblos guipuzcoanos, se deduce (...) que se empleaban ambas pronunciaciones, si bien tx se usaba más bien en el núcleo y entre los jóvenes".

1.3.3. LEHERKARI AHOSTUNEN AHOSKABETZEA

Aurretik kontsonante ahoskabe bat dutenean, ahoskabetzeko joera dute *B*, *D* eta *G* leherkari ahostunek.

KONTS. AHOSKABEA + B, D, G → KONTS. + P, T, K

Hona adibide batzuk:

Estuasuntxo ba(t) pai.

Baiña gu(k) paiño euskera hobia dauke han.

Etxakixa(t) pa!

Oin behintzat pezeta biren bilddurri(k) pe bizi gera, trankill.

Ezta holakorik esan bihar, umia!

Aurreko kontsonante ahoskabea, behin ondorengo kontsonantean aipatutako aldaketa eragin eta gero, galdu egiten da gehienetan, ez da ahoskatzen.

1.3.4. TXISTUKARI FRIKARIEN AFRIKATZEA

L, N, R + S, Z → L, N, R + TS, TZ

Elgoibarko euskaran /n, l, r/ kontsonanteen ondorengo txistukari frikariak (s eta z) afrikatu bihurtzen dira normalean (ts eta tz). Bilakaera hori erakusten digute bai euskal jatorriko hitzek, bai euskarara ekarri ditugun maileguez ere.

<i>kantzontzillo</i>	<i>dantza</i>	<i>kintzena</i>
<i>poltsa</i>	<i>saltsa</i>	<i>kartzela</i>
<i>pertsonia</i>	<i>pentsau</i>	<i>bertsua</i>

...

Badira, hala ere, joera nagusi honen salbuespenak, asko izan ez arren:

<i>konsegi(d)u</i>	<i>anibersarixo</i>	<i>eskursiua</i>
--------------------	---------------------	------------------

...

Salbuespen horietako bat dugu, sistematikoa gainera, bilakaera honetako soinu hitz barruan gertatu beharrean morfema-mugaren batean gertatzen direnean; kasu horietan ere ez da afrikatzerik gertatzen:

<i>mutilzarra</i>	<i>ordainsari</i>	<i>arrain-zopa</i>
-------------------	-------------------	--------------------

...

Aditz formetako loturetan, berriz, bietariko joera dago; forma afrikatuak alternantzia ikusten ditugu frikariekin:

al zauana / al tzabana

izan zan / izan tzan

hil zan / hil tzan

zer zan hori?/ zer tzan hori?

1.3.5. EZ PARTIKULAK ADIZKIEKIN DITUEN BILAKABIDEAK

■ **EZ + B-** → **EZ P-**

Ez bada → *ezpada*; *Ez bazan* → *ezpazan* ...

■ **EZ + D-** → **EZ T-**

Ez dabil → *eztabill*; *Ez dizut* → *eztizut*; *Ez dator* → *eztator* ...

■ **EZ + G-** → **EZ K- / EZ G- (bietara)**

Ez gatoz → *ezkatoz*; *Ez giñan* → *ezkiñan* ...

Ez gaittuzu → *ezgaittuzu*; *Ez gara* → *ezgara* ...

Bi aukerak entzuten dira, nahiz frikaria (bigarren aukera) arruntagoa den.

■ **EZ + N-** → **E N-**

Ez naok → *enaok*; *Ez nizun* → *enizun*; *Ez nixe* → *enixe* ...

■ **EZ + L-** → **E L-**

Ez leuke → *eleuke*; *Ez litzake* → *elitzake* ...

■ **EZ + Z-** → **E TZ- / EZ Z- (bietara)**

Ez zan → *etzan*; *Ez + zittuen* → *etzittuen*; *Ez zatorren* → *etzatorren* ...

Ez zaitetz → *ezaittez*; *Ez zauan* → *ezauan* ...

Hemen ere bi aukerak entzuten dira, afrikatua eta frikaria; beharbada frikaria (lehena) gehiago, baina alde handirik gabe.

■ **EZ + J-** → **E TX-**

Ez jok ekarri → *etxok ekarri*; *Ez jata etorri* → *etxata etorri*; *Ez jonat ikusi* → *etxonat ikusi*...

Gazteen artean erabat indargaltzen ari da ahoskatze modu hau.

1.3.6. ADITZEAN GERTATZEN DIREN TXISTUKARIEN AFRIKATZEAK

■ -N + Z- → -NTZ- / -NZ-

Esan tzaban / esan zaban; egin tzeben / egin zeбен

■ -L + Z- → -LTZ- / -LZ-

A(ha)l tzabana / a(ha)l zabana; a(ha)l tzan / a(ha)l zan

Goiko ingurune fonetikoetan, bietariko ahoskerak entzuten dira: afrikatuak (binomio bakoitzeko lehenak) nahiz frikariak (bigarrenak).

1.3.7. BOKAL ARTEKO KONTSONANTEEN LEUNTZEA eta ERORTZEA

Bokal artean, kontsonante asko leundu edo are erori ere egiten dira ahoskatzerakoan; normalean, kontsonante leherkari ahostunei gertatzen zaie hori, baina, ikusiko dugun bezala, ez horiei bakarrik.

Bokal arteko *B*, *G* eta *R*-ren kasuetan, ia automatikoki gertatzen da erorketa hori. Hori argi utzi nahi dut, zeren eta, transkribaketak egiterakoan, automatikoak diren ahoskera hauek ez baititut islatu (idatzi egin ditut bokal arteko kontsonante horiek, irakurketaren eta ulermenaren mesedetan).

■ D → Ø / V_V

Amista(d)ia, e(d)o, emango (d)ixat, jan da e(d)an, be(d)arra, e(d)arki, esaiak (esan egidak), ezagutuko (d)ozu, esan zi(d)an ...

■ G → Ø / V_V

E(g)uzkixa, e(g)uastena, e(g)uena, e(g)ualdixa, eba(g)i, e(g)on, arrande(g)ixa, e(g)urra, a(g)uro, ha(g)inka eñ, txapli(g)uak, pre(g)untau, esaixok (esan e(g)ixok), sosi(g)uz ...

■ B → Ø / V_V

Ez da D eta G bezain ohikoa bokal arteko B kontsonantea erortzea:

Jardun ze(b)en; makiña (b)at urte; ho(b)e biarrez; hartu na(b)an ...

■ R → Ø / V_V

E(r)e (au ee bai), zu(r)ixa, ze(r)ako ze(r)a, afa(r)i-me(r)ixendia, etxe(r)a, jene(r)alian, so(r)ua, ke(r)izpia ...

■ J → Ø / V_V

Gustatze (j)ata, egin biha (j)ako, akordatzen ba(j)ako, ikusi na(j)aittuan, laga in biha (j)ako ...

Ahoskera hau gazteen artean indargaltzen ari dela esan behar.

Badira beste hizkera askotan hain arrunki erortzen ez diren kontsonante batzuk ere; adibidez, honako hau:

■ **K → Ø / V_V**

Etxa(k)ixat, ezta(k)itt, ma(k)iñat bider ibilli naiz han ...

Bokal-erorketa hauek, testuinguru hauetan, salbuespen direla esan behar, eta beharbada lagunarteko hizkera bizkorrean galtzen direla, oso zaila baita bokal arteko -K-kontsonante ahoskabea erortzera iristea.

1.3.8. KONTSONANTE TALDEAK BAKUNTZEA

Nahiko arrunta da Elgoibarren ere euskarak oro har duen joera hau: garai bateko euskal sistema fonologikoarentzat arrotzak ziren maileguzko hitzetako kontsonante-taldeak, eta talde horiek hautsi egiten zituen euskararen sistemak, bakundu. Argi ikusten da bilakabide hori gure adinekoen jardunean, maileguzko hitzetan.

<i>arrelau</i>	<i>tratoria</i>	<i>biziketia</i>
<i>biziletia</i>	<i>karaterra</i>	<i>prolemak</i>
<i>anedotia</i>	<i>direto</i>	<i>...</i>

Hona adibide batzuk:

Eta gero, ba, biziketia hamazazpi urtekiñ edo, biziketa zahar bat hartu naban.

Eta nik han ikusi najuan zela arrelatzen zaban, eta gero etorri hona, eta banakixan nik zela arrelau deposittua.

(...) anedotia politta, ze(rg)atik guk dotriñia-ta euskeraz emate(n) genduzen, beti. Liturgia beti eman juat euskeraz.

1.3.9. L / D ALTERNANTZIA

<i>bedarra</i>	<i>idarra</i>	<i>zidarra</i>
<i>edurra</i>	<i>...</i>	

Hona adibide batzuk:

Len, segia ta, itaixa ta, dana hauxe. Eta oiñ, berriz, bedarra ta holakua; ba, bedarra ezta hainbesterako oiñ.

Ta oin, badakizu: porrua, ero idarra, ero baba beltza, eta hola...

Eta orduan edurrik ere ez zauan egin negu guztian, ezauan edurrikan egiñ; eurixa bakarrik.

1.3.10. D / R ALTERNANTZIA

Indar handia du alternantzia honek elgoibartarron ahotan. D eta R-ren arteko txandakatze honen adibide ugari dago:

<i>abaria</i>	<i>aldaparia</i>	<i>entsegira</i>
<i>partirua</i>	<i>biria</i>	<i>ero</i>
<i>erozer</i>	...	

Horiekin batera, *-kada* (*-kara*) atzizkia duten hitz eratorriak:

<i>zaldikaria</i>	<i>ostikaria</i>	<i>eskukaria</i>
<i>kamioikaria</i>	...	

Bai eta aditzaren jokoko forma batzuk ere:

<i>ikusi zindduran</i>	<i>ekarri dizueraz</i>
<i>haura etorri dakiran</i>	<i>hemen daure</i>
<i>esan deiran egixa</i>	...

Alderantzizko bidea ere gertatu izan da: alegia, jatorrian D zegoela uste izatea eta berezko R-a zuzentzea: hiperkorrekzioa esaten zaio horri. **Berrido** da adibideetako bat.

Hona bilakabidearen adibide batzuk:

Gaur diparentia da. Biriak ere, ba Diputaziua portau zan. Bire zementuzkuak egin tzittuan hainbeste basarritara, danetara.

Hori, telebisiua ere, ba euskeraz ere bai. Eta partirua ugeri ere ikusten dok aspaldixan.

Udakua. Bedarra ero garua, ero hortariko gauzia zauanian, ba ezin ziñan jun danak lagata ohera.

Andra gaztiak-eta, bizkaitarrak-eta daure asko.

Egunero juten zian txandan zaldixakin jana erutera, hiru zaldikara.

Haura juten zan baldakariakin.

1.3.11. F / P ALTERNANTZIA

Ugariak dira F-ren ordez P darabilten hitzunak, denak 60 urte ingurutik gorakoak.

<i>konpesau</i>	<i>diperente</i>	<i>apari</i>
<i>perixia</i>	<i>plakua</i>	<i>pamilixia</i>
<i>golperixia</i>	<i>konpianzia</i>	<i>depentsa</i>
...		

Ekar ditzagun adibide batzuk:

Klaro, hori diperente da. Oingo gaztien bizimodua eta lengüena diperentia da.

Eske badakik hamen ze pamilixa zagan?

Beste batzuk, han hainbeste denporan egon, eta golpeixara ero, ...

Haren aitta San Lorentzoko semia zuan: plako altu bat.

Gero, berriz, inpartua eman tzion, eta orduantxe juan tzan.

Baitta hamen ere, zuen etxeko patxadan, lora edarrak ikusten dira, e!

Aiba Dios! Hau dok konpiantzia!

Geuk egitte(n) genduan inpanterixan; ni inpanterixakua nitzuan.

Kurutzetan egote(n) zuan (erromerixia), pijo.

Eta telebisüa, berriz, eguardixan eukitze(n) juat pixkat; gabian, apalostian.

Konpesatzera jun bihar izaten zuan orduan. Eta biha(r)ko gaiñera jun, etxian lo eingo bazuan!

1.3.12. K / G ALTERNANTZIA

ganbixau	gonbirau	gonbestazio
ganbiona (kamioia)	...	

Alderantziz:

kindak (gindak)	konbestazio	...
------------------------	--------------------	-----

Hona adibide batzuk:

Kamionak eskuz kargatzen ziran danak, hartu, eta bun eta bun; oin kamiona hartuta lastua ekartzen dozu, eta aurrera.

Eta gero gonbirauak, ba, preparau egin bi'ozu, egun guztian lana. Ostian, ondo. Eta beti, ba, gonbirauak.

Baiña Azkaraten harutz pasau ezker, asko ganbixatzen dok.

Bueno, iñoz kanbixatzen juat Radio Euskadira.

1.3.13. -ND- / -NT-; -NB- / -NP-

Bietara erabiltzen da Elgoibarren kasu honetan:

jendia / jentia

Denpora / denbora-ren kasuan, lehenbizikoa erabiltzen da, ahoskabea; bai eta hartatik eratorritako formak ere: adibidez, **denporalia(n)**.

Konparazio / gonbarazio-ren kasuan, lehena da nagusi.

Hona esandakoen erakusgarri batzuk:

Gero jentia asko / jendia ugeri.

Etorri ordu bixetan, bazkaldu, jentia egoten da ostian ere.

Baiña trenak ere denpora asko egitte(n) jok.

Konparazio baterako, ...

1.3.14. Z / TZ, X / TX ALTERNANTZIA

Hitzun beraren ahotan ere, normala da hitz beraren bi aldaerak erabiltzea.

berritz / berriz errez / erretz xamar / txamar
penditz / pendiz

Berriz-en kasuan, jakina da bi erabilera dituela; horietatik, aditzondoa da batez ere alternantzia izaten duena, bietara esaten dena (berriz/berritz egingo dogu); lokailuak (semia mendira jua zan; aitta, berriz, kalera) aldaera frikaria izaten du gehienetan.

Hona alternantzia honen adibide batzuk:

Len-len bai, eta gero laga-aldixa, eta gero, berritz.

Lanera berriz ere.

Baju txamar entzunda, hobe dok hori.

Eta oiñ, eskribitzeko ta, erderaz erretzago dok, e!

1.3.15. ADITZ-IZENETAKO AZKEN -N-AREN GALERA

haste giñan ezkontze ziran halaxe izete zan
etortze jatan ...

1.3.16. BIGARREN MAILAKO BILAKABIDE ETA ALTERNANTZIA BATZUK

Hainbeste indar ez duten bilakabide eta alternantzia batzuk jasoko ditugu azpiatal honetan. Orain artekoetatik bereizi behar dira, haiek, nahiko sistematikoak izanik, arautzat jo behar baitira; hemengo hauek, berriz, hitz jakin batzuetan bakarrik gertatzen diren aldaerak besterik ez dira.

■ **-M- / -NB- ALTERNANTZIA**

Alternantzia honek azaldu ditzake hiperkorrekzioko adibide batzuk: *kanbioi*, adibidez.

zemat *kanbioiak* *ganbioiak*

...

Zela ferixa haundixak diran horrek, eta zela karabanak dauren kanbioiak kargatzeko, makiñak kargatzen denporia bi'ozu.

Zemat, zemat kontu esate(n) ete(n) juek! Horrek jaukek berriketia!

■ **ILD / ILDD**

bilddur *bilddots*

Bilddotsa / bilddotsa

Eta hamar ordu kotxian. Txarrena, bidia. Horretxek ematen dau bilddur pixkat.

■ **KONTSONANTE(N) TALDEAK SORTZEA**

endredau *endredo*
aldrebes *aldrebestu*
Endrike

■ **METATESIAK**

prepezioz / perpezioz
Gabriela / Grabiela

■ **G / R ALTERNANTZIA**

eroki (egoki)

Hau bastante eroki ikuste(n) naban, eta andriari esan nion.

■ **T / P ALTERNANTZIA**

Ahizpa / ahizta

Gero hementxe; ba, hemen, ama eta ama-semiak eta nere andria, emaztia, bizi ziran. Eta beste ahizpa ere bai. Artian soltera zagan oin kalia da(g)uana.

Bi ahizta ziran horrek.

Era honetako beste bikote batean (*aipatu/aittatu*), TT-duna da elgoibartarren ahotan erabiltzen dena.

■ **J / K ALTERNANTZIA**

joño *majiña (b)at*

Ez da ohikoa alternantzia mota hau. Hona adibide bakan batzuk:

Sospetxa bat bai, txarra. Joño, zer da, eta ...

Majiña (b)at lagun bildu ziran!

■ ERROTAZISMOA (RS / ST)

konbersazio / konbestazio

■ L / N ALTERNANTZIA

lumerua lelengo lasai / nasai

laranja ...

Hona adibide batzuk:

—Oin bizi gustora. —Bai. Oin lumero diperentia laste(r) eta. Ja, ja, ja...

—(...) —Keba! Hor lelengo, ba hor egingo zeben da.

■ R / B ALTERNANTZIA

oratu / obatu

■ L / R ALTERNANTZIA

komurgau armuzau ...

Bai gizona! Gu komurgau giñan inguruan.

Edarki armuzau gendun, ba!

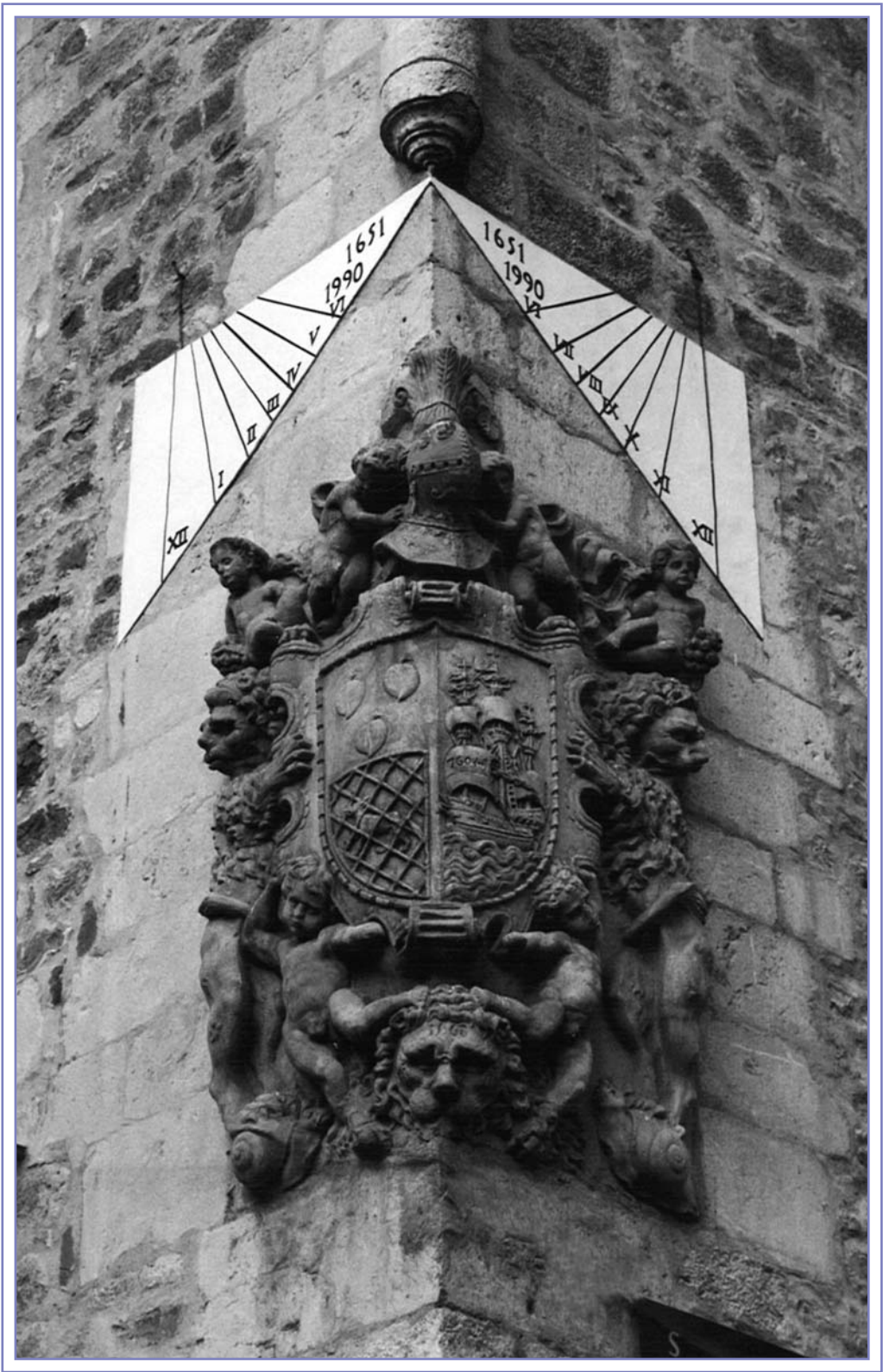
■ KONTSONANTEAK SORTZEA

Eta jun dittuk baiñura, eta hemen orduan ere, barkaziuekin da.

Surtara bota nittuan urte osoko gauza txarrak.

■ ADITZ-TALDEETAKO KONTRAKZIOAK

Egin bihar dot → E(g)in bi(ar) dot / bidot / biot

2. IZENAREN MORFOLOGIA

Izenaren eta haren jokoaren inguruko ezaugarriak aztertuko ditut bigarren atal honetan.

Batetik, kasu-marken (deklinabidearen) eta postposizioen gaineko jakingarriak: zer forma hartzen duen kasu-marka eta postposizio bakoitzak hitz motaren arabera (eta hitzaren amaieraren arabera), eta nola eta zer adierarekin erabiltzen diren, kasu bereizgarrietan behintzat.

Bestetik, izenaren eratorbidea jasoko dut: alegia, hitza (izena, adjektiboa edo aditza) oinarritzat hartuz, atzizki baten bidez beste hitz bat, hiztegiko sarrera lexikal bat, osatzeko jokoak: *edertasuna*, *gaiztakeria*, *ikaragarria*, eta abar. Zer atzizki erabiltzen diren erakutsiko ditut, eta adibide batzuk eman ere bai.

Beraz, kasu-marken ingurukoak aztertuz hasiko naiz: lehenik, kasu-marken formak tauletan bilduko ditut, eta, gero, kasu-marka bakoitzaren erabilera bereizgarri batzuk jasoko ditut.

2.1. KASU MARKEN TAULAK

Hona hemen aipatuko ditugun kasu-marken zerrenda, bakoitza zer den azalduta; hizkuntzalaritza-kontuetan aditua ez den hiztunarentzat lagungarri gertatuko delakoan:

ABSOLUTIBOA: NOR / ZER	INSTRUMENTALA: ZEREZ / ZERTAZ
PARTITIBOA: -RIK	PROLATIBOA: -TZAT
ERGATIBOA: NORK / ZERK	INESIBOA: NON
DATIBOA: NORI / ZERI	LEKU-GENITIBOA: NONGO
GENITIBOA: NOREN / ZEREN	ABLATIBOA: NONDIK
SOZIATIBOA: NOREKIN / ZEREKIN	ADLATIBOA: NORA
DESTINATIBOA: NORENTZAT / -TZAKO	HURBILTZE-ADLATIBOA: NORANTZ
MOTIBATIBOA: ZERGATIK	MUGA-ADLATIBOA: NORAINO

Euskaltzaindiaren gramatikan (*Euskal Gramatika: Lehen Urratsak* liburukietan) erabiltzen den terminologia erabiliko dut liburu honetan.

Hasieran, taula orokor bat emango dut, atzikiak besterik jasotzen ez duena. Gero, hitzen araberako taulak osatuko ditugu: bizidunak, bizigabeak, bokalez nahiz kontsonantez amaituak, izen bereziak, izenordainak, erakusleak eta abar. Izan ere, deklinagaiaren baitan alda daiteke kasu-markaren forma.

Gatozen, bada, kasu-marken tauletara.

KASU MARKEN TAULA OROKORRA

	SINGULARRA	PLURALA	MUGAGABEA
ABSOLUTIBOA	-A	-AK	-∅
PARTITIBOA	---	---	-(R)IK
ERGATIBOA	-AK	-AK	-(E)K
DATIBOA	-ARI	-ERI	-(R)I
GENITIBOA	-AN	-EN	-(E)N
SOZIATIBOA	-AKIN	-EKIN	-(E)KIN
DESTINATIBOA	-ANTZAT / -ANTZAKO	-ENTZAT / -ENTZAKO	-(E)NTZAT / -(E)NTZAKO
MOTIBATIBOA	-AGAITTIK	-ENGAITTIK	-(E)NGAITTIK
INSTRUMENTALA	---	---	-(E)Z
PROLATIBOA	---	---	-TZAT
INESIBOA	-(I)AN	-ETAN	-(E)TAN
LEKU-GENITIBOA	-(E)KO	-ETAKO	-(E)TAKO
ABLATIBOA	-(E)TIK	-ETATIK	-(E)TATIK
ADLATIBOA	-(E)RA	-ETARA	-(E)TARA
HURBILTZE-ADLATTIBOA	-(E)RUTZ	-ETARUTZ	-(E)TARUTZ
MUGA-ADLATIBOA	-(E)RAIÑO	-ETARAIÑO	-(E)TARAIÑO

BOKALEZ AMAITUTAKO IZEN BIZIDUNAK: *EMAKUME*

	SINGULARRA	PLURALA	MUGAGABEA
ABSOLUTIBOA	emakumia	emakumiak	(zenbat) emakume
PARTITIBOA	---	---	emakumerik
ERGATIBOA	emakumiak	emakumiak	emakumek
DATIBOA	emakumiari	emakumieri	emakumeri
GENITIBOA	emakumian	emakumien	emakumeren
SOZIATIBOA	emakumiakin	emakumiekin	emakumekin
DESTINATIBOA	emakumiantzat	emakumientzat	emakumentzat
MOTIBATIBOA	emakumiagaittik	emakumiengaittik	emakumegaittik
INSTRUMENTALA	---	---	emakumez
PROLATIBOA	---	---	emakumetzat
INESIBOA	emakumiagan	emakumiengan	emakume(n)gan
LEKU-GENITIBOA	emakumiaganako	emakumienganako	emakume(n)ganako
ABLATIBOA	emakumiagandik	emakumiengandik	emakume(n)gandik
ADLATIBOA	emakumiagana	emakumie(n)gana	emakume(n)gana
MUGA-ADLATIBOA	emakumiaganaifio	emakumie(n)ganaifio	emakume(n)ganaifio

KONTSONANTEZ AMAITUTAKO IZEN BIZIDUNAK: *GIZON*

	SINGULARRA	PLURALA	MUGAGABEA
ABSOLUTIBOA	gizona	gizonak	gizon
PARTITIBOA	---	---	gizonik
ERGATIBOA	gizónak	gizonak	gizónek
DATIBOA	gizonari	gizoneri	gizoni
GENITIBOA	gizonan	gizonen	gizonen
SOZIATIBOA	gizonakin	gizonekin	gizónekin
DESTINATIBOA	gizonantzat / gizonantzako	gizonentzat / gizonentzako	gizonentzat / gizonentzako
MOTIBATIBOA	gizonagaittik	gizonengaittik	gizonengaittik
INSTRUMENTALA	---	---	---
PROLATIBOA	---	---	gizontzat
INESIBOA	gizonagan	gizonengan	gizone(n)gan
LEKU-GENITIBOA	gizonaganako	gizonenganako	gizone(n)ganako
ABLATIBOA	gizonagandik	gizonengandik	gizone(n)gandik
ADLATIBOA	gizonagana	gizonengana	gizone(n)gana
MUGA-ADLATIBOA	gizonaganaifio	gizonenganaifio	gizone(n)ganaifio

BOKALEZ AMAITUTAKO IZEN BIZIGABEAK: MENDI

	SINGULARRA	PLURALA	MUGAGABEA
ABSOLUTIBOA	mendixa	mendixak	mendi
PARTITIBOA	---	---	mendirik
ERGATIBOA	mendixak	mendixak	mendik
DATIBOA	mendixari	mendixeri	mendiri
GENITIBOA	mendixan	mendixen	mendiren
SOZIATIBOA	mendixakin	mendixekin	mendirekin
DESTINATIBOA	mendixantzat	mendixentzat	mendirentzat
MOTIBATIBOA	mendixagaittik	mendixengaittik	mendirengaittik
INSTRUMENTALA	---	----	mendiz
PROLATIBOA	---	---	menditzat
INESIBOA	mendirira	mendixetara	mendittara
LEKU-GENITIBOA	mendiko	mendixetako	mendittako
ABLATIBOA	mendittik	mendixetatik	mendittatik
ADLATIBOA	mendirira	mendixetara	mendittara
HURBILTZE-ADLATTIBOA	mendirutz	mendixetarutz	mendittarutz
MUGA-ADLATIBOA	mendiraiño	mendixetaraiño	mendittaraiño

BOKALEZ AMAITUTAKO IZEN BIZIGABEAK: TONTOR

	SINGULARRA	PLURALA	MUGAGABEA
ABSOLUTIBOA	tontorra	tóntorrek	tontor
PARTITIBOA	---	---	tontorrik
ERGATIBOA	tontórrak	tóntorrek	tontorrek
DATIBOA	tontórrari	tóntorreri	tontorri
GENITIBOA	tontórran	tóntorren	tontorren
SOZIATIBOA	tontórrakin	tóntorrek	tontorrek
DESTINATIBOA	tontórrantzat	tóntorrentzat	tontorrentzat
MOTIBATIBOA	tontórragaittik	tóntorre(n)gaittik	tontorregaittik
INSTRUMENTALA	---	---	tontorrez
PROLATIBOA	---	---	tontortzat
INESIBOA	tontórrian	tóntorretan	tontorretan
LEKU-GENITIBOA	tontórrako	tóntorretako	tontorretako
ABLATIBOA	tontórretik	tóntorretatik	tontorretatik
ADLATIBOA	tontórrera	tóntorretara	tontorretara
HURBILTZE-ADLATTIBOA	tontórrerutz	tóntorretarutz	tontorretarutz
MUGA-ADLATIBOA	tontórreraiño	tóntorretaraiño	tontorretaraiño

**BOKALEZ AMAITUTAKO
PERTSONA-IZEN BEREZIAK: *IRENE***

ABSOLUTIBOA	Irene
PARTITIBOA	Irenerik
ERGATIBOA	Irenek
DATIBOA	Ireneri
GENITIBOA	Irenen
SOZIATIBOA	Irenekin
DESTINATIBOA	Irenentzat
MOTIBATIBOA	Irene(n)gaittik
INSTRUMENTALA	---
PROLATIBOA	Irenetzat
INESIBOA	Irene(n)gan
LEKU-GENITIBOA	Irene(n)ganako
ABLATIBOA	Irene(n)gandik
ADLATIBOA	Irene(n)gana
MUGA-ADLATIBOA	Irene(n)ganaiño

**KONTSONANTEZ AMAITUTAKO
PERTSONA-IZEN BEREZIAK: *IBON***

ABSOLUTIBOA	Ibon
PARTITIBOA	Ibonik
ERGATIBOA	Ibonek
DATIBOA	Iboneri
GENITIBOA	Ibonen
SOZIATIBOA	Ibonekin
DESTINATIBOA	Ibonentzat
MOTIBATIBOA	Ibone(n)gaittik
INSTRUMENTALA	---
PROLATIBOA	Ibontzat
INESIBOA	Ibone(n)gana
LEKU-GENITIBOA	Ibone(n)ganako
ABLATIBOA	Ibone(n)gandik
ADLATIBOA	Ibone(n)gana
MUGA-ADLATIBOA	Ibone(n)ganaiño

**BOKALEZ AMAITUTAKO
LEKU-IZEN BEREZIAK: *KARAKATE***

ABSOLUTIBOA	Karakate
PARTITIBOA	Karakaterik
ERGATIBOA	Karakatek
DATIBOA	Karakateri
GENITIBOA	Karakaten
SOZIATIBOA	Karakatekin
DESTINATIBOA	Karakatentzat
MOTIBATIBOA	Karakate(n)gaittik
INSTRUMENTALA	Karakatez
PROLATIBOA	Karakatetzat
INESIBOA	Karakaten
LEKU-GENITIBOA	Karakateko
ABLATIBOA	Karakatetik
ADLATIBOA	Karakatera
HURBILTZE-ADLATTIBOA	Karakaterutz
MUGA-ADLATIBOA	Karakateraiño

**KONTSONANTEZ AMAITUTAKO
LEKU-IZEN BEREZIAK: *ATXOLIN***

ABSOLUTIBOA	Atxolin
PARTITIBOA	Atxoliñik
ERGATIBOA	Atxoliñek
DATIBOA	Atxoliñeri
GENITIBOA	Atxoliñen
SOZIATIBOA	Atxoliñekin
DESTINATIBOA	Atxoliñentzat
MOTIBATIBOA	Atxoliñe(n)gaittik
INSTRUMENTALA	Atxoliñez
PROLATIBOA	Atxolintzat
INESIBOA	Atxoliñen
LEKU-GENITIBOA	Atxolingo
ABLATIBOA	Atxolindik
ADLATIBOA	Atxoliñera
HURBILTZE-ADLATTIBOA	Atxoliñerutz
MUGA-ADLATIBOA	Atxoliñeraiño

IZENORDAINAK

	NI	HI	GU	ZU	ZUEK
ABSOLUTIBOA	ni	hi	gu	zu	zuek
ERGATIBOA	nik	hik	guk	zuk	zuek
DATIBOA	neri	hiri	guri	zuri	zueri
GENITIBOA	nerere	hire	gure	zure	zuen
SOZIATIBOA	nerekin	hirekin	gurekin	zurekin	zuekin
DESTINATIBOA	neretzat / -tzako	hiretzat / -tzako	guretzat / -tzako	zuretzat / -tzako	zuentzat / -tzako
MOTIBATIBOA	nereregaittik	hiregaittik	guregaittik	zuregaittik	zuengaittik
INSTRUMENTALA	---	---	---	---	---
PROLATIBOA	---	---	---	---	---
INESIBOA	nerengan	hiregan	guregan	zuregan	zuengan
LEKU-GENITIBOA	nerenganako	hireganako	gureganako	zureganako	zuenganako
ABLATIBOA	nereregandik	hiregandik	guregandik	zuregandik	zuengandik
ADLATIBOA	nereregana	hiregana	guregana	zuregana	zuengana
MUGA-ADLATIBOA	nerereganaiaño	hireganaiaño	gureganaiaño	zureganaiaño	zuenganaiaño

IZENORDAIN INDARTUAK

	NEU	HEU	GEU	ZEU	ZUEK
ABSOLUTIBOA	neu	heu	geu	zeu	zeuek
ERGATIBOA	neuk	heuk	geuk	zeuk	zeuek
DATIBOA	neuri	heuri	geuri	zeuri	zeueri
GENITIBOA	neure	heure	geure	zeure	zeuen
SOZIATIBOA	neurekin	heurekin	geurekin	zeurekin	zeuekin
DESTINATIBOA	neuretzat	heuretzat	geuretzat	zeuretzat	zeuentzat
MOTIBATIBOA	neuregaittik	heuregaittik	geuregaittik	zeuregaittik	zeuengaittik
INSTRUMENTALA					
PROLATIBOA					
INESIBOA	neuregan	heuregan	geuregan	zeuregan	zeuengan
LEKU-GENITIBOA	neureganako	heureganako	geureganako	zeureganako	zeuenganako
ABLATIBOA	neuregandik	heuregandik	geuregandik	zeuregandik	zeuengandik
ADLATIBOA	neuregana	heuregana	geuregana	zeuregana	zeuengana
MUGA-ADLATIBOA	neureganaiaño	heureganaiaño	geureganaiaño	zeureganaiaño	zeuenganaiaño

ERAKUSLEAK

	HAU		HORI		HAURA	
	Sing.	Plurala	Sing.	Plurala	Sing.	Plurala
ABSOLUTIBOA	hau	hónek	hori	hórrek	haura	hárek
ERGATIBOA	honék	hónek	horrék	hórrek	harek	hárek
DATIBOA	honi	hóneri	horreri	hórleri	hari	háleri
GENITIBOA	honén	hónen	horrén	hórren	harén	háren
SOZIATIBOA	honekin	hónekin	horrékin	hórrekin	harékin	hárekin
DESTINATIBOA	honéntzat	hónentzat	horréntzat	hórrentzat	harentzat	hárentzat
MOTIBATIBOA	honégaittik	hónegaittik	horrégaittik	hórregaittik	harégaittik	háregaittik
INSTRUMENTALA	---	---	---	---	---	---
PROLATIBOA	---	---	---	---	---	---
INESIBOA	honetan	hónetan	horretan	hórretan	haretan	háretan
LEKU-GENITIBOA	honetako	hónetako	horretako	hórretako	haretako	háretako
ABLATIBOA	honetatik	hónetatik	horretatik	hórretatik	haretatik	háretatik
ADLATIBOA	honetara	hónetara	horretara	hórretara	haretara	háretara
MUGA-ADLATIBOA	honetaraiño	hónetaraiño	horretaraiño	hórretaraiño	haretaraiño	háretaraiño

	BERA	EURAK
ABSOLUTIBOA	bera	éurak
ERGATIBOA	berak	éurak
DATIBOA	berari	éureri
GENITIBOA	beran	éuren
SOZIATIBOA	berakin	éurekin
DESTINATIBOA	berantzat / -tzako	éurentzat / -tzako
MOTIBATIBOA	beragaittik	éurengaittik
INESIBOA	bera(n)gan	éure(n)gan
ADLATIBOA	bera(n)gana	éure(n)gana

BAT eta BATZUK

	BAT	BATZUK
ABSOLUTIBOA	bat	batzuk
ERGATIBOA	batek	batzuek
DATIBOA	bateri	batzueri
GENITIBOA	baten	batzuen
SOZIATIBOA	batekin	batzuekin
DESTINATIBOA	batentzat	batzuentzat
MOTIBATIBOA	bategaittik	batzuengaittik
INSTRUMENTALA		
PROLATIBOA		
INESIBOA	batian / baten	batzuetan
LEKU-GENITIBOA	bateko	batzuetako
ABLATIBOA	batetik	batzuetatik
ADLATIBOA	batara	batzuetara
HURBILTZE-ADLATTIBOA	baterutz	batzuetarutz
MUGA-ADLATIBOA	bateraiño	batzuetaraiño

Izen bizidunekin:

INESIBOA	batengan	batzuegan
LEKU-GENITIBOA	batenganako	batzueganako
ABLATIBOA	batengandik	batzuegandik
ADLATIBOA	bate(n)gana	batzue(n)gana
HURBILTZE-ADLATTIBOA	---	---
MUGA-ADLATIBOA	batenganaiño	batzueganaiño

BAT-en deklinabide mugatua ere badago, jakina:

ABSOLUTIBOA	bata
ERGATIBOA	batak
DATIBOA	batari
GENITIBOA	bataren
SOZIATIBOA	batarekin
DESTINATIBOA	batarentzat
MOTIBATIBOA	batarengaittik

2.2. KASU MARKEN SISTEMAREN EZAUGARRI OROKOR BATZUK

2.2.1. GENERO BEREIZKETA

Herri-hizkeran, genero gramatikala bereizi egiten da maileguzko hitzetan, batez ere mailegu bidez euskarara ekarritako adjektiboetan:

tontua / tontia

altua / altia

temosua / temosia

...

Izenetan ere gertatzen da bereizketa hori:

tio / tia

karnizerua / karnizeria

pelukerua / pelukeria

...

2.2.2. PLURAL HURBILA

Plural hurbila asko erabiltzen da Elgoibarko hitzunen ahotan. Hona adibide batzuk:

Oin pasatzen dana da, lengo zaharrok eskola gitxi daukogula hori di-da egitteko, etartzeko.

Bestiak ere azkar, baiña horrek bixok alkar dabizenian, eztago kristaurik entenitzekorik.

Honek barko haundixok hola jun bihar dira.

Atia zabaldu zabanian ... bestiak ihesi. Aiba Dios! Danok ihesi.

Ta gero geratu giñan, ba, andra-gizonak bixok, eta semiak.

2.2.3. FORMEN HIGADURA ETA SINKRETISMOA

Kasu-marken formak bilakabide fonologikoen eraginez higatu, desgastatu egiten dira, eta horrek dakar zenbait kasutan formen sinkretismoa ere; alegia, forma bakarra baina funtzio gramatikal bat baino gehiago duten kasuak suertatzea.

AMANA:

1. ← *amarena*

2. ← *amagana*

MENDIXAN

1. ← *mendia(re)n*
2. ← *mendian*

Sinkretismo horrek, jakinekoa da, anbiguotasuna dakarkio kasu-marken jokoari. Hala ere, anbiguotasunak saihesteko bideak badira, denok dakigun bezala: batetik, hitzaren ingurunea, testuingurua (zer aditz laguntzen duen, eta abar); bestetik, azentu bereizgarria. Bi lagungarri hauen bidez jakingo dugu kasu bakoitzean zer kasu-markaren aurrean gauden:

Gízonak esan jok (singularra) / *Gízonak* esan juek (plurala)

Hónena dok etxia (singularra) / *Hónena* dok etxia (plurala)

2.2.4. AZENTUA, ADIEREN BEREIZGARRI

Aipatu berri dudan bezala, zenbait kasutan azentua jarri dut bokal baten gainean, tauletan; horrekin adierazi nahi izan dut azentua bokal horretan dagoela; izan ere, esanahia bereizteko balio du azentuak formaz berdinak diren kasu batzuetan, esan bezala: horietan, forma bera dute, baina azentuazio desberdina⁸.

Kasu batzuetan, singularra izan edo plurala izan, azentua bi forma bereizteko gai da; goian ikusi ditugunez gain, hona beste adibide bat:

Honégana etorri nok / *Hónegana* etorri nok (pl.)

Beste batzuetan, ez da azentua bereizgarri bakarra, baina bada bereizketa egiten laguntzeko modu bat: kokagune desberdinean doa kasu hauetan ere (singularra izan edo plurala izan):

Lagúnari esan diot (sing.) / *Láguneri* esan diuet (plurala)

Lagunántzat ekarri juat oparixa (sing.) / *Lágunentzat* ekarri juat (pl.)

2.2.5. -AN ESPLETIBOA ZENBAIT KASU-MARKATAN (ogirikan...)

Oso ohikoa da -AN bukaera eranstea kontsonantez amaitutako kasu-marka batzuei. Hautazkoa da gehigarri hau, erdialdeko (gipuzkeraren eremuko) hizkeretatik sartua, eta

8. Bereizgarria izan daitekeen kasuetan, markatu egin dut azentua; alegia, azentuaren kokalekuak esanahi-aldaketa dakarren kasuetan. Forma bera izan dezakete adiera biko hitzek, eta horietan azentua markatzea garrantzitsua da, nire ustez.

berez ez dio hitzari esanahi berririk eranstean. Honako kasu hauetan jaso ditut, besteak beste:

- Partitiboan: *ogirikan* *ekarri al dozu?*
- Motibatiboan: *zuregaittikan* *etorri naiz honaiño.*
- Ablatiboan: *etxetikan* (*mendittikan...*)
- Aditz jokaturagabeekin: *etxaukat* *jokatzerikan* (*etortzerikan ...*)
- Aditz jokatuekin: *eztot uste egin dabanikan.*

Adibideak ugariak dira. Hona batzuk:

Hor ibilli giñanian, kanpuan, bakarrikan...

Etxauan orduan autobusikan.

Hasi, Estellara jun giñuazen lenengo soldau. Eta gero, Zaragozatikan, Terueletikan, Castellon-dikan, Valentzia aldian zihar da.

Hortik bai, hortik jaiero etortzen giñuazen, Irundikan.

Mutillak-eta etxuen eukitzen ordurikan fijorikan. (Biak deklinatuak)

Ez zan komeni han gelditzerikan, zeatik eze berriz ere beste disparto bat ero, neu hantxe nauala igual allegauko zan!

Etxua(t) paiña nahi jakitzerikan, honek danak irakurtzerikan.

Eta gure bizimodua hortik aurrera, ba, eskolia laga giñuanetikana, ...

2.3. KASU MARKAK ETA HAIEN ERABILERA AIPAGARRI BATZUK: HIZTUNEN JARDUNEN ADIBIDEAK

Sailean aztertuko ditut kasu-markak: lehenbizi, bakoitzak hartzen dituen formak jasoko ditut, eta gero kasu-marka batzuen erabilera aipagarri batzuk jasoko ditut.

2.3.1. ABSOLUTIBOA (nor/zein)

Hauek dira absolutiboko deklinabide-atzizkiak mugatu singularren, pluralean eta mugagabeen, hurrenez hurren:

	SING.	PL.	MUGAG.
ABSOLUTIBOA	-A	-AK	-Ø

2.3.2. PARTITIBOA (zerik)

Mugagabeko erabilera bakarrik du partitiboak, jakina den bezala:

	SING.	PL.	MUGAG.
PARTITIBOA	---	---	-(R)IK

Partitiboaren forma berezi bat: *hortarikua*.

Linterniakin jun, hauraxe beti ikusten. Eta urria edo billau zebela han lehenago. Oin dala urte asko urria ero, zeoze horta(r)ikua.

Udakua. Bedarra ero garua, ero horta(r))iko gauzia zauanian, ba ezin ziñan jun danak lagata ohera.

Eske, gaiñera, ganaua toki askotan limusiña, ero hortariko tipo hori ipiñi debe, blonda edo holakua. Danian, basarri guztietan, ipiñi dabe hori.

2.3.3. ERGATIBOA (nork/zeinek)

	SING.	PL.	MUGAG.
ERGATIBOA	-AK	-AK	-(E)K

Ergatibo pluralean -AK atzizkia erabiltzen da; -EK atzizkia euskara batuan alfabetatu direnek bakarrik darabilte. Hau da, beraz, herriko tradizioko jardunean pluralean erabiltzen dena:

Auzoko gizonak egin dabe kamiño berri hori.

Lehen ere aipatu dut -AK singularra eta -AK plurala bereizteko moduetako bat azentuera dugu:

Aldameneko gizónak egindako etxe berrixa (singularra)

Aldameneko gizonak egindako etxe berrixa (plurala)

Beste bereizketa-modu batzuk baditugu, hala nola hizkuntzaz kanpoko ingurunea (guk dugun inguruaren ezagutza) eta sintaktikoa (aditzaren jokoak, adibidez):

Aldameneko gizónak egin dau etxe berrixa (singularra)

Aldameneko gizonak egin dabe etxe berrixa (plurala)

2.3.4. DATIBOA (nori/zeri)

Hauek dira datiboaren atzizkiak mugatu singularren, pluralean eta mugagabeen, hurrenez hurren:

	SING.	PL.	MUGAG.
DATIBOA	-ARI	-ERI	-(R)I

Bueno, lanari lagata dago, eta haura igual zaharragua da.

2.3.5. GENITIBOA (noren/zeren)

	SING.	PL.	MUGAG.
GENITIBOA	-AN	-EN	-(E)N

Genitiboaren singularreko forma *-AN* da:

Atzo ezagutu gendun [gizonan etxia] harako haura dok.

Genitiboan oinarritzen diren kasu-markak eta postposizioak ere, bistan denez, *-AN* atzizki hori izango dute oinarri:

- NORENTZAT: *Gizonantzat ekarri debe oparixa.*
- NORENGANA: *Gizonangana jua gara.*
- NOREN GAINEAN: *Gizonan gairian jardun debe.*
- NOREN ALDEAN: *Gizonan aldian emakumia argixagua dok.*

-RENA (-RENEKUA, -RENIAN...)

Etxeak, dendak, tailerrak edo tabernak izendatzeko asko erabiltzen da atzizki hau. Deitura edo familia batekin lotua egoten da normalean:

Gure aitzak, tallartxua ero zaukan da, hamen ez zauan, bueno, bazauan ferreterixia, baiña, Eibarko Unzetanekua ere bazan, oiñ oindiokan zerian dagoz, hor San Antoliñen.

Arananeko taillarra.

Canalestarrak, oindiok hamen Elgoibarren badago bat ero, hau... Barrutianian ezkutautakua, hori... Ramon Canales eta horren illoba bat ero beste ero, hamen bizi dira.

Eta gero, handikan, ba, ni sartu nitzan, ate batetik erten, eta beste batian sartu. Alkortanian.

2.3.6. SOZIATIBOA (norekin/zerekin)

	SING.	PL.	MUGAG.
SOZIATIBOA	-AKIN	-EKIN	-(E)KIN

-KIN forma bakarrik erabiltzen da gaur egun Elgoibarren, eta ez da erabiltzen oso hurbil (Eibarren) ezagutzen duten -GAZ forma.

Hona herritarren jardunetik jasotako adibide batzuk:

Kriston amistadia jaukagu harekin.

Eta atzetikan bat, ño! Zaintzen moruan edo, ezta izu? "Honek gurekin bilddurra jaukek" edo... pentsatzen.

Ni akordatzen naiz ogixakiñ. Harek ezta kitt zerekiñ eginda zaozen.

Konparazioak egiteko ere erabiltzen da:

Lehenago euskeria dagok inguakin zihero diperentia.

2.3.7. DESTINATIBOA (norentzat/-tzako)

	SING.	PL.	MUGAG.
DESTINATIBOA	-ANTZAT / -ANTZAKO	-ENTZAT / -ENTZAKO	-(E)NTZAT / -(E)NTZAKO

-TZAT / -TZAKO bikotea erabiltzen dira, era nahiko bereizgabe erabili ere (hiztun berak biak erabil ditzake, esaldi berean ere). Hegoalderago, Deba ibar gehienez (Eibarren, Ermuan, Soraluzen eta Bergaran, adibidez) erabiltzen den -DAKO ez da erabiltzen Elgoibarren.

Hona adibide batzuk:

Ba, nahikua guretzako.

Hauraxe zuan hola pixkat jazten zana, eta haretxen gaztetako erropia jabik horrek, neretzako.

Gero, astelen goizian kalera jun nitzan ganauantzat pentsua ekartzera.

Eta harek zakan han (...) hola animalixa mordo bat, beste pare bat behi, eurentzat esnia, ortua, berduria eurentzako izeteko, eta dana holako palazio edar bat zakan.

Gimnasia danentzat da ona, e!

2.3.8. MOTIBATIBOA (zergatik)

Hauek dira motibatiboko deklinabide-atzizkiak mugatu singularren, pluralean eta mugagabeen, hurrenez hurren:

	SING.	PL.	MUGAG.
MOTIBATIBOA	-AGAITTIK	-ENGAITTIK	-(E)NGAITTIK

2.3.9. INSTRUMENTALA (zerez/zertaz)

	SING.	PL.	MUGAG.
INSTRUMENTALA	---	---	-(E)Z

Izenekin, forma fosilduetan, ihartuetan bakarrik erabiltzen da instrumentala Elgoibarko herri-hizkeran, Hego Euskal Herriko beste hainbat hizkeratan bezalatsu:

nekez ahuspez garaiz
egunez gabaz oiñez
kamiñoz harrezkero ...

Postposizio batzuek hala eskatuta ere erabiltzen da kasu-marka hau:

goguaz kontra
jendez gaiñezka
gaztez beteta
...

Aditzari ere lotzen zaio:

Izatez, Markiñarra naiz, baiña Elgoibarrera ezkondu nitzan.
Entrenauaz hobetzen da jokua.

Ez da erabiltzen, beraz, mugatuko formetan, ez singularrean, ez pluralean. Egitura hauek ez ditu erabiltzen euskara batuan alfabetatu gabe dagoen hiztunak:

**Etxiaz jardun dogu.*

**Lagunez akordau nitzuan oiñ hurrenguan.*

Horregatik ez ditugu bete tauletan kasu-marka honi dagozkion gelaxkak. Horien ordez, beste kasu-marka eta postposizio batzuk erabiltzen dira:

- Inesiboa: *arratsaldian, gabian, trenian.*
- Postposizioen bat: *-ren gaiñian: Mikelen gaiñian jardun juagu.*
- Soziatiboa: *Mikelekin akordau naiz.*
- Motibatiboa: *zuengaittik ari giñan.*
- ...

2.3.10. PROLATIBOA (zertzat)

	SING.	PL.	MUGAG.
PROLATIBOA	---	---	-TZAT

Laguntzat eduki, tontotzat jo eta era horretakoak dira prolatiboaren erabilerak.

Ez da onargarria adiera horretan azken urteetan entzuten den hau:

**Lagun bezela euki dot urtietan.*

Hona prolatiboaren adibide bat:

—Andria noiz ezagutu zendun? —Handikan denporara, bastante denporara izango zan, ze normalizauta zauan, "dentro de lo que cabe". Behintzat gerria ya amaitutzat ero hamen bueltetan.

2.3.11. INESIBOA (non)

Hauek dira inesiboaren atzizkiak mugatu singularren, pluralean eta mugagabeen, hurrenez hurren:

	SING.	PL.	MUGAG.
INESIBOA	-(I)AN	-ETAN	-(E)TAN

2.3.12. LEKU-GENITIBOA (nongo)

	SING.	PL.	MUGAG.
LEKU-GENITIBOA	-(E)KO	-ETAKO	-(E)TAKO

NONGO BERRI IZAN / ZEREN BERRI IZAN

-KO BERRI: lekua eta denbora adiera duten izenekin: *nongo berri* eta *noizko berri*, beraz:

Mendaroko berri banakixan nik.

Orduko berri ondo emango dizu Patxik.

Nik banakixan basarriko berri, eta ze eitten zan, dana.

-REN BERRI: pertsonen eta gauzeen ari garenean erabiltzen da: *noren (zeinen) berri* eta *zeren berri*, beraz:

Zure berri Mirenek eman zidan estraiñekoz.

Nik al dakit, ba, politika kontuen berri?

"Bai, bai", esan nion, "badakitt nik horren berri".

NORAKO BIDEA / NONGO BIDEA

(...) Amorobietarako bide batera. Eta gero handikan ya Bilbora belaxe jua giñan.

San Pedroko bidian gertau jakun istripua.

Ez da egokia era honetako sintagmak -ra kasu-marka hutsean jartzea: adibidez, ez dira oso egokiak Elgoibarren urtero antolatzen den kirol lehiaketaren izena:

(??) Pilarika egunian izaten dok San Pedrorako igoeria.

Egokiagoa litzateke -KO kasu-marka erabiliz:

San Pedroko igoera (?San Pedrorako igoera)

HARAKO ... HAURA / HORRAKO ... / HANDIKO ...

Haura, hasi Azkaraten, eta Ekaitzen handiko baztarrerañokua pikotxekin eta atxurrekiñ ebagitta dago haura.

Ikusi dok ha(r)ako mutill haura?

Ezkonduta nitzanian? Tabernan! Lelengo tabernan ez. Lelengo bizi nitzan han, horrako bigarren pisuan lelengo.

Da, hi! Lenengo prantsesa banderia egoten zuan handiko zubixan, eta hemendikaldian espainola egoten zuan.

Saldia, edo zeoze ematen ziogun, eta han, handiko gaiñian egote(n) ziran, mendi-punta gaiñian.

2.3.13. ABLATIBOA (NONDIK)

	SING.	PL.	MUGAG.
ABLATIBOA	-(E)TIK	-ETATIK	-(E)TATIK

Hona ablatiboa erabiltzen den egitura aipagarri batzuk:

NONDIK DIFERENTE

—Zuek uste (d)ozue inguruko herrixetan, Eibarren, Azkoittixan diferente eitxen dabela berba?
—Zela, hemendik? Baai!

Bai. Ju(n) hari Markiñara eo, Markiña Etxeberrira ero, Bizkaira, ze diferentzia dauan Elgoibartik hara, muga dagok eta!

NONDIK JAKIN

Handik jakitzen da nun ibilli giñan (agendatik, alegia).

NONDIK PENTSATU

Pentsa (eg)ik hortik ze miserixa zagan.

NONDIK ATERA KONTUAK

Etara kontuak hortik zenbateraiño sartuta zauren gaitzizenak.

OINGOTIK

Oingotik asmauko dozue nola egiñ! (= oraingo honetan)

ABLATIBOA + (KO) + ALDIAN: HEMENDIKALDIAN

Eta, hi, Lenengo prantsesa banderia egoten zuan handiko zubixan, eta hemendikaldian española egoten zuan.

Baiña jun bihar izaten dot, hamendik gora jun, gero, autopista barrena, jun handikaldera, gero autopista gaiñekaldetixik buelta, kilometro bat dakat.

"Orduan, lelengo ein tzebena hemendikaldia da", esan nion, "eta gero beste aldia eingo zebeñ".

Hori etxe haundixa, hortikaldeko hori? Bi bizitza ziran hor.

-RIK ABLATIBO ZAHARRA

Ablatiboaren forma hau erabiltzen da oraindik gure artean, baina zenbait esapide eginetan, ihartutan bakarrik: *-rik behin, X-rik X ...*

Beherakuakin jauan, eta bi ordurik behin jaikitzen zuan kumunera.

Kalerik kale ibilli giñan kantuan, dirua batzen.

—Karruakin ibiltzen zan hori? —Bai, herririk herri ibiltzen zan, astian-astian eitxen zaban rekorridua.

Egitura hori bezala, honako hau ere erabiltzen da adiera bertsuan:

Gau guztia Santa Eskian ibilli, etxetik etxera, eta gero, bixa(ra)mon goizian, lanera zuzenian, lorik batere ein be.

2.3.14. ADLATIBOA (nora)

	SING.	PL.	MUGAG.
ADLATIBOA	-(E)RA	-ETARA	-(E)TARA

NORA EZKONDU:

Markiñakua naiz izatez, baiña Elgoibarrera ezkondu nitzan.

NORA EGIN:

Altzolara egitten dau Bigoin basarrixak.

2.3.15. HURBILTZE-ADLATIBOA (norantz)

	SING.	PL.	MUGAG.
HURBILTZE-ADLATIBOA	-(E)RUTZ	-ETARUTZ	-(E)TARUTZ

Hurbiltze-adlatiboan, *-rutz* atzizkiaren erabilera ez da erabatekoa, zenbait kasutan bakarrik erabiltzen da, adberbio gisakoekin batez ere: *gorutz*, *honutz*, *harutz* eta abar. Izen arruntekin ez da atzizki emankorregia, egia esateko.

Nik dakidana dok, astuak haruzkuan neka-neka eindda juten zirala. Eta honutzian, jolasian. ..., Belaustegi tta horrek, Etxeberri aldeko hizketia nahaste(n) juek pixkat. Baiña San Migeletik honuzkuak eta, ez.

Ezkondu eta harrezkero hementxe, harutz eta honutz.

Badakik mugatik harutz eta mugatik honutz ze alde dauan?

Horrekin batera (edo horren orde), -Ø ALDERA postposizioa erabiltzen da gehiago; emankorragoa da izenekin erabiltzeko:

Etxe aldera abantau biharko gaittuk, eztok?

Eta alarmia zan, eta "badatozela, badatozela", eta jendia hasi zan ihesika Lekeittio aldera.

Bilbo aldera edo ein genduan "biaje de nobios".

2.3.16. MUGA-ADLATIBOA (noraino)

Hauek dira muga-adlatiboko deklinabide-atzizkiak mugatu singularren, pluralean eta mugagabeen, hurrenez hurren:

	SING.	PL.	MUGAG.
MUGA-ADLATIBOA	-(E)RAIÑO	-ETARAIÑO	-(E)TARAIÑO

2.3.17. BIZIDUNEN PARADIGMAK (norengana, norengandik...)

Bizidunei dagozkien leku-denborazko kasuak ez dira gehiegi erabiltzen gure artean. Koadroak bete ditut, baina esan behar da paradigma hauetan murrizketak gertatu direla, higadura handia gertatu dela haien erabileran. Izan ere, beste kasu-marka batzuek betetzen dituzte sarritan hauek utzi dituzten hutsuneak:

- Soziatiboa: *nerekin konfiantza haundixa dauka.*
- Genitiboa: *medikuarenera, amanera (← amarenera).*
- Postposizioak: *-ren partetik.*
- ...

Esan behar da, gainera, forma horiek erabiltzen direnean ere, fonetikoki oso desgastatuta erabiltzen direla: bokal arteko -g- ez da ia ahoskatzen, eta, horren ondorioz, elkarren ondoan gertatzen diren bi bokalek askotan bat egiten dute, bokal luzea batzuetan.

Hona adibide batzuk:

Mutil danak asko haréna juten giñuazen.

Medikuana juan nitzan.

Guregandikan gauza gitxi ikesiko dezu. Kalian bai.

Pluralean, erabilera are eta murriztagoa dute bizidunei dagozkien formek:

Neskatará Elosura juten giñuazen.

Lagunetara nixe.

2.4. POSTPOSIZIOAK

Azpisail honetan Elgoibarren erabiltzen diren postposizio nagusiak eta haien erabilera argitzen duten adibide batzuk jaso ditut. Alfabetikoki ordenatuta daude, osagai beregainaren, bereiz idazten den formaren (*ALBO, ALDE, GAIN, OSTE, PARE...*), arabera. Kasu bakoitzean zehazten da osagai beregain horrek behar duen kasu-marka eta aurretik doan sintagmak behar duena, postposizioen erabilera deskribatzeko lehendabiziko eta ezinbesteko pausua.

-EN ALBUAN

Gure albuan bizi dok Inazia.

Kuartelian egoten dira armak ipinita euren albuan.

-EN ALDAMENIAN

Gure aldamenian bizi zuan Prantzisko.

Egin zeben oin soziedadia dan lekuan beste etxe txiki bat ere, haren aldamenian.

-EN ALDE

Olaizolan alde egingo juat apostu domekako finalian.

-Ø ALDIAN

Eta etortzen zuan aitta, illuntzi aldian etortzen zuan.

Sorgiñak Azkoitti aldian da ertetzen zittuan gaiñera asko.

-EN ALDIAN

Zuen aldian, bestemoduzko patxadia dauka Mikelek.

Kalian erretzago bizi dok, buenooo..., basarrixan aldian.

-Ø ALDERA

Etxe aldera inguratzen hasi biharko dogu, ezta?

Bilbo aldera edo egin genduan.

-EN ANTZERA

Gurasuen antzera ibiltzen dok semia ere: nolako egurra, halako ezpala.

-EN ANTZIAN

Gaixo antzian dago aspaldian.

Libre antzian topau dot, eta laguntzeko eskatu diot.

-TIK APARTE

Hortik aparte, etxakat ezer esatekorik.

Ardi txabolia etxetik aparte dauke.

-Ø ARTE

Lau t'erdiak arte egongo naiz eskolan.

-RA ARTE

Ordura arte danak konforme ziran; gero etorri ziran hasarriak.

-Ø ARTIAN

Ganau artian ibiltzen dok beti ume hori.

Aditzekin ere bai:

Zu etorri artian, gu hamen egongo gera.

-EN ARTIAN

Zuen artian ez dago laguntasunik.

-EN ARTIAN (ARTIETAN)

Nere artian niharduan berbetan.

-Ø ARTETIK

Sasi artetik dator zaratia.

-Ø AURRIAN

Arrandegixa estankuan aurrian dago.

-EN AURRIAN

Ferixia kuartel aurrian egitten zuan Basurton.

-Z AURRERA

Atzekoz aurrera jantzi dot jertsia.

-Ø AZPIXAN

Zubi azpitan bizi izateko eztau asko bihar horrek.

-RIK BE (PE)

Diruri(k) pe ez dago ezer gaur egunian.

-Ø BARRU

Bi urte barru jungo gaittuk Ameriketara.

-TIK BEHERA

Ni akordatzen nok zela egoten giñan, han etxetik behera, Urruzunoko mina-zuluan.

-EN BIHARRIAN

Danan biharrian nago ointxe.

Aditzekin ere bai:

Gaixotu biharrian ibilli da.

Gauzak ganoraz egin biharrian, beti aldrebes.

-EN BILLA

Zeren billa zabizte ba, hainbeste afanekin?

-Z BESTALDE

Mendixaz bestalde bizi dok gure lagun hori.

-EN BITTARTEZ

Gero, kasualidadez, etorri lagun baten bittartez etxera, eta jun gara Donostiara ama zana eta bixok.

-Ø BITTARTIAN

Sasi bittartian ixkuta zuan.

Aditzekin ere bai:

Haura etorri bittartian, bazkaldu egingo dogu.

-EN BIZKAR

Patxiren bizkar egiñ debe barre.

-TIK BUELTA

Txankako zubixan sartu kalera, eta hortik buelta juan dittuk.

San Migeldikan, Urkaregittikan bueltan, hor gaiñian geratu zittuazen.

-EN BUELTAN

Han jarri mahaixan bueltan, ekarri txanpana mahaira, eta bueltan edanez danok hantxe egoten gaittuk.

-RI ESKER(AK)

Jaungoikuari eskerrak, amaittu dok partidua.

-Ø ESKE, ESKIAN

Beti diru eske dabil ume hori.

-EN ESKU

Hire esku lagatzen jonat umian arduria.

-RIK EZA

Eskasa dok, ba, dirurik eza.

-RIK EZIAN

Besterik ezian, ura edango dogu.

Aditz partizipioekin ere bai:

Ondo egiñ ezian, ez egik egiñ.

-EN FALTAN

Baten faltan, bi alaba ekarri dittu batera.

-EN GAIÑIAN

Asko erabilia "gaia" adierazteko:

Fubolan gaiñian jardun jonagu.

-AN GORA

Bajiezak txirrindulariak, aldapan gora.

-TIK GORA

Larogeittik gora eukiko dittu Antoniok, urtiak.

-Z GORA

Hankaz gora jausi dok andria, labaiñ eginda.

-Ø INGURU

Hamar urte inguru eman zittuan Ameriketean, artzai.

-Ø INGURUAN

Etxe inguruan ibiltzen dittuk oilluak beti.

-Z KANPO

Lekuz kanpo egoten naiz elizan.

Sasoiz kanpo habill, perretxikotan egin nahi badok.

-TIK KANPO(RA)

Bi urte inguru eman dittu herritik kanpo.

-EN KASA

Nere kasa hasiko naiz lanian.

Patatia lurretik bere kasa urtetzen dalakuan daude gaztiak.

-EN KONTRA

Ta gero, ba hamen (gerran) ibilli ziran, ba anaixak alkarren kontra.

-EN KONTURA

Bere kontura jarri da lanian.

Barrez dihardue lagunan kontura.

"Autonomos", seguridade soziala da hori ere, baiña hori da, mediku ta, abade ta, dendarixak eta, norbere kontura diharduenentzat segurotxo bat da hori.

-EN LEPOTIK

Horren lepotik egingo juagu parre.

-EN MENDIAN

Beti iñon mendian egon bi'ozu.

-Ø MODUAN

Gu ez gaude oin gazte batzuk moduan ibiltzeko ere.

-EN MODUAN

Eta gure moduan zauden, hamen Zumagarragako jentia; eta Elgoibarkuak ere bai...

-KO MODUAN

Orduan etxauan taillarrik eta ere, etxauan oingo moduan.

Askotan eskolara ez giñuazen jun ere egitten. Gaurko moduan? Buenooh!

-Ø ONDUAN

Makixak esaten jauen gerra onduan, ba hola, orduan taka-taka egitten jauen askori gerria amaittu zanian.

Hamen estazio onduan, oiñ etxiak egindako leku hortan.

-EN ONDUAN

Amakin juten giñuazen, ba, bost lagun edo. Koxkorak danak, ttiki-ttaka, ttiki-ttaka, txarrikumak aman onduan bezelaxe juten giñuazen.

-Ø OSTIAN

Ondo egiñaren pagua, ate ostian palua.

Meza ostian da, igual, juntu ezkerre zera ta, (mus) partida bat ra-ra bota ta...

Aditzekin (partizipioekin) ere bai:

Ezkondur ostian izan zuan atarramentua...

-EN OSTIAN

Urnobittako puntian ostian ere bai beste egun baten egonda gauaz, ixkutauta.

-EN PARE

Zoruan pare jarri zan albistia eman nionian.

-EN PARETIK

Ni juten nitzanian, Mendaroko estazio pare ingurutikan, ospitala oin daguan paretikan gora, gorago.

-EN PARIAN

Eta basarrixan ere, nun daukan etxiak paretarik lodixena, haren parian. Dinbi eta danba, dinbi eta danba, bonbak!

-EN PARTEZ

Aman partez, gorantziak.

-EN TRUKE

Hutsan truke eztixat ezer emango.

-EN ZAI

Zeiñen zai zaude ba?

-AN ZIHAR

Mobimentua, mobimentua bai, eta etxiak ere bai, etxiak ere hamen Itturin zerian da, hamen zihar eta, dana honek edifikatzeko.

-TIK ZIHAR

Hortik zihar dabiz.

Eta gero, handikan Markiñatikan zihar, hona etorri giñan.

Mendebalderago, Eibarren bertan, erabiltzen diren postposizio batzuk ez dira erabiltzen elgoibartarron ahotan: adibidez, ez da *LEZ (LEGEZ)* erabiltzen; ez eta *LAKO* eta *BARIK* ere.

Ez dira erabiltzen, horiez gain, gaur egungo euskara batuan hedatuak diren beste hauek ere, belaunaldiz belaunaldiko tradizioan behintzat: *-EN AURKA*, *-EN ARABERA*, *-RI BURUZ*, *-AN BARRENA*, *-TIK AT*, *-Z LANDA*, besteak beste.

2.5. IZEN-SINTAGMAREN BESTE OSAGAI BATZUK

2.5.1. MUGATZAILEAK

ERAKUSLEA + IZENA + ERAKUSLEA: HAU GIZONAU ...

Mendebaldeko hizkeretan hain arrunta den egitura hau Elgoibarren ere oso ohikoa da adineko jendearen artean. Erakuslea izenaren aurretik eta ondoren erabiltzen da sarritan, erakuslearen gradua errespetatuz: alegia, bi erakusleak lehen gradukoak, bigarrenekoak edo hirugarrenekoak, baina ez nahasirik, normalean behintzat; adibidez, neutralizatutako -a hirugarren gradukoa beste gradukoekin ere erabiltzen da (adibidez: *horrek ohiak, honek makiñiak*, eta abar).

Egitura hauen beste ezaugarri bat ere aipatu nahi nuke: aldaketa morfofonologikoak eragiten ditu hitzaren bukaeran. Alegia, ez dela erakusleekin gertatzen dena gertatzen (*etxe hau, ogi zati hori*, eta abar), non ez baitago aldaketarik. Aipatzen ari garen kasuan, artikularekin gertatzen diren aldaketa berak gertatzen dira:

- a + erakuslea → -i + erakuslea (*gona: hori goniori*)
- e + erakuslea → -i + erakuslea (*etxe: hau etxiau*)
- i + erakuslea → -i + x + erakuslea (*alderdi: hori alderdixori*)
- o + erakuslea → -u + erakuslea (*mozolo: hori mozoluori*)

Hona hemen egitura honen adibide batzuk:

Gero, Frantziara juan tzan haura mutilla.

Arek erun, eta haura neskia etortze(n) zuan beti.

Beti ikusteko daukat haura ortua.

*Eta len lau ero bost ordu eitten zittuan lanak, oiñ hórrekin makiñiakin ordubetian eitten dok.
Eta nekatu be eitten dok, hi!*

Eta nahi ba(d)ok, honek makiñiak ere, honek, paketiak eittekuak eta.

Goizian jaikitzeke ere haura paxa haura ez.

Gero, behian e(g)oten dira... Badakizu, horrek ohiak, bi alkarren gaiñian.

Gero, horrek denporok pasauta, Maalako kapelluan monagillo izan nitzan.

*Bitorrenekua, orduan guk; oiñ Iriondonekua, eta oin traspasoren bat ero zeoze hola izan da:
horixe taberniori!*

Bueno hau errekiu hola ta hola zatorren hortikan.

Pixkat zainduta zauan haura mutilla, zeatik eze aittak puesto haundixa zaukan, ministrua zan da.

Da, juan da, zeñek daki, ba, nun falta daban haura piezia automobillak!

*Mutrikurako bidian, Debatikan, han badago ba Plásticos Reiner? Ba, hantxe inguruan zauan
hori astilleruori.*

Harek bixak hil tziran, harek andra-gizonak.

Eta, gaiñera, aurrera sartzen dixe hori beori ere, e!

Bai, edarra ikusteko. Ikusi be nakan hori, hori alderdixori, txa edarra, ikusteko.

Ikusten dok? Hori depositxuori? Hori daok husten oiñ.

2.5.2. ZENBATZAILEAK

Zenbatzailedun sintagmetan ere badira aipatzeko moduko kontuak gure hizkeran:

A. IZENA + BI

Mendebaldeko hizkeren ezaugarri hau ere nahiko arrunta da Elgoibarren, beti bezala, adineko hiztunaten: alegia, *bi* zenbatzailea izenaren ondoren erabiltzea. Erabiliagoa da izenaren aurretik, baina ez dira gutxi bestelako testigantzak.

Juten ziran barreño haundi birekiñ.

Animalixak daukuguz, daukuguz zaldixak, bihor bi ...

Han bazittuan bost neska ero, eta mutill bi.

Bai, urte bi tta erdi in najittuan han ere.

Bertan kaletikan erten gora, eta kilometro bi inguru daure.

Bera, Pedro Unzeta, ferreterixia sortu zaban gizona, hantxe dendan egoten zan beste bere seme bi, eta beste dependienteren bat ere bai...

Eta ni ibilli, eta handik ordu bira ero hirura sartu ziran reketiak.

Bixok, beste la(g)un bi laga, eta etxera hanka ein genduan febreruan.

Harek urte bi pasau zittuan han.

Karburadorak litro bi hartze(n) jaittuan, zera, gasoliñia.

Ba, mutill koskorak han, lziar esaten giñon baten illoba bi, eta bikixak emate(n) juan zirala, baiña ez zitxuan.

B. DEKLINABIDE MUGATUKO FORMAK DENBORA ADIERAZTEN DUTEN ZENBATZAILEDUN SINTAGMETAN

Euskaltzaindiaren 110. arauan esaten denarekin bat etorritz, zenbatzailedun sintagmetan mugatua erabiltzea da arruntena, Hego Euskal Herri ia osoan bezala, Elgoibarko erabileran ere; betiere, sintagma horrek adierazten duen denbora etengabeko unitate bakar gisa hartzen den kasuetan.

Biarritzen eon nitzan bi urtian.

Hemen egon zian harek ere? Bai, ba. Be(de)ratzi hillabetian.

Sartu, eta hiru bat orduan euki.

Eta oiñ, azken aldixan, ba, urte askuan, guk jun daneko hogei urtian edo, makiñiak in jeizten genduazen.

(...) beste lau orduan ere bai, pixkat edanda egon ezkeru.

Euskaltzaindiaren arauan distantzia aipatzen ez bada ere, berdintsu erabiltzen da Elgoibarren halako kasuetan ere:

Atia pixkat zikinduta dauka, baiña harek, hor hirurogei bat metruan garbi-garbixa dauka harek barrua.

C. ZENBATZAILE ZEHAZTUGABEAK

ASKO

Jente gaiztua asko juntatzen dok. Soldaua alperra jartzen dok.

EDOZENBAT

Oso hitzun zaharretan (eta oso bakan) aurkitu dugu: ia galdutzat eman daiteke gaur egun.

Soñujoliak? Len erozenbat ziran; onak baiña, e!

HAMAIKA

Hamaika holako ikusteko jaixuak gara.

MAKIÑA BAT

Bar Puri, ointxe akordatze(n) jat, makiña bat soldau juten zan.

GITXI

Denpora gitxi in naban. Hiru hillabete bakarrik.

HAINBESTE

Bai, gogorra. Eman egin biha(r) da hainbeste pelotazo, e!

MORDOXKIA

Han (ume) mordoxkia sartzen zan, eskolan.

HUTSA

Hutsa denpora bihar izan gendun adarjotzen ari zala konturatzeko.

Orduan, hutsa bihar zuan kartzelara juteko.

ZENBAITT

Ez giñan gu, zenbaitt bezela, hola ibiltzen giñanak!

2.5.3. ADJEKTIBOAK

ADJEKTIBOEN (eta ADBERBIOEN) GRADUATZAILEAK

PIXKAT	ZATIXA	-TXO
SAMAR	ZIHERO	IKARAGARRI
ERABAT	SEKO	LARREGI
MORDUA	APUR	NAHIKUA
...		

Eta bentania hola pixkat zabalik baldin badaukak, dana entzuten dok.

Zatixa haundixaua dok hire etxia nerian aldian.

Gaur, alpertu ere bai zati bat, baiña kapazidadia bai, dana era batera.

Dakitten apurra soltauta nago ni umiakifñ.

Hamen dana igual samar egitten dok.

Zihero diperentia dok gaurko euseria.

2.6. ERATORPEN-ATZIZKIAK

Elgoibarren gehien erabiltzen diren eratorpen-atzizkiak eta haiekin osatutako hitz batzuk (mugagabeen) bildu dira azpiatal honetan.

-ALDI

ALPERRALDI	EGONALDI	EKIÑALDI
IBILLALDI	JUNALDI	KASKETALDI
MAKALALDI	MERKEALDI	
ZOROALDI		

-AR/-TAR

DONOSTIAR	ELGOIBARTAR	ERMUAR
PLAZATAR	MAALATAR	BASARRITTAR
KALETAR	KANPOTAR	GUTAR

-ARI / -LARI:

DENDARI	AIXKOLARI	ATZELARI
AURRELARI	BURRUKALARI	DANTZARI
EHIZTARI	KAZARI	MUSLARI
PEKATARI	PELOTARI	PROBALARI
TABERNARI	TRATULARI	

-BERA

MINBERA HOZPERA

-DADE

BAKARDADE SOZIEDADE AMISTADE
MENTALIDADE TRINIDADE

-DI

PIÑUDI PAGADI SAGASTI
ARBOLADI

-DUN 1

BIZARDUN DIRUDUN ERDALDUN

-DUN 2

Ogibidea adierazteko erabiltzen da:

ESNEDUN TXARRIDUN
ARRAINDUN (Emilia arrainduna)

-DURA / -TURA

OHITTURA TRISTURA ITXITURA

-DURIA

JAKITTURIXA

-ERA

ESAERA ENTZUERA ETORRERA
IBILLERA HIZKERA ZABALERA
IXOERA LUZERA

-ERIA (-ERIXA)

GAZTERIXA ZABORRERIXA ZAKARRERIXA
UMETERIXA

-ERO/-ERA (generoaren arabera)

FOTERO MUSIKERO KAMIÑERO
IGELTSERO GIZURTERO ABARKETERO
KARTERO TXATARRERO OJALATERO

BIZKOTXERA (Eugenia bizkotxeria)

KOZIÑERA (Madalena koziñeria)

PELUKERA (Teodora pelukeria)

-GABE⁹

ARDURAGABE

LOTSAGABE

EZKONGABE

NAHIGABE

-GARREN

LAUGARREN

ZENBATGARREN

-GARRI

BARREGARRI

BILDURGARRI

ERRUKARRI

HIGUINGARRI

IKARAGARRI

IZUGARRI

LOTSAGARRI

MAITTAGARRI

MINGARRI

NEGARGARRI

ONGARRI

PENAGARRI

POZGARRI

ZORAGARRI

-GILE

LANGILLE

SENDAGILLE

-GIN

ETXEGIÑ

IKAZGIÑ

-GURA¹⁰

LOGURA

AZKURA

BARREGURA

KAKAGURA

NEGARGURA

-KA

GAIZKI ESAKA

PIXKANAKA

EZINKA

-KA 2

EHUNDAKA

LAROGETAKA

9. Sintaxi-erabileran, *BE* forma erabiltzen da (*Ixildu be ibiltzen dok beti Inazio*), baina *-GABE* da atzizki eratorlearen forma.

10. Atzizki-erabileran bakarrik; aditz gisa ez da erabiltzen *GURA IZAN* aditza Elgoibarren, *NAHI IZAN* baizik.

-KADA / -TADA / -ADA

ADARKADA	AIZKORAKADA	ATXUMURKADA
ATZAPARKADA	EZKERKADA	HAGINKADA
ZAZTADA	ZARTADA	
ATZERAKADA	AURRERAKADA	BEHERAKADA
EUPADA	PARRASTADA	PURRUSTADA

-KADA 2

KATILLUKADA	MAHAIKADA	PITXARKADA
KAZUELA KADA	ESKUTADA	ASTOKADA

*Harek ekarri jaittuan, karakolak kazuelakada demasa ekarri juan.
Egunero juten ziran txandan, zaldixakin jana erutera; hiru zaldikara.*

-KERA

JANZKERA	HIZKERA
----------	---------

-KERIXA

ALPERKERIXA	ARLOTEKERIXA	ASTAKERIXA
EPELKERIXA	FALTSUKERIXA	GAIZTOKERIXA
HARROKERIXA	HAUNDIKERIXA	HUSKERIXA
IÑUZENTEKERIXA	LIZUNKERIXA	TONTOKERIXA
UMEKERIXA		

-KETA / -ETA

BERRIKETA	BERBETA	HIZKETA
LAPURRETA		

-KI

HAUNDIKI	TXARRIKI	ZAZPIKI
----------	----------	---------

-KI 2¹¹

EDARKI	GAIZKI	POLIKI
--------	--------	--------

11. Mendebalderago (Eibartik hasita) baino gehiago erabiltzen da *-KI* atzizki hau; *-TO (-DO)* atzizkia baino gehiago.

-KIZUN

ETORKIZUN IKUSKIZUN EGINKIZUN

-KO

BELARRONDOKO BIHOTZEKO EZPAIÑETAKO
BIZKARREKO

-KO 2

ESKEKO

-KOTE

LODIKOTE HAUNDIKOTE ZABALKOTE

-LARRI

GOMITTOLARRI KAKALARRI TXIXALARRI

-LE

SOIÑUJOLE

-MEN / -PEN

AURRERAPEN ETSIPEN GOZAMEN
NABARMEN SINISMEN ZORAMEN

-MENTE (-mentian)

Jakina da Elgoibar aldean erdarakadak ez direla gutxi. Horren lekuko, honako adibide hauek:

SEGURAMENTE TRANKILAMENTE DIRE(K)TAMENTE
TONTAMENTE UNIKAMENTE

Esapide modura geratu da bide honetatik datorren hitz bat:

TONTAMENTIAN

-PE

ANKAPE ZANKAPE ARKUPE
ATERPE ETXEPE ESKILLARAPE
GILTZAPIAN

-RO

HILLERO ASTERO JAIERO
HAMABOSTERO

-SA (-SIA, mugatuan)

Gaitzizenetan erabiltzen den atzizkia. Senarraren deiturari edo gaitzizenari *-SIA* erantsiz, emaztearena egiten da.

MARKONESIA (← *MARKON*iren emaztea)
BUTRONESIA (← *BUTRON*en emaztea)

-SO / -SA (generoaren arabera)

DROGOSO ITXUROSO POTROSO
TEMOSO TEMOSIA

-TASUN

ABERASTASUN ALKARTASUN ARGITTASUN
BEROTASUN BIZITTASUN ERREZTASUN
ESTUASUN GARBITTASUN GORRITTASUN
HARROTASUN ILLUNTASUN LAGUNTASUN
LARRITTASUN LODITTASUN ZURITTASUN

-TE

SIKUTE EDURTE GOSETE

-TEGI

LANTEGI LIBURUTEGI LORATEGI
ARDANDEGI ARRANDEGI

-TI

BAKARTI EZKERTI GIZURTI
LOTI LOTSATI NEGARTI

-TO

Ez da gehiegi erabiltzen, kasu gutxi batzuetan baizik ez:

ONDO HOBETO

Ez dira erabiltzen txarto eta ederto hitzak, adibidez.

-TUN

JAKITTUN JATUN JOSTUN

-TSU

BAKETSU BURUTSU EGUZKITSU
 EURITSU HAIZETSU HAZURTSU
 INDARTSU JAKINTSU ZORIONTSU

-TSU 2

ORAINTSU BERDINTSU

-TXO

Oso atzizki erabilia da Elgoibarren. Ugariak dira lekukotasunak:

GITXITXO ASKOTXO TXARTXO
 GEHITXO TRAGOTXO ONDOTXO
 GORATXUAGO ...

Asko erabiltzen da atzizki hau; horregatik jaso ditugu adibide hauek guztiak:

Bai, bai. Guk erosi, zenbat urtian eztoz egiñ, ez jenerorik. Beti etxeko jenerotxua hartu.

Jai-egunetan? Ezer ez guk. Juntatzen gera hamentxe lau laguntxo zapatu a(rra)tsaldian, eta zerian, jokuan eifi.

Bai, eta gero kaletarrak, oin gitxitxuau, oin kaleko ta zer guztia.

Eta gu askotan, behera. Andria behian dago oiñ. Hamen egoten gera, baiña illobatxua zaintzen dau.

Gurasuak zian bata Santsongua ama, eta Garagartzakua, Salontzotik goratxuo, Garagartza basarrikua, aitta, zian.

Haura, ño! "por parejas", aurrian laguntxo batekiñ, hiru oneneri jokatz(e)n ziuen harek!

—Joño! Oiñ ere bapo bazkaltzen! Ondotxo bizi gaittuk, e!

Udan hamen; aspaldixan ganorazko egualdirik eztabala eitxen, baiña sikutxuago, ero bero gehixo, ero zeoze egoten dala neguan baiño.

-TZA

BASATZA BEDARTZA DIRUTZA
 KAKATZA LOKATZA

-TZA 2

BIZITZA JAIOTZA SOLDAUTZA

-TZAILLE/-TAILLE

<i>AGINTZAILLE</i>	<i>ASMATZAILLE</i>	<i>ERNEGATZAILLE</i>
<i>GALTZAILLE</i>	<i>GARBITZAILLE</i>	<i>GASTATZAILLE</i>
<i>KARGA-JASOTZAILLE</i>	<i>SALTZAILLE</i>	<i>UME-ZAINTZAILLE</i>

-TZAKO:

AITTATZAKO
AMATZAKO

-UNE

<i>BELTZUNE</i>	<i>GORRIUNE</i>	<i>HUTSUNE</i>
<i>ISILLUNE</i>	<i>ZURIUNE</i>	

-XKA

MORDOXKA *HERRIXKA*

-ZAIÑ

UMEZAIN
ARDIZAIÑ

-ZALE

<i>ANDRAZALE</i>	<i>ARDOZALE</i>	<i>DIRUZALE</i>
<i>GONAZALE</i>	<i>GOZOZALE</i>	<i>MENDIGOIZALE</i>
<i>TABERNAZALE</i>		

-ZALE 2

Zaletasunarekin baino gehiago ogibidearekin du zerikusia -ZALE-ren bigarren adiera honek. Ez da, nolana ere, ogibidea adierazteko erabiltzen diren atzizkien artean emankorrena.

ARDOZALE (ardo-banatzaille)
KAMIOIZALE (kamioi-gidari)

-ZAR

ETXEZAR *TRIPAZAR* *GIZONZAR*

-ZAR 2

MUTILZAR *NESKAZAR*

-ZKO

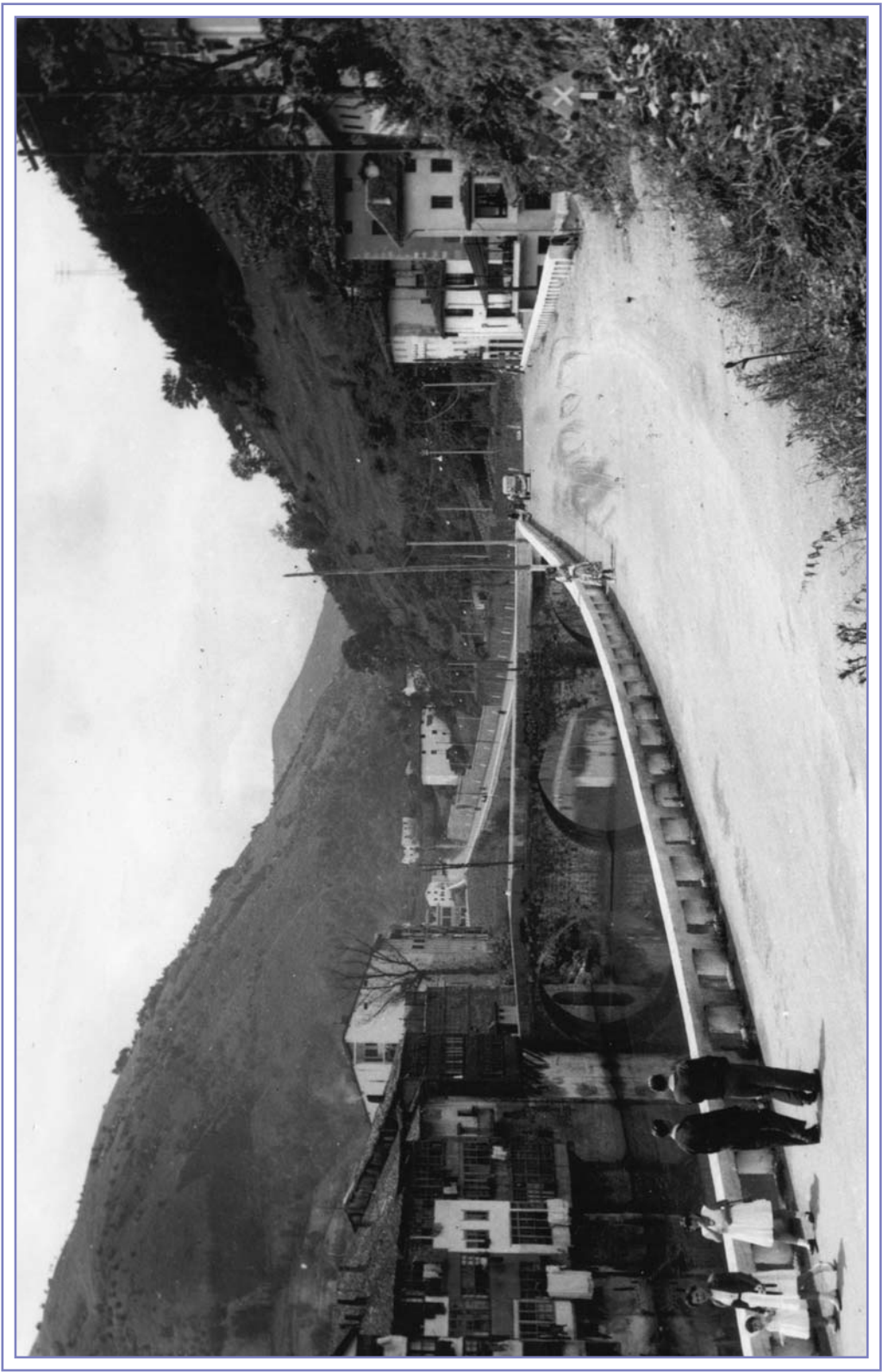
ANDRAZKO GIZONEZKO

Horrek, andrazkuen azokia nola izaten dan. Oin kaletarrak ba, gizonezko dana han eoten da. Eske gizonezko asko dago kalia, e!

-ZIO

Eibarren hasi eta Bizkai aldean (eta Deba erdialdean eta goienan) ezagutzen den -ZIÑO aldaera ez da erabiltzen Elgoibarren, -ZIO baizik:

AMORRAZIO BURU-KANTZAZIO ESTAZIO
TXIKIZIO ESTIMAZIO BAKAZIO

3. ADITZAREN MORFOLOGIA

Aditzaren ingurukoak izango ditut hizpide kapitulu honetan.

Lehendabizi, tauletan bilduko ditut elgoibartarron aditzak (taulen artean oharrak eta erabilera-adibideak tartekatu ditut, tauletakoa hobeto ulertzeko eta zertxobait arintzeko asmoarekin): aditz perifrastikoa eta aditz trinkoa.

Ondoren, aditzaren ezaugarri orokor batzuk bildu ditut.

Eta, azkenik, aditz berezi batzuen erregimena.

Honela sailkatu ditut aditz-taulak:

3.1. Aditz laguntzailea

3.1.1. NOR (DA aditza)

3.1.2. NOR-NORI (ZAIIO aditza)

3.1.3. NOR-NORK (DU aditza)

3.1.4. NOR-NORI-NORK (DIO aditza)

3.2. Aditz trinkoa

3.2.1. NOR (DA aditza)

3.2.2. NOR-NORK (DU aditza)

3.1. ADITZ TAULAK

3.1.1. ADITZ LAGUNTZAILEA

3.1.1.1. NOR (DA aditza)

■ INDIKATIBOA, AHALERA, SUBJUNTIBOA eta AGINTERA¹²

	Oraina	Iragana	Ahalera - Oraina	Ahalera - Iragana	Subjuntiboa - Oraina	Subjuntiboa - Iragana	Agintera
NI	naiz nok non	nitzan nitzuan nitzunan	neike neikek neiken	neikian neikian neikiñan	ne(d)iñ	ne(d)iñ	---
HI	haiz haiz	hitzan hitzanan	heike heike	heikian heikenan	he(d)iñ	he(d)iñ	hadi hadi
HURA	da dok don	zan zuan zunan	leike leikek leiken	zeikian zeikian zeikiñan	de(d)iñ	ze(d)iñ	bedi
GU	gara gaittuk gaittun	giñan giñuan giñunan	geinke geinkezak geinkezan	geinkian geinkian geinkenaz	gaittezen / gaittian	ginttezen	---
ZU	zara / zera	ziñan	zeinke	zeinkian	zaittezen / zaittian	zinttezen	zaitte(z)
ZUEK	zerate	ziñaten	zeinkie	zeinkien	zaittezen / zaittien	zinttiezen	zaittezte
HAIEK	dira dittuk dittun	ziran zittuan zittunan	leikez leikezak leikenaz	zeikezen zeikiazen zeikiñazen	daittezen / daittien	zittezen	bittez

■ BALDINTZA HIPOTETIKOA

	Baldintza	Ondorioa
NI	banitz	nitzake
HI	bahitz bahitz	hitzake hitzake
HURA	balitz	litzake
GU	bagiña	giñake
ZU	baziña	ziñake
ZUEK	baziñate	ziñakie
HAIEK	balira	lirake

12. Aditz-tauletako gelaxka bakoitzean, hiru aditz-forma agertzen dira. Lehendabizikoa (goikoa) adizkiaren forma neutroa da; bigarrena (erdikoa), gizonezkoari dagokion adizki alokutiboa; eta hirugarrena (behekoa), andrazkoari dagokion forma alokutiboa. Gelaxka batzuetan ezinezkoa da hiru formak agertzea, eta beste batzuetan, ezinezkoa ez izan arren, ez dira hiru formak agertuko erabiltzen ez direlako.

■ NOR SAILEKO ADITZEI BURUZKO OHARRAK:

1. Hitzun zaharrek *gara* eta *zara* darabilte, baina baita *gera* eta *zera* ere. Gazteagoen artean, ordea, *gera* eta *zera* dira nagusi.
2. Oso adinekoek *zuek* etorri *zara* forma ere gordetzen dute, nahiz jadanik ia galdua den.
3. Indikatibo iraganeko *giñuan*-ekin batera, *giñuazen* bezalako forma erredundanteak ere erabiltzen dira.
4. O / U alternantzia gertatzen da iraganeko adizki batzuetan: *nitzonan* / *nitzunan*, *zonan* / *zunan*, *giñunan* / *giñonan*, *zittunan* / *zittonan*.
5. *Leiket*, *leikezu* eta gisakoak berriak dira. Are berriagoak *leikedot*, *leikedizut* modukoak. Kontua da gaur egun *leike-* hartzen dela ahalerazko adizki guztien errotzat eta horren gainean eraikitzen direla aditz guztiak.
6. *Gaittezen*, *zaittezen*, *daittezen* aditz formekin batera, erabiltzen dira beste hauek ere: *gaittian*, *zaittian*, *zaittien*, *daittian*.
7. Berez aginterazko formarik ez duten pertsonetan (bigarren pertsonak ez diren guztietan), subjuntiboko formek balio dezakete agintera egiteko (modu ahulagoan eta zeharkakoagoan bada ere). -eLA atzizkiarekin ere erabil daiteke subjuntibo hori: *Etorri daittiela jolas egin nahi deben ume guztixak*.
8. Subjuntiboan, singularreko pertsonetan, A / E alternantzia gertatzen da: *ne(d)iñ* / *na(d)iñ*, *he(d)iñ* / *ha(d)iñ*, *de(d)iñ* / *da(d)iñ*.
9. Aginterazko *hadi* forma (*etorri hadi hona*), R / D alternantziaren ondorioz, oso normala da *hari* ebakitzea: *etorri hadi* / *etorri hari*.

■ ERABILERA ADIBIDEAK (NOR saila, indikatiboa)

Umetan ardizaiñ ibilli nitzuan beti.

Elgoibarrera etortzen zittuan Trinidadietan eta San Bartolomietan.

Gazteena zuan hori, hamabi urte edo jaukazen.

(...) eta hi ez hitzan enteratzen lau ala hamar kendu zixazen.

Askok adarra joten esan juek: ez haiz zahartu, txarri hori! Geruo eta gaztiago egitte(n) haiz.

Esaten juen (sorgiñak) katiak arrastaka zittuela ibiltzen ziela ...

Bueno, amamana edo aittittana jungo gara basarrira, egun batzuk pasatzera.

Juten giñuazen, eta kriston bakillau-janak egitten genduzen.

Segundan nabillela, neure alboko laguna zein tzan akordatze(n) naiz.

3.1.1.2. NOR-NORI (ZAIT aditza)

■ INDIKATIBOA

	Oraina	Oraina (pl.)	Iragana	Iragana (pl.)
NIRI	jata jatak jatan	jataz jatazak jatanaz	jatan jat(i)an jatanan	jatazen jatazen jatanazan
HIRI	jak jan	jaz janaz	jaan janan	jazen janazen
HARI	jako jakok jakon	jakoz jakuaz jakonaz	jakon jakuan jakonan	jakozen jakuazan jakonazan
GURI	jaku jakuk jakun	jakuz jakuaz jakunaz	jakun jakuan jakunan	jakuzen jakuazen jakunazen
ZURI	jatzu	jatzuz	jatzun	jatzuzen
ZUEI	jatzue	jatzuez	jatzuen	jatzuezen
HAIEI	jakue jakuek jakone	jakuez jakuezak jakonez	jakuen jakuen jakonen	jakuezen jakuezen jakonezen

■ AHALERA eta SUBJUNTIBOA

	Ahalera - Oraina	Ahalera - Oraina (pl)	Ahalera - Iragana	Ahalera - Iragana (pl.)	Subjuntiboa - Oraina	Subjuntiboa - Iragana
NIRI	leikitt leikidak leikidan	leikidaz leikidazak leikidanaz	zeikidan	zeikidazan	dakidan	zakidan
HIRI	leikik leikiñ	leikezak leikenaz	zeikian zeikiñan	zeikiazan zaikiñazan	dakixan dakiñan	zakixan zakiñan
HARI	leikixo leikixok leikixon	leikixoz leikixozak leikixonaz	zeikixon	zeikixozan	dakixon	zakixon
GURI	leikigu leikiguk leikigun	leikiguz leikiguzak leikigunaz	zeikigun	zeikiguzan	dakigun	zakigun
ZURI	leikizu	leikizuz	zeikizun	zeikizuzan	dakizun	zakizun
ZUEI	leikizue	leikizuez	zeikizuen	zeikizuezan	dakizuen	zakizuen
HAIEI	leikixue leikixuek leikixone	leikixuez leikixuezak leikixuenaz	zeikixuen	zeikixuezan	dakixuen	zakixuen

■ BALDINTZA HIPOTETIKOA

BALDINTZA

	Objektu singularra	Objektu plurala
NIRI	balitzat	balitzataz
HIRI	balitzak balitzan	balitzaz balitzanaz
HARI	balitzako	balitzakoz
GURI	balitzaku	balitzakuz
ZURI	balitzazu	balitzazuz
ZUEI	balitzazue	balitzazuez
HAIEI	balitzakue	balitzakuez

ONDORIOA

	Objektu singularra	Objektu plurala
NIRI	litzakitt	litzakidaz
HIRI	litzakik litzakin	litzakiaz litzakiñaz
HARI	litzakixo	litzakixoz
GURI	litzakigu	litzakiguz
ZURI	litzakizu	litzakizuz
ZUEI	litzakizue	litzakizuez
HAIEI	litzakixue	litzakixuez

■ NOR-NORI SAILEKO ADITZEI BURUZKO OHARRAK:

1. Indikatibo iraganeko zutabeen, *jatan*, *jakon*, *jakun*, *jatzun* eta horrelakoak dira nagusi; entzuten dira, hala ere, *zitzatan*, *zitzakon*, *zitzakun*, *zitzazun* eta horrelakoak, Gipuzkoako hizkeren eraginez.
2. *Jatak* bezala, *jatek* ere entzuten da. Bai eta *jatan* eta *jatian* bezala *jaten* eta *jatien* ere.
3. Lehen pertsonako iraganeko bi forma, Yrizarrek dioen bezala, azentuak bereizten ditu: *jatán* / *játan*. Lehenbizikoa aditz forma neutroa da, eta bigarrena alokutiboa. Forma neutroan, bestalde, entzun daiteke *jaten* forma ere.
4. Pluralgilea ez da beti erabiltzen: batzuetan desagertu egiten da. Oso arrunta da, adibidez, jakuezen-ekin batera jakuek ere erabiltzea (*oin dala astebate jausi egin jakuen txanpon batzuk*); *jatazak* bezala, *jatak*; *jakuaz* bezala, *jakok* eta *jakuk*; *leikixozak* bezala, *leikixok*; eta abar.
5. Jakina, beti dago zenbait forma esan beharrean, era perifrastikoan esateko modua, eta era horiek asko erabiltzen dira; adibidez, *etorri jatazen*-ekin batera, *neregana etorri zittuazen* esatea.
6. Ahoskerari dagokionez, ohiturazko aditz nagusiekin Nor-nori paradigmatako *j*-askotan desagertu egiten da, bokal arteko posizioan egokitzen baita halakoetan: *etortzen jata* → *etortze(n) jata* → *etortze (j)ata*.
7. Beste ahoskera-kontu bat ere aipatu behar Nor-nori aditz hauetan. Ezezko formetan, *EZ* ukapenaren ondoren egokitzen da sarritan hasierako *j*-duten

adizkiak; halakoetan, hau gertatzen zen orain arte sistematikoki: *ez jako gustatzen* → *etxako gustatzen*. Gazteen hizkeran, indarra galtzen ari da bilakabide fonologiko hau, eta *ez jako gustatzen* erabiltzen dute batez ere.

8. Nor-nori adizkietan, ahalera ez da gehiegi erabiltzen gaur egun; hirugarren pertsoneri dagozkienak erabiltzen dira gehien, baina horiek ere gehiegi ez.
9. Nor-nori adizkietan, ez dira erabiltzen aginterako formak.
10. Subjuntibokoak ere ia ez dira erabiltzen.
11. Ahalezko formetan ere, batez ere iraganean, hutsuneak nabari dira: gehiegi erabili eta landu ez diren seinale, inondik ere.

■ ERABILERA ADIBIDEAK (NOR-NORI saila, indikatiboa)

Etxatak ahiztuko sekula.

Hola, gustatze(n) jatana neri, jorria dok bat.

Oiñ umia hil jakue ba? Ba, haretxek.

Neri ardirak gobernatzia da oin gehixen gustatzen jatena.

Eta asten daniel politikoa bat bere diskurso bat egitten edo, etx(a)z pasatzen hitzen batzuk? Pasatzen ja(a)z? Neri asko pasatze(n) jatek hori.

Eta barixakuetan, zafarrantxua, hala esaten jakuan.

Baten batzuk etortzen jakozen beti basarrira, eta hárekin egoten zuan aitta.

Haura zuan bronkia! Joe! Peligrosua gaiñera, e! Gero akordau jatien.

Eta ointxe ere junda, han harri-koskorak ikusten dittuk, ttak! Brillua ikuste(n) jakuek.

Neri gustau egitten jat basarrira ere.

Segundan nabillela, gogoratzen jata, neure alboko laguna zein tzan akordatze(n) naiz.

Eta edurrakin da nola egon tzan ere akordatzen jata.

Milizianuak esaten zitzakuen háleri.

Eta gero hamasei urte ero hamazazpi etorri zitzatzenian, lanera.

Eta elizara, eta konpesatzen giñuazen Makariokin. Abadia zuan, Makario esaten zitzakona.

3.1.1.3. NOR-NORK (DU aditza)

■ INDIKATIBOA/ORAINA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NI	---	nok non	nau najok najon	---	nozu	nozue	naue najuek najone
HI	haut hau(na)t	---	hau hau(n)	haugu hau(na)gu	---	---	haue haune
HURA	döt juat jonat	dok don	dau jok jon	dogu juagu jonagu	dozu	dozue	debe juek jone
GU	---	gaittuk gaittun	gaittu gaittuk gaittun	---	gaittuzu	gaittuzue	gaittue gaittuek gaittune
ZU	zaittut	---	zaittu	zaittugu	---	---	zaittue
ZUEK	zaittuet	---	zaittue	zaittuegu	---	---	zaittue
HAIEK	dittut jaittuat jaittunat	dittuk dittun	dittu jaittuk jaittun	dittugu jaittuagu jaittunagu	dittuzu	dittuzue	dittue jaittue jaittune

■ INDIKATIBOA/LEHENA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NI	---	nindduan ninddunan	ninddun nindduan ninddunan	---	nindduzun	nindduzuen	nindduen ninddunen ninddunen
HI	hinddudan hinddunaten	---	hindduan hinddunan	hinddugun hinddugunan	---	---	hindduen hinddunen
HURA	naban najuan najonan	zuan zonan	zaban juan jonan	gendun genduan gendunan	zenduan	zenduen	zeben juen jonen
GU	---	gindduazen ginddunazen	gindduzen gindduazen ginddunazen	---	gindduzun	gindduzuen	gindduezen gindduezen ginddunezen
ZU	zinddudazen	---	zindduzen	zindduguzen	---	---	zindduezen
ZUEK	zindduedazen	---	zindduezen	zindduguzen	---	---	zindduezen
HAIEK	nittuan najaittuan najaittonan	hittuan hittunan	zittuan jaittuan jaittunan	genduzen genduazen gendunazen	zenduzen	zenduezen	zittuen jaittuen jaittunen

■ AHALERA/ORAINA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NI		neikek neiken	neike neikek neiken		neikezu	neikezue	neikie neikiek neikene
HI	heiket heikenat		heike heiken	heikegu heikenagu			heikie heikene
HURA	neike neikek neiken	heike	leike leikek leiken	geinke geinkek geinken	zeinke	zeinkie	leikie leikiek leikene
GU		geinkiaz geinkenaz	geinkez geinkiaz geinkenaz		geinkezuz	geinkezuez	geinkiez geinkiezak geinkenez
ZU	zeinkedaz		zeinkez	zeinkeguz			zeinkiez
ZUEK	zeinkiedaz		zeinkiez	zeinkieguz			zeinkieze
HAIEK	neikez neikiaz neikenaz	heikez heikenaz	leikez leikiaz leikenaz	geinkez geinkiaz geinkenaz	zeinkez	zeinkiez	leikiez leikiezak leikenez

■ AHALERA/IRAGANA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NI		neikian neikinan	neikian neikian neikinan		neikezun	neikezuen	neikien neikien neikinen
HI	heikedan heikedanan		heikian heikinan	heikegun heikegunan			heikien heikinen
HURA	neikian neikian neikinan	heikian heikinan	zeikian jeikian jeikinan	geikian geikian geikinan	zeikian	zeikien	zeikien jeikien jeikinen
GU		geinkiaz geinkenaz	geinkezen geinkiaz geinkenaz		geinkezuzen	geinkezuezen	geinkiezen geinkiezen geinkenezen
ZU	zeinkedazen		zeinkezen	zeinkeguzen			zeinkiezen
ZUEK	zeinkiedazen		zeinkiezen	zeinkieguzen			zeinkiezen
HAIEK	neikezen neikiaz neikenazen	heikiaz heikenazen	zeikezen jeikiaz jeikenazen	geinkezen geinkiaz geinkenazen	zeinkezen	zeinkiezen	zeikiezen jeikiezen jeikenezen

■ SUBJUNTIBOA

ORAINA

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HAREK
HAURA	deidan	deixan deixanan	deixan	deigun	deizun	deizuen	deixen
HAREK	deidazen	deixazen deixanazen	deixazen	deiguzen	deizuzen	deizuezen	deixezen

LEHENA

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HAREK
HAURA	neixan	heixan heixanan	zeixan	geixan	zeizun	zeizuen	zeixen
HAREK	neixazen	heixazen heixanazen	zeixazen	geixazen	zeizuzen	zeizuezen	zeixezen

■ AGINTERA

	NIK	HIK	ZUK	ZUEK
HAURA	(eg)ik	(eg)in	(eg)izu	(eg)izue
HAREK	(eg)ixaz	(eg)iñaz	(eg)izuz	(eg)izuez

■ BALDINTZA HIPOTETIKOA

BALDINTZA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
HURA	baneu	baheu	baleu	bagendu	bazendu	bazendue	balebe
HAIEK	banittu	bahittu	balittu	bagenduz	bazenduz	bazenduez	balittue

ONDORIOA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
HURA	neuke	heuke	leuke	genduke	zenduke	zendukie	leukie
HAIEK	nittuzke	hittuzke	littuzke	gendukez	zendukez	zenduekez	littuzkie

■ NOR-NORK SAILEKO ADITZEI BURUZKO OHARRAK:

1. Nahastu egiten dira askotan DU aditzaren paradigma eta DIO aditzarena, pertsonekin ari garenean, eta *neuk ekarriko haut / ikusi haut* esaten da, baina baita *neuk ekarriko dixat / ikusi dixat* ere, zenbaitetan, adinekoen jardunean ere bai: kontuan hartzeko moduan dago hedatuta erabilera hori, kalean batez ere. Jakina, txantxak eta trufak egiteko bide ematen dio honek zenbaiti (*-Ikusi dixat azokan. -Zer ikusi didak, ba, ipurdixa, ala?*).
2. Pluralgilea desagertzea ere nahiko arrunta da paradigma honetan: *bost lagun ikusi dittue eta bost lagun ikusi debe mendixan*.
3. *Dot* aditz-forma da nagusi, baina Altzolan hasita, eta handik ekialdera, *det* erabiltzen da.
4. *Dau* formarekin alternantzia dago *deu* ere.
5. *Naue* eta haue formekin batera, *nabe* eta *habe* ere entzun daitezke.
6. *Debe* formarekin batera, *dabe* ere entzuten da.
7. Bigarren pertsona pluralari dagozkion formetan, bokal artean gertatzen da pertsona horri dagokio *-g-* kontsonantea (*juagu, dogu, jaittuagu...*). Horietan, oso normala da *-g-* hori ahoskeran desagertu ere egitea: *juau, dou, jaittuau...* (hona hiztun baten adibide bat: *Hemen ekarri jaitxu lau milloi litro olixua pasau*).
8. *Naban* formarekin batera, kontsonantea bokalardi bihurtuz, *nauan* ere entzun daiteke; bai eta *neban* ere, nahiz gutxixeago. Gauza bera esan daiteke *zaban / zauan / zeban* aldaerei buruz ere.
9. *Zeben* formarekin batera, *zaben* ere entzun daiteke.
10. *D / R* alternantziaren ondorioz, *hinddudan / hindduran, zinddudazen / zinddurazen* bikoiztapenak ditugu.
11. Aditz forma batzuetan, bokal arteko *-j-* ia galdu egiten da ahoskatzerakoan; horrela gertatzen zaizkigu honako ahoskera hau bezalakoak: *najaittuan* → *naittuan*.
12. Aginterazko formetan, parentesi artean jarri dena, egia esan, hobeto ulertzeko jarri da, zeren eta ez da ia ahoskatu ere egiten: *hartu egik "jatorrizkoa" artuik* ahoskatzen da ahoskerarik osoenean (batzuetan, *artik* ere bai).

■ ERABILERA ADIBIDEAK (NOR-NORK saila, indikatibo)

Etxera erun nahi zittuen.

Han eruten nindduen.

Bai, hogeta be(de)ratzi zittuan egunian juan zan soldau.

Hor esate(n) (d)ittue beste batzuk, junio, julio...

Hemen jarduten zeben jokuan da.

Baiña batek edarrak zapatak zaukazen.

Hemen hillebete t'erdi egin zittuen.

Bai, urte bi tta erdi egin najittuan neskame han.

Pentsa'ik, ba!

Estartanian pasau genduzen ixa berrogei urte.

Eta, len esan dotena, Estartanera lanera gero.

Astuakin ibiltzen zittuan len honek, eta nik len bizikletiakkin esan dotena: kotxia ekarri zanian, pentsau'ik hau zelakua jungo zan kalera.

Beti gora begira egon biok (= egon bihar dok).

Ointxe hil dok hori, esan doten hori.

Ze esan nahi zaban horrek?

Ta koiñatak esate(n) jak honek artaburua emango dabela oindio.

Azkenian (...), teleponua: "Beno, ze, holako egunetan, holako lekutara junda, ze?". Berak esaten dabarian juten gaittuk.

(...) geiztuagua zan! Baiña euskalduna bazan, segittuan dominatzen najuan.

Barixakuetan, zafarrantxua, hala esaten jakuan: kuartela, bota ura, serrautsa bota, eta manta haundi batzuek ipintzen jaittuen.

Juten giñuazen, eta kriston bakillau-janak egitten genduzen.

Harek ikusi debe han Azkaratetik goittik han zezeren seiña dala.

Bai, gaur gabian etorri, hor ordubatak aldian, eta hurrengo egun guztia pasau zaben behintzat.

Ba, nik zenbat urte eukiko nittuan ba! Zazpi bat edo?

3.1.1.4. NOR-NORI-NORK (DIO aditza)

■ INDIKATIBOA/ORAINA (objektu singularra)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI	---	didak didan	ditt j(i)ak j(i)an	---	didazu	didazue	die jaek jane
HIRI	dixat diñat	---	dik diñ	dixagu diñagu	---	---	dixek diñe
HARI	diot jauat jaunat	diok dion	dio jaok jaon	diogu jauagu jaunagu	diozu	diozue	diue jauek jaune
GURI	---	diguk digun	digu jauk jaun	---	diguzu	diguzue	digue jauek jaune
ZURI	dizut	---	dizu	dizugu	---	---	dizue
ZUEI	dizuet	---	dizue	dizuegu	---	---	dizue
HAIEI	diuet jauet jaunenat	diuek diuen	diue jauek jauen	diogu jauagu jaunenagu	diozu	diozue	diue jauek jaune

■ INDIKATIBOA/ORAINA (objektu plurala)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI	---	didaz didanaz	didaz jiaz jianaz	---	didazuz	didazuez	diez jiez jienez
HIRI	dixadaz diñadaz	---	dixaz diñaz	dixaguz diñaguz	---	---	dixez diñez
HARI	diodaz jauadaz jaunadaz	diuaz dionaz	dioz jauaz jaonaz	dioguz jauaguz jaunaguz	diozuz	diozuez	diuez jauez jaonez
GURI	---	diguaz digunaz	diguaz jauaz jaunaz	---	diguzuz	diguzuez	diguez jauezak jaunez
ZURI	dizudaz	---	dizuz	dizuguz	---	---	dizuez
ZUEI	dizuedaz	---	dizuez	dizueguz	---	---	dizuez
HAIEI	diuedaz jauedaz jaunenadaz	diuaz diuenaz	diuez jauezak jaoenaz	dioguz jauaguz jaunenaguz	diozuz	diozuez	diuez jauezek jaonez

■ INDIKATIBOA/IRAGANA (objektu singularra)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI	---	zidan zidan	zidan j(i)an j(i)anan	---	zidazun	zidazuen	zien jien / jaen jienan
HIRI	nixan niñan	---	zixan ziñan	gixan giñan	---	---	zixen ziñen
HARI	nion najauan najaonan	ziuan zionan	zion jauan jaonan	giñon giñuan giñonan	ziñon	ziñuen	ziuen jauen jaonen
GURI	---	ziguan zigunan	zigun jaun jaunan	---	ziguzun	ziguzuen	ziguen jiuen jiuenan
ZURI	nizun	---	zizun	giñuzun	---	---	zizuen
ZUEI	nizuen	---	zizuen	giñuzuen	---	---	zizuen
HAIEI	niuen najauen najaonen	ziuan zionan	ziuen jauen jaonen	giñon giñuan giñonan	ziñuen	ziñuen	ziuen jauen jaonen

■ INDIKATIBOA/IRAGANA (objektu plurala)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI	---	zidazen zidazen	zidazen j(i)azen j(i)azenan	---	zidazuzen	zidazuzen	ziezen jiezen jiezengan
HIRI	nixazen niñazen	---	zixazen ziñazen	gixazen giñazen	---	---	zixezen ziñezen
HARI	niozen najauazen najaonazen	ziuazen zionazen	ziozen jauazen jaonazen	giñuzen giñuazen giñunazen	ziñozen	ziñuezen	ziuezen jauezen jaonezen
GURI	---	ziguazen zigunazen	ziguzen jauazen jaunazen	---	ziguzuzen	ziguzuezen	ziguezen jiuezen jiuezenan
ZURI	nizuzen	---	zizuzen	giñuzuzen	---	---	zizuezen
ZUEI	nizuezen	---	zizuezen	giñuzuezen	---	---	zizuezen
HAIEI	niuezen najauezen najaonezen	ziuazen zionazen	ziuezen jauezen jaonezen	giñozen giñuazen giñonazen	ziñuezen	ziñuezen	ziuezen jauezen jaonezen

■ AHALERA/ORAINA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI		heikitt heikidan	leikitt leikidak leikidan		zeinkitt	zeinkitte	leikitte leikittek leikidane
HIRI	neikik neikiñ		leikik leikiñ	geinkik geinkiñ			leikixek leikiñe
HARI	neikixo najeikixok najeikixon	heikixo heikixon	leikixo leikixok leikixon	geinkixo geinkixok geinkixon	zeinkixo	zeinkixue	leikixue leikixuek leikixone
GURI		heikigu heikigun	leikigu leikiguk leikigun		zeinkigu	zeinkigue	leikigue leikiguek leikigune
ZURI	neikizu		leikizu	geinkizu			leikizue
ZUEI	neikizue		leikizue	geinkizue			leikizue
HAIEI	neikixue najeikixuek najeikixone	heikixue heikixone	leikixue leikixuek leikixone	geinkixue geinkixuek geinkixone	zeinkixue	zeinkixue	leikixue leikixuek leikixuene

■ AHALERA/IRAGANA

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
NIRI		heikidan heikidanan	zeikidan jeikidan jeikidanan		zeinkidan	zeinkitten	zeikitten jeikitten jeikiranen
HIRI	neikian neikiñan		zeikian zeikiñan	geinkian geinkiñan			zeikien zeikiñen
HARI	neikixon najeikixon najeikixonan	heikixon heikixonan	zeikixon jeikixuan jeikixonan	geinkixon geinkixuan geinkixonan	zeinkixon	zeinkixuen	zeikixuen jeikixuen jeikixonen
GURI		heikigun heikigunen	zeikigun jeikiguan jeikigunan		zeinkigun	zeinkiguen	zeikiguen jeikiguen jeikigunen
ZURI	neikizun		zeikizun	geinkizun			zeikizuen
ZUEI	neikizuen		zeikizuen	geinkizuen			zeikizuen
HAIEI	najeikixuen najeikixonen	heikixuen heikixonen	zeikixuen jeikixuen jeikixonen	geinkixuen geinkixuen geinkixonen	zeinkixuen	zeinkixuen	zeikixuen jeikixuen jeikixuenen

■ SUBJUNTIBOA

ORAINA

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HAREK
HARI	deixodan	deixoan deixonan	deixon	deixogun	deixozun	deixozuen	deixuen
HARERI	deixuedan	deixuen deixuenan	deixuen	deixegun	deixezun	deixezuen	deixuen

LEHENA

	NIK	HIK	HAREK	GUK	ZUK	ZUEK	HAREK
HARI	neixon	heixon heixonan	zeixon	geixon	zeixon	zeixuen	zeixuen
HARERI	neixen	heixen heixenan	zeixen	geixen	zeixen	zeixen	zeixen

■ AGINTERA

	HIK (g.)	HIK (a.)	ZUK	ZUEK
NERI	(eg)idak	(eg)idan	(eg)idazu	(eg)idazue
HARI	(eg)ixok	(eg)ixon	(eg)iozu	(eg)iozue
GURI	(eg)iguk	(eg)igun	(eg)iguzu	(eg)iguzue
HARERI	(eg)ixek	(eg)ixen	(eg)iezu	(eg)iezue

■ BALDINTZA HIPOTETIKOA

BALDINTZA (objektu singularra)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
HARI	banio	bahio	balio	bagiño	baziño	baziñue	baliue
HAIEI	baniue	bahiue	baliue	bagiño	baziñue	baziñue	baliue

BALDINTZA (objektu plurala)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
HARI	banioz	bahioz	balioz	bagiñoz	baziñoz	baziñuez	baliuez
HAIEI	baniuez	bahiuez	baliuez	bagiñoz	baziñuez	baziñuez	baliuez

ONDORIOA (objektu singularra)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
HARI	nioke	hioke	lioke	giñoke	ziñoke	ziñueke	liueke
HAIEI	niueke	hiueke	liueke	giñoke	ziñueke	ziñueke	liueke

ONDORIOA (objektu plurala)

	NIK	HIK	HARK	GUK	ZUK	ZUEK	HAIEK
HARI	niokez	hiokez	liokez	giñokez	ziñokez	ziñuekez	liuekez
HAIEI	niuekez	hiuekez	liuekez	giñokez	ziñuekez	ziñuekez	liuekez

■ NOR-NORI-NORK SAILEKO ADITZEI BURUZKO OHARRAK:

1. *Ditt* forma baino askoz berriagoa da beste aditz forma hau: *lagunak liburua ekarri dia*.
2. Bokal arteko -d- normalean galdu egiten da ahoskatzerakoan: *didak* → *diak*; *diadaz* → *diaz*; *didaz* → *diaz*...
3. Hemen ere, lehendabiziko pertsona ergatiboari dagozkion formetan, D / R alternantzia dugu: *dixadaz* / *dixaraz*; *diodaz* / *dioraz* ...
4. Bigarren pertsona pluralari dagozkion formetan, bokal artean gertatzen da pertsona horri dagokio -g- kontsonantea (*jauagu*, *diogu*, *dixagu*...). Horietan, oso normala da -g- hori ahoskeran desagertu ere egitea: *jauau*, *diou*, *dixau*...
5. *Jan* eta *janan* formekin batera, *jian* eta *jianan* ere entzun daitezke.
6. Aginteran, NOR-NORK sailean bezala, adizkera guztietan lehen zatia ez da ahoskatzen, eta *egixok*, *egiozu* → *ixok*, *iozu* bihurtzen da, adibidez.
7. Aginteran, lehendabiziko pertsona singularra datiboan doanean, bokal arteko D kontsonantea galdu egiten da: *ez i(d)ak adarrrik jo* → *ez iak adarrrik jo*. Gauza bera hauekin ere: *laga i(d)azu liburua* → *laga'iazu liburua*.
8. Hirugarren pertsonak ez du berezko formarik aginteran, baina, lehenago esan dugun bezala, erabil daitezke subjuntiboko formak (ondoren -eLA menderagailua dutela) "zeharkako" agintera adierazteko. Adibidez, *Esan deixola egixa Patxik Mireni. Ekarri deizula lapitza (Joxek zuri)*.
9. *Zuk haiei* eta *zuek haiei* kasuetan, *háleri* esplizitatuz ziurtatzen da informazioa, *hari*-ri dagozkion formak baitira; beraz, esaiozu *háleri etortzeko* (=haiei).

■ ERABILERA ADIBIDEAK (NOR-NORI-NORK, indikatiboa)

Eta "eztixa(d)az emango", esan zi(d)an lagunak.

Tupi esaten ziuen eurak.

Lenguan esan jaan.

Eskolakuak esan dixaz nahikuak. (= dixadaz)

Gure tia zuan haura, eta harek ipintzen jauazen bazkarixa ume morduari.

Eta danak pezeta bana eman giñuan; bana eman giñon.

Eta halako baten esan jan bera aspertuta zauala.

Hemen bajauan, baiña garixa ixotzekorik ez. Artuanak bai, bajauazan, etxauen lagatzen baiña.

Eta hi ez hitzan enteratzen lau ala hamar kendu zixazen.

Bai, soldau lagun bati esan najauan: ...

Euskeraz entzuten bahixan maistriak, erun aurrera, eta belauniko.

Neri Urki; neri Gaartza etxaak esaten.

Azkenerako badakik ze izen ipini zien?

Lagun batek tiretu, beste bat sartu barruan, eta mantiakin behiari, baldosiari, brillua etaratzen giñuan.

Eta bat falta bazan: "Nun dago hori?". Eta derrepente kastigua, jakiña. Eta hari ipiniko ziuezen imajiñarixak.

Ba nik kendu najauazen soldautziari, permisuekiñ, bost bat hillabete.

Eta etxian igual andria ta umiak. Eta zela bialduko jauan, ba, dirua hari?

Hik lagako diaz bi pezeta?

Eta aurretikan maixuak-edo preparauta etxerako ematen zixan, eta ikesi. Eta etxera jun, eta ikesten jarraitu bihar.

Hamen sorgiñak gabian ertetzen zabela ta. Ba, paillazo batzuek, bertakuak. Eta ezer ez. Neri etxaan sekula erten.

Baiña neskeri ta, kriston bilddurra sartzen jauen gabeko sorgiñak.

Gaur basarrixan, basarri askok, piñua daukenak eta, piñuakin da, asko laguntzen diue.

Eta bestela bialtzen zixen zapata zikiñekin formauta igual, eta garbitzera atzera kuartelera bialtze(n) zixen.

Unzeta, ferreterixia sortu zaban gizona hantxe dendan egoten zan (...) Eta hara bialtzen zi(d)an aittak, tallarrerako ero zeozer, piezaren bat ero, bihar zanian.

3.1.2. ADITZ TRINKOA

3.1.2.1. NOR: Aditz trinko irangaitzak

■ ORAINA

	EGON	ETORRI	IBILI	JOAN
NI	nago nagok nagon	nator natok naton	nabill nabik nabin	nixe najiek najien
HI	hago hago	hator hator	habill habill	hua hua
HURA	dago dagok dagon	dator datok daton	dabill dabik dabiñ	dixe jiek jien
GU	gaude gauaz gaonaz	gatoz gatuaz gatonaz	gabiz gabixaz gabiñaz	guaz guazak guanaz
ZU	zaude	zatoz	zabiz	zuaz
ZUEK	zaudete	zatozte	zabizte	zuazte
HAIEK	daude dauaz daonaz	datoz datuaz datonaz	dabiz dabixaz dabiñaz	dixez jiezak jienaz

■ IRAGANA

	EGON	ETORRI	IBILI	JOAN
NI	naguan najauan najaonan	natorren natuan natonan	nabillen nabixan nabiñan	nixen najien najienan
HI	heuan heuanan	hatorren hatorrenan	habillen habillenan	huan huan
HURA	zaguan jauan jaonan	zatorren jatuan jatonan	zabillen jabixan jabiñan	zixen jien jienan
GU	geunden gauazen gaonazen	gentozen gatuazen gatonazen	gabizen gabixazen gabiñazen	ginduazen ginduazen gindunazen
ZU	zauden	zatozen	zabizen	zinduazen
ZUEK	zaudeten	zatozten	zabizten	zinduazten
HAIEK	zauden jauazen jaonazen	zatozen jatuazen jatonazen	zabizen jabixazen jabiñazen	zixezen jiezzen jienazen

■ **BALDINTZA**

	EGON	ETORRI	IBILI
NI	banengo	banetor	banebill
HI	bahengo	bahetor	bahebill
HURA	balego	baletor	balebill
GU	bageunde	bagentoz	bagenbiz
ZU	bazeunde	bazentoz	bazenbiz
ZUEK	bazeundete	bazentozte	bazenbizte
HAIEK	baleude	baletoz	balebiz

3.1.2.2. **NOR-NORK: Aditz trinko iragankorrak**

■ **ORAINA (objektu singularra)**

	EDUKI	JAKIN	EROAN	ERABILI	JARDUN
NIK	daukat jaukat jaukanat	dakitt jakixat jakiñat	daruat jaruat jaronat	darabitt jarabixat jarabiñat	dihardut jiharduat jihardunat
HIK	daukak daukan	dakik dakiñ	daruak daruan	darabik darabiñ	diharduk dihardun
HARK	dauka jaukak jaukan	daki jakik jakiñ	darua jaruak jaruan	darabill jarabik jarabiñ	dihardu jiharduk jihardun
GUK	daukagu jaukagu jaukanagu	dakigu jakixagu jakiñagu	daruagu jaruagu jarunagu	darabigu jarabixagu jarabiñagu	dihardugu jiharduagu jihardunagu
ZUK	daukazu	dakizu	daruazu	darabizu	diharduzu
ZUEK	daukazue	dakizue	daruazue	darabizue	diharduzue
HAIEK	dauke jaukek jauken	dakixe jakixek jakixen	darue jaruek jaruen	darabixe jarabixek jarabiñek	dihardue jiharduek jihardune

■ ORAINA (objektu plurala)

	EDUKI	JAKIN	EROAN
NIK	daukadaz jaukadaz jaukanadaz	dakidaz jakixadaz jakiñadaz	daruadaz jaruadaz jaruanaz
HIK	daukaz daukanaz	dakixaz dakiñaz	daruaz daruanaz
HARK	daukaz jaukazak jaukanaz	dakiz jakixaz jakiñaz	daruaz jaruaz jaronaz
GUK	daukaguz jaukaguz jaukanaguz	dakiguz jakixaguz jakiñaguz	daruaguz jaruaguz jaronaguz
ZUK	daukazuz	dakizuz	daruazuz
ZUEK	daukazuez	dakizuez	daruazuez
HAIEK	daukez jaukezek jaukenez	dakixez jakixez jakiñez	daruez jaruez jaronez

■ IRAGANA (objektu singularra)

	EDUKI	JAKIN	EROAN	ERABILI	JARDUN
NIK	naukan najaukan najaukanan	nakixan najakixan najakiñan	naruan najaruan najarunan	narabillen	niharduan
HIK	haukan haukan	hakixan	haruan	herabixan	
HARK	zaukan jaukan jaukanan	zakixan jakixan jakiñan	zaruan jaruan jaronan	zarabillen	ziharduan jiharduan jihardunan
GUK	geunkan geunkan geunkanan	genkixan genkixan genkiñan			
ZUK	zeunkan	zenkixan			
ZUEK	zeunken	zenkixen			
HAIEK	zauken jauken jaukenen	zakixen jakixen jakiñen	zaruen jaruen jaronen	zarabixen	ziharduen jiharduen jihardunen

■ IRAGANA (objektu plurala)

	EDUKI	JAKIN	EROAN
NIK	naukazen najaukazen najaukanazen	nakixazen	naruzen
HIK	haukazen	hakixazen	haruzen
HARK	zaukazen jaukazen jaukanazen	zakixazen jakixazen jakiñazen	zaruazen jaruazen jaronazen
GUK	geunkazen	genkixazen	
ZUK	zeunkazen	zenkixazen	
ZUEK	zeunkazuezen	zenkixezen	
HAIEK	zaukezen jaukezen jaukenezen	zakixezen jakixezen jakiñezen	zaruezen jaruezen jaronezen

■ BALDINTZA

	EDUKI	JAKIN
NIK	baneuka	baneki
HIK	baheuka baheukan	baheki bahekiñ
HARK	baleuka	baleki
GUK	bageunka	bagenki
ZUK	bazeunka	bazenki
ZUEK	bazeunkie	bazenkixe
HAIEK	baleuke	balekixe

■ ADITZ TRINKOEI BURUZKO OHARRAK:

NOR ADITZEN SAILA:

1. Bokal arteko -G- kontsonantea ez da ia ahoskatu ere egiten: *nago* → *na(g)o* → *nao*.
2. Pluraleko pertsonetan *dagoz*, *zagoz* ... formak ere erabiltzen dira, *daude*, *zaude* eta horrelakoekin batera.
3. *Gaude*, *zaude*, *zaudeten* adizki hauetan, beste adizki askotan bezala, alternantzia dago R-dun formekin: *gaude* / *gaure*, *zaude* / *zaure* ...
4. *Gaiezak* eta *gaienaz* formak ere entzuten dira *guazak* eta *guanaz* adizkiekin batera.
5. *Gauden* eta *gatozen* formak ere erabiltzen dira, *geunden* eta *gentozen*-ekin batera.

NOR-NORK ADITZEN SAILA:

1. **EDUKI** aditzaren paradigmaman, oso arrunta da AU diptongoa soiltzea, AU → A egitea; horrela sortzen dira forma bikoitzak: *daukat* / *dakat*, *naukan* / *nakan*...
2. Zenbait aditzekin (*jardun*-ekin, adibidez) ez dira forma guztiak erabiltzen; ez normalean behintzat. Forma trinkoa erabili beharrean, forma perifrastikoetara jo izan du hiztunak horrelakoetan: *jardun jonagu*, *jardun jone*, *egin jone*, eta abar. Edota, beste aditz batzuetara: *lanian jabik*, *lanian daok*, eta abar, *lanian jiharduk*-en ordez.
3. **ERABILI** aditzaren paradigmaman, tarteko -RA- batzuetan ahoskatu ere ez da egiten: *Zer dabizu Elgoibar aldian? Zer dabixe gurasuak? Zeuk zabizun autua? - Bai, neuk nabilen autua.*
4. Objektu pluralekoetan, lehendabiziko pertsona singularrean, -*daz* bukaerak -*raz* bukaerarekin egiten du alternantzia; beste aditz askotan bezala, beraz, *D* / *R* alternantzia dugu. Bestalde, bokal arteko egoera horretan, *D* edo *R* leun hori galtzea nahiko erraza da, eta, ondorioz, *daruadaz* → *darua(da)z* → *daruaz* ahoskatzea gerta daiteke.
5. Zenbait aditzetan, eta iraganeko formetan batez ere, hutsuneak gertatzen dira paradigmatan, ez baitira pertsona guztiekin erabiltzen. *Eruan*, *erabilli* eta *jardun*-en kasuan, adibidez, ez dira pertsona guztiei dagozkien formak erabiltzen, taulan ikus daitekeen bezala. Horrelakoetan, aditzaren forma perifrastikoetara jotzen du hiztunak gaur egun: *eruan genduan*, *jardun genduan*, ...
6. Pluraleko pertsonetan, berriagoak dira beste forma hauek: *zaukagun*, *zaukazun*, *zakigun*, *zakizun* eta abar.
7. Beste adizki batzuetan bezala, -*an* / -*en* alternantzia gertatzen da: *genkixan* / *genkixen*.

■ ERABILERA ADIBIDEAK (ADITZ TRINKOAK)

(...) bakarrik, batzutan, gitxittan, baiña haura kalera dixenian, bakarrik.

Erderaz ere edarki etortzen dok hori, baiña enajiek erderaz egittera hemen.

Da, injineru horrek ere, pentsau zaban: "ba ya itxasora guazak, itxasora guazak!".

Berrogeta bost eguneko permisuakin etxera. Eta tallarrian nabixan lanian, eta bueno, etxera etorritta, zeoze irabazi egin bihar.

Eta basarrixan zaudenak egoten zittuan kaleko langillien tallarrian, gu bezela tallarrian zabizenen zai.

Entzunda ha(g)lo sekula holakorik?

Andra gaztiak eta, bizkaitarrak eta, daure asko.

Hemen bajauan, baiña garixa ixotzekorik ez. Artuanak bai, bajauazan, baiña etxauen lagatzen.

Irunen gauazen, eta handik jaiero etortzen giñuazen.

Urruti nagok?

Girua dagok oiñ edarra.

Gurian lau lagun gauaz, eta hiru kotxe dauaz. Eta neu nagok kotxeripekorikan.

Mendixan-da lan txarrak badauaz oiñ ere.

Bageundezen, hiru lagun ziran eurak eta beste bost kriaui, bagenguazen da ...

Baiña zeñ izan leikien ez naiz konturatzen. Kurutzetakuak honek ez al dira ba hamen residentzian daozen honek?

Gero pentsau juan Zaragozara eruatia. Han jauazen beste bi tailler txiki, eta harekin bat egin juen hirurak.

Taillar batera sartu zien aittak eta amak. Gerria jatuan, ba, gerria zatorren eta taillarrera sartu nitzan.

Horrek ziran dirua zaukenak.

Ganauak badaukaguz. Oin ganau gitxiago daukagu.

Istorixak asko jaukaz nik, Jesus, Maria ta Jose!

Gazteena zuan hori, hamabi urte ero jaukazen.

Bueno, nik badaukaz bi edo hiru, baiña...

Takua lodixa eta kolkora. Eta takillan ipiñi, eta hurrengo kalera jutun giñanian erun kalera, tabernan amistadia geunkan lekuan...

Baiña aprobetxatzeko gauza haundirik etxakan.

Honek keja haundixa jakan.

Eta lelengo pisuan zaukagun, hango sala baten, su bajua, eta gaztaiñak erretzen zitxuan gure aitxak, batez ere Domusantu egunian.

Guk erderia dabilgu gehixao.

Ze lan da(ra)bixe hor?

Hauraxe zuan hola pixkat jazten zana, eta haretxen gaztetako erropia jabik horrek, neretzako.

Lehenago han ziharduen langilliak soldau jun zittuan asko.

Nik dakidana dok astuak haruzkuan neka-neka eginda juten zirala.

Kalian etxakixek euskeraz iñok ere.

Erromerixan, guk ez gendun dantzan asko egitten, ez genkixen da.

Eta pentsau (eg)ik, haura hil tzala ointxe datuaz hamar urte.

Ni ez naiz gogoratzen noiz etorri ziran, baiña, hamen urte batzuk zaruazela, Etxezurixa, Lizundia apellidua ...

Entierro baten izen giñuazen, eta txikito batera sartu nitzuan ni taberna batera, eta han jiharduan, erderaz bera. Bozian ezagutu najuan.

Izetez, Aranbelzkua nok, baiña hemen jaruaz berrogeta hamaika urte ezkondua.

3.2. ADITZEN ERABILERA ADIBIDE GEHIAGO

3.2.1. BALDINTZA (sail guztietako adibideak)

Bestela hasten bazara gauza bat pentsatzen bakarrikan, ba zeoze baldin badaukazu, gaixua edo bestia, ba, txarrago.

Gero, lana egitteko aldia dago. Beti makiña baten baldin bazabiltza, ba hauraxe hartze(n) (d)ozu bakarrikan.

Eta pixkat ibilita baza(g)oz fresadoran, edo mandrinadoran edo, (...) "jun bihar dok hona, hau da inportantia, rodamentuen ajustia dago hamen da".

Oiñ, makiñiak berak egitten dau lan gehixena. Guk ezkenduke ikesiko hori oiñ.

Geuri berbetan eurak (kanpokuak) baldin badihardue, ba soltatzen jakuz geuri ere euren berba batzuk, euren tipora berba egittia. Baiña kontinuantemente, ez.

Eta bestela, harek zeoze argixa edo mobimentua ikusi balebe, etxian ziran laster.

Loterixian, asko ez, berrogei bat milloi erten ezkeru, ba neuk pentsauko (d)ot zertan, baiña derrepente gastauko neuke.

Ta hori peligrasua izaten dok oin, txispa bat jun ezkeru, horrek esplotau egingo leuke.

Igual depositoren bat bai hutsikan, baiña bestiak beteta. Zeatik eze, itxasuak harrapau ezkeru, bolkau egingo leuke, edozer gauza egingo leuke.

Ta abioietan, automobilian balitz bezela azeleratzeko eruan bihar balitzake, ba kantsau hankia eta laga, eta igerri be, ba jausi behera, ezta? Eta kantsauta lagatzen ba(d)ok, ba, zela indarra hartzen daban, ... gora haura.

Ta zela izaten dan gauzia, e! Haura ikusi bagendu guk, ...

(...) bai ba, etxuat estudixau ta. Estudixau baneu pixkat, ba bai. Baiña jolin! Neri ez'iak esan neri oiñ, larogei urtekiñ: enok hasiko oiñ estudixatzen euskeria.

Bronkitisa harrapatzen zaban, bronkixuak harrapatze(n) ziuen da; orduantxe zertu ezpagendu, deskuidatzen bazara, gaur kroniko zauan. Esan diot majiña bat bidar honi: aldrebes etorri balira, ume batekin geratuko giñan.

Basarrixan illunduko ezpaleu, ezkiñoke lagako lanari, e!

Zera-ta barrez. Harek pixkat serixuago egon balira, igual hobe.

Baiña ikusten bazeben gabian Azkaratetik (gure basarrixa bistan dago) argixa edo, ikusten bazeben, da! Igual etortzen zittuan.

3.2.2. AHALERA (sail guztietako adibideak)

Eta etxuan erten harek. Bilddurtu egin tzuan, ezin tzaikiela harek egin da.

Berak konsultau, eta beste bat billau laikiela, ala nahi izan ezker, baiña...

Ibilli zan arrankau nahixan automobilla, baiña nik kendu nion pieza bat iñok erabili ez zeixan, pieza bat txispia ematen dabana. Haura gabe ezin zeikien juan garai haretako automobillak.

Nik esaten dot eze, injinerua zan eta bazakixan berak ere, edozeiñek haura ezin zeikiela ibilli haura katxarro zahar haura.

Akontezimento haundixa zan haura. Zein juan leikian Debara!

—Eta, zeu manejatzen? —Ez, maneju neikian, edo eztakitt artietan karneta eukiko naban, Angel Unzuetak, Elgoibarko semia zan.

(...) eta azkar asko multia ipiñi. Ezin leike aguantau hola.

Oiñ, bigarren junaldixan, gu Burgosen egon giñan, Burgosetik aurrera. Eta handikan eziñ etorri izeten giñan, urruti tta...

Diperentia dana. Ba aurrera beittu bihar da, atzera ezin laike beittu.

Oin dakaten suelduakin ezin laike egiñ holakorikan baiña.

Gure aittak zera eskatu, jornal gehixuo aber eman leikien, estu zabilleta ta, eta nagusixak kontestau zion ezetz, "gure artikulu horrek konpetentzia haundixa dauka, eta ezin neike".

Haiñ azkar ezin leikezek etorri.

Pentsau ere ez ostian. Ezin tzeinkian: batetikan, automobillik ez zagan, autobusik ez zagan, eta zaldixekin karruak eziñ ipiñi.

Baiña zeñ izan leikien ez naiz konturatzen. Kurutzetakuak honek ez al dira ba, hamen residentzian dagozen honek?

3.2.3. SUBJUNTIBOA (sail guztietako adibideak)

Bueno, ezteixogun amenazu gehixegi eman koittuari, ehun urte jaukaz ixa ta.

Baraurik juten giñuazen etxetikan, eta bezperan arpegixa garbittuta geñera, ur tantarik sartu etze(d)iñ, pekatua zala ta.

Eta beti indiziua, beti indiziuak, kalenturia ezteñ egon.

Ibilli zan arrankau nahixan automobilla, baiña nik kendu nion pieza bat iñok erabilli ez zeixan, pieza bat txispia ematen dabana. Haura gabe ezin zeikian juan garai haretako automobillak.

Oiñ egin daban eurixa ere, ba mesederakua da patatiantzako ta. Asko eztaixela egin. Oin komeni da egualdixa garbitzia, garbi egon da(d)illa. Osasunerako ta, garbi egon da(d)illa.

Guri, guri etxaku geratzen astirik, baiña beintzat ondoren datozenak ere, ba eutsi deixela. Gure aittak eta amak, hola ta hola egitten zaben berba ta.

Halakotxe toki bat erosi, garajia urrian izan deixela, eta auto bat. Gero, ibilli, batera ta bestera.

Imajiñarixia zer dan? Ba, guardixia egittia edo, guardixia moruan, imajiñarixia. Ba, eztaixala iñor sartu kuartelera.

—Zer moduz umiak? Ondo? Hori dok, osasuna behintzat euki deixela!

Eta abioiak, ba, jute(n) (d)ittuk, pilotua kantsau ezteixan, hankak libre, ez automobillian balitz bezela.

3.2.4. AGINTERA (sail guztietako adibideak)

Laga'ik nobixia. Beste bost bat urtian laga'ik. Berakin hasteko gero, e! Disgusto haundi hori ez'ixok eman, bestela...

"Hau begiratu'izu, eta ipiñi'zu etziko edo", esaten giñon.

Markiña aldian-da? Enteniu'ik hango euskeria!

"Ez juan urrutiregi", hola esan tzian, "geldittu hari, geldittu hari!". Eta juntau giñan bixok, eta esan tzian eze "ez e(g)ik pauso bat gehixago eman, zeatik eze beheraiño etorritta dauaz tankiak italianuak eta.

Bai, danian pasatzen dana. Konparazio baterako, kanpora juan zaitte, eta radixo bat hartu'izu, eta, Kataluña izan edo Valentzia izan, diperente egitten dabe.

Gaur arratsaldian eztagok iñorako zerarik, eta jun hari, jun hari eskolara.

Etara, heldu'ixok billurri(k) pe, hori ittota dagok eta. Hori aingiria dok.

"Etorri hari hona", esan zidan.

—Benga! Su ema'ixok!

Hori preparau egin bihar dau, denpora asko bihar jok -esate(n) naban- hainbeste presumitzen dakizueta gauzia, eta ezer ez. Ba, ikasi'zue zela dan orduan hori.

—Kend'ik hortik eskua, bestela horrek ebagi eingo dik eta!

Bueno, eruan egingo dogu, eta ez zaittezte estutu, hola ta hola aprobia egingo dogu ta.

Hori galdetu'ixok aittari. Aittak esango dik hori.

Gure lehengusu batek, zerak, San Lorentzokuak esaten zidan: "arpegixa ipiñi'xon behintzat, berba egixon behintzat gizajuari, beittu'ixon behintzat".

3.3. ADITZAREN EZAUGARRI OROKOR BATZUK

- **Bilakabide fonologikoak:** aditzen paradigmetan, beste kategorietako hitzetan gertatzen diren bilakabide fonologikoak gertatzen dira, esan beharrik ez badago ere. *Esan zidan* → *esan zian*; *etorri gera* → *etorri gea*; *etorri jako* → *etorri(j)ako*; *deixodan* → *deixoran*, eta abar. 3.1. azpiatalean, taulen ondoreneko oharretan, erakusten ditut bilakabide horietako batzuk.
- **NOR-NORI-NORK paradigmatiko erroa *-I- da, eta ez EUTSI:** Erdialdeko erroa erabiltzen da (*DIO, DIOT...*), eta ez mendebaldeko erroa erabiltzen dena, *EUTSI*. Eibarren bertan, detsa, detsat modukoak erabiltzen dira; Soraluzean, *dotxa, dotxat*; Bergaran, *dotsa, dotsat...*
- **NOR-NORK saileko aditzetan -O- eta -E- erabiltzen da:** *DOT, DOGU, DOZU* ia gehienez, baina Elgoibarko auzo ekialdekoenean, Altzolan, *DET, DEGU* eta *DEZU* erabiltzen da. Hor dago, beraz, bi formen arteko banaketa-lerroa.
- **AHALERAN, SUBJUNTIBOAN eta AGINTERAN, EGIN erroa erabiltzen da:** *NEIKE* (← *NEGIKE*), *DEIDAN* (← *DEGIDAN*).
- **NOR-NORI sailean, bereizgarria da hasierako J-:** *JATA, JAKU, JATZU*. Mutrikun eta Deban, adibidez, Z- hasiera dute adizki horiek.
- Eibarren hasi eta mendebaldeko, normala da lehenaldiko hirugarren pertsonetan Ø marka agertzea adizkiaren hasieran. Elgoibarren inoiz ez da erabiltzen marka hori, baizik Z-; aditz-pare hauetatik bigarrena, alegia: *EGUAN / ZAGUAN, EBAN / ZABAN* ...
- **Aditzaren jokoko pluralgile nagusia -Z da.** Beste batzuk ere erabiltzen dira, baina gutxiago: *-IT-* eta *-TZA* (*zabiltza...*). Bitasuna agertzen da batzuetan, pluralgile bat baino gehiago erabili delako: *DITTUGU / DOGUZ* ...
- **Pluralgileen erredundantzia:** beste batzuetan, ordea, bitasuna izan beharrean, forma berean pluralgile bat baino gehiago erabiltzen da. Nahiko arruntak dira era horretako adizkiak: forma erredundanteak dira, esan beharrik ez dago. Hona adibide batzuk:

(...) eta gero jaitxi Aulestiara, eta, han abioiak zabiltzazen orduan, bonbardeatzen Gernika, arratsalde haretan.

Lagunak ere etorri zittuazen bixitara.

Gero, Markiñan gaudezela, gau haretan bertan, alarma faltso bat sortu zan.

Berandu etorri diraz.

Ez, hau zan merkantia. Baiña belerua zan, eta ipiñi zinuezen, eztakitt Afrikatikan edo nundikan ekarri zittuezen holako hau baiño haundixagua.

Egunero juaten giñazen Plazentziara bi-hiru aldiz bai.

Soldau edo, gudari edo zaudezenak astuekin etortze(n) ziran Markiñara, guk zakagun almazenera.

- **Pluralgilea falta duten formak:** berez pluralgilea behar luketen formak nahiko sarri agertzen dira pluralgile gabe: *txanpon batzuk jausi jatak lurrera; Oin dala astebete jausi egin jakuen txanpon batzuk...*
- **Bigarren eta hirugarren pertsona pluralekoen marka -E da, eta ez -TE.** Beraz, **DITTUE** erabiltzen da, eta ez **DITTUZTE**. **DAKIXE**, eta ez **DAKITTE**.
- **JUAN eta ERUAN aditzetan, ez dago -I-rik Elgoibarren:** Eibarren **GOIAZ** eta **DAROIAT** esaten da; Elgoibarren, berriz, **GUAZ** eta **DARUAT**.
- **ALOKUTIBOAN, bereizgarria da J- agertzea: JAUAT, NAJAUAN, NAJIEK ...** Horrelakoetan, Deban eta Mutrikun Z- erabiltzen da.
- **NOR-NORK sailean, lehenaldian, guk, zuk eta zuek pertsonen markak lekuz aldatzeko joera dago.** Hasieran jarri beharrea, amaieran jartzen dira, seguru aski analogiaren eraginez: **GENKIGUN, ZAUKAZUN, ZAKIZUN, ZERABIZUN ...**
- **Aditz faktitiboak edo eragileak ERAGIN aditzaren bidez osatzen dira:** *Liburua erosi eragin digu irakasliak.* Aurretik aditzaren partizipioa hartzen du beti, eta ez aditzoina: *erosi eragin, hartu eragin ...*
- **Aditz perifrastikoetarako eta errazetarako joera:** deigarriak iruditzen zaizkit, aditzaren datuak biltzerakoan berri-emailek ematen dituzten ingurumariak. Badirudi adizkiak errazteko joera bat badagoela. Adibidez, *etorri jatazen* esan beharrea, *neregana etorri ziran* esango dizute zenbait berri-emailek; *ziharduan*-en ordeztu, *jardun jua*n, nahiz eta baliokideak ez izan; *guk ekarri haugu*-ren ordeztu, *gurekin etorriko haiz*, eta abar.
- **PARADIGMEN ARTEKO NAHASTEAK:** aditz-paradigmen nahasketa gertatzen da zenbait kasutan; eta dira hiztun txarren adibideak, nahiko sarri gertatzen den fenomeno bat baizik. Batez ere kaleko hiztunen desbideratzeak direla esango nuke. Hona adibide batzuk:

- NOR → NOR-NORK

Pedro, etorri deixela nerekin, jungo gera ta. (Etorri deilla zen espero izatekoa).

Abioiak, ba, juten dittuk, pilotua kantsau ezteixan, hankak libre dittuela, ez automobillian balitz bezela. (kantsau ezta(d)iñi zen espero izatekoa).

- NOR-NORK → NOR-NORI-NORK

Eta bestela bialtzen zixen zapata zikiñekin formauta igual, eta garbitzera atzera kuartelera bialtze(n) zixen.

Unzeta, ferreterixia sortu zaban gizona hantxe dendan egoten zan, eta hara bialtzen zi(d)an aittak, tallarrerako ero zeozer, piezaren bat ero, bihar zanian.

Gero, Lekeittiotikan poliki-poliki desegindu giñan. Neri ere beste leku baterako ero bialdu zien, eta, en fin, ...

Egon nitzan etxe baten, gaua pasau naban, eztakitx zeñiek eruan zidan hara.

Ez zebeu billatzen iñor, itxuria, eta nerekin akordau ziran, neri ikusten zien noizik behiñetan automobillakin ibiltzen nitzana.

- **TRATAMENDUEI BURUZ OHAR BATZUK:** Gaur egun Elgoibarren bizirik dauden tratamenduak bi dira: **neutroa** eta **hikakoa**. Azken honetan sartzen dira adizki alokutiboak.

Berorika tratamenduari dagokionez, erabat indargalduta dagoela esan behar. Garai batean bai, abadearengana zuzentzeko erabiltzen zen batez ere, baina, esan bezala, ia ez da erabiltzen gaur egun.

Adizki alokutiboaren edo hikakoaren erabilera, **gramatikari dagokionez**, Elgoibarren ez da zehazki betetzen Euskaltzaindiaren gramatikak aipatzen duena:

1. Oro har, betetzen da lehenbiziko ezaugarria: alegia, perpaus nagusietako adizkietan erabiltzen dira aditzaren forma alokutiboak. Salbuespen moduko bat badugu, ordea.

Berez, jatorriz, menderakuntzari ez dagokion perpaus mota batean, Euskaltzaindiak nolabaiteko mendekotzat jotzen duen batean, aurkitu ditzakegu forma alokutiboak: *ETA* enklitikoa duten kausazko perpausetan:

Jun hari Markiñara edo, Markiña Etxeberrira edo, Bizkaira, ze diferentzia dauan Elgoibartik hara, mugan dagok eta!

Bestela, alokutiboaren erabilerari dagokionez, beraz, ez dago Euskaltzaindiaren lehenbiziko debekuaren urratzerik.

Non eta, betiere, ez garen ari adizki alokutiboa menderatzen ez duen hiztun baten jardunaz. Jardun horretan, batez ere gazteen kasuan gertatzen da hori, arauaren debideratze batzuk entzun daitezke;

**Nik esaten juatenian juango gaittuk.*

**Esan dixat etorriko dittukela.*

Normala da hori gertatzea, edozein kasutan ere, alokutiboko formen transmisioa ez baita behar bezalakoa izan familia askotan, batez ere kalean. Gazte batzuk ahalegintzen dira alokutibozko aditz-formak erabiltzen, baina batzuetan huts egiten dute.

2. Bigarren debekuari dagokionez, ohartu gaitezke ez dela erabat Euskaltzaindiak dioena betetzen: alegia, galderetan ere erabiltzen dira adizki alokutiboak, Euskaltzaindiak dioenaren kontra. Hona horren erakusgarri batzuk:

Bueno, zetatik hasi biha(r) juagu? Ze modutan hasi biha(r) juagu?

Bueno, martxan dagok hau ala ez?

Baiña honek esan dittugun honek, hartu jaittuk?

Eta hau, konbersazio hau, entzun jok?

Gero nere izena ta azalduko dittuk hemen?

Zeiñ ete dagok hor?

Hala esan zaban, eztok?

3. Hirugarren debeku bat ere badago, harridurazko esaldiena; halakoetan ez omen dira adizki alokutiboak erabiltzen, Euskaltzaindiaren ustez; gurean, ordea, aurkitu ditugu kasu batzuk:

—Aurten ondo ibilliko nok lasterketa horretan.—Etxakixat, ba!

Hi, hau eztok edozeiñ, gero, e!

Ikusi dugu gramatikaren aldetik Euskaltzaindiak aipatzen dituen debekuak betetzen diren ala ez. Orain ikus dezagun **nork** erabiltzen dituen aditz-forma hauek eta **zein ingurunetan**.

Euskal Herri osokoak diruditen ezaugarri orokor batzuk betetzen dira Elgoibarren ere; alegia, seme-alabek ez diete hika egiten gurasoei, ezezagunei ere ez zaie hika egiten, ez nagusiari, apaizari eta medikuari ere. Gazteek zaharrei ez diete hika egiten. Nork bere buruari hika egiten dio normalean. Haur jaio berriari ez, baina 2-3 urtetik gorakoei bai.

Adinari, sexuari eta inguruneari dagokienez, bereizi beharra dago. Baserri giroan, adibidez, osasun ona dauka hitanoak bai adinekoen bai gazteen artean ere, salbu neska gazteen artean. Kalean, berriz, ez du osasun onik, eta 50-60 urtetik gorakoek bakarrik egiten dute arazorik gabe hika. Hortik beherako hiztunengana ez da, oro har, era naturalean transmititu aditz hauen ezagutza, eta ahalegin handiak egin behar izaten ditu hiztun gazteagoak forma hauek berreskuratzeko.

Familia batetik bestera, berriz, alda daiteke egoera. Familia batzuetan semeei bakarrik egin ohi zaie hika, eta ez alabei. Beste batzuetan, berriz, bi sexuetakoei, bigarren kasu hau lehena baino gutxiagotan gertatzen den arren, batez ere kalean.

- **-TZEA NAHI IZAN:** Elgoibarko eta inguruko herrietako ezaugarri bat da **NAHI IZAN** aditzaren osagarria, aditz-partizipioaz gain, aditz-izena ere izan daitekeela. Arruntak dira ondorengo hauek bezalako adibideak.

(...) eta, gasolinerua handikan urruti za(g)uan, nik gasolinia nundik hartuko zaban nahi naban jakitzia.

Honetan, ya komandantiak ere bere obligaziuak zittuan, eta Bilbora juatia nahi zaban, eta holaxe ba, illunduta, abantau giñan hortikan, Aulestiatikan Bilbora, Gernikatikan pasauaz.

Gero etorri jatzun bateron bat balnearixotik zu kontratatzer a aber nahi zendun juatia.

Eta, etxetikan ikusi naban bat automobilla eruatia nahi zabala, orduan erretza zan automobilla eruatia, zergatik eze...

3.4. ADITZ BEREZI BATZUEN ERREGIMENAK

ENTENDIDU (NOR-NORI)

Jesus! Andriari asko gustatzen jako pelotia! Neri baiño gehixago entenitzen jako, gaiñera.

EKIÑ (NOR)

Zazpi hillabeteko kontua jun zan gero bakarrik! Bueno, hor ekin dira kanpotik etortzen, soñeko-erropak, beste maleta zahar bat eta.

Eta ekin zan gaixotzen, e! Medikuana juaten zan Donostiara, eta gero indiziuak eta hartze(n) zittuan.

Ekin zan klasia ematen Bergaran, euskerazkua.

Hamabost urtekin ekin nitzan lanian.

AKORDAU

NOR-NORI

Eta zagan dana jenerua, ointxe dagan dana, botata zagan. Neri horrek akordatze(n) jataz oiñ.

(...) eta, gaiñera, haura espezialistia Mendarora etortzen zana, ene, apellidua etxata akordauko, eibartarra, euskalduna da.

Izena horrena etxatak akordatzen.

NOR

Altara ixa gehixenetan danak mezak ematen batera, abade asko zagan orduan Elgoibarren mezak ematen. Akordauko zara hori!

Ez zebeñ billatzen iñor itxuria, eta nerekin akordau ziran.

*Ba, haura ogixa nik eztakitt zer zan. Harekin akordatzen naiz.
Neure alboko laguna zein tzan akordatze(n) naiz, Urbano Arriaga.
Eta, akordatzen naiz detallia: zaudezen danak militarrek.*

GOGORATU

NOR

Gogoratze(n) naiz, bai, ondo asko gaiñera.

NOR-NORI

Eta ni primerara eta segundaraiño allegauta nagan. Eta segundan nabillela, gogoratze(n) jata, maixua, neure alboko laguna, zein tzan akordatze(n) naiz.

URTEN / ERTEN

NOR

*Honek erten tziran hamazazpi urtekiñ erten zaban kriada, e!
Ni ez, ni ez naiz erten... boda-egunian, boda-egunian bakarrikan.*

NOR-NORK

*Aurrekaldian itxasua zauan; bueltia eman, eta atzera urten genduan kaletikan.
Amaitzerakuan gerria, segiduan barko guztiak urten tzeben.
Bixa(ra)monian guk erten egin genduan.*

IXO (NOR-NORK)

Azkar ixotzen juan harek Karakatera!

JARDUN

Nik etxian esaten dot hori baten baiño gehixagotan, beti hori esaten ez zara jardungo, baiña esaten dot lantzian behiñ.

Ointxe etorri da seme bat. Hamen, hor jardun dau, eta oin kalera jun biha(r)ko dau seguru asko.

Hortxe jardun genduan jo ta ke.

NOR-NORI-NORK

Eta hola ba, esaten jardun jauat: ...

Eta esaten jardun zien eze haura egitteko egin bihar izen zebela, berrogeta bi milloi arbola kendu.

BEGITTANDU (NOR-NORI)

Jatorra begittandu zitzakuen gure laguna.

Han jarritta egotia, bankuan, tristia be(g)ittantzen jata neri. Bah! Etxian ibiltzen naiz mordo bat.

Etxata, ba, begittentzen hainbeste izan zeikianik.

ZORATU

NOR

Zoratu egin zan, zoratu. Jota ... galdu egin zaban kontrola.

NOR-NORI

Gure alabiari zoratu egin jako.

PENTSAU

Eta gero, etxera, ez genduan pentsatzen etortzia oindik, baiña etxera etorri giñan.

Ni ez naiz akordatzen, baiña pentsa'izu zelako bizimodua zatorren, e!

Harek pentsau zaban ni haren danen artian bilddurtu egingo nitzala, baiña toki edarrera etorri zan!

Gaiñera, pentsatzen debe euron inbirixa daukagula, geu ez gerala gauza.

Erderaz egitten jone dana. Zeattik don? Ba erderia elegantiagua dalako, holaxe pentsatzen jone.

DAMUTU

NOR

Damutu nok, bai.

NOR-NORI

Damutu jata faena hori egittia nere lagunari!

HASARRAU (=berotu)

Oingo hontan, benetan hasarrau nok.

Aittari hasarrau jako azkenian. (= aita haserretu da)

4. SINTAXIA

Elgoibarren erabiltzen diren egitura sintaktikoak zerrendatuko ditut kapitulu honetan. Horretarako, Euskaltzaindiaren *Euskal Gramatika: Lehen Urratsak* gramatika-bilduma hartu dut oinarritzat: perpaus juntatuei, mendeko perpausei eta lokailuei dagokienez, han egiten diren sailkapenak erabili ditut.

Kasu honetan ere, beste atal batzuetan bezala, bereizgarriak diren egituren lekukotasunak jasoko ditut, batez ere perpaus juntatuetan. Mendeko perpausen eta lokailuen kasuan, adibide-bilketa orokor samarra egingo dut.

Egitura bakoitzaren azalpen teoriko gutxi egingo dut; behar-beharrezkoak iruditzen zaizkidanak bakarrik. Azalpen horiek beste gramatika orokorrago eta teorikoago batzuetan (Euskaltzaindiarenean, besteak beste) aurkituko ditu haien bila dabilen irakurleak. Egitura bakoitzaren lekukotasunek osatuko dute, beraz, kapitulu honen ardatza.

Perpausaren sintaxia landuko dut lehendabizi: batetik, perpaus juntatuak; hauetan maila bereko perpausen elkarketa gertatzen da; beste era batera esateko, juntagailuen bidez (*ETA, EDO, ALA, BAINA*) egiten dena. Bestetik, mendeko perpausak; perpaus mota hauek menderagailuak erabiliz osatzen dira (*-eN, -eLA, -eNEAN, -eLAKO, -eN ARREN*, aditz jokatugabeak...), eta goragoko sintaxi-maila duen perpaus baten mendekoak dira (perpaus nagusia). Perpaus nagusi horren mendekoak edo perpaus horretako elementu baten mendekoak.

Kapituluaren amaieran, testu-mailako sintaxian ere sartuko gara. Esaldiak bata bestearekin testu-mailan lotzeko erabiltzen diren gailuak jasoko ditut, lokailuak. Hor ere Euskaltzaindiaren Gramatika batzordeak lehen aipatu dugun gramatika-bilduman egin duen sailkapena erabiliko dut.

Gatozen, bada, atalez atal, sintaxi-egituren adibideetara; lehenik, esan bezala, juntadura eta menderakuntzaren adibideetara, eta, azkenik, lokailuen adibideetara.

4.1. PERPAUS JUNTATUAK

4.1.1. BANAKARITZA

Bata ... bestia ...

Eta bizi, hemen bizi dira? Bata bai, bestia ez.

(Erromerixa) jente asko izete(n) giñan. Toki askotan. Batian batera, bestian bestera. Holaxe.

Fubola ere bai, e! Danerakuak. Batari bata gustatze(n) jako, bestiari bestia.

Hurrengo emendau, eta batian ura, bestian harrixa palta, bestian... Bueno!

Enteniu eitten dogu, ba, batak baiño bestiak hobetuago. Eske, toki batzuetan bixkor eitten da.

Gurasuak ziran bata Santsongua, ama, eta bestia Garagartza basarrikua, San Lorentzotik goratxuo, aitta, ziran.

(Trenak) bata topua zan, eta bestia bizkortxuagua. Bestia, Nortia, bizkortxuagua.

Hamasei urtera arte, ba, etxian. Batian hara, eta bestian hamentxe, zerera jun be. Etxian, dirurik irabazi be.

Pertsonia jaixotzen danetikan gastatzen hasitta dago, eta urtia jua eta urtia etorri, gastatzen: batian katarruak, bestian bihotzekua, eta bestian estomagokua.

Juntagailuaren bidez: eta, edo, ...

Etorri nitzuan, eta geizki edo ondo, hemen gabixaz, bueltaka.

Egunero harek bi buelta eitte(n) jaittuek. Jai tta aste, e!

Eta hamen ibilli nitzanian ere, gaixorik, jo batera ta jo bestera ibilli nitzanian ere, ba andria zan, eta harek laguntzen zi(d)an dana.

Aditz partizipioaren bidez eginiko banakaritza

San Migelen izen, hemen izen, hemen San Lorentzon izen, hemen goi etxietan izen, berdiñ, igual eitte(n) juagu danok euskeraz.

Bai, danian pasatzen dana. Konparazio baterako, kanpora jua zaitte, eta radixo bat hartu'izu, eta katalana izan, edo Valentzia izan, diperente eitten dabe.

Honentzako etxe haren aurretik pasau, atzetik pasau, ez zala alde haundirik egongo, berdin samar izango zala, eta harentzako libertade haundixa zan atzetik pasatzia, nik uste dot errazoa zakela hórrek.

Zuri esan edo paretari esan, berdin dok!

Pertsonia jaixotzen danetikan gastatzen hasitta dago, eta urtia jua eta urtia etorri (...), batian katarruak, bestian bihotzekua, eta bestian estomagokua ...

Zenbait elementuren errepikapenaren bidez eginiko banakaritza:*Bai... bai ...*

Gero Durangotikan, ba, oiñez, bai juan eta bai etorri, Urkiolarako atzera-aurreria.

Zuek, gaiñera, hemen bizitzerakuan, bai Elgoibar eta bai Markiña, bi aldiak hartuko zenduezen, ez?

Dala ... dala ...

Basarrixan beti dakazu edo sagarra dala, edo patatia dala, edo hau dala, bestia dala. Denporia pasaez, ba, gustora.

Zu, honek porruok, hasi landaratik, hazittik, gero landaria, gero bata dala, bestia dala, jorratzia ta, bedarra ataratzia ta...

Kotxiakiñ erretz bajatzen da herrira, baiña kotxia kostau eitten da. Bateko pintxazua dala, besteko eztaikit zer dala...

Nahiz ... nahiz ...

—Neri deporte gehixen gustatzen jatana, fubola.

—Neri ez. Neri gustau, gustau... bai, baiña nik nahixo dot nahiz pelotia, nahiz harri jasotzia edo aixkoria.

Edo ... edo

Len, basarrixan behiñ urte bi, hiru ezkeru, benga: edo atxurra, edo segia laste izete(n) zan. Behiñ sei-zazpi urtera ezkeru, segia. Eta lan gogorra.

4.1.2. PERPAUS JUNTATUEN ADIBIDEAK**4.1.2.1. EMENDIOZKOAK***ETA*

(...) eta hartu ardixak, eta juten nitzan Elgoibarko plazan zihar.

Eta etorri ziran, eta bertan tratau. Eta gero, harek erten da ni sartu.

Gero autopistiak bota egin zigun basarrixa, eta gu jun giñan horra behera; hor behian erosi giñun tabernia, eta hortxe bizi izen giñan hau egiñ, eta zertu arte.

(...) Radio Euskadi, astegunian zazpi-retako partia entzuten dot nik. Ra, ematen diot orratzari, eta topatzen det, eta lagatzen diot, eta orratzari pixkat eragitten diot... kontra-kontran daure alkarrekin Radio Popularra eta Radio Euskadi.

4.1.2.2. HAUTAKARITZAKOAK

EDO (ERO, EO, O)

(...) eta gero arratsaldia libre; arratsaldian jute(n) giñan Elgoibarrera, kalera, handikan etortzen giñan, edo uda partian musikara edo pasio bat ematera.

Ni izan banitz kalia edo bizimodu erretz bat izan baneu...

Udan zera, bedarra ebagi, edo ardixak zainttu edo zeoze; beti zeoze.

Abixau egin bihar. Teleponua jo bihar ero bazkarixa aparte egin bihar.

ALA

Gero, hurrengo kartia zan ondoez bat eman tziola. Eta egongo zan ala etorriko zan, eta ni enuala esan nion hari, harek zela esan tzian hori... Ni enixela.

Bueno, martxan dagok hau ala ez?

Eta, oiñ eztakit zu sarri pasatzen zaran ala ez, baiña ...

4.1.2.3. AURKARITZAKOAK

BAIÑA

Ez, konparaziorako, ni han jaixo, baiña hazi hemen.

Hamen etorri ziranian, pentsatzen zaban jentiak, ba, etzala jungo mutillik soldau, baiña gero hartu zittuen atzetik.

Eta gero, Zumarragara jun tziran hemendik. Baiña penaz jun tziran, ohittuta zauden-da hemen, San Lorentzo aldian.

Bertakuak izen dienak badakixe, basarrikuak dienak askok, baiña kalia jaixotakuak ze daki, ba, basarriko berri? Kanpua ibiltzia dala, eguzkixa hartzia, eta kitto.

4.1.3. JUNTAGAILUAK IZEN-SINTAGMETAN

Jakintzat ematen den informazioa ez emateko, edo esan nahi duguna zehatz esan nahi ez dugulako, juntagailuak era berezi batean erabiltzen dira izen sintagmetan: jakina da juntagailuek maila bereko bi unitate (sintagmak, perpausak ...) edo gehiago elkartzen edo juntatzen dituztela; kontua da hemen aipatzen ari garen egiturotan bigarren osagaia isildu egiten dela, lehen esan ditugun arrazoiengatik; hala geratzen da juntagailua sintagmaren bukaeran.

4.1.3.1. IZEN SINTAGMA + ETA

Hemen, ortuan da batutakuak.

Etxia ta kalia daukaz, baiña ze eingo dau han, ba?

Gero, txahalak eta, kenduta daukuz.

Hamar anai-arreba ziran gure ama ta.

Txarra, berua, ura ere txarra, ura ere bidoietan; ipiñi hola ura bidoietan, ekarri automobillakin da, eta bidoietan. Eta ura epel-epel-epela, txarra.

4.1.3.2. IZEN SINTAGMA + EDO

Umiak badaukez, bost edo, baiña hazitta.

Han bertan eguneko etxakixat ze pagatzen zigun. Pezetia edo zuan eguneko.

4.1.3.3. ALA

Ala-ren kasuan ez dira izen sintagma, perpausak baizik. *Ala*-k berez bigarren perpaus batekiko juntadura egiteko balio du, baina sarritan bigarren perpaus hori eliditu egiten da, edota ezeztapena bera bakarrik geratzen da.

Ez zauan, ba, razonamiento kartillarik eta, ala?

Hori, baiña, ezta txarra, ala?

Eztakik ni nungua nitzan, ala?

Bueno, martxan dagok hau ala ez?

4.2. MENDEKO PERPAUSAK

Menderakuntzaren barruan sartu ditut aditz nagusia ez bestelako aditzak dituzten perpausak, beti perpaus nagusi baten edo nagusi horren osagaien baten mende daudenak. Egiten den sailkapena semantikoa da lehen maila batean; gero, atal bakoitzaren barruan, formazko sailkapena egin dut: berri-emaileen jardunetik bildu ahal izan ditugun menderagailu mota guztiak ekarri ditugu hona, aditz jokatueta nahiz jokatuabeetan.

Gatozen, bada, gramatiketan (gure kasuan, esan bezala, Euskaltzaindiaren gramatika) erabili izan den sailkapena egitera, eta perpaus mota eta egitura bakoitzaren erakusgarri batzuk jasotzera.

4.2.1. PERPAUS OSAGARRIAK

4.2.1.1. -eLA menderagailua dutenak

Hauek aditz edo predikatu baten osagarriak dira. Hona adibide batzuk:

Eta koiñatak esate(n) jak honek artaburua emango dabela oindio.

*Han bai (Argentinan), beitzen dozu hola, eta lurra ustez itxasua dala, jooo! Eta dana laua!
Jooo! Eztozu ikusten ezer ere. Dana jota lau, lau, lau, lau. Dana laua.*

Halako baten esan jan bera aspertuta zauala bakarrik, eta etortzeko.

Uste dot Elgoibar kanbixauta dauala lendik.

*Nik esaten dot eztuala deretxorik gaur dixen beste milloie estranjerora bialtzeko
Españiatikan, hasi fubolista, hasi entrenadore: danak estranjeruak daure, ekipo guztiak
estranjeroz beteta daure.*

Honako perpaus mendeko hauek, ordea, ez dira perpaus osagarriak, Elgoibarren hitzun batzuk (gazteek batez ere) hala erabiltzen badituzte ere:

**Kontuz Patxirekin, hasarre daguala!*

**Kontuz platerarekin, berua daguala!*

**Hain gezurtixa da, iñok ez diola sinisten.*

**Aitxa, politxa dala nere soiñeko berrixa!*

Horregatik, beste era batera eman behar genituzke: bakoitza bere adieraren arabera. Batzuek kausazko kutsua dute:

Kontuz Patxirekin, hasarre dago ta!

Kontuz platerarekin, berua dago ta!

Beste batzuek, ondoriozkoa edo kausazkoa. Hona hemen molde zuzen batzuk:

Hain gezurtixa da, iñok ez dio sinisten.

Iñok ez dio sinisten; hain da gezurtixa.

Iñok ez dio sinisten, gezurtixa da eta.

Beste batzuek menderakuntzaz kanpoko moldeak behar dituzte:

Aitxa, politxa da nere soiñeko berrixa, ezta?

-eLA denborazko predikatuekin: 10 urte dira ezkondu giñala.

Hogeta bost urte domekan ezkondu giñala.

Eta gero, ba ointxe dala hamabost egun izan giñan.

Baiña gaur, hori zala berrogeta hamar urte da.

Eta pentsa'ik, haura hil tzala ointxe datuaz hamar urte.

Denborazko egitura bat osatzeko ere erabiltzen da -eLA atzizkia:

Gero, laga najauan, oin dala hamar bat urte laga najauan.

Eta han urria-edo billau zebela han lehenago. Oin dala urte asko urria edo, zeoze hortarikua.

4.2.1.2. EZE ... -eLA egitura dutenak

Ahozko jardunean entzuten dira batez ere. Perpaus osagarriari sarrera ematen diote *EZE* dutenak. Lehendabiziko bokala galdu ere egin daiteke ahoskeran: (E)ZE. Hona adibide batzuk:

Nik esaten dot eze, injinerua zan eta bazakixan berak ere, edozeiñek haura ezin tzekiela ibilli, haura katxarro zaharra.

Eta esaten jardun zien eze haura eitzeko berrogeta bi milloi arbola kendu zitxuela.

Gogoratzen naiz, ba, esan tzian eze "Eibarrera juan bi'ok Unzetanera", eta "Bien"; muestria edo zoezer emango zian pieziana, eta hauraxe ekartzeko.

"Ez juan urrutiregi!", hola esan tzian. -"Gelditxu hari, gelditxu hari!"; eta, juntau giñan bixok, eta esan tzian eze "ez egik pauso bat gehixo eman, zeatik eze beheraiño etorritxa dauaz tankiak italianuak eta".

4.2.1.3. -eNA menderagailua dutenak

Batez ere indarra mendebaldean duen ezaugarri bat da zenbait aditzekin perpaus osagarriak -(e)NA menderagailuaren bitartez egitea. Elgoibarren ere nahiko arrunt erabiltzen da, gazteen artean indarra galtzen ari bada ere. Adin batetik (50-60tik) gorakoen artean, ugariak ditugu adibideak:

Horren aitxa naukan nik neure eskola-laguna. Eta edurra ere behiñ egin tzabana gogoratzen naiz.

Harekiñ, Lekeitxion, ostatu billa ibilli giñana akordatze(n) naiz. Neuk eruan nitxuan neurekin.

Dudarik ez eruango zitxuena.

Ez, ez. Badakixe geurekin ezin leikena ezer eiñ.

—Tristia dok, ba, euskaldun guztiak alkar ez entenditzia! —Klaro tristia dana!

Aditz nagusia falta duten esaldiak ere arrunt-arruntak dira:

Etzaben nahi bialtzerikan harek. Nik bai beti hori esate(n) zebena!

4.2.1.4. -eNIK menderagailua dutenak

Aditz nagusia ezezko forman behar dute nahitaez mendeko perpaus hauek.

Gu bizi geran parajia, ba guk etxuagu hobia daguanik pentsatzen, ezta Canariasen ere.

Nik eztot pentsatzen zahartu naizenik, ezta gitxiorik ere. Ni txabalito bat sentitzen nok.

Oiñ eztakit nik zer, osasunian, txarra daukatenik eziñ leike esan: jateko gogo ona, (...); lantzian behiñ eukitze(n) (d)itxut neure kejatxuak ere, ezta?

Batzuetan galde-hitz eta guzti ager dakiguke menderagailu hau, zehargalderetan:

Zein zanik ere ez nakixan.

Kontsonantez amaitutako kasu-marka askok hartzen duten bezala, *-AN* espletiboa ere hartu izan du *-eNIK* menderagailuak:

Ez naban uste hain mozolua zanikan.

4.2.1.5. PERPAUS OSAGARRI IZENLAGUNAK: *-eN* errezelua; bildurra eduki ... (ete) ...-eN; -eLAKUAN ...

Mendeko perpausa izen gobernatzailearen aurretik badoa, *-eN* (*-aN*) menderagailua erabiltzen da, eta ez *-(E)LAKO*.

Bixar etorriko dan errezelua daukat.

Laster ezkonduko dan susmua daukat.

Izen gobernatzailea isilduta dagoen kasuetan bakarrik erabiltzen da *-eLAKO* menderagailua:

Eta harek eztakixe, barren, ze dan, zela hartzen dan hori. Lurretik, eta gaiñera, ipiñi eta bere kasa urtetzen dalakuan.

Eta alabantzat ere, beste hainbeste geratuko dalakuan gaure.

Baten balia hementxe sartu, Gabonetan zan, eta hementxe geratu. Hau hazurrau apurtu da, hemendikan erten ziralakuan, zuluza zauan da.

Urtiak zela dixezen, e! Lenguan zalakuan, baiña...

Eta sasoe hori hola zan, lana ein biharrekua. Errekreorik etzauan. Bai, bai, holaxe zan! Halaxe ikisitxa, eta halaxe bihar zalakuan.

Oiñ arrokerixa gitxi! Len bai, firan-faran. Urkiolara juaten bagiñan, mundua egin gendualakuan. San Antoniora jua, eta... Uff!

Kontuak kontu, perpaus izenlagun osagarrietan erabiliena den egitura honako hau da: izen gobernatzailea aurretik eta mendeko perpausa ondoren duen egitura:

Errezelua daukat bixar etorriko dala.

Eta gu lelengo bilddurrak, hantxe jausiko ete dan!

Eta, eztakit nik denpora asko ein naban zai, han kalia noiz amaitxuko bere eginkizuna.

Egualdixan kanbixuetan-da, igerri eitxe(n) (j)ako. Eta nik neuk ere, ba eskerrak hantxe moldau nitzan. Eta harrezkero, ba, urtero juaten gara.

Edo, bestela, aditza jarririk mendeko perpausaren eta izen gobernatzaillearen artean.

Bixar etorriko ete dan dakat errezelua.

Erizkizundi Irukoitzean aurkitu dugun egitura bat ere jaso nahi nuke hemen:

Etortzeko ustia dogu.

Okerrak dira, esan beharrik ez dago, era honetako egiturak:

**Bixar etorriko danaren errezelua dakat.*

4.2.1.6. ZEHARGALDERAK

A. -eN

Batzuk hartze(n) ete deben esan tzeben.

Esaten dabe euskaldunak banatuegixak ete gauden.

Neu ezkondu eta gero, kartia; eta zeiñena ete zan, eta harena!

Eztakitt azkenian oporretara juan ziran.

ETE partikula, ikusten den bezala, oso erabilia da zehargalderetan. Hona adibide gehiago:

(Gabi jatetxia) batzuk hartze(n) ete deben esan tzeben.

Radixuak esan tzaban, eta hamengua ete dan, ba.

B. ABER / IA ... -eN

—"Monjak?" —Eta, bai. Bueno, eta aber monagillo nahi naban bertan izatia, ze(rg)atik eze Bizentek laga ein bihar zabala. Ezingo zabala atendidu eztakit zer. Bueno, baietz ba.

Gero etorri jatzun bateron bat balnearixotik zu kontratatzer, aber nahi zendun juatia.

Presentau zien Alfonso Freire, eta aber harekin ibilliko nitzan, haura ere militarizau eingo zebela...

Zera eskatu, jornal gehitxuago aber eman leikien, estu zabilleta ta, gure aitxak (ziharduan "de siete de la mañana a siete de la tarde").

Beitxu debe, eta, aiba Dios! ia zein dauan hor! Eta hasi dira, eta ...

Baten preguntau nion, ia "bulegua"k ze esan nahi dauan, eta honek, "opiziñia". Eta oiñ bajakixat.

Eske aurten negua luzia dixe. Ia noiz hasi zan? lezko oktubrian.

Eta len esan doguna, bedarra ebagi bihar dogunian-da ia ze esate(n) deben egualdixagatikan, eztakik?

Batzuetan bi sarrera hitzak batera erabiltzen dira, bi hurrenkeretan, gainera: *IA ABER / ABER IA ... -eN*.

Eta honek: ia aber iñok antzik ematen diozuen hori montatzeko ze ein bihar izan zan hemen?

C. GALDE HITZA ... -eN

(...) baiña len; oiñ nun zer dauan etxakixat ixa ta!

Ni Bilbon soldau egondakua nitzuan, eta honek berdura-plazia nun zauan erakutsi tta...

Apustua zuan kaletikan Azkaratera ordu batian zein lehenago juan.

Armia desmontau, eta izenak. Zein zetarako zan esplikau bihar.

Nik etxakixat zenbat urte naukazen, baiña ni akordatzen nok dana zihero, e!

D. GAUZAK ZEREN ARABERA DIREN ADIERAZTEN DUTEN EGITURAK

Azken urteetan, adiera horretarako *segun* (batez ere) eta *depende*-ren bidez osatutako egiturak nagusitzen ari zaizkigu. Erosoa egiten zaio gaur egungo hitzunari (gazteari bereziki) *segun* erabiliz egitea molde hau; hala ere, euskararen tradizioari dagokionez, azken ordukoak dira egitura horiek. Tradizio sendoa dute, berriz, hemen jasoko ditugunak; alegia, perpaus hasierako *segun* eta *depende* horiek kendu, eta zehargaldera baten bidez osatzen direnak. Horiek dira erabili beharrekoak, nire ustez:

Familixa danetan dagoz bi-hiru... eztakit zenbat kotxe. Zenbat seme-alaba dauden, hainbeste bihar.

—Zuk pentsatze(n) dozu gogorra dala basarriko lana? ?Basarriko lana? Bueno, zela hartzen dan da.

—Asko irabazten emen jok horrek! —Etxakixat. Zertara ohittuta dauan! Zenbat dirukin konformatzen dan!

E. BENETAKO ZEHARGALDERAK EZ DIRENAK

Akordau, bai. Ni akordatzen nok zela egoten giñan, han itxetik behera Urruzunon, mina-zulua dagok han, gure etxetik behera? Mina-zulo haundi bat dagok. Han egote(n) giñuazen.

Harek nik goguan jauka(da)z danak. Goguan, gehixenak bai behintzat. Zela egon giñan hamen, (...).

Arantzia badakik zela eukitzen daban gaztañiak?

4.2.1.7. SUBJUNTIBOKO PERPAUS OSAGARRIAK

Kasu hauetan, aditz gobernatzailea —*komeni izan*, *opa izan*, *desiatu*, *nahi izan* edo horrelakoren bat, desira edo nahia adierazten duenen bat— askotan elidituta, isilduta egoten da, haren beharrik ez eta. Gelditzen den bakarra mendeko perpausa da askotan, bere subjuntiboko aditzarekin. Ia gehienetan -eLA menderagailua darama subjuntiboko aditzak.

—Ze moduz umiak?
 —Ondo.
 —Hori dok, osasuna behintzat euki deixela!

—Imajiñarixia, ba ...
 —Guardixia egittia edo?
 —Guardixa moduan, imajiñarixia. Ba, ezta(d)illa iñor sartu kuartelera.

Oiñ, ein daban eurixa ere, ba, mesederakua da patatiantzako ta. Asko eztaixela egiñ. Oin komeni da egualdixa garbitzia, garbi egon da(d)illa. Osasunerako ta, garbi egon daila.

Halakotxe toki bat erosi, garajia urrian izan deixela, eta auto bat. Gero, ibilli, batera eta bestera.

Guri, guri etxaku geratzen, baiña behintzat, ondoren datozenak ere, ba eutsi deixela, "gure aitxitxak eta amamak, hola eta hola eitxe(n) zaben berba ta...".

Bai baiña esaten dot lantzian behiñ: "ni hiltzen naizela ta ez neri negar eiñ, e! Holaxe da, eta kitto. Gaiñera, gaixua edo zeoze etortzen darian, len baiño len eruan deigula.

Bueno, ezteixogun zer gehixegi eman, amenazu gehixegi koittauari, ehun urte jaukaz ixa ta.

4.2.1.8. -T(Z)IA

Nik zumua hartze(n) (d)ot, naranja-zumua goizian, eta horixe preparau eta hartzia lenengo lana izate(n) (d)ot.

Oso politxa da hori; horrek gauzak eztira galdu bihar. Galtzia erreza da.

Hamendikan bajatzia kostau eitten jata.

(...) nere gizona ere bai, eta harek, itxuria baten batzuek banderia erretzia nahi zeben, eta harek banderia altzau.

Eta buruan sartu zitzatan karneta hartzia nahi nabala, eta hartu ein bihar nabala.

4.2.1.9. -T(Z)ERIK(AN)

-RIK partitiboaren bidez osatutako mendeko perpaus hauek aditz nagusia ezezko forman izaten dute.

Ez zan komeni han gelditzerikan, zeatik eze berriz ere beste disparto bat edo, neu hantxe nauala igual allegauko zan!

Eta nik enaban pentsatzen ezkontzerikan, e!

Etzaban amak nahi bera bakarrik geratzerikan, eta alaba etxian gelditzia nahi zaban, eta bertara ezkondu giñan, bai.

Eta, geiñera, eztago bizi izeterikan basarrixakin berakin bakarrik.

Orduan aittak esandakua, etzauan beste ezer egitterik, e!

Lan da lan pasatzen genduan, ezta pentsau ere beste iñora juterik.

4.2.1.10. -T(Z)EKO (agindu, esan...)

Hamarrak, jaikitzeke sasoia, eta hamarretan jaiki ein bihar da, ibilli. Makillia hartu, eta ibilli. Ibiltzeko esaten digue ta!

Gure koiñatak, Ondarrukuak, esate(n) zidan ipintzeko arrandegixa.

Aditz gobernatzailera isilduta izaten dute askotan.

Eta egongo zan ala etorriko zan, eta ni enuala esan nion hari, harek zela esan tzian hori... Ni enixela. Bera etortzeko segiduan. Eta halaxe etorri zan.

Jun tzan hara, eta beste bat topau! Bai, eta neska guapia eta zera zan, e... Eta gero, aitxak ezetz! Ezkontzeko honekiñ, harekiñ etzala ezkonduko. Txoferrak eta (hau txoferra zan), txoferrak eta pelotarixak golfuak izaten dirala ta.

4.2.1.11. -T(Z)EN

Bizikletan ibiltzen ikasi najuan han.

Neure umiak lelengo hhemene, eskola txikian, gero kolejio Pilarren sartzeko; hemen letzen ikesi bihar zan orduan, letzen pixkat.

4.2.2. PERPAUS ERLATIBOAK

4.2.2.1.-eN ERLATIBOA

Ointxe hil dok hori, esan doten hori.

Eta zapatu baten, Artazo erre zan eguna?...

Beti ezagunak hartze(n) (d)ittuk (...). Gero, soldau egon giñaneko lagunak ere, asko.

Etxuat ikusi haiñ ondo eta haiñ azkar eitxen daban gizonik... akabatzaile ona. Ondo ta azkar.

Eta ezin leike! Etorri zaitxe afalostian beste ordu bi lan egitxera, "de siete a siete" lanian diharduan gizona!

Bera, Pedro Unzeta, ferreterixia sortu zaban gizona, hantxe dendan egoten zan beste bere seme bi eta beste dependienteren batekin.

Handikan kilometro bira, Urberuaga de Ubilla. Han tzaun zer bat, batalloe bat, komunistia, izena ere badakitx, Rosa Luxemburgo izena zaban batalloia; batalloia ondo formautakua, gero!¹³

13. Berbetan egon naizen gizona ezta zure semia beziñ altua. (EAEL)

Ez dira zuzenak -eN erlatiboa erabili beharrean -eLA erabiliz osatzen diren honako egitura hauek bezalakoak. Gure herrian asko entzuten dira halakoak, betiere hiztun gazteen jardunean:

**Ezagutu naban gizon bat bi metro zaukazela.*

Perpaus horretako mendekoa erlatiboa da, eta ez osagarria; beraz, honela zuzendu behar da:

Bi metro zaukazen gizon bat ezagutu naban. (ONDO)

Ezagutu naban gizon bat bi metro zaukazena. (ONDO)

4.2.2.2. -eNA

Perpaus erlatiboaren burua (izena) isildua dutenak dira:

Eta nik Azkarate gaiñian, allegau giñanian, lelengo lana egin nabana zan, bueltia eman automobilari, eta kale aldera edo hona herri aldera begira jarri.

Eta hola, len esan dotena, Estartanera lanera gero.

Gehixena ikesi genduna badakik zer tzan? Dotriñia.

Maaltzan egitten zuan. Eta beste bat gu izeten giñana, haura, oiñez jun bihar izete(n) zuan eta urruti... Usartzan.

Horrek egitten dabana normala danik ez pentsau, e!

4.2.2.3. ADITZ JOKATUGABEA DUENA: -TUTAKO

Handikan kilometro bira, Urberuaga de Ubilla, han tzaun zer bat, batalløe bat, komunisia, izena ere badakitx, Rosa Luxenburgo izena zaban batalloia, batalloia ondo formautakua, gero!

Len, zuek etzarate akordatzen, baiña lenengo bariantia eindakua hamen inguruetan Elgoibarkua dok, e! Hemen, San Pedron, Txankakuan zihar, Txankako zubixan sartu kalera, eta hortik buelta pasatzen zan kamiñua.

Eta, poliki-poliki, pasau ein tzan; eta nik beti esaten dot, egunik ederrena mundu hontakua, lizentziautako eguna.

Bizkaittik etorri giñan gu hona; ni kalia jaixotakua naiz, eta basarrixan bizi, hogeta zortzi urtian.

Horrek kontatzekuak dira, e! Hori benetan pasautakua da, e!

Dotriñia eta manuskritua esaten zitzakon len. Eskuz eskribidutako liburu bat zan, manuskrito esate(n) jakon.

Esku askotan ibillittako umia naiz ni.

Hor, forjan ein nittun hogeta bi urte ero. Hamen, estazio onduan, oiñ etxiak egindako leku hortan.

4.2.2.4. GALDE HITZA + PARTIZIPIOA + -A / -RIK

Ez, ez, kalian eztago lekurikan. Eta, geiñera, kalian kotxia nun lagarik eztago.

Bakarrikan zeñiek pagauko daban, hori falta da. Lana bakarrik egittiak eztau balio. Zeñiek pagaua falta da hamen.

Oiñ, abrillian da, Aste Santuan da, gaztia dana, dana gaztia. Eta hor eztago orduan playara juan ere egitterikan. Eztago nun toallia ipiñirik eta.

Hi, Elgoibarko konbersaziua hartziarren dok. Oiñ, hi, gure konbersaziua hik eztakak zeatik hartu, eta korridu hori, e! Holaxe dok, eztakik?

4.2.2.5. ERLATIBOAK ORDEZKA DITZAKETEN EGITURA BATZUK

Takillan ipiñi, eta hurrengo kalera juten giñanian, erun kalera, tabernan amistadia geunkan lekuan...

Gu lenengo hasi giñanian, gaiñera, hamabi-hamahiru ordu eitxe(n) ziran.

Basarrixan ere, nun dau etxiak paretarik lodixena? Haren parian. Dinbi ta danba!

4.2.3. DENBORAZKO PERPAUSAK

4.2.3.1. -eNIAN

Madriden bertan egon tzanian ere, horixe pasau zuan.

Gero, ba, alaba haura hil tzanian, hiru umekin geratu zan.

Etorri zanian, ezkondu be nenguan artian. Ondio, gero ein tzian kartia.

Gero, haura jute(n) zanian, bestia jute(n) zanian nunbaittera, errekestatzen ziozen kajoiak eta.

Eta hiltzen zanian bateron bat, beti jute(n) zan. Gure ama zana hil tzanian ere, hantxe etorri zan holaxe.

4.2.3.2. -eNETAN

-eNEAN menderagailuak pluraleko forma har dezake zenbait kasutan. Ez da singularrekoa bezain erabilia, baina entzuten da tarteka:

Etxe horretara jun izan naizenetan, beti ondo hartu naue.

Gaixorik egon naizenetan, ondo zaindu nau andriak.

4.2.3.3. -eN BAKOITZIAN (MOMENTUAN, GUZTIXETAN, APURRETAN...)

Era honetakoak ere arruntak dira gure hizkeran. Berez perpaus erlatiboak dira formari begiratzen badiogu, baina erlatiboaren buruak denbora kutsua duenez,

denborazko perpausetan kokatu dut, egin dudan sailkapena semantikoa baita lehenik eta behin.

Tian etxera juten naizen bakoitzian bizkotxo zati bat ematen ditt.

Eskolara juten giñan apurretan, jolasian ibiltzen giñan, eta ez gendun ezer ikisten.

4.2.3.4. BEHIÑ ... -eNIAN

(...) Ez. Zeatik eze, behiñ sua han ez zauanian da, sua dauala etzaban esplotauko, lehenagotik esplotau eztabanian.

4.2.3.5. -eN ARTE (ARTIAN)

Ba, Benidorren, hotelera jute(n) gaittuk. Eta hotelian, trankil jan, goizian lo ein nai dogun arte, jaiki, armuzau ...

Eta hemen, hemen berriz euseria ezta galduko mundua mundu dan arte.

Hantxe eguzkixa zauan arte, eta gero, illunabarrian, illuntzixan, lan asko eitteko, eta arrapataka hauraxe eiñ ezinda.

Eskolara? Gaztetan, bai. Baa ... hamabost urtera arte. Aitxa hil zan arte.

Nahi duan arte, eta nahi badok, arratsaldian etorri!

Pentsa'izu. Hamentxe, zubi-kantoiari. Hori etxata neri ahaztuko burua ondo daukaten artian.

Horixe, ibilli. Gauza dan artian, ibilli. Eziña berez etorriko jatzue.

4.2.3.6. -TU ARTE (ARTIAN)

(...) Alfonso hori preparau artian...

Konfiantzia hartuaz, ba, automobilla... Eta gero, karneta hartu artian, neurekiñ ibilli zan.

Aitxak tallarra zaukan, plantxak eitxekua... harekin geratu nitzan, eta... hill arte, hill arte. Erretirua hartu arte.

Gero, Kolejiora; eta han egon nitzuan, ba horixe, gerria etorri arte. San Juan inguruan hartu gendun oporrak, eta... uuuf! ... Juliuan hasi zuan gerra hori.

Eske gu izan giñanian, dana euskeraz eitxe(n) zuan, Franko etorri arte. Guk gehixena, euskeraz.

Ez. Pamplonara erun giñuzen kuartelera. Gero, handikan Bitorixara. Bitorixatik Otxandixora, frentia zeuan da. (...) Bilbo hartu artian.

4.2.3.7. HARIK ETA ... ARTE

Ha(r)ik eta lana amaittu arte, ez zerate juango etxera.

4.2.3.8. -eLA DENBORAZKOA

Moduzko kutsua ere izan dezake batzuetan.

Sansonguan jaixo giñan gu, ni behintzat. Eta gero, ba, handikan kalera bajatu giñan, nik sei bat urte nakazela.

Gero ze pasau zan? Ixa lizentziazten nauala, berritz falta ni han, Loiolan falta. "Como desertor", horixe bihar juagu!

Etzan komeni han gelditzerikan, zeatik eze berriz ere beste disparo bat ero, neu hantxe nauala igual allegauko zan!

Eta jute(n) giñan San Migelera, eta holantxe, geure erromeixatuori eiñ, eta etxera gatozela juntau giñan, etxeruzkuan, mutill horrekiñ, eta ene! Akabo! Haretxekin segittu gero!

(...) eta ni azkenengotikan, primera eta segundaraiño allegauta nauan. Eta segundan nabillela, gogoratze(n) jata (ya segundia pixkat kategorixa zera zan) ... neure alboko laguna zein tzan akordatze(n) naiz.

4.2.3.9. -eN EZKERO

Egualdixa ona. Hamen sarritxan, eurixa eiñ, eta garbi, bero garbixa bihar da, baiña haura bero garbixa lehen ezagutzen genduan geu gaziak giñanian; hau gerriau pasau zan ezkeru, bero garbirik sekula ez.

Partidu edarrak asko ikusi ditxut, asko. Porke nik frontoera jutun daruat soldautzatik etorri nitzan ezkeru.

4.2.3.10. (BEHIÑ) ...-TU EZKERO denborazkoa

Hori, hor zihar abantau zaitte, eta ixa Tudela alderaiño entzun eitten dozu edarki Arrate ere. Asko sartu da lendikan. Len, en kanbio, behiñ Bitorixa aldera pasau ezkeru, etzan entzutzen.

Oiñ, biharbada, eukiko deu atakia sartzeko; igual larra eukiko (d)au. Baiña behiñ atakia pasau ezkeru, tente ere ondo jutun da, eta hondua garbixa daka.

Aditzaren elipsia duena

Len basarrixan behiñ urte bi-hiru ezkeru, benga. Edo atxurra edo segia, laste izeten zan. Behin sei-zazpi urtera ezkeru, segia.

Belaunetatik eta, behiñ edade batera ezkeru, txarrago gelditze(n) (d)ok.

Behiñ Itziar aldera ezkeru, eta berriz ere, Azkoittiko zera (hizkeria) sartzen dok pixkat.

Lo eitten det, baiña esna ere asko. Ni behiñ goizeko hirurak ezkeru, gau bat ez det egiñ.

Ez (eg)iazu esan, hiltzia? Hiltzia? Grandia da behiñ edade batera ezkeru. Eztauana hill bihar da (nik beti esan dot), ba, sasoian dauan pertsonia.

4.2.3.11. -eNERAKO

Eta halaxe hasi nitzan pagatzen hillian hamabost milla pezeta, hamabost milla pezta, hillian-hillian, eta etorri nitzanerako, kobratzen; jubilaue arte pagatzen jun nitzan, hamar urte ein nittuan pagatzen.

Eta koziñan. Frentiak alde egin zabanerako, koziñan biharra eiñ... eta jan, eta edan handik eitxe(n) genduan guk.

Ni jaiki nitzanerako, ezkutauta zan etxetika, eta nun danik ere ez.

Ez, ordurako hasitta, telebisorako ya hasitta zauden (eusquera) batuan puskat. Guk telebisiua ekarri genduanerako, bai. Oin beste ez, e! Baiña ikastolia edo hasitta egongo zan orduko pixkat.

4.2.3.12. -T(Z)ERA KO

Eta bueno, kopia eta puru bat plazara juterako: badakik, gizona hasi eitten jok harek, eztakik? Holakuak (esaten doguz), eta haura igual baten batek ohetikan: Uak! Eta atian kanpora ertetzerako, hamarrek, edo batek igual: Juuuu!

Radixua ipintze(n) juat, eta jakitzen jaittuat mundu guztiko kontuak ohetik jaikitzerako.

4.2.3.13. -TU ORDUKO

Baiña haura hara erun orduko, eta haura han saldu, eta han pezetia hartu orduko, harek lehenak kontau ezkeru ... Diziplinia falta.

Kotxian baldin banijua, tak! Abantau orduko emango diot nik radixuari.

Gu junda gaude hara, Markiñara. Eguna zabaldu orduko junda.

Aditzaren elipsiarekin ere bai:

Oiñez jun bihar izete(n) zuan, eta nola jun? San Migel da, Usartzara ta, nola jungo hitzan ba? Erten bihar zuan bazkaldu eta segittuan. Eta hurrengo goiza, etxera orduko bestela.

4.2.3.14. -TU BAIÑO LEHEN(AGO) (LEHENTXUAGO)

Enterau zan nik esan baiño lehenago zintxa-karreran parte hartu nabala, eta bronkia bota zian.)...) holaxe ba, klaro, harek (frankistak) etorri baiño lenago alde ein bihar...

Eta haura ere iezko gabonak baiño lentxuo ere sustua hartu eta Donostian egon zan ingresauta.

Eta gero, ba, handik etorri eta gerratia amaitxu baiño lehen(a)go hasi nitzan nere emaztiakin, oin dakaten emaztiakin.

4.2.3.15. -TU AURRETIK(AN)

Harek beti ohera, telebisiuan "Goenkale" hasi aurretik, e!

Gero, Arana y Uribe tallarrak-eta egin tzian, ba, hori eiñ aurretikan, hor tzauan etxe zahar haundi bat, eta hor egon tzian monjak, monja frantsesak.

Udazkena zan. Gero hasi giñan lanian zerian, (...), eta hara hasi aurretikan Bekuteiñ.

4.2.3.16. -TU ONDOREN(IAN) / OSTIAN

Gehiago erabiltzen da izena + ostian egitura denbora adierazteko: *meza ostian, afalostian, bazkalostian* eta abar. Ikus -oste sarrera hiztegian.

(...) baiña handik denporalera ... orduan momentuan ez, gerria amaittu ondorenian, ... errementarixan lana, atxurak eta ondo zorroztu eitte(n) zeben.

Aber, aber. Alberto Epelde, geuria ere, txiripaz librau zan. Hori gerria amaitxu ondoren, e! Ya amaitxuta egongo zan orduko, bai. Eta, geruagora bai behintzat.

Juliuan hasi zuan gerra hori, eta geratu giñuan danok kalian. Danok kalian, eta gero Don Felixekin hasi nitzuan ni. Eibar hartu ondorenian ere Bilbo hartu ondorenian ere uste juat Don Felix hasi zala.

4.2.3.17. -TU ETA GERO

ETA GERO forma dela eta, ohartaraztea komeni da gaur egun zabaltzen ari den egitura bat ez dela zuzena: aditzaren ordeaz, izen-sintagma bat jartzea ETA GERO-ren aurretik ez da zuzena euskaraz; beti aditza (partizipioa) behar du aurretik. Beraz, *Gabonak eta gero, Oporrak eta gero, Siestia eta gero* bezalakoak, euskaraz ez dira zuzenak. Izatekotan, *Gabonak pasatu eta gero* (edo *Gabonen ostian* ere) edo horrelakoren bat litzateke egokia.

Eta gero pasau zan gerra hori, eta jun tzian. Gero, ezkondu eta gero, ez zian ba kartia eiñ! Neu ezkondu eta gero, kartia; eta zeñena ete zan, eta harena!

Ni etortze(n) nitzanian etxeoandriakin, zuk topau ziazun laguna, aburriduta ez egoteko: Matias, eztakizu? O sea ke, zu balnearixuan sartu eta gero zan.

—Bitxan izendakua haura Ameriketean.

—Baiña solterotan egongo zan, ezta?

—Ezkondu eta gero bigarrenian.

4.2.3.18. -TUTAKUAN

Ba pentsatzen da gaztetan zahartutakuan eztauala ilusiorik, baiña bai, zahartuta ere badaude ilusiak.

Esnetarako. Gero hazittakuan txahala hill, eta jan bat.

Bueno, abixauko (d)izut hotel on bat billautakuan edo.

4.2.3.19. -T(Z)ERAKUAN

Eta oindio han zauden, turbinia ipintzeko gauzak-eta han zauden. Eta han pasatzerakuan beixu giñon, eta esan nion arrebari: ...

Hamen zela pagatze(n) juek? Joe! Zela pagau! Harek bazakixen, eta etzeben estraiñekua. Eta ertetzerakuan firmatze(n) zeбен, eta aurrera!

Eta horri emakumiori allegatzerakuan, neu ere okerra... ba, pasatzeko ni justu txamar, neukan bezela kamiñu guztia hartze(n) naban da! Eta, hala ere, harrapatzeko moduan ein naban, brometan neuk. Jo zaban kañabera ezkiñiak emakumia, eta ni txahala moduan lurrera!

4.2.3.20. -eNETIK(AN)

Danak, dudarik gabe, pertsonia jaixotzen danetikan gastatzen hasitta dago, eta urtia juan eta urtia etorri, batian katarruak eta bestian bihotzekua eta bestian estomagokua.

Jaixotzez San Migelekua zera, baiña bizi zera San Pedron ezkondu ziñanetik.

Ni, jaixo nitzanetik, bataixatu zianetik, Imanol, eta, "sin embargo", neure denporan ya gerria etorri zanian da, nik be(de)ratzi urte, eta handik eta Franco hill eta gerora, Manuel.

4.2.3.21. -TU ETA SEGITTUAN (SEGIDUAN)

San Migelera ta, Usartzara ta, nola jungo hitzan, ba? Erten bihar zuan bazkaldu eta segittuan. Eta hurrengo goiza etxera orduko, bestela.

Eta ze urtetan ezkondu ziñan? Handik etorri eta segitxuan.

4.2.3.22. JUN DANeko X URTIAN

Harek kendu, eta gero errepiak garbittu ganaueri, eta oiñ azken aldixan, ba, urte askuan, gu jun daneko hogei urtian edo, makiñiak in jeizten genduazen.

4.2.4. KAUSAZKO PERPAUSAK

4.2.4.1. -eLAKO

Eta hamen andrak, Arostegiko ama ere, ba, iñude egon tzuan, Donostian. Halaxe zalako bizimodua, diferentia.

Eta kastigauta egote(n) nitzan, matematikarik enakixalako, ze (...) maixuak zelakuak ziran orduan! Len, hola pelukerixara ta? Oiñ, jun eta enaiz etorriko igual illuntzira arte. Orduan etzauan hori. Ez gendualako hartzen geuk. Etzaualako erretzasunik, katibu gehixo. Norberak etzabalako hartzen. Eta gero, zaharrak etzebelako lagatzen edo.

Eta bezperan, bizperan ere, ba, autobobilla nola bazakixen askok ya manejatzen, juan nitzan bizperan, biajia ein bihar nabalako, Azkoitti alderaiño ein naban ibillixa, eztakitx zeñekiñ eta nola.

4.2.4.2. ZE(RG)ATIK EZE... Ø

Mendeko perpauseko aditzak ez du kasu honetan menderagailurik hartzen; hori adierazi nahi dugu Ø zeinuarekin. Gauza bera gertatzen da beheraxeagoko ZE(RG)ATIK eta ZE partikulekin hasten den egituretan ere.

Lehenago euskeria dagok oinguakin zihero diperentia, edo behintzat asko diperentziatzen dana, zeatik eze, gaur dauden gauzak, asko enteniu etxaittugu eitten.

Baiña gutxik eukitze(n) jaittuek zabalikan Gabonetan, zeatik eze, badakik ze pasatzen dan Gabonetan? Eurak, pamilixakuak, juntatze(n) dittuk. Kanpora ezkondutako danak etortze(n) dittuk, eta nahixago izate(n) juek eurak, itxi eta euren bakian.

Bueno, eta aber monagillo nahi naban bertan izatia, zeatik eze Bizentek laga ein bihar zabala, ezingo zabala atendidu ta. Bueno, baietz ba.

Eta tabernia gau guztian irikitxa egote(n) zan. Gau guztian. Bai, zeatik eze hamabixak aldera arte edo igual egongo ziran normalian, eta ordubatak edo ordubixetarako banaka batzuek haste(n) ziran.

(...) hola esan tzian: "Gelditxu hari, gelditxu hari!", eta juntau giñan bixok, eta esan tzian eze "ez e(g)ik pauso bat gehixo eman, zeatik eze beheraiño etorritxa dauaz tankiak italianuak eta.

Ez zan komeni han gelditzerikan, zeatik eze berriz ere beste disparo bat ero, neu hantxe nauala igual allegauko zan!

4.2.4.3. ZE(RG)ATIK(AN) ... Ø

—Zu len basarrixan bizi ziñanian, hango bizimodua gogorra zan zuretzat?

—Bueno, gogorra, gogorra... Guk ez gendun asko egin basarrixan, zeatik hamahiru urtekin tallarrera haste(n) zan. Ittulan da, garo ebaten da. Gaurkua baiño gogorragua bai, e!

—Eta ze moduzko inpresia ein dizu? —Oso ondo, e! Nik segiduan ezagutu naban, zeatik haren ama gure laguna zan, eta, han, zera, Jasone Osoro!

(...) anekdotia politxa, zeatik guk dotriña eta euskeraz emate(n) genduzen, beti. Liturgia beti eman juat euskeraz.

Askotan pentsatzen dot herri-kirolak eta, ez ete diran galduko. Oiñ sostentzen dira oindiokan baiña, igual ... Dantzia, behintzat, gordetzen da. Dantzia seguruago, zeatikan dantzia da betikua, segitzen diona da, eta gazterixiak, itxuria, erretz eitxen deu.

4.2.4.4. ZE... Ø

Andria noiz ezagutu naban? Handikan denporara, bastante denporara izango zan, ze normalizauta zauan "dentro de lo que cabe". Behintzat, gerria ya amaitxutzat edo hamen bueltetan.

Horrek asko. Beti kalkulatzan zerian ere. Eta kastigauta egote(n) nitzan, matematikarik eman be, enakixalako, ze (...) maixuak zelakuak ziran orduan!

Ba, (nere semia) derrior ezagutu bihar dok, ze Elgoibarren haura ezautzen eztaban txakurrik eztagok eta.

4.2.4.5. ETA ENKLITIKOA

Menderagailu mota hau jatorriz juntagailua dugu: bi perpaus juntaturen ordena aldatu eta gero gertatu da menderagailu bihurtze hau. Normalena izaten da aditzari lotua joatea, aditzaren ondoren, baina ez da nahitaezkoa. Hona adibide batzuk:

Nun ezkonduko giñan, ba? Elgoibarren ezkondu. Bizimodu guztia Elgoibarren ein dogu ta.

Baiña (hori) len; oiñ nun zer dauan etxakixat ixa ta.

Bueno, ezteixogun zer gehixegi eman, amenazu gehixegi kottauari, ehun urte jaukaz ixa ta.

Erromerixan. Ba, guk ez gendun dantzan asko eitten, ez genkixen da.

—Egualdixan berri zuek jakitzen dozuela guk baiño hobeto. —Bai. Hemendikan ikusi ere gehixago eitten dogu ta.

Bai, han mina-zuluan egon giñuazen. Han gaiñetik jo arren, etxuek apurtuko haura, lodiera haundixa jaukak eta.

Orduan lokatzia egoten zuan, pistarik etzuan da.

Hortan ibiltze(n) giñan. Pelotan, ointxe ere dauan fatxadia eleizarako, zerian, Maalan, pelotan asko ein gendun guk, han kamiñuan ez zan autorik ibiltzen eta...

Aditza elidituta duela ere ager daiteke ETA kausazko hau:

—Zuek zakazuen baloria; nik ez neuke hori eingo. —Besterik ez eta...

4.2.4.6. ZELA / NOLA ... -eN

XX. mendearen hasierako zenbait gramatkariren iritzirako, ez ziren zuzenak euskaraz era honetako egiturak, hizkuntza erromanikoen moldeetatik eratorriak zirelako (gauza bera gertatzen zen *ZE(RG)ATIK* moldea duten esaldiekin). Gaur egungo zenbait hiztunek (eta, beharbada, zenbait gramatkarik) ere iritzi bera dute, eta ez dituzte onartzen era honetako egiturak.

Nolanahi ere, esan behar da tradizio sendokoak direla (bai idatzian bai ahozkoan), gure herrian normal-normalak direla eta Euskaltzaindiak onartzen dituela, bai gramatikan eta bai bestelako idatzi eta irizpenetan ere.

Gero, zela goizian mezia hasten dan, gero eskelak eta...

Ba zure ama, bueno, ama eta aitta ere, hamen zela San Lorentzokuak diran bixak, ba guk ibilli dogun euskeria, iguala dana guk.

Baiña hau zela dan landara haundixa, honek lur gehixo eskatze(n) jok.

Donostia aldetik eta, ebakuaziuak izan tziran Altzolara. Eta hotelen batzuek rekisatzen zituen hor Donosti aldian da; hamen Altzolan ere, nola baiñuetxia eta ohiak eta zauden, egokixa zan lekua.

Ostian ez genduan ordaindu ezer ere, baiña guk eruaten genduan jeneruakin, nola askoz gehixago guk bihar genduana baiño eruaten genduan, ba harekin, tabernia irikitxa zauan.

Gero berau goixan, gaiñian zela zauan, ba, badakik, dana harrapau. Depentsarik ez honek.

Eta beste batek eragitten jauan hola. Eta jota harekin zikin guztia ariña nola zan, eta garixa pixutsua, juten zuan garixa garbi-garbixa behera, jausten zuan.

Eta hemen polideportibua zela dauan, ba, gaur danak dakixe igarixan, ezta?

4.2.4.7. PORKE

Gaur egun, gazteen artean nahiko erabilia den arren, adin batetik gorako hiztunen artean (hirurogei urtetik gorako artean batez ere) oso gutxi erabiltzen da. Hona adibide bakan horietako pare bat, hiztun berarenak biak:

Partidu edarrak asko ikusi ditxut, asko. Porke nik frontoera juten daruat soldautzatik etorri nitzan ezkeru. Urte asko. Bai, partidu asko eta politxak.

—Idi-probena oso gogorra da. —Neri penia ematen die. —Baitta neri ere. Penia ematen dau, porke ezin dabala esaten badau ere, oindiok ere han eitxen diue, entenitzen dozu?

4.2.4.8. ADITZ PARTIZIPIOA (-TU)

Ez, danian gu ondo hartu gaittue oiñ artian. Edo geu onak izen, edo txukunak izen, edo...

—Etxok ezertan asmatzen gure Praixkok. —Aldrebes samarra izen...

4.2.4.9. -eN ALDETIK

Euskal Herrixan bizi geran aldetik, euskeria defenditzen ahalegindu bihar dogu.

Emakumia naizen aldetik, ezin dittut tratu txarrak onartu.

4.2.4.10. -T(Z)IAGATIK(AN)

Neskiari hola helduta jutiagatikan, hola helduta jutiagatikan, "doscientas cincuenta pesetas", multia.

Espaloi gaiñian aparkatziagatik, kriston multia, hi!

4.2.4.11. -T(Z)IARREN

Gezurra esatiarren egin ditt bronkia!

Bai, miñik eztauanian, bixen bitxartian! Horrek miña baleuka nere modukua... ezta nik esatiarren, ni erutaille haundixa naiz miñakin, e! Haundixa!

4.2.4.12. -eLA TA

Eta gero, aitzak ezetz! Ezkontzeko honekiñ, harekiñ etzala ezkonduko, txoferrak eta pelotarixak golfuak izaten dirala ta. Gero txoferra eta pelotarixa hartu!

Bost laguneko familixia, jornal bat, bi seme soldau, estu agertuko zan, eta zera eskatu zion, jornal gehitxuo aber eman leikien, estu zabillela ta.

Ba orduan ere, ointxe moruan, itxasuak, bere terrenuak dirala ta, noizik behiñetan negu gogorrian igual kamiño pusketak-eta botatze(n) zitxuan.

Frankon kontrakuak zirala ta, gero etxakixat hogeï hillabete edo zenbat ein giñuzazen. Kontua dok sei urte inguru ein giñuzela soldau.

Ba esan diot emen egoten ziñala ni ikusteko desiatzen, egunero hemen pasatzen nitzala ta.

4.2.4.13. ZE(R) BA menderagailu?

Hiztun gazte-gazteek bakarrik darabilte ZE(R) BA hau menderagailu gisa: berri-berria da, ez du euskaraz inongo tradiziorik, eta ez zaigu zuzena iruditzen.

**Zugana etorri naiz, zeba liburu bat eskatu bihar dizut.*

Horrelakoetan, baditu euskarak denetariko egiturak, denak jatorragoak. Mendeko esaldia (azalpena ematen duena) luzea bada, hiztunak behar izaten du hasiera-hasieratik perpausaren kutsua emango duen sartzaille bat; sartzaille hori ZE(R) BA izan beharrean, ZERGATIK (EZE) izan daiteke, gure artean askoz errotuagoa dena:

Zugana etorri naiz, zergatik (eze) liburu bat eskatu bihar dizut.

Kasu honetan, sarrera-partikularik gabeko egitura ere oso egokia litzateke:

Zugana etorri naiz, liburu bat eskatu bihar dizutelako.

Zugana etorri naiz, liburu bat eskatu bihar dizut eta.

Galdetzaille gisa ere ez da onartzekoa, ez bada bera bakarrik, huts-hutsean:

—Ez naiz zurekin mendira juango. —Ze ba? (ONDO)

**Ze ba etorri zera hain berandu? (GAIZKI)*

Zergatik etorri zera hain berandu? (ONDO)

Azken galdera horri ere ezin zaio erantzun *zergatik* baten bidez hasten den esaldi batekin:

—Zergatik etorri zera hain berandu?

*—*Zergatik bai.*

—Zergatik etorri zera hain berandu?
—*Zergatik nahi naban.

Lehenengoaren orde zerbait nahikoa litzateke:

—Zergatik etorri zera hain berandu?
—Ha(g)atik!

Bigarrenak -eLAKO luke menderagailu egokia:

—Zergatik etorri zera hain berandu?
—Nahi nabalako.

4.2.4.14. BAIT-

Ez da menderagailu horren inongo aztarrenik gaur egungo elgoibartarren jardunean. Ezta Azeptia aldean eta erabiltzen diren esapide fosilduetan ere (*baldin baite eta abar*).

4.2.5. BALDINTZAZKO PERPAUSAK

4.2.5.1. BA- (errealak eta hipotetikoak)

*Konpesatzera jun bihar izaten zuan orduan. Eta biharko gaiñera jun, etxian lo eingo bazuan!
Arantzia badakik zela eukitzen daban gaztañiak? Arekin danakin biok gaztaña konserbauko bada.
Da euskeraz entzuten bahixan maistriak, erun aurrera, eta belauniko.*

Lagako bagendu bixarko ere, gaizki ez...

Eta berriz ondo garbittuta juten ezpazan, bi bider bialdutakuak ere bai, e!

Eta ezertarako balixo etzabana. Aber dotriñiakiiñ nora jun bi'ok gaur dotriñiakiiñ? Haren lekuan ikesi bagendun beste zeoze...

Orduan, egualdi ona bazan, ba, ni abarketa zurixekiñ lehenengo.

Basarrixan illunduko ezpalau, ezkiñoke lagako lanari, e!

Neri esango balie "bakarrik zaure, eta etorri zaitxe guregana", ni pozik.

Hor (Urbixan) ohittuko nitzakela uste juat laste, jungo banitz.

4.2.5.2. BALDIN BA-

Eta nik Azkarate gaiñian, allegau giñanian, lelengo lana ein nabana zan, bueltia eman automobilari, eta kale aldera ero hona herri aldera begira jarri, deskuiduan estuasun bat sortzen baldin bazan, prest eukitzeko alde eitxeko.

Neuk ere idea pixkat baneukan, eta onen-onena apaiza ero olakotxia izango zala egokixena, habittaziua baldin bazeukan emateko.

Antxobia txakur haundixan baldin badago, ekarri. Eta handik gora badago, ez ekarri.

4.2.5.3. -TU EZKERO

Basarrixan, beittu ezkero, beti dago lana.

Ostian bista haundixa dao amen. Hamendikan horra gaiñera jun ezkero, hortik Debako playia, itxasua eta dana ikusten da.

Berak konsultau, eta beste bat hara billau laikiela, hala nahi izan ezkero.

Soñua entzun ezkero, buenooo! Dantzan geldittu be. Goizian juan ezkero, eguardira arte, eta eguardixan juan ezkero, gaber arte.

Eta hori peligosua izaten dok oiñ: txispa bat jun ezkero horra, esplotau eingo leuke.

4.2.5.4. -T(Z)E EZKERO

Ez da ohikoena, baina batzuetan erabiltzen da.

Permisorik izete ezke(r)o alako lekutik etortzeko, ba bie izaten zuan ba, zortzi-amar egun ero gitxienez.

—(...) —Bai, esaten da, baiña edadiak-eta, edadiak kortau eitzen deu asko. Moztu, moztu. - Ombre... Bai, bai, beintzat jute ezkero, nunbaitxera jute ezkero lagunakin...

-T(Z)E EZKEROTAN forman ere bai: *izate ezkerotan*.

4.2.5.5. -TU EZIK(AN)

Baldintza perpaus ezezkoak osatzeko erabiltzen da. Batzuetan elidituta egon daiteke mendeko perpauseko aditza.

Pelotarixak danak ezautzen dittut. Eta hemengotxia izan ezikan bateron bat, oin dan-danak ezautzen jaittugu, pelotari danak.

Elgoibarren basarrikua izan ezikan, kalekuak ya normala igarixan eittia da. Normal, normal, normala.

Aditzik gabe ere erabil daiteke, azkar berreskura daitekeenean aditz hori (*izan, egon...*):

Ondo egon ezker, soldautzia ondo pasatzen dok, tirorik ezian. Gerria txarra dok.

4.2.5.6. -T(Z)EKOTAN

Ondo zaintzekotan lagako dixat liburua, e!

4.2.5.7. -T(Z)ERA

Hori egixa izatera, ni ere hasiko nok lan horretan.

Zure egoeria jakitera, enajuan ezer esango gaixotasun horren gaiñian.

4.2.5.8. -eNIAN

Formaz denborazkoak, baina balioz baldintzazkoak dira ondorengoak.

(Eskelia) geuria eztanian, pozik gaiñera.

(...) —Ez. Zeatik eze, behin sua han ez zauanian, sua dauala etzaban esplotauko, lenengotik esplotau eztabanian.

4.2.5.9. -eLA

Ez da ohikoa baldintza perpausak -eLA menderagailuarekin osatzea, baina ezin uka ondorengo erabilerak baldintza balio nabarmena duela.

Por ejemplo, zapatuan San Isidro eguna dator, eta orduan Arratera jungo gera, ondo gerala.

4.2.6. KONTZESIO PERPAUSAK

4.2.6.1. NAHIZ TA (/ DA) ... -TU

Eta zapata garbixak, illia ere oiñ daukaten baiño txikixagua. Hobeto arreglauta eta, nahiz ta lepua mehia euki, illia kenduta behintzat.

Abantau giñan hortikan, Aulestitikan Bilbora, Gernikatikan pasauaz. Zeatik eze handitxik pasau bihar genduan, nahiz da ezkiñaren batetik.

Ba bueno, bedarra ebagitzera nua orduan, nahiz da bittartian igual eurixak harrapau.

Bai, baiña orduan pasatzen da batzuk dirala Elgoibarkuak eta bestiak Eibarkuak, nahiz da hamen bizi.

Eske batzuk esaten debe San Rokekuak euren artian eitxen debela era batera eta San Lorentzokuak, nahiz da antzerakua izen, beste era batera eitxen debela.

4.2.6.2. -TU ARREN

Eta holaxe juate(n) nitzan elizkizunetara, monjak frantsesak izan arren, ba, euron kantuak eta euren gauzak polittak izeten ziran.

Bai, han mina-zuluan egon giñuazen, lau bat aldiz bai. (Bonbak) han gaiñetik jo arren, etxuek apurtuko haura, lodiera haundixa jaukak eta.

An batek esate(n) zian "hik eztaukak beste urtebeteko bizirikan", baiña astakertenak haura esan arren, neri berdin tzian.

Eta gero, kanpoko abade bakoitzak zaukan obligaziua monagillueri erriala pagatzekua. Hogeta bost zentimo. Eta askok "por aqui" eitxe(n) zezen, abadia izan arren.

4.2.6.3. BA- ... ERE

Ganau bat soltatzen bada, harek (txakurrak) gabian notatzen deu. Gabian soltatzen bada ere, kristaua bezelaxe, zaunka ein, eta abixua ematen deu horrek.

Aura ya, borondatez eitxen dan gauzia da adarixana, baiña idixana ez; idixa ipintze(n) debe lotuta, Kristo bezela, atzian harri galanta, ezin badau ere, zazta-zazta, eragiñ hantxe. Idixana oso gogorra da.

Idixana da oso gogorra. Neri penia ematen die, porke ezin dabala esaten badau ere, ondiok ere han eitxe(n) (d)jue, entenitzen dozu?

4.2.6.4. LOKAILU GISAKOA: ba(d)are

Hemen pagau ein bihar juagu rondaren bat bada ere, hola eta hola. Beti gorroneuan, bestela. Baiña hantxe geratzia tokau, eta hau pixkat ba(d)a ere librau. Librau ein biha dala pixkat.

4.2.6.5. -TUTA ERE

—Ointxe amaitxuko dogu. —Hori, neri hori ez eginda ere, berdin zuan.

Abade frankista katalan bat zan... eta gu bilddurrez. Ondo esanda ere, da! Makillakaria.

Hogeta hamar milloe eta esate(n) (d)itxue ta. Ze, nundik batu biha (d)ia horrek? Bixak lanian egonda ere, urte askotarako kargia da hori!

4.2.6.6. BAIÑA ENKLITIKOA

Baiña barruan ibiltzeko beti billatzen zaban, han tiraka ibiltzia izeten zuan (ona), pixkat azkenerako nekatzen zuan baiña.

Eurok ere zauken zerian, han, eztakit nik, astillero antzerako taller mekaniko bat, barkuak eta reparatzeko, entzuna, e! ni enitzan allegau bertara baiña.

Eta kinto mordua dittuk egon giñanak, oin bajauta gauaz baiña...

Ze esango juat ba nik, esajerau ezingo juat egin baiña, gaurko hamar milla pezeta bai.

Gaur ere baten batzuk egongo dira, eztakit zein dagozen baiña.

Hamaika urte, eztau ematen baiña.

4.2.6.7. PARTIZIPIODUNAK

Hori, kostia kosta egin bihar juagu.

4.2.6.8. AUNKE

Guk bildu ditugun testuetan ez da *AUNKE* duen egiturarik ageri, baina badakigu zenbait hitzunek, elkarriketatuak baino gazteagoek erabiltzen dutela. Ez du tradizio handirik, eta, beraz, ez dirudi bultzatzekoa denik.

4.2.7.- KONPARAZIOZKO PERPAUSAK

4.2.7.1. BAIÑO ... -AGO

Neretzako etzauan mundu guztian gauza edarragorik haura baiño.

Eta hona etortzeko ere, ba, behetik gora ixo ein bihar dau. Eta goittik behera, asko hobe ez askotan. Goittik behera txarrago batzutan, behetik gora baiño.

4.2.7.2. -REN / -KO ALDIAN

Mendeko perpausen bidez izan gabe ere, oso modu arrunta da Elgoibarren egitura hau konparazioak bideratzeko: zerbait beste zerbaiten aldean polita (edo politagoa) dela esatea, alegia.

Eta eibartarrak graziosuau egote(n) (d)ittuk hizketan Plazentziakuen aldian.

Gehitxuago igual eukiko naban, zeatik eze beti izan tzan Eibar "socialista" eta "republicano", eta hamenguen aldian... oso abantzuak!

Basarriko lana len zuan gogorra oingo aldian.

Holaxe ibiltzen giñuazen. Horregatik zuan oingo aldian astuna.

Oingo aldian asko, sorgiñak eta.

Oingo aldian gaizki bizi ziran orduan, oiñ ondo bizi da jendia orduko aldian.

Hego-haizia edo trumoi-denporia, hego hau, eskasa izaten da. Honen aldian naturala... ipar-haize pixkat, eguzki garbixa.

Baiña haren aldian honek gehixu balio deu, e!

Lehenago bizimodua, oinguan aldian trankilla.

Bai izatez, geure moruan dira, baiña nik ikusten dot euron kara(k)terra geurian aldian lotsagabiau eukiko dabela hórrek.

4.2.7.3. ALDIA EGON

Bai, diperente eitten dogu. Eske, aldia dago Elgoibartik Azkoittira, aldia dago. Eibartik Elgoibarrera ere bai.

Eta gure sasoetik honera, berriz, alde haundixa. Gure sasoetik honera, alde haundixa.

4.2.7.4. BEZELA / MODUAN

Elgoibarren biak erabiltzen dira.

Orduan etzan oin bezela, telebisiuak eta abarrak badira eta.

Orduan kaletarrak basarritarra ostikua jo, eta txakurra bezela bialtzen juen.

Nik haura ahizta bezela juat.

Bidiak, berriz, oin bezela egongo balira, bai; baiña orduan ez zagan ibiltzerikan.

Brometan moduan esan nion: "Ño, ezta merkia".

San Bartolomietan pixkat juten naiz herrira, normala dan moduan. Perixara eta hola.

Jo zaban kañabera ezkiñiak emakumia, eta txahala moruan lurrera!

Eta hor dauaz oiñ ere, lan astunak dauaz hor basarrixan; baiña basarrixa oiñ, hala ere, gu gabizen moduan ganauri(k) pe, ba, erreza dok bizitzia.

Bueno, zoratzeko moduko zaratiakin!

Orduan eitten genduan lana astuak modura.

Eta Asturias aldera ihesika zixezen, bidekurutz batian, hamen Maalan izengo balitz moruan, ikusten naban banaka-banakak ihesika, Asturias aldera.

4.2.7.6. LEGEZ (LEZ)

Ez da ezaguna konparazio-morfema hau Elgoibarren. Eibarren, hiztun zaharrenek behintzat ba omen darabilte gaur egun ere.

4.2.7.7. LAKO (LAKOXE)

Eibarren erabiltzen da, baina ez da ezaguna konparazio-morfema hau Elgoibarren.

4.2.7.8. -T(Z)EKO LAIÑ

Gero, len esan dotena, berriz ere enpleau, eta akabo eskolia. Eta gero, zera, gabeko eskolan pixkat. Ikesi genduan? Defenditzeko laiñ.

Badago jendia domeketan mendira juten dana, e! Hori asko dagok. Ba, danerako lain jende dagok eta.

Soldautzan, pezetia ero zuan eguneko. Tabakotarako laiñ ez.

Ze landare eukitzen dozue? Patatia ta, porrua ta, tomatia ta, danetik. Asko ez, baiña etxerako laiñ.

4.2.7.9. -eN BESTE

Nik esaten dot eztauala deretxorik gaur dixen beste milloe estranjerora, bialtzeko Espaiñiatikan: hasi futbolista, hasi entrenadore, danak estranjeruak daure.

Gure garaixan, parorik ez! Orduan hamar ordu eñ, edo hamabost eñ ... Nahi zendun beste.
Baiña gure denporan ez, ene... orduan nahi zan beste.

Aditzaren elipsia egiten dutenak

Ez, orduko hasitta, telebisorako ya hasitta zauden batua puskat. Guk telebisiua ekarri genduanerako, bai. Oin beste ez, e!

Baiña han euskeraz? Han euskeraz eitxe(n) (d)ok hamen beste.

Esan najuan geuk ere subastan erten ein biha(r) genduala, ixotzen ezpaldin bazan hango balixua beste.

Hori dana kotxiak kendu jok. Kotxia ugaldu danian, geo len beste jenterik ezpada.

—(Basarriko lana) gogorra dala pentsatzen dozue? —Bai. Bueno, oiñ ezta len beste, e!

4.2.7.10. A(D)IÑA, BESTE

(...) oiñ entzuten dan aiña azidentekiñ, hainbeste gauzakiñ!

Jendiak eztau nai, baiña nahi izan ezkeru, gaur egunian montajian, edo ajustian eta ... nahi aiña lan.

Ni orduan sekula jan be orduan aiña eskabetxe, mermelada eta holako gauza!

Hamendikan bajatzia kostau eitten jata, eta morala asko zertu jata, galdu ein jata, eta len aiña pena ez.

Gabon haretan aiña turroi sekula eztogu jan.

4.2.7.11. BEZ(A)IÑ

Haren aitxa, buenooo, hemengua beziñ zintzua da!

Ni pentsatzen egoten naiz, gaurko bat edo bi (seme-alaba) diran horrek, eztirala gure kuadrilla haundixa bezin feliz. Kuadrilla haundixa oso bizimodu zoragarrixa izan zan.

Berbetan egon naizen gizona ezta zure semia beziñ altua. (EAEL)

4.2.7.12. BAIÑO ...-AGO

(Andriari) neri baiño gehixago entenitzen jako gaiñera (pelotia).

Goizian haste(n) (d)ittuk, zortzirak baiño lehen etortze(n) (d)ittuk hona.

Oingua baiño haura txarragua (eskolia).

Guk ez gendun asko ein basarrixan, zeatik hamahiru urtekin taillarrera haste(n) zan. Ittulan da, garo ebaten da... Gaurkua baiño gogorragua bai, e!

4.2.7.13. ZENBAT (ETA) ...-AGO, ... (ORDUAN ETA) ...-AGO

Eta beti indiziuia, beti indiziuak kalenturia ezteñ egon, eta indiziuia, zenbat eta antibiotiko gehixao, gero ta aguru(ag)o sendau.

Eske oiñ baiño pertsonak usten dot sanuaguak giñala, e! Sanuak. Zenbat pobri(ag)o, eta pertsonia sanuagua da nik usten dotena.

4.2.7.14. AHAL DAN(IK) -eN(A)

Esaten zigun guri, batek irakurri bi hoja edo, eta harek letzen zaban zera, buruz, hauraxe al dan onduen egitten.

4.2.8. ONDORIOZKO PERPAUSAK

Menderagailurik gabeko egiturak erabiltzen dira Elgoibarren ondoriozkoak osatzeko:

Hamen Elgoibarren dana igual eitten dogu. Hamen ere, pasatzen zera Urkaregiñ, Gipuzkua-Bizkaia mugia? Hor ere kanbixau eitten da: hain da gauza rarua.

Oiñ hainbeste entzuten diogu hóneri, politikueri ere, guk len entzuten ez genduzen izenak ("Jaurlaritza" eta holako gauzak), oiñ ikixi egitten juagu, eta enteniu eitten dok.

Beste batzuk, han (soldautzan) hainbeste denporan egonda, esaten zeben golferixara jotzen zauala jendiak.

Baiña len pixkat zera baldin badago, ba, han hainbeste denporan, lanerako goguak alde eiñ, edo endredau.

4.2.9. HELBURUZKO PERPAUSAK

4.2.9.1. SUBJUNTIBOKO ADITZA DUTENAK

Baraurik juten giñuazen etxetikan, eta bezperan arpegixa garbittuta, geñera, ur tantarik sartu etze(d)iñ, pekatua zala ta.

Eta beti indiziuia, beti indiziuak, kalenturia eztediñ egon.

Ibilli zan zertu nahixan automobilla baiña, nik kendu nion pieza bat iñok erabilli ez zeixan, pieza bat. Haura gabe ezin tzeikian jua garai hartako automobillak.

4.2.9.2. -T(Z)E ALDERA

Emaztiak ere, nik baiño urte bi gitxio dakaz, baiña haura goixan, eta ezin eiñ izaten dogu lanikan. Ba, pixkat denporia pasatze aldera, zeozeren arduria.

Nobixua topau ere bai. Zan mutill on-ona, on-ona zan, baiña ibilli, ibiltze aldera ibiltzen nitzan nobixuakiñ.

Sasoia bai, klaro! Oñ ere jute(n) (d)ia bizikletan, edo saltaka-ta hor behera zeri(k) pe, ibiltze aldera, afizioz. Mehetze aldera ero, eztakigu zetara!

Etxeberrin, anaixan etxian bi hillebete egin dot. Egon nitzan bi hillebetian da garua ebai tta, hori basarriko lanak eiñan da, mantentze aldera.

Astakertenak haura esan arren, neri berdin tzi(d)an. Gaiñera, harek ze jakingo zaban, ba? Medikua ere etzan... Ezer ez arek (...). Adarra jotze aldera.

4.2.9.3. -T(Z)IARREN

Hau jungo litzake hara, harek han daurelako baiña, e! Alabana jutiarren baiña. Ez bestela; ez haura parajia gustauta.

Hi, Elgoibarko konbersaziua hartziarren dok. Oñ, hi, gure konbersaziua hik eztakak zeatik hartu.

Mehetziarren gehixegi ezin laike sufri(d)u, e! Batzuek alperrik galtze(n) (d)ia, e!

—Gaztae pixka bat hartu'izu.

—Ez, ez, estimauta dago, eskerrik asko.

—Lodittu?

—Hori ere bai, ja, ja, ja. Hori ere bai.

—Ez loditziarren.

Eta tiruak bota jaittuen, hi. Bilddurtziarren, e!

Gero, gabian jango zuan diperentia ero, baiña eguardixan behintzat, ezer ipintzen ez ibiltziarren, kafitesne katillukadia, eta hala!

4.2.9.4. -T(Z)EKO

Basarrixan oñ ondo gaoz gu. Geuk pentsatzen dogunian denporia pasatzeko, ba zeoze: patata pixkat jorrau, ero bestia ...

Eta Elgoibarren lekuak zagozela hori, e! Elgoibarren lekua bazagon nehikua tallarrak ipintzeko, e!

Eta gero, etorri eta Burgosera eruan giñuazengan ere, ni enitzuan batere etorri etxera, behiñ ere. Permisorik izete ezkerro halako lekutik etortzeko, bihe(r) izaten zuan zortzi-hamar egun edo gitxienez.

Azuak egote(n) (d)ittuk alkarri laguntzeko, eztakik? Lanetan da.

Eta San Antonio egunian, egun horretarako basarritxarrak etortzen ziran oiñez, tren espeziala hartzeko, goizian seirak-seitxerdietan izaten zan.

4.2.9.5. -T(Z)EKO INTENTZIUAKIN (ASMUAN ...)

Jua(n) nitzan hor San Antoliñ aldera ero, peskan eitxeko intentziuakiñ ero, eta, hamen Intxaustiñekua, Gillermo, han inguruan tzan.

Etxe asko, tallar asko eitzeko kontua dago hor goixan ere, hor goiko Albitzuriko esplanada hortan da, hamen ere etxia darian eitzeko asmuan daure, eta oso ondo ikuste(n) (d)ot herrixa momentuan, e!

—Bai, bai, bai ba(j)akixat bai. Guk eztozu balio telebistarako ikesi be. Nik ze ingo juat ba han? —Honbre oiñ eztozu pentsauko ba ... oiñ telebisiora juteko asmua dakazu?

Neri kolejixuan lau reglak erakutsi jaen oso ondo, hiri ere bai, lau reglak oso ondo ... ortografixia bastante ondo, hortxe, sei urte-be(de)ratzi urte arte. Seitxik beratzira baiña problema bat ze zan? Izenik enakixan artian. Gero, beste mailla baten hasteko asmuan, baiña gerria etorri zan, eta...

4.2.9.6. -T(Z)EKOTAN (-T(Z)EKO ASMOTAN)

Esatekotan e(g)on nok, baiña enok atrebi(d)u.

Bakaziotara jutekotan gera, baiña ez dakigu nora.

4.2.9.7. -TU NAHIXAN

Ibilli zan zertu nahixan automobilla baiña, nik kendu nion pieza bat iñok erabili ez e(g)ixan ... haura gabe ezin tzeikian juan garai haretako automobilla.

Hasten nok, eta orduan hauxe irakurri nahixan, azkenian etxa(k)ixat ze irakurtzen ari naizen, o sea, irakurri ein bi'ozu, eta pentsatzen bixak batera: horixe da, irakurtzia da buruan sartzia zetan ari zeran.

Ni lelengo hasi nitzuan eurona ein nahixan; nahastu nitzuan, esan najuan "que le den tila a todo". Nik neuria ingo juat, eta kitto!

4.2.9.8. -T(Z)ERA

Eta bakazio batzuetan esan tzien: "pare bat hillebete edo bakazio denporan etorri heike pixkat hamen la(g)untzera? Eta, badakizu, mutil koskorra, eta jun.

Haura paraje haura da ... bueno! Haura, len esan dotena, hamabost egun pasatzeko edo hamar egun, edo eskiazera edo udan agostuan, bueno, hamabost egun pasauko (d)itxugu.

Sastre ikasi zabanian Jonek, aitta gaixotuta zauan ordurako, eta aitxari laguntzera juate(n) zan.

4.2.10. MODUZKO PERPAUSAK

4.2.10.1. -eLA ADBERBIALA

Baiña pelotari elegantia izen dok hori, e! Elegantia pelotarixa. Horrek muñekiakin, gorputza geldi-geldi dakala, pelotia ondo ateratzen dau.

Bai, baiña, gerrarik eta eztaguala, sano egon ezkerero, soldautzia pasatzia eztok ezer. Hantxe egon bihar dala!

Fubolian ari nitzala bihurrittu naban orkatillia.

4.2.10.2. -eLARIK

Arrotza da menderagailu hau Elgoibarren eta inguruetan. Horren ordeztan, menderagailu hauek erabiltzen dira: -eLA (moduzkoa denean) edo -eNEAN (denborazkoa denean).

4.2.10.3. -TUAZ / -TUEZ

—Beti toki diferentera juten zerate? —Beti, urtero ganbixaez.

Gure arteko konbestaziua ta. Han, jarri mahaixan bueltan, ekarri txanpana mahaira, eta bueltan edanez, danok hantxe egoten gaittuk.

Domusantu egunian. Eta izaten zan Gaztañaerre egunan moruan ero, lenengo aldiz gaztañak erretzen ziran eguna. Eta, haretzek, gero illuntzixan, gaztañak afalonduan jan, eta hurrengo goizerako ere, preparau, eta harek janaz, mezetara.

Honetan, ya komandantiak ere bere obligaziuak zitxuan, eta Bilbora juatia nahi zaban, eta holaxe ba, illunduta, abantau giñan hortikan, Aulestittikan Bilbora, Gernikatikan pasauaz.

Beste batzueri segittuaz, urten genduan Durangotikan Amorebietarako bide batera.

Orduan lagatzen zigun. Gero, ba berba batzuk, disparatiak esanez kontestau-ta egitten genduzen.

4.2.10.4. -TU AHALA / -TU AHALIAN

Gu (basarrittik) kalera etorri giñan danok, ezkondu a(ha)la.

Abade frankista katalan bat zan... Igual tablia esaten, eta hola illaran danok, jarri eskua, hola dogula, eta jota eman a(ha)lian, di-da, di-da! Jota bilddurrez!

Zuek, akordau a(ha)la, holako istorixak lasai kontau, e!

(...) kanbixuak hartzen bati, eta, eman a(ha)la, ekarri a(ha)la eman egitten niuen dirua.

4.2.10.5. -eN BEZELA (-EN NEURRIAN-en kideko)

Gero, bidiak, berriz, oiñ bezela egongo balira, bai. Orduan ez zauan ibiltzerikan, orduan hankak nola-hala. Hor, basia galanta, besterikan ez... Hala (...) motorra hartu naban. Eta gero, mejoratzen dijuan bezela, kotxia hartu, eta hola.

Pertsona batekin konfiantzia hartzen nixen bezela, hika hasten naiz.

4.2.10.6. -eN BEZELA

Nik egin naban txofer, len esan doten bezela, beti txofer.

Joxek esaten daban bezela, onena dok egunero pasiara bat egittia.

4.2.10.7. -eN MODUAN

San Bartolomiak pixkat, bai, herrira. Normala dan moduan. Perixara eta hola.

Jo zaban kañabera ezkiñiak emakumia, eta txala moruan, lurrera!

Lan astunak dauaz basarrixan, baiña basarrixa oiñ, hala ere, gu gabizen moduan ganauri(k) pe, ba, erreza dok bizimodua.

4.2.10.8. -T(Z)EKE

Indargalduta dago atzizki hau Elgoibarren. Oso hitzun zaharrek bakarrik ezagutzen dute, eta haiek ere ez dute hau aukera bakartzat.

Lana amaitzeke laga juek langilliak.

Horrekin batera, ondorengo egitura hau ere badarabilte.

4.2.10.9. -TU (GA)BE

Lana amaittu be laga juek langilliak.

Erizkizundi Irukoitzean, Sin callarse, sans taire galderari isildube erantzun zion Elgoibarko berri-emaileak, eta ez isiltzeke.

Hemen ertetzen dogu, eta geratu be, Venezuelara. Hamabost egunian edo hamasei egunian, jota geratu be juten gara.

Len lau ero bost ordu eruaten zittuan lanak; oiñ, hórrekiñ makiñiak, ordubetian eitten dok. Eta nekatu be egitten dok.

4.2.10.10. -TUTA

"Milizianuak" esaten zitzakuen hareri, eta (...) han pasau eta holaxe ikusten zittuen gero sasittikan, bilddurtuta, eurak, goittik.

Zapatak apurtu samartuta zaukazen.

Bizkaiko jentia, andra gaztiak-eta oiñ, Bizkaikuak-eta asko. Eta hárek eurena. Oiñ, nahastuta egongo dala igual asko? Bai.

4.3. TESTU MAILAKO LOTURA

4.3.1. LOKAILUAK

Lokailuen sailkapena egiteko ere Euskaltzaindiaren gramatika erabili dut, *Euskal Gramatika: Lehen Urratsak III (Lokailuak)* izeneko alea. Han egiten dena ere sailkapen semantikoa da.

4.3.1.1. Emendiozko lokailuak

ere	gaiñera	gaiñetik	sikiera
behintzat	bada(e)re	behiñepeñ	

—Guardia Zibillak, farolak eztaikit zer zaukala, eta multia gizajuari. Ja, ja, ja,... eta gu etxera. —"Gaiñera!", esango zaban harek! —Bai, bai, gizajuak. Kostau zitzakon, gaiñetik. Arbolak eta dana, kamiñuan botata, batetik bestera.

—Emakume ona topau zendun. —Bai, ja, ja, ja! Zuk ezagutuko (do)zu haura, gaiñera.

Hemen pagau ein bihar juagu rondaren bat badaere. Beti gorroneuan, bestela.

—Eskolan ibilli ziñaten zuek gaztetan? —Asko ez, ni behintzat.

—Orduan boda eguna ondo, ezta? —Bai, neu bai behintzat.

Koziñeria ere zan Fuenterrabixakua, euskaldun jatorra.

—Ze beintxatze(n) jatzu telebisioko euskaria? —Diferentia, ... telebisioko asko behiñepeñ. Hórrek eskolia dauke, eta guk eztaukagu eskolarik.

En jeneral, goiz partetik behiñepeñ, Euskadi Irrati hori entzutze(n) degu, bai.

Eske len, sasoe baten, medikuak ere basarri askotara etzeben jun nahi izeten. Bide txarra, gabaz i(g)ual jun bihar. Eta norbera jun bihar eske. Eta oin, sikiera, kotxiakin juten zara, eta di-da ekarri.

4.3.1.2. Lokailu hautakariak

bestela	ostian	ostantzian
----------------	---------------	-------------------

Estartanian pasau genduzen ixa berrogei urte. Gero bialdu eingo zien etxera handik, zahartu ein giñala ta. Eta eskerrak honi; bestela, nora jun bihar najuan nik?

Gaiñian zela dauan, ezta defentsarikan. Ostian, bista haundixa dago hamen.

(Azokak) Gernikakua, eta gero Elusukua bestia, Pilarika egunian, datorren... Holaxe. Eta, ostian, azokara ta, gu gittiitan.

Eta holakotxe gauzak asko ein dogu (...). Ostian, ba hortxe arraiñetan da... arraiñetan asko ikuste(n) genduan, eee.... Gero, angulia.

Hau hanketatik eta ni bistatik nago bajauta, juxtu-juxtu nabil bistiakin. Ostantzian baiña, bixkor.

Eta ama gallegia; ostantzian, pamelixa dana euskaldunak, e!

4.3.1.3. Aurkaritzako lokailuak

berriz	baiña	barren
en kanbio	hala ere	hala ta guzti(z) ere
dana dala	horraittik	oiñ
edozein modutan ere	ostera	...

Eta Azkoittixan, berriz, hemengo aldian, hemen behe aldeko euskeria gehixo nahaste(n) juek, baiña oso zakar eitte(n) juek.

—Hau lotsatu ein dala, baiña bestela... —Lotsarik eztok baiña bihar!

Ba, han bigarren urtian. lez, berriz, hemen, Bidanian.

Ba, haura ogixa nik eztakit zer zan. Harekin akordatzen naiz. Oiñ, zeren gustua zakan, ez.

Debara ere jute(n) zera, eta diperente eitzen dabe han ere. Eta Azkoitti aldera ere bai. Mundrago aldera juten baldin bazera, han ere bai. Han ere, diperente. Oiñ, herri bakoitzian enteniu alkarrekin igual eitzen dogu, e!

Len, segia ta, itaixa ta, dana hauxe. Eta oiñ, berriz, bedarra eta holakua; bedarra ezta hainbesterako oiñ.

Oiñ danian etxiak eitten. Eta erosi eitte(n) (d)ittue, hala ere.

Eta oiñ hamar orduan hortxe-hortxe juten da autobusa. Baiña, hala ere, ordu mordua dago.

Tanto bat etzaban erregalatzen harek, e! En kanbio, Gallastegi, manimano ta, bete eitzen zan, gizon haundixa ta ...

BARREN lokailua, inguruetakoko lokailu berezia

Aurkaritzako lokailu hauen guztien artean nortasun berezia duena **BARREN** lokailua da; izan ere, inguruko hizkeren berezko ezaugarrietakoa da. Ez da hurbileko ingurutik kanpo ezagutzen: Elgoibarren, Mendaron, Eibarren, Soraluzen, Ermuan, Mallabian eta Azkoitian ezagutzen da. Hona **BARREN**en eta bestelako lokailuen adibide batzuk:

—(...) —Zeiñ Patxi? Adarrik eztok jo bihar. Patxi ni lanian nauanian hil tzuan, barren.

Bideuan grabauta daukugu, baiña hemen ere noiznahi botatzen juek, barren.

Gero, oiñ esaten dabe eze "Jolin, umiak eta...". Umiak eztaka, barren, iñun jolasian eitxeko lekurikan.

Eta gero, plazara juten danian, "jode" esaten dabe, "karua" (barazkixa). Ez, jauna! Harek eztakixe, barren, ze dan (basarriko lana)!

4.3.1.4. Ondoriozko lokailuak

orduan **ba**

—Zubizarreta haura, bigarrena. Julian; Julianan ama eta nere ama ahiztak, Arakistain.

—Familixakuak, orduan.

—Bai, badakitt nik horren berri.

—Basarrikua al tze(r)a?

—Bai.

—Orduan, eztaazu esplikazio biharrik.

Batzuek estimau ez. Bertakuak izen dienak badakixe, basarrikuak dienak askok. Baiña kalian jaixotakuak ze daki, ba? Kanpua ibiltzia dala, eguzkixa hartzia, eta kitto.

—Letzen eta eskribitzen ondo ikexi bagendu... Zenbat ikexiko gendun, ba? Atzera ahiztuta ere gehixena.

—Normala.

—Hirurogeta hamar urtekin, ze nahi dok, ba?

4.3.1.5. Kausazko lokailuak

izan ere **eske** **zergatik eze**

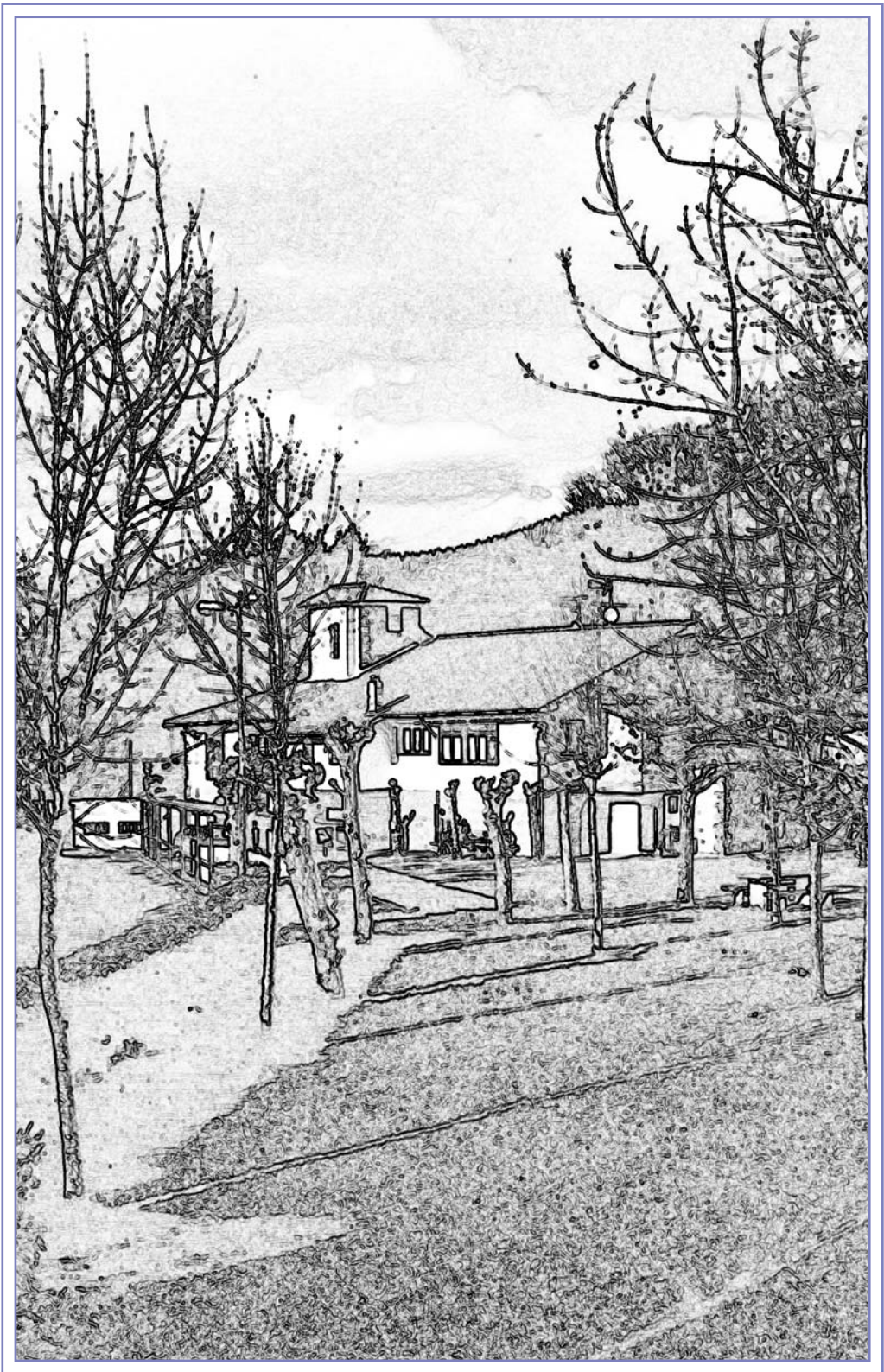
ba **...**

Eta eskerrak horrerri, oin kotxiak basarrixetara. Eske len, sasoe baten, medikuak basarri askotara etzeben jun nahi izeten.

Inaziok biaje ederrak eitten dittu urtero. Izen ere, kolkua bete diru jakak.

Eta aurrera. Eta batzuk larogetaka urte, eta aurrera. Len asko zuan, izen ere.

Etzan komeni han gelditzerikan; zeatik eze berriz ere beste disparto bat ero, neu hantxe nauala igual allegauko zan!

5. ESAMOLDEAK

Atal honetan bildu ditut eguneroko jarduneko elkarrizketetan erabiltzen diren esaerak, esamoldeak, harridurazko esaldiak, berba eta esaldi adierazgarriak eta abar; guztiak hizkuntzaren ahozko erabileraren bereizgarri, haren bizigarri: hizkuntza adierazgarria erabili nahi badugu, nahitaez landu beharrekoak, nire ustez. Komunikazio bizia posible egiten duten neurrian, berebiziko garrantzia dutela iruditzen zait atal honetako baliabideek XXI. mendeko elgoibartarrantzat, era honetako adierazmoldeen beharra duten gazteentzat, batez ere.

Izan ere, gure aiton-amonetik transmititu diguten hizkuntzarekiko etenik egin nahi ez badugu, ahalegin berezia egin beharko genuke hizkuntza bizi erabiliz, komunikazio naturala eta beregaina gauzatzuz; azken finean, erdararenak diren esamoldeetatik urrundu nahian, hemen aipatzen diren estrategiak ugalduz; zoritxarrez gure herrian, azken belaunaldietan, horietako asko eta asko galtzen ari zaizkigu.

Guztiok ezagutzen dut egoera. Garai batetik hona euskararen ezagutza kuantitatiboa igo egin da: gaur egungo ume ia guztiek ikasten dute euskaraz txikitatik, eta, askotan, unibertsitatea bukatu arteraino izan dezakete ikasketak euskaraz egiteko aukera. Hala ere, garbi dago egungo euskarak galdu egin duela kalitatean eta adierazgarritasunean: grazia, txispa eta erritmo gutxiko jarduna ari da nagusitzen, salbuespenak salbuespen. Kontakizunak egiterakoan, adibidez, alde nabarmena dago gure aiton-amonen (edo gurasoen) jardunetik gurera, nik uste.

Goraxeago esan dugu erdal esamoldeetatik urrundu egin behar genukeela; hain zuzen, erdarara jo izaten dute gazte euskaldunek euren arteko jardunean, behintzat zerbait adierazgarria esan nahi dutenean; erdarak baduelako, izan, esamoldeak natural erabiltzeko eta berriak sortzeko adinako osasuna; euskarak, ez, gure kasuan behintzat. Beraz, agian erdarak lagundu gaitzake zenbaitetan kontzeptualki, gauza bat, ideia berri bat nola adierazi den ikus dezagun, baina ez dugu ahaztu behar guk baditugula gureak diren esamoldeak eta egiturak, gure aiton-amonetik eta gurasoek utzi diguten oinordekotza bat, guk bere neurrian estimatu eta erabili behar duguna. Hortik abiatu behar genuke, bada, eguneroko egoera guztietan erabil ditzagun, eta, berriak diren egoeretan, esamolde berriak egiteko oinarritzat har ditzagun.

Argi dago azken urteetako irakaskuntzak zerbaitetan huts egin duela: auzi honi dagokionez behintzat, nabarmena da ahozkotasuna ez dela garatu behar bezala. Hori garatzeak asko lagunduko luke, nire ustez, hizkuntza naturalago eta era adierazgarriagoan erabiltzen. Horretan ez dut zalantzarik.

Gatozen, bada, hizkuntzaren adierazgarritasuna non egon daitekeen ikustera.

5.1. ATSOTITZAK, ESAERAK eta LOKUZIOAK

A ze paria, karakola eta baria: Bi pertsona oso antzekoak direla adierazteko esaten da. "Tal para cual".

Abenduko eguna, argittu orduko illuna: Abenduko egunen laburtasuna.

Adarra jo: Tomar el pelo. **Adarra jotzeko makiñia asmatu.** Hori adierazteko, ez da jatorra *Illia hartu esapidea.

Afana ibilli: Andar afanoso. *Hori da afana dabizuna!*

Ahopian berba egiñ: Isilka berba egin.

Ahua bete hagiñekin geratu: Norbait zerbaitegatik harrিতuta edo txundituta geratzen denean esaten da. **Aho zabalik** ere bai.

Ahuntzak, beti mendira: Bakoitzak gustoko duen gauzetara jotzen duela adierazteko. *Hori ere badok ba, e! Ahuntzak beti mendira egitten jok.*

Ahuntzan gaberdiko eztula ez izan: Garrantzi gutxiko gauza ez izan.

Aide hamendik!: Norbait kanpora (edo beste leku batera) bidaltzeko.

Aidian irabazi (partidua): Partidua oso erraz irabazi denean esan ohi da. *Aidian irabazi jauat pelota-partidua anaixari.*

Aittaren batian: Azkar, berehala. *Aittaren batian amaittuko dogu lan hau.*

Akerran adarrak baiño okerragua izan: Pertsona okerrengegatik, gaiztoengatik esan ohi da. Ikus **Are-makillia baiño okerragua izan.**

Aldapa gabeko laurik egon ez: Gauza guztiek dutela zerbait txarra adierazteko; ez dagoela ezer perfektua. Ikus **Arantzarik gabeko larrosarik egon ez.**

Alperrik galdu: Echarse a perder. Ezezkoan normalean. *Ez arduratu Mikelengaittik, eztok alperrik galduko eta.*

Amama ipiñi: Oso erraz. *Dana amama ipiñi dizue gaurko partiduan.*

Aman semerik egon ez (zeozer egingo dabanik): *Etxagok aman seme(r)ik neri musian irabaziko di(d)anik!* Irabaziko dion inor ez dagoela adierazteko.

Amorraua izan: Zerbaiten oso zalea izan. *Bai, bai, juan bertara eta arraiña, peskan. Eta amorrauk giñan gu, hau Kondia difuntua? Haura ta...*

Arantzarik gabeko arrosarik ez egon: Ikus **Aldapa(rik) gabeko laurik ez egon.**

Ardi galdua bezela ibilli: Beti bakarrik, lagun-koadrilarik gabe, dabilenari esaten zaio. Ikus **Uztarri bakarreko laguna izan.**

Are-makillia baiño okerragua izan: Sororako areak duen makila okerra da. Ikus **Akerran adarrak baiño okerragua izan.**

Argi ibilli: Kontuz ibili. *Argi ibilli, gero, e! Horrekin ezta-go-ta bromarik.*

Arrastua artu: Antzeman; nondik nora doan asmatu. *Arrastorik ere etxauat hartzen hire problemiari!* **Baita Ezeren aztarrenik ez izan.**

Arrastuan sartu: Bide onean sartu. *Andres beti izan dok oker samarra: ezin izan juagu iñoiz arrastuan sartu.*

Arrokerixa haundirik be ibilli: Zer moduz zabiz? *Arrokerixa haundiri(k) pe, motell! Beti badaukat miñen bat.*

Artaburua baiño buru haundixagua euki: Buruhandia denagatik esan ohi da.

Asko jakin ez: ¡No lo sabes bien! **Ez dakik asko!** —*Bixar urtiak. Zorionak!* —*Bai, bixar. Eztakik asko!* *Berrogeta hamaika urte. Ja, ja, ja.*

Astarrak umia egitterako (zeozer egiñ): *Bai, astarrak umia eitterako amaittuko juek etxe berri hori.* Gauza bat asko luzatuko dela edo gertatuko ez dela adierazteko. Ikus **Txitiak txixa egitterako.**

Astegun buruzuri: Aste erdia aste bukaerarekin kontrajartzeko. *Hik dakak baloria, hik: Gabiñera hua afaltzera astegun buruzurixan!*

Asto zurixa allegau: Logurea iritsi. *Allau al da asto zurixa, umia?* Ikus **Txomin(txo) etorri.**

Asto-lanak egiñ: Lan gogorrenak eta eskergaiztokoan egin.

Astua atzeruzka baiño torpiagua (aldrebesagua) izan: Pertsona oso aldrebes edo torpeen gainean esan ohi da.

Astua baiño temosuagua (terkuagua) izan: Egoskorra denagatik esan ohi da.

Astuak aza artian baiño gehixago gozau: Norbaitek zerbaitekin asko gozaten duenean adierazteko.

Astuak baiño lan gehixago egiñ: Lan asko (edota astuna) egiten dutenengatik esan ohi da.

Aterik a(d)ña (/ beste) maratilla euki: Gauza guztientzat erantzuna edo irtenbidea daukanari esaten zaio.

Atxurra harrapau: Mozkortu.

Atzekoz aurrera (ipiñi, jantzi...): *Alderantziz. Atzekoz aurrera jantzi dozu jertsia.*

Atzera eta aurrera (ibilli): Batera eta bestera ibili. Eta *hortxe ibilli giñuazen, **atzera ta aurrera.***

Atzetik hartzera bialdu: Norbait antzarrak perratzera bidali. **Kakatara bialdu** ere bai. Ikus, halaber, **Pikutara bialdu** eta **Popatik hartzera bialdu.**

Atzian geratzekua ez izan: Ser lanzado.

Atzo goizekua ez izan: Adinean nahiko aurreratua izan.

Aurrerapena eman: Normalean ezezkoan: no animar a hacer algo. "*Beste guztixak erromerixan, eta hi lanian beti, soiñujollia beti lanian*", *esate(n) zaban. Gure aitxa zan, guri ez zigun ematen aurrerapenik sekula (soiñua jotzen ikasteko).*

Azal lodixa euki: Ser un caradura.

Baietzian egon: Baietz uste izan. —*Realak eztu aurten ligia irabaziko.* —*Ni baietzian nago, ba!* ikus **Ezetzian egon.**

Bakoitzak beria, Jangoikua(re)n legia: Bakoitzak bereari kaso egin behar diola adierazteko, besteren gauzetan sartu gabe.

Banego, banitz, banu ... horrek anai asko dittuk: Behin zerbait pasatu eta gero, hipotesiak egiten ibiltzea alferrik dela adierazteko erabiltzen da.

Baria baiño motelagua izan (... motelago ibilli): Oso motela izan, oso motel ibili.

Bastante egiñ: Nahikoa egin. *Bai, bai. Astia bastante ein dau, astia. Eta eskerrak horri. Oiñ ein daban eurixa ere, ba mesederakua da patatiantzako ta.*

Bat izan: Gauza bera izan. —*Eta Elgoibarren bertan barruan, auzuen artian diferente eitxen dozue?* —*Keba. Ez, ez, ez. Hau dana bat da. Hau bat da.*

Batek jakin: Auskalo! **Batek jakik!** *Batek jakik noiz etorriko dan elurra aurten!*

Baztarrak nahasten ibilli: Endredatzen ibili. *Oiñ ere etorri aiz baztarrak nahastera?*

Begittan hartu: Amorrua hartu.

Begixak gustu: Bakoitzak bere gustua duela esateko.

Behia jo; behia jota (egon): Erori; hauts egin. Baita, zabalkuntzaz, desmoralizatu ere. *Hor basarrixa oiñ behia jota dago. / Jo jok behia gure Patxi!*

Beltza izan: Handia izan. *Beltza dok, ba! Oinguan ere dana gaizki erten jakuk!*

Beltzak ikusi: Pazarlas moradas, pasar apuros. *Kintzena horrekin, beltzak ikusiko dittuk hill osua pasatzeko.*

Berakatta baiño fiñagua izan: Oso pertsona finengatik esan ohi da.

Bere batian ibilli (jun...): —*Bere batian ibilli hari, e!* Formal ibiltzeko esan nahi denean erabili ohi da.

Beria egñi: Salirse con la suya. *Atzenian, ibilli-ibilli ein, eta beria ein juan Joxek.*

Beriak beranak izan, eta bestianak erdibana euki: Berea partekatu ez, baina besteena partekatu nahi izaten dutenei esaten zaie.

Beriak eta bost esan: Handiak esan.

Beriakin erten: Berearekin atera.

Berotua eman: Jipoia eman.

Bertan Bilbo!: Espero ez den norbait aurkitzean edota ahotan daukagun pertsona agertzen denean esaten da.

Beruana kendu: Gehiegi ez exageratzeko esan nahi denerako. *Gaur bota jittuagu berrogei bat uso! —Bai, zera! Beruana kendu (eg)ixok!*

Bete ezindako zakua euki: Asebetetzen zaila denari esan ohi zaio, bai janariaren aldetik, bai konformidadearen aldetik.

Bete-bete eginda egon: Mozkortuta egon.

Beti prisaka, eta beti allegau ezinda: Beti korrika eta presaka dabiltzanei esaten zaie.

Bilddur edarra, obispuak abadiari!: Gehiago agintzen duenak gutxiago agintzen duenari beldurrik ez diola adierazteko, ironikoki. —*Berandu najabik, eta oiñ ere andriak errieta edarra preparauko jak! —Bai, zera! Bildur edarra obispuak abadiari! (etxe horretan, nonbait, senarrak agintzen du emazteak baino gehiago).*

Bilddurrak akabatzen egon: Oso beldurtuta egon.

Blai egiñ: Guztiz busti.

Bota ahala jardun (eurixa): Euria gelditu gabe, ugari ari duenean esan ohi da. *Eurixa bota ahala ari dok!* Baita hau ere: **Goixan-behian jardun (eurixa).**

Burua eztabillenak, hankak ibilli bihar: Bi aukera horiek ditugula adierazteko.

Burua galdu: Zoratu. **Juiziuua galdu** ere bai.

Burua lehengo lepotik euki: Ez aldatu, orain arte bezala jarraitu.

Burutik jota egon: Zoratuta egon. *Burutik jota dago hori: negu gorrixan sandaliekin!*

Burutik sano ez egon: Burua bere batean ez eduki. Ikus **Ganbaratik sano ez egon.**

Daguanian bon-bon, ez daguanian egon: Dagoenean aprobetxatu behar dela adierazteko erabiltzen da.

Daukanak eta ez daukanak (esan, etara, ...): Denetarik (atera, esan...). *Baiña euren borondatez eitxen debe; idixa ez, idixa obligau eitxen debe, han lotuta ipiñi eta aida, daukanak eta eztaukanak etara, baiña bestia borondatekua da.*

Deittu'idak txakurra, baiña ema'idak ogixa: Alegia, berdin zait zer gauza gaizto esaten duzun nigatik (zerbait txarra egin dut-eta), baina nirearekin irten naiz ni.

Diranak eta ez diranak esan: Sekulakoak esan.

Edan txarrekoa izan: Edandakoan gaizto jartzen denez esaten da. *Hori edan txarrekoa dok, eta argi!*

Edarra egiñ: Hacerla buena. *Edarra ein juagu ointxe! Etxera jun nahi, eta giltzik ez!*

Edozeiñ ez izan: Berezia dela uste izan, besteak baino gehiago dela pentsatu. *Bizikletia zaukan gizona, orduan, ez ge(r)o pentsau edozeiñ zanikan, e!*

Egingo nuke ...: Apostu egingo nuke ... Ikus **Lepua egiñ.**

Egixa biribilla izan: Benetako egia.

Egon hadi lo, eta jango dok mehe: Gauzak egiten azkar ez dabilenak gaizki behar duela adierazteko.

Egundokua (hartu, gertatu, esan...): Baita **demasekua / makalekua / sekulakua / kristona / jesukristona hartu** ere. Handia hartu (gertatu, esan...).

Egurra eman: Meter caña. *Egurra ematen juen. Guri etziguin hainbeste efe(k)to eitten, baiña neskeri ta, kriston bilddurra sartzen jauen.*

Eguzkixa nora, zapixak hara: Komeni denaren arabera jokatu.

Elur urte, gari urte: Elurra egiten duen urtean garia ugari izaten dela adierazteko.

Ematen ez dabanak, hartzen lanik ez: Alegia, bakoitzak ematen duenaren neurrian hartzen dituela mesedeak eta opariak. Ikus **Hartzeko, ereiñ egin bihar da.**

Erosittako prezian saldu: Berak entzun duena esaten dizula adierazteko. *Erosittako prezian saltzen dizut.*

Erretolikia euki: Meter la chapa, el rollo.

Eskasa geratu: Quedar pobre, poca cosa. *Beti etorri eitte(n) jat. Eta bixok juten gara, bi lagun, bakarra eskasa gelditzen da.*

Eskerrak ... eskumiari: Hitz-jokoa, norbait eskerrak ematen hasten denean erabiltzeko, berdin ahoskatzen dira-eta bi hitzak (*esker eta ezker*). —*Eskerrak ... —Bai, ezkerrak [eskerrak] eskumiari!*

Esku batekin hartu, eta bestiaikin eman: Asko irabazi, baina asko gastatzen duenari esaten zaio: esku batekin asko hartzen du, baina beste eskutik asko joaten zaio.

Eskumia eta ezkerria nun dagan jakiñ ez: Tontoei esan ohi zaie.

Esperuan egon: Haurdun egon. *Ba al dakizu Miren esperuan dauala?*

Etorri haundikua izan: Bertsotan puntuari legez heltzen diona izaten da etorri handikoa. Hortik kanpo, izan daiteke txantxei azkar eta egoki erantzuten diena ere.

Etxerako modukua izan (baten bat): Etxera eramateko modukoa izan, egokia gauza guztietarako. *Neska hau etxe(r)ako modukua dok! Edarra, jatorra ta langillia!*

Etxia, beti eskian: Etxeko gastuak inoiz amaitzen ez direla adierazteko.

Eutsi goixari!: Animoak emateko erabiltzen da.

Ez dagan lekuan, ez dago: "No pidas peras al olmo" esaeraren zentzua du.

Ez dakik asko!: Ikus **Asko jakin ez.**

Ez izan eta bai uste, "mierda para usté(d)!": Itxurakerietan ibiltzen denari esan izan zaio.

Ezeren aztarrenik ez izan: Ikus **Arrastua hartu**.

Ezeren okerrik ez bada...: Zerbait eragotziko duenik gertatzen ez bada. *Han izango gaittuk, ezeren okerrik ezpada.*

Ezetzian egon: Ezetz uste izan. —*Eduardo etorriko dok gurekin oporretara. —Ni ezetzian nago, ba!*

Ezkur urte, elur urte: Ezkur ugari den urtean elurra egin ohi duela adierazteko.

Eztittan egon: *Andra-gizon horrek, ezkondu berrittan, eztittan daude.* (Elkarrekin) gozo-gozo daudela adierazteko.

Eztula eta dirua ezin dira ezkutau: Nahi izanda ere, ezkutatu ezinekoak dira bi horiek: beti geratzen dira agerian, lehenago edo geroago.

Firin-faran ibilli: Batera eta bestera ibiliz probetxuzko ezer onik egiten ez duenari esan ohi zaio. Ibili asko, eta gutxi egin. *Ezer eztok egiñ gaur, firin-faran ibilli haiz egun guztian. / —Banixe kalera. —Bai, ibilli oiñ ere firin-faran!*

Francon denporakua izan: Aspaldikoak diren gauzez esan ohi da. *Ez egik kontu hori aittatu, Francon denporakua dok eta.* Ikus **Jesusen denporakua izan**.

Gabetik goizera: Azkar, bat-batean. *Gero, eztaikit zer enfermedade harrapau ziuén, eta jota gabetik goizera, jota.*

Gabonetan kerixak!: Zerbait ondo estimatuta dagoenean esan ohi da, adieraziz ezinezkoa ere egingo lukeela batek, egindako mesedearen ordainetan.

Galduan eman: Negozioren batean, galtzen irten. *Zenbat da kontua? Eta hainbeste. Bueno, etxuek galduan emango eurak ere, e!*

Ganau ona (edarra) izan: Ser buena pieza. *Gana(d)u ona zan haura! / Ganau edarra zan! / Ganau edarra dagok gure umia!*

Ganbaratik sano ez egon: Ikus **Burutik sano ez egon**.

Garizumia baiño luziagua izan: Oso luzea (altua) den pertsonari esan ohi zaio.

Gatz gutxiko pertsonia: Soso / -a. *Horrek etxakak gatzik txistiak kontatzeko.*

Gaur goizeko kontua izan: Zerbait (albiste bat, kontu bat...) berria denean esan ohi da.

Gaztiak, eskarmentu gutxi: Gazteari esperientzia falta zaiola adierazteko.

Gero izango dittuk kontuak: *Oiñ, lanik ein be, gustora bizi haiz, eta hola ohittu haiz, baiña gero izango dittuk kontuak!* **Gero izango dira komeriak** horren antzekoa.

Gibel haundixak euki: Pertsona lasaiegia izan. Baita **Gibelaundixa izan** ere.

Gibelaundixa izan: Ikus **Gibel haundixak euki**.

Giro ez izan: Gauzak gaizki, oker edo gogor datozenean erabiltzen da batez ere. *Hori jartzen bada alkate, eztok giro izango baztarretan!*

Gizur-poltsas izan: Gezurti handia izan. *Gizur-poltsas haiz.*

Gizurrak hanka motzak daukaz: Gezurrarekin urrutira iritsi ezin daitekeela adierazteko. Gezurtia bizkor harrapatzen dela adierazteko.

Goixan zerua eta behian lurra dauala geratu: Dena galdu duen bati buruz esan ohi da, ezer gabe geratu den bati buruz.

Goixan-behian jardun (eurixa): Euria gogotik jardun. Ikus **Bota ahala jardun**.

Goixari eutsi: Animoak emateko. *Eutsi goixari, motell! Pasauko jak eta ratxa txar hau!*

Gorraizia euki: 1. Estar sordo. 2. Ironikoki: ez entzunarena egin.

Gorri egon: Dirurik gabe egon.

Gorrixak ikusi: Verlas canutas. *Gorrixak ikusitta gaure gu gerra-denporan.*

Gosia berdindu: Asetuta geratu. *Hamaiketakuakin, berdindu juagu gosia!*

Gosiak amorratzen egon: Oso gosetuta egon. Ikus **Gosiak hil biharrian egon**.

Gosiak hil biharrian egon: Oso gosetuta egon. Ikus **Gosiak amorratzen egon**.

Gosiantzako ogi sikurik ez egon: Gose denak edozer jango lukeela adierazteko erabiltzen da. *Gosiantzako etxa(g)ok ogi sikurik.*

Gozua egon: Ironikoki esaten da oso haserre dagoenarengatik. *Gozua jauan, ba! Gozua jarri dok gure aitta!*

Gu baiño hobeto daguana, eztago gaizki!: Oso ondo daudenek esan ohi dute.

Hainbestian geratu: *Hainbestian geratu danian konforme egon leikek, etxok eta dana galdu!*

Haizia buruan, eta ibilli munduan: Arinkerietan, fundamenturik gabe, erantzukizunik gabe, batera eta bestera dabilenari esan ohi zaio.

Haizia eman: Animar a hacer algo. *Guk iñok ere ez, hartu ere ez afiziua ta aitzak sekula ezta eman ere zertzeko, haizerik eman ere ez (soiñua jotzen ikasteko).*

Haizia euki ... zeozer egitteko: Zerbait egiteko asmotan egon. Eta *Julianen partetik ointxe ere, elitzake etorriko, baiña nik usten dot guriak dakala haize haundixa ona etortzeko.*

Hamaika holako ikusteko jaixuak gara!: Gauza benetan arraroak, harrigarriak ikusten direnean erabiltzen da.

Hanka jokua atara: Korrika batean ihesika joan. *Keixak harrapatzen a(r)i zala basarritarra etorri dok; harek atara jok hanka jokua!*

Hankak luzatu: Euf. Hil. *Oin aprobetxau, hankak luzatu eta gero alperrik da-ta.* Baita hauek ere: **Heguak ipiñi** eta **Arnasia gastau**.

Hankamotz geratu: Zerbait osatu gabe, amaitu gabe geratzea.

Hari batekuak izan: Oso antzekoak izan. *Mikel eta Patxi hari batekuak dittuk bixak.*

Hartzeko, ereiñ egin bihar da: Ezer ez bada ematen, hartzea ere zaila dela adierazteko. Ikus **Ematen ez dauanak, hartzen lanik ez!**

Hartzekuekin etorri: *Kulpa danak berak, eta, gaiñera, bera etorri jata hartzekuekin!*

Hasarratzen danak bi lan daukaz: hasarratzia eta adixkiratzia: Haserretzen denari esan ohi zaio, haren haserrea gehiegi inporta ez zaigula adierazteko.

Hautsak kendu (norbaiti): Norbait astindu.

Heguak ipiñi: Euf. Hil. *Oiñ bakandu dittuk asko, e! Pentsa'ik, oiñ larogei urte eukitzeko, bittarte horretan zenbatak heguak ipiñiko zittuan.*

Hill arte bizi: —*Bizi haiz?* —*Bai, hill arte behintzat bai!*

Hillik motzena eta luziena, febrerua: Laburrena bada ere, luzeena egiten delako, neguko eguraldi gogorragatik.

Hitzian eta hitzian: Ikus **Hitzian eta hortzian**.

Hitzian eta hortzian: Hitzean eta hortzean. *Hitzian da hortzian esate(n) jok harek maldizua!* Esta maldiciendo continuamente. **Hitzian eta hitzian** ere bai: etengabe. *Lazkao Txikik hitzian da hitzian jaukan txiste-kolpia.*

Hobe biharrez / On biharrez: Con buena intención, de buena fe. *Hobe biharrez esandakua da hori, gizajua. Penia ematen digulako. / Hobe biharrez esan dixat hori, e! Ez (eg)idak gaizki hartu!*

Hor konpon!: ¡Allá cuidados! **Hor konpon, Mari Anton!**

Hurrik eman ere ez: Ezta gutxiago ere. *Hala ere, galdu ein tzaban aurrian. Gero sakia hartu zaban pelota batekin, eta akabo. Ezin hurrik eman.*

Hutsaren hurrengua izan: Gutxi balio. *Gaur irabazi dogun dirua hutsan hurrengua dok.*

Ikutua eman: *Egunari bere ikutua eman bihar jako.* Zerbait berezia egin behar dela esateko.

Illietatik gora ibilli: Lan askorekin dabilela esateko. *Illietatik gora nabil lanakin!*

Iñoren begixan zakarrak haundixaguak ikusten dira: Norbere akatsak ikusi ez, eta besterenak ikusten dituenari esaten zaio.

Inpernuko diabrua baiño txarragua (gaiztuagua) izan: Oso gaiztoa izan. Baita Inpernuak ere etxok hartuko!

Ipurdixa berotu: Jo, jipoia eman.

Ipurdixa eman: Bizkarra eman.

Ipurdixa galdu: Edozer egiteko gai izan, zerbait lortzeagatik.

Ipurdixa garbittu: Lausenguetan ibili.

Ipurdixari buelta eman orduko ...: Berehala. *Ipurdixari bueltia eman orduko ahazten jataz gauzak.* Gauzak berehala ahazten zaizkiola esateko.

Iritzira jardun: Gauza bat zehazki hala dela jakin gabe jardutea. *Ez (eg)ixok kasorik eññ, iritzira dihardu eta.*

Itxuen herrixan, tuertua nagusi: Zerbaitetan maila onik ez dagoenean, nagusi izaten erraza dela adierazteko.

Ixkua izan: Mutil handiengatik (eta gizenengatik) esan ohi da batez ere. *Hori dok ixkua, hori!*

Izardi eta patz: Izerditan blai (egin, egon).

Izardixa da(r)ixola: Izerditan blai. *Etorri etxera eskolatik, bazkaldu eta aintxitxika frontoira, izardixa daixola eskolara. Aitxa eta ama beti errietan, beti holaxe.*

Jaboa eman: Hacer la pelota.

Jai euki (egon): Zer eginik ez izan. *Horrekin jai dagok.*

Jakiñian egon (jakiña(re)n gaiñian egon): A sabiendas. *Ordurako jakiñian egoten ziran.*

Jakitziak eztau ogirik eskatzen: "El saber no ocupa lugar" esaeraren zentzua du.

Jangoikuak dakixan lekukua izan: Urrutikoa denari esan ohi zaio. Beste era batzuetara ere bai: **Jangoikuak jakingo jok nungua dan hori!**

Jangoikua(re)n legia: Ikus **Bakoitzak beria, Jangoikua(re)n legia**. Bakoitzak bereari kaso egin behar diola adierazteko, besteren gauzetan sartu gabe.

Jan-txakurra izan: Gauza askotarako balio ez duenari esan ohi zaio, alferra denari; jateko bai, baina lan egiteko hurbiltzen ez denari. *Basarri harétan ere, jan-txakurra ugari: lau seme, eta danak kalian, festan.*

Jardunian ibilli: Berriketan aritu. *Hamen gabixaz, jardunian.*

Jesukristonak esan: Demasak esan. *Jun dok neskia, eta Jesukristonak esan jittuk. Kristonak esan* ere bai.

Jesusen denporakua izan: Aspaldikoa. *Bai, neuk ere len euskera gehixago eitten najuan, garbixago, baiña oinguan mouan ez, e! Jesusen denporakua eitxen genduan.* Ikus **Francon denporakua izan**.

Jo eta fuego: Ikus **Jo eta sua**. *Jo ta fuego a(r)i gaittuk oiñ ere lanian, al dan azkarren amaitziarren.*

Jo eta sua: ¡Dale que te pego! *Ta hor kriston erromerixia, frontoia bete-bete jente egote(n) zan han, dantzan jo ta sua.*

Jota egon: 1. Ikus **Burutik jota**. 2. Lur jota, hauts eginda: *Jota geldittu nok entzun doten berrixakin.*

Juiziua galdu: Ikus **Burua galdu**.

Kajatik ekarri: Ume bat umezurztegitik ekarria dela esateko. *Kajatik ekarritako umia dok hori.*

Kaka burutik behera egiñ: Norbaiti nahi duena egiten utzi. *Ez, gero, laga kaka burutik behera eitxen.*

Kakatara bialdu: Ikus **Atzetik hartzera bialdu**. Norbait antzarrak perratzerara bidali.

Kale egiñ: Huts egin.

Kale gorrixan geratu: Langabezian geratu, enfatikoa. *Tallarra itxi juek, eta kale gorrixan geratu nok.*

Kanpolarrosa, etxekardo. Kanpolarrosak direnei esan ohi zaie.

Kanpolarrosia izan: "Kanpuan uso, etxian otso" izatea (ikus esamolde hori). *Hori kanpolarrosia dok, gero, e!*

Kanpuan uso, etxian otso: Etxekoei ez hainbeste, baina kanpokoei ondo egin ezinik dabiltzanengatik esateko. Berdintsu hau: **Kanpolarrosia izan.**

Kargu hartu: 1. Bere buruari: Bere burua zaindu. Baita **Kargu egiñ** ere. **2. Beste norbaiti:** Azalpenak eskatu.

Kate motzian lotu: Askatasun gutxi utzi norbaiti. *Kate motzian lotu jok andriak Patxi.*

Kazuak zartagiñari, ipurbeltz: Berdintsuak diren bi lagunek elkarri esaten diote. Baita hau ere: **Zozuak beliari, ipurbeltz.**

Kedarria baino xurragua izan: Dirua gastatzea maite ez dutenei esateko.

Keia dabillen lekuan, sua gertu: "Cuando el río suena, agua lleva" esamoldearen zentzu bera du.

Keiana egiñ: Joan eta ez itzuli. *Hi, Patxik oiñ ere keiana eiñ jok!*

Kitto: ... eta kitto! Gauza bati amaiera behin betikoa emateko esaten da. *Ari dittuk pixkat ihartzen, eta ihartzen diranian, danak jaurtiko jaittuat, eta kitto!*

Kokoteraiño egon: Norbaitekin edo zerbaitekin nazkatuta, gogaituta egon.

Kolorerik ez egon: Diferentzia handia egon bi gauzaren edo bi lagunen artean. **Etxagok kolorerikan!** *Etxagok kolorerikan: lengo Gallastegi tta, askoz hobiak zittuazen.*

Koplarik ez: Koplekin ez etorri: Txorakeriekin eta aitzakiekin ez etortzeko adierazten du.

Kukuak jo (norbaiti): Zorte ona izan. **Kukuak oker jo (norbaiti):** zorte txarra eduki.

Kukuan markia tapau: Kukuaren marka ondu: kukuak aldi bakoitzeko kume bat hazten duenez, ume bakarra daukatenei esan ohi zaie horrelako zerbait: *Pozik habill euki duan umiakin, baiña oindiok eztok kukuan markia tapau, e!* Ume bat daukanak ere honela esan ohi du: *Nik, kukuana (egin juat).*

Lanak eman: Normalean ezezkoan: **Lanik ez eman!** Bakean uzteko eskatzen denean esan ohi da. *Ez (eg)idak lanik eman! Laga pakian! Len jakat nahikua dakatenakin eta!*

Lan-trukez (afaldu, bazkaldu): Lana egitearen truke jan. Baita **Tripa-truke** ere.

Lapur bildurrik gabe egon (geratu): Norbaitek diru guztia gastatu duenean (jokoan edo jurgan), etxera "lapur beldurrik gabe" doala esan ohi zaio, poltsikoak hustuak ditu eta.

Lapurrak lapurrari bildur: Lapurrak uste du besteak bera bezalakoak direla.

Larre motzian ohittu: Gutxiarekin moldatzera ohituak direnengatik esaten da. *Hori gaztetan larre motzian ohittuta dagok, eta langille fiña dok!*

Larri ibilli: ¡Seguramente que si!, ¡Apostaría a que si! —*Badator ekaitza. —Bai, larri ibilli!*

Lehengo lepotik burua euki: Ez aldatu, orain arte bezala jarraitu.

Leher eginda egon: Oso nekatuta egon.

Leku edarrian laga: Norbaitek beste norbait lotsagarri uzten duenean esaten da. **Lotsagarri, nabarmen laga** ere bai.

Lekutan egon: Urruti egon. *Eske pentsau, Melillaraiño jun in bihar da, e! Lekutan dago haura!*

Lepo(raiño) bete: Lekuren bat gainezka egon. *Lepo bete zuan gure tabernia Gabonzar egunian.* Baita jaterakoan asko bete ere.

Lepua egiñ: *Lepua eingo neuke baietz Realak irabazi.* Lepoa hitza erabili gabe ere bai: **Egingo neuke ...**

Libre harrapau: Libre egokitu. *Libre harrapatzen bagendun (...) gero jolasian eitzeke hemen, gauza bat edarra gendukan: errekoa.*

Lotsagabientzat da mundua: Mundu honetan aurrera egiten dutenak lotsagabeak direla adierazteko.

Lumatu (ga)beko txorikumia izan: Zerbaitetarako gazteegiak direnengatik esan ohi da.

Makilla saldia eman: Egurtua eman. *Makilla saldia eman dio aittak semiari.*

Markia izan: ¡Mira que ...!, ¡Buena es esa! *Markia hori dok, markia! Guk mendixan ihesi. Eta gero diar eñ hamendikan, eta etorri etxera. Hau dok markia, hau!*

Mela-mela egiñ: Blai egin, guztiz busti.

Mesedez eta faborez!: *Mesedez-en aldaera enfatiko.*

Minia izan: Ser un chollo. *Beitxu dok, zelako edarki? Joe, hau minia dok! Eta minia dok eta...*

Modu onian (erosi, saldu): Merke eta egoera onean. Eta *holakotxe kotxe bat konsegidu zaban honek Freirek, kotxe berrixa. Eta modu onian.*

Mozolua bahitz, egunez kantauko heuke: Norbait aldrebesa dela adierazteko. *Aldrebesa haiz benetan: mozolua bahitz, egunez kantauko heuke!*

Mutilletan egiñ: Ligar con chicos.

Nabarmen geratu: Quedar en evidencia: *Nabarmen geratu zan hankasartze horrekin.*

Nagusi biren txakurra, gosiak hill: Berdin hau: **Nagusi askoren astua, gosiak hill.** Askoren artean zerbait edukitzeak atarramentu onik ez dakarrela adierazteko.

Nahaste-borraste: Nahaspila.

Nahikua lan euki: Zerbait egitea erraza ez denean esan ohi da. **Nahikua / nahiko lan!** *Zela ferixa haundixak diran horrek, eta zela karabanak dauren, zaturako allegatzen nahikua lan daukat. Holaxe dira kontuak. **Nahikua euki** ere bai. Nahikua jakak horrek beriakin, eta laga'ik pakian!*

Narrutik ordaindu: Garesti ordaindu. *Narrutik ordaindu (pagau) biharko dok atrebentzixa hori!*

Narrutu (baten bat): Poner verde a alguien. *Mikel narrutu bihar juagu oiñ, jun dok etxera eta.*

Natibitate, ase ta bete; San Estebantxo, lehen bezela lantxo (/ lehen eratxo): Abenduaren 25a da Natibitate eguna, janariz eta edariz lepo betetzekoa, ondo bidean; hurrengo eguna, ordea, San Esteban eguna, normaltasunera (eta lanera) itzultzekoa zen.

Neskatan egiñ: Ligar con chicas.

Nolako egurra, halako ezpala: Seme-alabak gurasoen antzekoak direnean esan ohi da.

Odolostiak ordaiñetan: Zerbait ematen digunari esaten zaio, hori estimatzeko, guk ere garaia iristen denean, gauza bera egingo dugula aginduz bezala.

Oiñezkorik nahi ez, eta zaldizkorik etorri ez: Ikus **On billa, on billa, bonbilla!**

Ojo (euki)!: Kontuz ibili.

On billa, on billa, bonbilla!: Duena baino andregai edo senargai hobearen bila (edo, ez daukanaren kasuan, onenaren bila) aritu eta gero, ez hain onarekin edo inorekin geratzen ez denari esan ohi zaio. **On billa, on billa, azkenian bonbilla.** Zentzu bertsua du honako honek ere: **Oiñezkorik nahi ez, eta zaldizkorik etorri ez.**

On egiñ: Aprovechar. Sentar bien. *Daneri eztio on eitten. Neuri on eitten ditt. En kanbio, emaztiari hainbeste eztio eitten.*

Ondo egiñ (pertsone bati): Pertsone bat ondo tratatu.

Ondo egiñaren pagua, ate ostian palua!: Ondo egiten duenak ordain edo estimazio egokia jasotzen ez duenean erabiltzen da.

Ondo eta azkar, usuak hegan: Gauzak, ondo egitekotan, patxadaz egin behar direla adierazteko.

Ondo etorri: Ondo konpondu. *Andra-gizonak igual ondo etortzen eztiranak ero, pixkat gizona tosko samarra dana ta euren arteko kasuak daukazenak.*

Onenak emanda egon: Zerbaiten edo norbaiten garai onenak paseak direnean esaten da.

Onetik erten (etara): Norbera(re)n onetik erten. Sacar de quicio, de sus casillas. *Nere onetik erten eragiñ ditt.*

Osasuna, munduko ondasuna: Gauzarik preziatuena osasuna dela adierazteko.

Pagotxa izan: Ser un chollo. *Hori dok pagotxa, hori!*

Pattal egon: Ondoezik egon.

Perra hotsa atara: Korrika batean ihesi joan. *Keixak harrapatzen a(r)i zala basarritarra etorri dok; arek atara jok perra hotsa!*

Pikutara bialdu: Mandar a freir espárragos. Ikus **Atzetik hartzera bialdu.**

Pipar egiñ: Eskola huts egin.

Piparrik ez jakin (entendidu): Ezer ez jakin.

Plantak egiñ: Zerbaiten itxurak egin.

Plaza-gizona izan: Jende aurrerako balio dutenengatik esan ohi da, jendeurrean hazi egiten direnengatik.

Popatik hartzera bialdu: Mandar a freir espárragos. *Jun hari popatik hartzera! Trabia besterik eztok eitten eta!* Ikus **Atzetik hartzera bialdu** eta **Pikutara bialdu**.

Porrua sartu: **Zirixa sartu**-ren zentzu berarekin erabiltzen da, gutxiago beharbada.

Potrojoz egon: Lanik egin gabe, gora begira dagoenagatik esaten da, kukuari begira dagoenagatik.

Potrozorrixa izan: Zirixa sartzen ibiltzen dena. *Hau dok pertsonia potrozorrixa!*

Pott egiñ: Nekatu.

Praillian dozenia, hamahiru: Fraileak beti eskean ibiltzen direlako esaten da.

Praketan sartu eziñik ibilli: Estar ufano, orgulloso.

Presia egittia alperrik dok, behiñ ura juan eta gero: Bere garaian egin behar ziren gauzak beranduegi egitea alferrik dela adierazteko.

Putsak etara: Neke handia hartu lanen bat egiten.

Sake ona euki: Oso jatuna izan. **Sakia euki** ere bai. *Retegik daukala sakia? Bai, zera! Hori eztok ezer! Patxik bai daukala sakia!*

Saltsan ibilli: *Saltsa guztixetan sartuta ibiltzen dok gure semia! Eztok, ez, geldik egotekua!* **Saltsa guztixetako perrejilla dok hori.**

Saltzeko ez euki: Estimazio onean eduki. *Gure alabak eztauka anai txikixa saltzeko!*

San Bizente hotza, neguaren bihotza: Urtarrilaren 22a da San Bizente eguna.

Santu ez egon: Ondo ez egon; ondoezik egon. Normalean, errepikatuta: *ez nago santu-santu.* **Katoliko ez egon** ere bai.

Santua ez izan: Fidatzeko pertsona ez izan. Errepikatuta ere bai askotan: *eztok santu-santua.*

Sasoian kerixak!: Gauza bakoitzak bere sasoia, garaia duela esateko erabiltzen da. —*Zeñiek bota juan bertso berde hori? —Mendaroko gazte batek. —Sasoian keixak!* (Angiozarko itsuak erantzun zuen horrela, largei urteko gizon batek ezin zuela horrelako bertsoa bota adierazteko).

Soroko zokorra baiño sikuagua izan: Dirua gastatzea maite ez dutenei esateko.

Sututa ibilli: Bere onetik irtenda, oso berotuta. *Sututa jabik Patxi: etxakok ezer ondo ataratzen.*

Takian-potian: Sarritan, noiznahi. *Estartaneko tallarra ere, berak militarizau zaban, eta gero, Bilbora ta, Donostiara ta, takian-potian jua biharra izaten zaban. Mutill fiña bera.*

Telarik gabeko guardasolak baiño okela gitxixago euki: Oso argal daudenengatik esateko.

Tripak jaten egon: Asko sufritzen egon. Urduri egon, gai bat burutik kendu gabe darabilela.

Tutik ere ez (entendi(d)u): Ezer ez ulertu. *Eurek euskeraz entenditzen dabe, eta aittak eta amak tutik ere ez.*

Txahala egiñ: Oka egin. *Gehixegi edan najuan bart, eta atzenian txahala ein najuan etxian.*

Txahalan moduan jausi: Kolpetik erori.

Txakurra eta katua bezela ibilli: (Bi lagun) ondo ez konpondu, beti liskarretan ibili.

Txakurrak ere ezagutu (baten bat): Oso ezaguna izan. *Eztago Elgoibarren haura ezagutzen eztaban txakurrik!*

Txakurrak hanka-hutsik han ere: Gauza txarrak edo okerrak leku guztietan gertatzen direla adierazteko.

Txakurran bioliña (flautia, putza...): Zerbaiten erantzun bezala, *Bai zera!-ren zentzuan. —Gaur hiri tokatzen jak fregaua egittia. —Txakurran bioliña!*

Txakurranak esan: Sekulakoak esan.

Txakurrari ere ez opa: Inori opa ez diogun gauza desatsegin bat adierazteko.

Txarri egiñ: Zikindu. *Holako lokatzia. Sartu hanka bat, eta jota erropak eta dana txarri eginda. Bua!*

Txatxaria (izan, euki, ibilli...): Fundamento. *Hori dok, hori, txatxaria!*

Tximistia baiño azkarrago: Oso azkar.

Txinpartak ateratzen ibilli: Berotuta ibili. *Txinpartak ateratzen jakik Miren, eta ez hari beragana urreratu.*

Txitiak beste jan: Oso gutxi jan.

Txitiak txixa egitterako (zeozer gertatu): Ezinezkoa den zerbait egiterakoan esaten da. *Txitiak txixa egitterako amaittuko juek obra hori.* Baita **Oilluak txixa egitterako** ere.

Txomin(txo) etorri: Logurea etorri, haurren hizkeran. Ikus **Asto zurixa allegau.**

Txorixa baiño ariñagua izan: Oso ariña izan.

Txorixak akabatzeko moduko berua egiñ: Izugarritzko beroa egin.

Txorixak baiño buru gitxiago euki: Buruarinengatik esan ohi da.

Txortan egiñ: Larrutan egin, larrua jo.

Udaberriko loria, urria baiño hobia: Udaberriaren etorrera asko estimatzen dela adierazteko.

Ume batek baiño pena haundixagua hartu: *Hamendikan bajatzia kostau egitten jata ta... baiña oiñ morala asko zertu jata, galdu ein jata, eta len aiña pena ez. Len hara jun bihar ero hona etorri bihar ero ta, ume batek baiño pena haundixagua hartzen naban nik. Ze pena!*

Umia enkargau: Haurdun egon (geratu). *Ba al dakizu Mirenek enkargau dabala?*

Umiak, beti ume: Umeak leku guztietan direla ume adierazteko, gauza bertsuak egiten dituztela adierazteko.

Umiak, ume (Kontxintxinan / Inglaterran / Madriden... ere): Baita **Umiak, beti ume** ere.

Ura eta sua, belaunetik behera: Behin bi horiek belaunetik gora hasiz gero, arrisku handia dagoela adierazteko.

Urrezko andria baiño zer da hobe? Buztiñezko gizona: Gizonezkoak gehiago balio duela adierazteko esamolde zakarra.

Urria baiño fiñagua izan: Pertsona oso fina denagatik esan ohi da. *Andra hori urria baiño fiñagua dok.*

Urrutiko intxaurrak betiak, gertura juandakuan hutsak: Ikus **Urrutiko intxaurrak hamalau, gertura juandakuan lau.**

Urrutiko intxaurrak hamalau, gertura juandakuan lau: Alegia, kanpoko ez daukagula beti arrazoirik gabe miresten ibili beharrik. Ikus **Urrutiko intxaurrak betiak, gertura juandakuan hutsak.**

Urte euritsu, urte garitsu. Euri ugari egindako urtea oparoa izaten dela adierazteko.

Uztarri bakarreko laguna izan: Bakarrik ibiltzen direnez esan ohi da. Ikus, zentzu berdintsuan, **Ardi galdua bezela ibilli.**

Uztarrixan juateko modukuak izan (bi lagun): Ikus **Uztartzeko modukuak izan.**

Uztartzeko modukuak izan (bi lagun): Antzekoak diren lagunengatik esan ohi da. Baita **Uztarrixan juateko modukuak dira** ere.

Zahar: Aditz partizipioa aurretik duela, eta ezezko forman, zerbait berriki egin dela adierazteko: **Jan zaharra, etorri zaharra...** *Jan zaharra ez nok, eta ez egidak eman ezer merixendatzeko.*

Zaharrak berri: Erantzun moduan erabiltzen da batez ere: —*Zer berri?* —*Zaharrak berri.* Nobedaderik gertatu ez dela adierazteko. Bukaeran honako hau gehituta ere bai: **Zaharrak berri, gaztien amorragarri.**

Zartadia euki (buruan): Burutik sano ez egon.

Zelako egurra, halako ezpala: Gurasoak nolakoak, halakoak izan ohi dira seme-alabak.

Zenbat erralde izan: Burla moduan esaten zaie pisu handia ez dutenei: *Zenbat erralde izango do(k) pa, haura! / Badatok hamen gure "erraldes".*

Zer ikusi, hauraxe ikasi: *Ume hauek zer ikusi hauraxe ikasten dabe.*

Zerua irabazitta euki: On hutsa, pazientzia handikoa edo oso langilea denagatik esan ohi da. *Zerua irabazitta jakak horrek!*

Ziherokua ez izan: Pertsona erabat normala ez izan.

Zirixa sartu: Adarra jo, engainatu. *Patxi beti jabik daneri zirixa sartu nahixan. Ikus Porrua sartu.*

Zopiak, kafiak eta andriak, beruak bihar dabe: Lagunartean erabiltzen den esamolde zakarra.

Zor zaharra, zor txarra: Aspalditik daukagun zorra gauza ona ez dela adierazteko.

Zorrixa baiño alperragua izan: Oso alferra denagatik esan ohi da.

Zotza baiño iharragua izan: Oso argala denegatik esan ohi da.

Zozuak beliari, ipurbeltz: Baita **Kazuak zartaiñiari, ipurbeltz** ere.

5.2. HARRIDURAZKO ESALDIAK: INTERJEKZIOAK, ESKLAMAZIOAK...

5.2.1. Aurretik esan denaren erantzun gisako esapideak

Batzuetan, aurretik **esan dena berresteko** balio dute esapideok:

- Txakur haundixa pagau bihar dantzan eitxeko? —Erregular!
 - Entenditzen al dozu telebisioko euskeria? —Entendiuko eztot, ba!
 - Ibiltzen da ferixara ta, San Bartolomietan. —Horixe, ibilliko ezta, ba?
 - Triste egongo haiz, ba, lana galdu eta gero? —Eztakik asko!
 - Aurten ere jua haiz Mugerza krosera? —Horixe (jua naizela)!
 - Indurain izan don euskal kirolaririk onena. —Horixe baietz!
 - Aurten ere Kanarietara juango haiz oportetara. —Bienke!
 - San Bartolomietan kalia bai, ezta? —Bai, jakiña.
 - Ondo bizi ziañ zu, e! —Bai, horixe!
 - Lagunduko al didak etxia garbitzen? —Akabo ba! (Aber ba!)
 - Irabaziko dau partidua? —Fijo!
 - Hemen ere bilddurra pasauko zenduen. —Honbre!
 - Zintzuak izango ziañaten. —Honbre! Dudia?
 - Badator ekaitza. —Larri ibilli!
 - Aurten ere negua hotza dator. —Larri ibilli!
 - Jubilau nok, eta gustora bizi nok. —Klaro!
 - Berrixa da batua. Baiña... —Bai ba, berrixa.
 - Eztok sekula serixua izan. —Ez ba!
 - Aurten Alaves primerara ixoko dala uste jonat. —Bai, ni ere baietzian nagon!
 - Gustatzen jatzu basarriko lana? —Biharko! Nora jungo no(k) pa?
- Orduan hor abarkakin da, botiñekin da, juten giñuazen neska-laguntzera ta juteko. Bihe(r)ko!
- Lan da lan zabizela. —Bihako egiñ, besterik eztagok eta.

Beste batzuetan, **esan dena ukatzeko** izaten dira:

- Eibar segundara ixoko da aurten. —Baitta zera ere!
- Ama, gaur afarixa daukat eta hamabixetan etorriko naiz. —Ezta pentsau ere!

- Zahartu egiñ haiz. —Ezta gitxiagorik ere! Ni txabalito bat sentitzen nok.
—Gaurko egunian basarriko bizimodua len bezelakua da. —Ezta hurrik eman ere!
—Gorospe izan dok euskal txirindularirik onena. —Adarrik ez (egidak jo)!
—Txinako hizkuntzia ikasi nahi dot. —Bueno, bueno, ez hari koplekin etorri!
—Aurten ondo ibilliko nok Behobia-Donostia lasterketan. —Etxakixat, ba!
—Zuk baiño "pigura" hobia dakat. —Ni ezetzian nago, ba.
—Ni nok onena pelotan. —Txakurran putza! (bioliña, flautia)
—Gaur ere lan pixkat ein biharko juagu. —Por los kojones! Gaur domekia dok, hi!
—Gaur ere lan pixkat ein bihako juagu. —Por los! Gaur domekia dok, hi!
—Oporretara kanpora juten zerate? —Keba!
—Laster ezkonduko haiz, eztok? —Bai, zera!

Agur moduan erabiltzen dira beste batzuk; **bakoitzaren egoeraren berri jakiteko** balio dute:

- Zer moduz zera? —Oso ondo: ni baiño hobeto daguana eztago gaizki!
—Zer moduz zera? —Oso ondo: hobeto, nahi ere ez!
—Zer moduz bizi haiz? —Espezial!
—Ondo zabiz? —Ondo: majo bizi naiz, eta enago keitzeko moduan!
—Zer moduz zaude? —Ondo edo, ondo ustian.
—Zer, ondo? —Ondo edo, ondo nahixan.
—Aspaldiko! Zer moduz zabiz? —Hainbestian!
—Zer moduz zabiz? —Ez haiñ ondo, danan biharrarian.
—Zer moduz zera? —Nahi eta eziñian, emakumia!
—Zer moduz habill? —Gaizki, motell! Behia jota nabik aspaldixan!

5.2.2. ERE lokailua dutenak

- Laster ezkonduko haiz, eztok? —Baitta zera ere!
—Ni nok onena pelotan. —Baitta zera ere!
Soldauak eta, zenbat ogi zuri jun tzian ibaixan ziar. Akordatzia ere zenbat ogi zuri jun ziran...
Hartu gendun erabakixa; bai azkar hartu ere!
—Egun on! —Bai zuri ere!
—Egun on! —Baitta zuri ere!
—Ez zerate alperrik galduko! —Ezta komeni ere!

5.2.3. Galdera edo harridura gisakoak

Haura, etxeko gozatasuna. Hori asko dok, e!

Nik gaur in bihar baneu, orduan jakin baneu gaur beste edo...; gaur ere asko ez baiña, izaten dok, ba?

Etxian moduan egoten gaittuk, gero, e!

Da gero pasau zan gerra hori, eta jun ziran. Eta gero, ezkondu ta gero, etzian, ba, kartia egiñ?

Ta nungua nitzan eztitt ba preguntau artaburu honek?

Trukian eiñ eta... gaiñera, hogeta bost zentimo horrekiñ bakarrik. Eta zela lutxau! Ja, ja... Arratsalde guztia kartetan.

Ene! Goiko-Errotak eta Urbanek eta eztaikit zeñiek, harrapau juek arraiña. Mekauen la letxe!

Len, ume batekin lanak, eta bigarrenan esperuan. Ointxe egun gorri!

—Bixar urtiak, zorionak! —Bai bixar. Eztakik asko! Berrogeta hamaika urte!

Bedarra ebagi bihar dogunian da, ia ze esate(n) deben egualdixagatikan, eztakik?

Hara!

Hara zeñ etorri dan!

Hara bestia!

Ha(ra) hor ba!

Ene ba!

Nik al dakitt!

5.2.4. Erantzuna eman nahi ez denean

—Zenbat urte daukazuz? —Erdixak eta beste hainbeste.

—Nun dago? —Jun da jun, eta bertan.

—Zeñ etorri da? —Zereko zeran zera.

5.2.5. Erlijio-kutsua dutenak

Istorixak asko jaukadaz nik, Jesus, Maria ta Jose!

"Ez egizu hainbeste ipiñi". Norberak esan bihar askotan, "nahikua da". Bestela... Jesus, Maria ta Jose! Zenbat jateko!

Aittiaren da semiaren! Holakorik ikusi be nenguan gaur arte!

Ehun eta berrogeta hamar bat metro ero egongo ziran, ondiokan zera zauan, ondiokan aldatz goria, gora alleau gabe eta onetan, kañonazo bat kamiño erdixan sartu zan. Josus!

Ba, Jangoikuari eskerrak, daukaguzen edadietara allegau gara, eta oindiokan hamentxe nahi bizi.

(...), baiña horrek bixok alkarrekin dabizenian, eztago kristaurik entenitzekorik. Ez, ez.

Bitorixako karakol jatiak eta kristo guztiak eta hango gabeko kontuak eta. Gauza asko ikusten dok hamen ere. Eta, lehen esan doguna: beti ikixten dok zeozer, eta beti geratze(n) jak zeoze buru zahar honetan.

Ene Jangoikua!

Jaungoiko maittia!

Jesus!

Jaseus!

5.2.6. Erakusleak eta adberbioak dituzten interjekzioak

Askok adarra joten esate(n) juek: zahartu eiñ haiz, txarri hori, hi!

Euskeraz eziñ eiñ, eta erderaz jakiñ ez! Horrek zittuazen komerixak!

Santu guztien egunian izaten zuan gaztaiña erria jaten hasteko eguna. Haura jan!

—Aste guztixan jai jaukat. —Hori dok pagotxa, hori!

—Horrek dittuk komerixak, horrek!

—(...) —Hori dok txatxaria, hori!

—Bai, egonda nago Amezketan. —Egonda zaure, e? Hor ba, hor ba!

Bronkia? Haura zuan bronkia! Joe! Peligrosua gaiñera, e!

Da, holaxe, ein genduan ere bueltia. Atzera, Gernikatikan zihar, zela edo hala, pasau ta, hango, hango desastria! Eta, pasau genduan Gernika hori, eta allegau giñan Aulestira.

Eta bueno, esate(n) (d)izut ba, e! Eta hango ... Jesus, Maria ta Jose, dendia hor eta dendia hamen eta, dana dendia! Eta jun giñanian esaten dogu, hau denporiau eziñ leike pasau hamen! Hango berua! Hango egarrixa! Hango gaixua! Hango klima txarrixa, gaixua! Desastria!

Zaudezen danak kargoko militararak, erdi desabrotxauta; Hango keia! Danak erretzen; batzuek... ez zauken eskaperikan da, harek fusilau eingo zitxuen seguru, zeatik eze salbauko ziran hogeta bost bat edo holako grupo bat.

Baiña orduan zer da ta, nobixia ta laga plazan, eta etxera hamaiketan. Eta holakotxe gauzak! Haura ez zan bizi izatia!

Haura zan ona, haura! Haura zan egur hotsa harek atara zabana!

Hara! Etorri dok eta gure laguna!

Bajagok hementxe eulixa!

5.2.7. Birao gisakoak

Joño! Martiñen semia. Haura laguna daukagu.

Sospetxa bat bai txarra. Joño, zer da, ba?

Brometan moduan esan nion: "Ño, ezta merkia!".

Kontxo!

Honek, Belaustegiñ alaba horrek. Izena zela jaukan harek? Eee... Mekaben la India! Bueno, igual dio.

Ze demonio dabik hor?

Ene! Goiko-Errotak eta Urbanek eta eztakit zeñiek, harrapau juek arraiña. Mekauen la letxe!

Askok adarra joten esaten juek: "Zahartu eiñ haiz, txarri hori!".

Honek danak hartu jaittuk? Makiña bat... Eneee, makiña bat txorimalo-useiñ hartu jok orduan!

—Gaur hiri tokatzen jak fregaua egittia. —Txakurran bioliña! / Txakurran putza / Txakurran flautia.

—Zer demonio!

—Arraixuori!

5.2.8. Kiroletan-eta adorea emateko erabiltzen direnak

—Aupa, mutillak!

—Eutsi!

—Eutsi goixari!

—Hori dok eta!

—Hori don eta!

—Eman, eman!

5.2.9. Bestelako batzuk

Bai politta!

Bai galanta etxia!

Markia hori dok!

Hori dok markia, hori!

Haundixa dok, ba!

Goixa zagan behera etorritta zati haundi bat, jausitta. Baiña haundixa zulua! Bueno, ikeragarrixa baiña zulua, e!

Egun horretan, guk ezer etzakigula, jantzi ziran danak mezatik ertenda ta, arkuia ein zigun ertetzeko. Dantza eta,... bueno... sekulako mezia ere preparau zebe eta...

Eta, olaxe juan giñan Debara, egualdi ikaragarrizko edarra ta, arratsaldeko lauretatik bostetara bittartian ero, hor ikusi genduan nola itxasuan sartzen zan astillerotikan.

Ta han, beste batzuk balkoian. Eskasauak dittuk danak!

(...) egin biharra bai kazan. Basurdia ta txarrikeixia badago hamen!

—Aspaldixan medikutan jabik hori! Astian-astian juten dok Donostiara! —Bai, eztok parte onekua!

Majo bizi haiz, e!

Ari dittuk pixkat ihartzen, eta ihartzen diranian danak jaurtiko jaittuat, eta kitto!

Jota ura nundikan dixen, jota handik juten da aguro aingiria.

Hantxe errekan birek esplotau zebeu han. Jota esplotau zebeuian, jota ura goora baiña! Zelako txorrua! Buenooo!

Hi bizi haiz, hi!

Hi haiz, hi, izatekua!

Esan bazaban, esan zaban!

Egin zaban lana, egin zabanez!

Da illuna, pixkat illuntzen hasten zanian, maixua tilin-tilin, tilin-tilin, kanpaia. Eta aide, danak etxera.

—Prontoe ganorazko bat ere ez. —Eztago. Ikastolan dago bat, baiña... —Hor enpresiak pelota motelak atera biha (d)ittu, eta eztago! Len plazan egoten zanian ere, tira, zeoze. Jentia, sillak eta zeoze hartu, eta juaten zan.

Makaleko mutilla etorri jaku!

Makaleko juergia!

—Haura ondo, e! —(Benidorm) Hillabete bat eitxen dogu. Eta han espezial! Han espezial!

Jaixan eta tokatzen zanian, bien! Baiña astegunian eta hola, ba eziñ izeten zan juan noiznahi, lana igual eitteko etxian da.

Motellak! Hori dok ganoria, hori!

Bueno!

5.3. ONOMATOPEIAK

Bai umeen hizkuntzan, bai nagusienean, asko erabiltzen dira ahozko jardunean onomatopeiak edo soinu jakin batzuen islatzeak; oso sarri erabiltzen dituzte Elgoibarko adinekoek, barra-barra. Honako hauek erakusgarri batzuk baino ez dira:

Barra-barra: Asko, ugari, sarri (berba egin, esan...).

Blastateko: Matrailekoaren onomatopeia.

Blisti-blasta: 1. Matrailekoa eman 2. Uretan ibili. **Plisti-plasta** ere bai.

Bolo-bolo (ibilli): Konturen bat denen ahotan ibili. Bolo-bolo jabik herrixan kontu hori.

Bor-bor-bor: 'motorraren zarata'. Eta zuan motorizadia, lenengo etorri zuan motorrian, bor-bor-bor! Baita likidoren batek irakitearen hotsa ere.

Burrundaria: Motorrek egiten duten zaraten onomatopeia.

Da: 'kolpea'. *Atzaparrak hola ipiñi, eta regliakin: da!; Eta haura hola ezkiñan zauanian, da!*

Daka-daka: *Ez hemendik bakarrik, baita hortikan ere, Madarixa aldetik eta Urruzuno baillia, San Lorentzo bailletik eta, oiñez danak hamen goizaldian daka-daka-daka... Eta etorri ere bai.*

Dak-dak: *Armia desmontau, eta izenak eman. Zein zetarako zan esplikau bihar. Piezak danak zihero dak-dak soltau, drik-drak soltau.*

Danba, danbatekua: Zerbait indartsu jotzerakoan ateratzen den zarataren onomatopeia (**danba-danba**).

Danga, dangatekua: 'kolpea'. *Okerra eitten zabanari, danga arek!*

Dar-dar: Hotzak edo beldurrak eragindako ikararen onomatopeia. *Gorputza dar-dar batian nakan.*

Daunbi, daunba: 'kolpea'. *Mina-zulo haundi bat dagok. Han egoten giñuazen. Eta daunbi ta daunba ta daunba! Goizian jun eta sartu han egun guztia. Han egoten zuan umiekin, ama egoten zuan gurekin.*

Di-da: 1. Zerbait gogor jotzearen onomatopeia. *Di-da jo juan burutik behera.* 2. 'Azkar, berehala'. *Oiñ ez, oiñ kotxia hartu, eta di-da juaten da jentia, baiña diperentia, oso diperentia gelditzen da, bai.*

Dilin-dalan: Kanpai-hotsen onomatopeia. **Tilin-talan** ere bai.

Dinbi-(ta)-danba: 'kolpea'. *Kalamuan geratu zittuan, eta sei hillabetian hortxe, dinbi ta danba, baztar guztiak garbitzen.*

Et, et, et: 'Ezezkoa'. —*Hurrenguan ardo-botillia ekarriko dizut. —Et, et, et ... Alperrago jarriko nok orduan da.*

Eup, eupadia: Agurtzeko era, eta agurra adierazteko era onomatopeikoa.

Glu-glu: Zerbait edaterakoan egiten den zarataren onomatopeia.

Irrist egin, irristadia: Labainkadaren onomatopeia.

Klik-klik: Ilea moztekoan egiten den zarata.

Korrosk, korroskadia: Barruko haizeek sortutako zarataren onomatopeia.

Krak, krakadia: Zerbait haustean ateratzen den zarataren onomatopeia.

Kri-kri: Kilkerraren kantua.

Kukurruku: Oilarraren kantuaren onomatopeia.

Kurrin-kurrin: Txerriak egiten duen zarataren onomatopeia.

Mara-mara: *Edurra mara-mara ari jok!*

Parrast, parrastadia: Likidoek isurtzean egiten duten zarataren onomatopeia. *Ur parrastadia; txixa parrastadia bota jok.*

Plaust, plaost: Zerbait lehertzean ateratako zarata. *Eta pistoliakin zuluia eiñ, eta tirua, plaost! Ta holako bat, eta harri mordua ahorrau.*

Puf: Aspertzearen edota nekearen zarata. Baita **Buf** ere.

Purra-purra: Oiloei deitzeko erabiltzen den onomatopeia.

Purrustadia: Haserre antzean botatako errietaren onomatopeia. **Furrustadia** ere bai.

Ra, ra-ra: Zerbait ebaki, arrastaka eraman, berehala nonbaitera iritsi... *Kotxian, ra! Etoritzen dira. / Ra-ra: Baiña askotan soldauan kastigua, illia zeruan moztu. Sartu hamen aurrian makiñia, eta kokotian behera, ra-ra-ra! / Eta gero berriz garixa ebagi, garixa jo. Jotia badakik zer dan? Makiñiakin ra-ra-ra, eta garixa kendu lastuari.*

Ras-ras-ras: *Kunetan bedar haundixa egoten zuan, eta Urkittik erundako bota kaxkarrak edo zeozekin, badakik zela jungo giñan gu horra. Eta amak hartzen giñuazena da, hartu hola, eta han, bedarretan, ras-ras-ras garbitzen jauazen hankak.*

Ri-ra: Zerbait azkar eta kementsu egitea. *Ri-ra ein juagu dana, hasi eta amaittu egun batian.*

Tak: Kolpe baten onomatopeia.

Taka, takatekoa, takadia: 'kolpea'. (...) *bestela, bialtzen zixen zapata zikiñekiñ pormauta igual, eta garbitzera atzera kuartelera bialtze(n) zixen. Eta igual takatekoren bat gaiñera, matraillekoren bat iguel. / Takada batian egin dittu 15 tanto Olaizolak.*

Taka-taka (tapa-tapa ere bai): *Eta haura hasten dok ba, bere gauzak esaten segi, eta segi, eta segi... Gauza asko enteniu, baiña tartian taka-taka hitz batzuk, iñor egon ezkeru.*

Tan-tan: Kanpai hotsaren onomatopeia.

Tarra-tarra: *Baiña gu mendialdian eta hementxe, tarra-tarra-tarra... Goizetik etxeko lanak eiiñ, eta a(rra)tsaldian "a paseo".*

Tiki-taka: Haur. Oinez ibili. **Taka-taka** eta **Tipi-tapa** ere bai.

Tilin-tilin: 'kanpai hotsa'. *Eta pixkat illuntzen hasten zanian, maixua tilin-tilin, tilin-tilin, kanpaia. Eta aide danak etxera.*

Totx-totx: Ganaduari (behorrei, adibidez) deitzeko erabiltzen den onomatopeia.

Ttirri-ttarra: *Larogeta hamar urtekin, badabil gure Inazio, ttirri-ttarra.*

Triki-triki-triki: *Errezena jorria zan. Atxurrakin triki-triki-triki.*

Ttak: Tanta batek edo batzuk egiten duten zarataren onomatopeia. *Ur apurtxo bat botatze(n) jauat bakar-bakarrikan. Hola eiiñ, eta ttak!*

Ttiki-ttaka: *Amakin juten giñuazen bost lagun ero. Koxkorak danak ttiki-ttaka, ttiki-ttaka, txarrikumak aman onduan bezelaxe juten giñuazen.*

Tto-tto-tto: *Euren artian beti erderaz. Euskeria ahiztu! Eskoletan laga ez, eta gero kalera jun, eta tto-tto-tto! Dana erderaz. Etxian ere erderaz.*

Txin-txin: 1. Diruaren hotsa. 2. Zerbait ospatzerakoan basoak elkar joz ateratzen den zarata.

Txipli-txapla: Uretan jolasean ateratzen den zarataren onomatopeia.

Txirrin: Tinbrea.

Txist: Norbaiti deitzeko erabiltzen den zarataren onomatopeia. Norbaiti isiltzeko agintzeko ere erabiltzen da.

Txorrost, txorrostadia: Ur edo edari apurtxo bat edalontzi batean edo botatzen denean ateratzen den zarataren onomatopeia. *Hi, bota (eg)ixok kafiari patxar txorrostada bat.*

Txost: Zerbait nonbait sartzean ateratzen den zarataren onomatopeia; adibidez, kanika bat txolotean, edota pelota ezker-pareta eta lurra elkartzen diren lerroan. *Txost eginda amaittu juan partidua.*

Txurrut (edo **txurrust**): 'edanaren onomatopeia'. *Txurrustian gastatzen jaittuen diruak, eta akabo. Txurrutian* ere bai.

Xurrut: Txurrut-en aldaera.

Zapla, zapladia, zaplatekua: Kolpe bat edo matraileko bat ematean ateratzen den zarataren onomatopeia.

Zart: Zerbait hautsi, pitzatu edo eteten denean ateratzen duen zarata.

Zartadia: **Zart** edo **zarta** onomatopeietatik datorren izena. *Paretak zartadia daka (zartauta dago).* Norbaitek burua bere batean ez duenean ere erabiltzen da: *Horrek jakak zartadia, horrek, buruan!*

Zazta-zazta: 'Zaztada baten onomatopeia'. *Idixa ipintzen debe lotuta, Kristo bezela, atzian harri galanta, ezin badau ere zazta-zazta-zazta, eragiñ hantxe, akuluakin; idixana da oso gogorra.*

Zirt-(edo)-zart: 'etsi-etsian erabaki'. *Zirt edo zart egiñ bihar juagu.*

Zurumurrua: Ahopekako berbetaren onomatopeia.

Zurrut: Edanaren onomatopeia, **Tzurrut**-en aldaera palatalizatu gabea.

5.4. ELIPSIA

Elipsiarena da ahozko jardunaren beste ezaugarri garrantzitsuetako bat; komunikazio dinamikoagoa, biziagoa lortzen da, zalantzarik gabe, jakintzat ematen den informazioa isiltzen badugu. Zergatik isiltzen den? Aurretik esan dugun zerbait delako edo, testuinguruagatik, ezaguna zaigulako. Kontua da berreskuratzen errazak diren osagaiak erraz isildu ditzakegula. Aditzaren elipsia izaten da ohikoena: izan daiteke aditz osoa, edo baita aditz laguntzailea bakarrik ere (azken hau da ohikoena).

Hona hemen aditzaren elipsiaren adibide batzuk:

Dirurik ez, eta zauanakin konformatu bihar...

Hogeta hamabostian ezkondu, eta hogeta hamaseixan gerria.

Haura juten zan baldakariakiñ, eta ekarri.

Armuzau guk kalia, eta jun.

Eta burrukan dabilela, auraxe galdu azkoittiar horri (hogei durokua).

Lana falta ez.

Amak errezoia. (...) Jakiña, liburu asko bihar.

—Zintzuak izango ziñaten. —Honbre! Dudia?

Gero jakin gendun zeñiek ein tzaban eta etzaban.

—Bueno, martxan dagok hau ala ez? —Bai, aspaldixan. —Adarrik ez!

Da gero, txarren-txarrena zuan, zera, biderik ez basarrixetara.

Zain egoten zan jendia, gu ate ondora noiz allegauko.

Gu artian hona etorri ziranian etxian, etxian artian gu. Etxian artian gu, gero.

Euren artian beti erderaz. Ahiztu! Euskeria ahiztu. Eskoletan laga ez, eta gero kalera jun, eta tto, tto, tto! Dana erderaz. Etxian ere erderaz.

Euskeraz ezin eñ, eta erderaz jakiñ ez: horrek zittuazen komerixak.

Umiak laga gurasuekiñ, eta pixkat eurak deskantsau ein biha(r) zebela, eta etorri.

Eta, esan dotena: aitxak bialdu zi(d)an Unzetanera baiña, nik entzunda naukan hori, "carrera de cintas" nola izate(n) zan, eta hantxe gelditzia pentsau nik, neuk ere parte hartzeko!

Aulestiko plazia eta han ingurukuak, danak gudariz beteta zaudezen. Eta ziran Kalamuan gabaz laga trintxerak, eta euron posiziuak, eta hara etorri zianak eta handik ihesika eñ bihar.

Eta, holaxe ba, hamentxe, Barrutianian, geldittu zan ostatuan. Eta gero, ba, automobilla bihar zaban, eta automobillikan ez orduan!

—Zuek zakazuen baloria! —Baloria? —Nik ez neuke hori eingo... —Besterik, besterik ez-eta!

Nik haura ezagutu, derrior ein bihar. Derrior ezagutu bihar haura.

Ni etxian baldin banago, eziñ radixori(k) pe egon.

Baiña neri akordau ez, azeleradora lagako zabanikan.

Da presatikan zela ez zan jausten... ez laga presatikan jausten urari.

Laga ez harek neskak eruaten; bestela, bajiezak.

Kontakizun luzeak egiteko ere, erritmo biziagoa, arinagoa ematen dio elipsiak gure jardunari. Horren adibide bat dugu ondorengo hau.

(...) eta Donostiara jun, amak eman sei pezetako pagia (jaiko pagia sei pezeta eman), eta harekin Donostiara jun bihar, eta nobixia Donostian... Nobixia Donostian, Donostiara jun trenian, eta korridia ikusi nobixiakin junda, eta atzera etorri trenian, eta Butronguan afaldu etxerakuan, eta errial birekin etxera. Sei pezetak zenbat balixo zeben orduan!

Kasu honetan, aditz laguntzailea errepikatzeak (erabiltzekotan, -TZEN erakoak erabili beharko lirateke hemen) nabarmen astunduko luke kontakizun hori.

(...) eta Donostiara juaten nitzan, amak ematen zian sei pezetako pagia (jaiko pagia sei pezeta ematen zian), eta harekin Donostiara jun bihar izaten naban, eta nobixia Donostian naukan... Nobixia Donostian naukan, Donostiara juaten nitzan trenian, eta korridia ikusten naban nobixiakin junda, eta atzera etortzen nitzan trenian, eta Butronguan afaltzen naban etxerakuan eta errial birekin allegatzen nitzan etxera. Sei pezetak zenbat balixo zeben orduan!

5.5. ERREPIKAPENAK

Errepikapen indargarriak erabiltzen dira, asko erabili ere, osagai baten gainean enfasi berezia egin nahi dugun kasuetan. Edozer izan daiteke errepikatzen den osagaiaren

kategoria gramatikala: batzuetan erakuslea izan daiteke; beste batzuetan aditza, esaldia edo izenondoa. Betiere, esaten duguna indartzeko, elkarrizketei indar berezia emateko.

Hona adibide batzuk.

Hori dok markia, hori!

Haura zan ona, haura! Haura zan egur hotsa harek atara zabana!

*H*í* bizi haiz, hi!*

Gizon ttiki-ttiki bat zuan.

Badakitt astuak haruzkuan neka-neka eginda juten zirala.

Eta gero txarren-txarrena zuan, zera, biderik ez basarrixetara.

Oin, dan-danak ezagutzen jaittugu, pelotari danak.

Bi buelta ematen jaittuk horrek. Ordu-orduan gaiñera. Hor hamaikak aldian ero, goizekua...

Andres ume txiki-txikixa zan.

Aitta eta ama euskaldun itxi-itxixak dittuenak hobeto eitte(n) juek guk baiño.

Hiru zati. Badakik ze ein naban? Lodi-lodixak aurretikan ebagi pixkat erdiraiño.

"Tupi" esaten ziueneurak, bel(tz)-beltza etortze(n) zan da, eske.

—Eta etortzen dira? Domeketan etortzen dira? —Bai, askotan. Ba, beti-beti eztittuk etortzen, baiña...

Ur apurtxo bat botatze(n) jauat bakar-bakarrikan: hola eiñ, eta ttak! Ur pixkat-pixkat. Hauxe eskatze(n) jok bakar-bakarrikan.

Baitta iñoiz-iñoiz tokatzen zuan koziñara jutia ere.

Lotsagabiagua zan, lotsagabiagua...

Mozoluagua haiz, mozoluagua!

Ibilli zan, ibilli zanez!

Hamarna urte, harek seme-alabak. Bikixak dira, bikixak.

Errepikapen hirukoitzak

Bi aldiz baino gehiagoko errepikapenak ere jaso ditugu:

*Eta linterniak*í*, eta ixixa baztarrera allegauan ezkerretara dauka potzu bat. Ur zuri-zuri-zurixa ikusten da gaiñera, garbi-garbi-garbixa barruan. Tan, tan, tan! Haitzak ematen daban koloria. Baiña garbi-garbi-garbixa, e!*

Txalet berri-berri-berrixa geiñera, hau nekazari-turismokua.

Errepikapena eta ordena-aldaketa

Batzuetan, estiloan bariazioa bilatu nahian edo, ordena aldaketarekin egiten dira esaldien errepikapenak. Hona hemen adibide batzuk:

Han eztago jausteko bilddurrik: haura eztok zabala, zabala eztok.
Piñua ezpalitz basarrixan, gaur ere asko bizi eziñ eiñ. Eziñ bizi hor.
Eta eskerrak horritxi, horritxi eskerrak hantxe salbau nitzan.
Oiñ abrillian eta horretan, Aste Santuan da, gaztia dana, dana gaztia.
—Basarrixan parorik eztago. —Eztago parorikan.

Maiztasuna adierazten duten errepikapenak

Maiztasuna adierazteko ere egiten dira errepikapenak.

—Karruakin ibiltze(n) zan hori? —Bai, herririk herri ibiltze(n) zan, astian-astian eitxen zaban
rekorridua...
Mordua, pilla haundixa eitten genduan kanpuan estalpian, aterpian. Eta egunian-egunian
bihar zana.
Lau urtetik lau urtera izaten dittuk Olinpiadak.

Aditzaren errepikapenak

Egitura sintaktiko batzuk ere aditzaren errepikapena dute ezinbesteko baliabide:

Esan banaban, esan naban! Ez naue pakian lagatzen harrezkero!
Egin zaban lana, egin zabanez!

Soinuen errepikapenak

Goian esan dugu edozer errepika dezakegula gure jardunean, edozer horri enfasi berezia emateko. Soinuak ere errepikatu (edo luzatu) ohi dira, indar berezia lortzeko.

—Ikasi, zeoze ikasten zenduen bestela? —Baaai! Ikesiko ez genduan, ba? Ikesi baaai.

5.6. KONTAKIZUNAK BIDERATZEKO EGITURAK

ETA juntagailua:

Bueltak ematen da, bueltak ematen da. Ondo ete dago? Oindio ere ta. / Hantxe eguzkixa zauan arte, eta gero, illuntzixan lan asko eitteko, eta arrapataka, hauraxe eiñ ezinda.
Domusantu egunetan, egun horretan hiru meza ematen zitxuan apaiz bakoitzak; hiru. Eta,
lenengua goizian lauretan edo lau t'erdietan edo. Eta, holaxe juaten giñan. Ni gogoratze(n)
naiz, gure aitxa zanak, etxian (gu bizi giñan planta bajaran, eta gero lelengo pisuan) ... lelengo
pisuan zaukagun, hango sala baten, su bajua, eta gaztaiñak erretze(n) zitxuan gure aitxak,
batez ere Domusantu egunian. Eta izaten zan gaztaiña-erre egunan moduan edo, lenengo aldiz

gaztaiñak erretze(n) ziran eguna. Eta, haretzek, gero illuntzixan, gaztaiñak afalonduan jan, eta hurrengo goizerako ere, preparau, eta, hárek janaz, mezetara.

ZER DA, ETA ...:

Sospetxa bat bai txarra. Joño, zer da, ta ...

Zer da, eta nere aurretik bera hill!

Ze, ta eibartarrak jun dira Markiñara, eta (...).

HOLA ETA HOLA, HAU ETA HAU:

-Tallarretik natorrela, hola ta hola, "lagundu ein bihar didak, lagundu ein bihar didak".

Hau ta hau esan zian ...

Eta gero, etorri hola, eta nik ikusi, eta eztakit zer eta badakit zer, eta hamen zauana enkargau Gorriti zanak. Eta bestiak eztakit zelako, badakit zelako ta (...).

HALAXE KONTUAK:

Ba hemen, halaxe gauzak.

Halaxe kontuak! / Holaxe kontuak!

ZERA, ZEREKO ZERA, ZERTU...

Askotan erabiltzen da ZER hau ahozko jardunean. Jakina, idazterakoan baino asti gutxiago izaten dugu ahoz ari garenean, eta hitzen bat burura ez datorkigunean edo esan nahi ez dugunean (ulertutzat ematen delako-edo), ZER honek ordezkutzen du dena delako hitz hori. Normalean izena izan ohi da ordezkutzen duenaren kategoria gramatikala, baina adjektiboa edo aditza bera ere izan daiteke. Hona hemen adibide batzuk:

Ba, arboliak gero kerizia. Eta horixe, bueltan etxia pixkat zertu eitten dau.

San Migel, hamen inguruetan dagon zererik edarreña dago oiñ (auzorik edarreña).

Jai-egunetan? Ezer ez guk. Juntatzen gera hamentxe lau laguntxo zapatu arratsaldian, eta zerian, ... jokuan eiñ.

Rejimentua zera zan, "Sexta región veterinaria".

Ordukotxia goguan, baiña kaleko umiak zera jakingo juek beste gauzarikan!

Zera-ta barrez. Harek pixkat serixuago egon balira, igual hobe.

Juten giñuazen eskolara, eta han egoten giñuazen, bestiak aurrian eta gu beti atzeko zerian, filan.

Ezin ba jun zerera ... bakaziotara.

Andra bat dago hamen, Zestuakua da izatez, baiña hor zerian bizi da, Markiñan.

5. 7. BAIEZKO BALIOA DUTEN UKAPENAK

Egitura paradogiko bat da aztertuko dugun hau: paradogikoa diot, zeren gauza bat adierazteko kontrakoa esaten baitugu. Ukapenak dira, baina baiezkoko esanahia dute. Ez dira, hortaz, literalki intepretatu behar, baizik, hain zuzen, hitzez hitz esaten denaren kontrako zentzuan.

Txarrikerixia eta ustelkerixia nagusi dok gaur egunian. Eztok giro baztarretan!

Ez ibilli, gero, zintzo, e! (Gurasoek seme-alabei)

Ez etorri goiz etxera, gero, e! (Gurasoek seme-alabei)

—Esan diot gehixago halako latarik ez emateko. —Ez alperrik!

Esaten zaigunaren aurrean **harridura adierazteko-edo** erabiltzen da batzuetan:

—Telebisioko berbetia eta entenditzen dozue? —Entendiuko eztogu, ba!

—Ikasi, zeoze ikasten zenduen bestela? —Baaai! Ikasiko ez genduan, ba? Ikasi bai.

—Esaten dot ferixetan da, jendia ezagutuko dozula. —Ezagutuko eztogu, ba! Ezagutu? Bai.

—Haura San Bartolomietan kalia bai, ezta? —Bai, jakia. Ibilli, ibilliko da. —Ferixara ta. —Horixe, ibilliko ezta, ba?

—Ibilli ziañan eskolan? —Ibilliko enitzuan, ba!

Esaten dugun zerbait **enfatizatzeko** ere bai:

Eta nungua nitzan eztitt, ba, preguntau, artaburu honek!

Eta gero pasau zan gerria hori, eta jun tziran. Eta amaitsu zan gero. Gero, ezkondu eta gero, ez zian, ba, kartia eiñ!

Hartu zauan, eta dunba! Eztau, ba, bota kalia zihar Patxin eskaparatera! Automobill bat tokau balitz, akabo! Akabo!

Zerbait konfirmatu, **berretsi** nahi dugunean ere, ezezko forman egin ohi dugu galdera:

Donostiako Semana ... ee... Haundixa etxako esaten Aste Nagusixari?

Pilarika eguna, "doce de octubre" eztok, ba, izaten?

Oso ohikoa da, halakoen barruan, **eztok** berrespen-eskatzailea:

Etorriko haiz gurekin mendira, eztok?

Zentzu ironikoaren kontuak dira baiezkoko balioa duten ukapen horiek. Zentzu ironikoan esaten dena ez da literalki interpretatu behar. Orain arte deskribatu ditugun horien kontrakoa ere gerta daiteke, beraz, zentzu ironikoz hitz egiten dugunean: alegia, zerbait

baiezko forman esatea, baina benetan kontrakoa adierazi nahi izatea. Adibidez, ondorengo perpausean gurasoek nahi dutena da esaten dutenaren kontrakoa egin dezan semeak:

—*Banixe kalera!* —*Bai, ibilli hadi oiñ ere firin-faran!*

Esan beharrik ez dago zentzu ironikoren erabilera honetan mezuari ematen diogun tonuak zer esan handia duela mezu horren intrepertzio egokian.

5.8. EUFEMISMOAK

Batzuetan, zerbait aipatzea, esatea komeni ez denean, erabiltzen ditugun ihesi-berbak dira eufemismoak. Itzulunguruz-edo saihestu egiten ditugu tabu moduko berba batzuk: berba horien ordez erabiltzen dira eufemismoak. Hona hemen Elgoibarren jaso ditudan batzuk:

Oin bakandu dittuk asko, e! Pentsa'ik, oiñ larogei urte eukitzeko, bittarte horretan zenbatak heguak ipiñiko zittuan. (= Hil).

Oiñ aprobetxau, hankak luzatu eta gero alperrik da-ta! (= Hil).

Arnasia gastau jako. (= Hil).

Gaixo txarrarekin hil da. (= Minbizia).

Neska txikixetara juatia gustatzen jako. (= Prostitutak).

Lanak aurretik egin dittualako ezkondu bihar da Joxe. (= Haurdun geratu).

Beteta laga jok nobixia. (= Haurdun utzi)

Kristonak egin jittuk, eta barrura sartu juek ixa-ixa. (= Kartzelara sartu)

Zintzo portau hadi, hor goiko hori akordatuko dok bestela eta! (= Jainkoa)

Ez, ez, kalia eztago lekurikan. Eta, geñera, kalia kotxia nun lagarik eztago. Errekauetara junda ere, segittuan daukazu txartela egitten, hau bestia ta... (= Isuna jartzen).

Gizonen etxian bonbia jarri debe. (= Guardia Zibila).

Kajatik ekarritako umia dok hori. (= Umezurztegitik ekarritako umea).

Emakumiori esnekixa hartzia komeni jaku, hona omen da erretirora allegatzen geranerako. (= Menopausia).

Biraoak nolabait disimulatzea ere eufemismotzat har daiteke. Hona hemen adibide batzuk:

Brometan moduan esan nion: "(Jo)ño, eztok merkia!".

Dedio(s)! Eztok giro aspaldixan elur honekin!

5.9. ERDARAKADAK

Betidanik esan izan da gurean eta inguruko hizkeretan erdarakada asko erabiltzeko joera dugula. Egia da hori, neurri batean: ahozko jardunean behintzat, normala da zenbait zenbaitetan, euskarazko ordain garbia duten kasuetan ere, erdal forma erabiltzea. Edozein kasutan, jakina da normalean jardun zainduagoan (ahozkoan nahiz idatzizkoan) erabiliko ez genituzkeen hitzak erabiltzen direla sarritan erabilera lasaian eta lagunartekoan.

Dena dela, esan beharra dago erdal forma horietako batzuk badutela beren tradizio txoa, egin dituztela gure euskararen beren sustraitxoak; eta nekez ausartuko nintzateke, ni behintzat, horiek kondentzera, txartzat ematera: batez ere, eta iritziak iritzi, gure hizkeraren ezaugarrietako bat dela iruditzen zaidalako.

Beste batzuk, berriz, oso azken ordukoak dira, eta gazteen jardunekoak. Horiek beste maila batean jarriko nituzke, zeren eta erdarakada mota horretan arrisku handiagoa ikusten baitut; arriskua, hizkuntzaren beraren bihotzeraino, muineraino iristen delako gaitza: orain arteko erdarakadak (zaharragoak direnak, nolabait ulertzeko) hiztegiaren mailan geratzen ziren, hizkuntzaren "gorputzaren" azalean, nolabait esateko. Gaur egungo beste batzuk, ordea, gramatikaren maila sakonagoetara sartzen dira, hizkuntzaren egitura sintaktikoetara; eta hor bai ikusten dut arriskua eta kalko horien kontra gogorrago egin beharra.

Ondoren batu ditudanak adinekoen jardunekoak dira. Nire ustez, arrisku txikiagoa izan arren, azpiko gehienak baztertu beharrekoak dira; izatekotan, arduragabeko jardunean lukete, nire ustez, lekua.

Gramatika-gailuak izan daitezke erdarakada mota bat, hau da, menderagailuak edo lokailuak:

Txixarruan entzueria eukiko (d)ozu? Txixarruan tallarra, Txixarruana. Osea, Azkoittiko karreteran tren-zubixan, oiñ Alkortak bota dau ba?

Len oiñez jun bihar mediku eske. Eta oiñ, sikiera, kotxiakin juten zara, eta di-da ekarri.

Len jentia goixan egoten zan, goiko plaza aldian dana. Oiñ, en kanbio, Maala aldian, gazte jentia, dana.

—Aitxak ere ortua daka, eta hor ibiltzen da egualdixa gora-behera. —Bai, bai eske hamen humedadia dago asko, e!

Baiña, ikusi genduzen... esan diot majiña bat bidar honi: aldrebes etorri balira, batekiñ geratuko giñan, porke guri kostau zitzakun hori, txikixa, neskia... mutillan moduko hiru hobe zan hori ba(t) paiño!

Zenbakiak aipatzerakoan ere (urtea eta adina batez ere), alfabetatu gabeko hitzunek sarritan jotzen dute erdal formetara:

"Mil novecientos veinte. Osea, setenta y ocho años" einda naok, jun dan urtian otubrian.

"Trenta y ochua" salbau ein tzan jun be, baiña guk jun bihar izan gendun.

Ezkondu, ba, "el año cuarenta y ocho" ein giñan.

Gure aitxa ziharduan lanian "de siete de la mañana a siete de la tarde".

Eta handik aurrerakua, berrogeta sei urte total tallarrian, egin nitxuan. Mordo bat, e!
"Cuarentaiseis años", tallarrian ein nitxuan.

Hiztegian ere gertatzen dira erdarakadak:

Gero, eskolatan, ba, dire(k)to jun giñan.

Eta, efetivamente, haraxe jua tziran, eta ahal tzabanak ahal tzaban lekura jua bihar.

Bai, Bilbon sartu giñanian, lanian sartu giñan tallar baten. "Universidad de Deusto", Salesianos. Eta oiñ ganbixauta dago, total.

Jaixan-da tokatzen zanian, bien. Baiña astegunian da hola, ba ezin izeten zan jua noiznahi. Lana igual eitteko etxian da.

—Oporretara kanpora juten zerate? —Keba!

Ni autobusian gustora juaten naiz, e! Baztarretara beitu, eta aber modifikaziorik egon dan, ero bestia ero...

Batzuek eitten dabe hamendikan ezkondu kanpora. Hemengua kanpora ezkondu, horra Azpeitti, Azkoitti edo Andoaiñ. Eta horrek ya, entzegida hartzen dabe hangua.

Geuri berbetan eurak baldin badihardue, ba soltatze(n) jakuz geuri ere, euren berba batzuk, euren tipora berba eittia. Baiña kontinuamente, ez.

Jari giñan de akuerdo harek esaten zabanera bixok.

5.10. BESTELAKO EGITURA AIPAGARRI BATZUK

Beste atal edo azpiataletan kokatu ezin diren egiturak sartu ditugu hemen; beraz, askotariko egiturak agertuko dira; kontua da interesgarriak eta deigarriak iruditu zaizkidala, eta nonbait sartu behar. Hementxe doaz, bada, egitura horiek, nahas-mahasean.

Lehenbizi, informazio garrantzitsua

—Oin badakazue ganaurik? —Ardixak oiñ.

Ta gero gari harekin, beste problema bat egoten zuan. Erun biha(r) izeten zuan, ba, Mendarora errotara.

Eta gero beste gauza bat zuan: garua mendixan.

(...) baitta hau, menua astekua ematen debe eta.

Baiña jendia asko, e! Buf, jente gaiztua, asko juntatzen dok.

Hamen gelditxuta gau batian, gabeko bederatzirak-hamarrak inguruan, akordatze(n) naiz nola tren bat etorri zan espeziala; neu ere allegau nitzan Altzolaraiño, eta heriduak eta aldatu, eta hoteletara, zerera, balnearixora.

—Jungo al gaittuk kalera? —Ez oindik!

Izen mugatua + zenbatzailea

Ahuntzak hiru.

Astua bat. Bihorrak bi.

Istorixak asko jaukaz nik, Jesus, Maria ta Jose!

Holakuak mordua.

Hurrengo, Elusukua dago. Hara ere igual eingo dogu. Oñi, astixa gehixago.

Baiña jendia asko, e! Buf, jente gaiztua asko juntatzen dok.

Hamen ...-an; hona ...-ra

Bai, Santa Luzietan eitten dira horrek. Eta gero, hamen Markiñan ere bai, eta hor Elorrixon ere bai, eta... Hórretara juten gera.

Hamen radixuan, ba, Arrate ipintzen dogu.

Gure aurreko hau, lenguetakua, hamen Mintxeta basarrixa?

(...) igual bidia ebagiko juek hor Urkaregiñ, eta ezin pasauko nok Markiñara; hor igual Altzola aldetikan ixo eta allegau leikezak hona Urkaregira.

Harako ... haura

Harako etxe haretan bizi dok Patxi.

*EDUN aditzaren erabilera bat

Hona etorritta egon zan, hamengua zaban ama ta.

Gelatxok soiñua. Jesus, lengusua naban, gaiñera, Gelatxo.

(...) mikeletia zaban anaixa ta.

Ama Zabaletakua zaban.

Handikan kilometro bira, Urberuaga de Ubilla, han tzauan zer bat, batalloe bat, komunistia, izena ere badakitx, Rosa Luxenburgo izena zaban batalloia.

Bai, andria zaban Kakatzakua, Nikolasa.

Eta bera ezkondata dago. Alabatxo bat dauke. Eta andria zerakua dau, Larruskaingua.

EDUKI aditzaren erabilera bat

Horren aitxa naukan nik neure eskola-laguna.
Joño! Martiñen semia! Haura laguna daukagu.
Haren arreba dauka horrek andria.

IZAN aditzaren erabilera bat

Eskolara juten giñuazen ... egualdi txarra zanian.
Eta bazkaritarako zain egoten dittuk gero preparauta, eta bazkaldu eta pixka baten hemen egoten gaittuk, neskak hemen diranian da.
Gernikan giñan, perixara junda.
Soziedadia? Bai. Hori eskolia, hantxe zan eskolia.
Eta gero, ba, ointxe dala hamabost egun izan giñan.

Neurriak adierazteko egitura batzuk

Pixu haundixa zakan, ehun da hoge kilo zan, hil tzanian.
Presiak daukaz ehun da hogeta hiru metro alturan... Eta luzian, ba, luzian da, ba, harek eukiko deu luzian, Elgoibarko estaziotikan horraiño bai, mendiraiño bai luzian.
Eta luzian hartzen deu, ehun da larogeta... eztakitx hamairu ala hamabi kilometro. Eta zabalian berrogeta bi. Osea, itxasua da, konpletamente itxasua.
Osea ke, hemendikan horra baiño altuagua. Eta beste metro t'erd bat bai altua, gora. Eta holakotxe galdarak.
Gasa eitxen dok eta jun, eta harekiñ egunian milla eta bostehun kilo egur erretzen nitxuan.
(...) eta hor kriston erromerixia, frontoia bete-bete jente egote(n) zan han dantzan, jo ta sua.
Hamendik egon bihar da sakukada bat azukria; hamendik egon bihar da patatia beste ehun kilo; hamendik egon bihar da bakillaua.

Kantitateak adierazteko egitura bat: bi-hiru ...

Ohikoa da EDO juntagailua erabili beharrean zenbakiak elkarri lotzea, inongo juntagailurik gabe.

Santa eske egunian ertetze(n) ziran tallarran zortzi-hamar lagun.
—Badaukazu lorarik? —Bai, bederatzi-hamar bai.
Lau-bost klaseko lorak: gorrixak, zurixak eta edarrak.
Larraitz; han ere hiru-lau taberna daure.
Gerran, han bi-hiru urtian haura, eta gu hemen.
Egunero egoten zittuan han gaztiak, neska eta mutill. Igual hamalau-hamabost urtekuak, eta hárekiñ pelotan eiñ, eta hantxe.

Adina adierazteko egitura batzuk

Elipsia askotan erabiltzen da adinaren berri ematerakoan. Ondo ulertzen da isildu den aditza zein den.

—Nik hirurogeta bost ein bihar ointxe. Ba, lau daukaz, baiña febreruan bost ein bihar. Eta horrek dakaz... Hik zenbat? —Nik hirurogeta hamabi ein bihar.

Haura eztok gaztia. Hirurogeitik gora.

Data adierazteko

HILLA(RE)N hitza asko erabiltzen da, delako eguna zenbaki bidez eman nahi dugunean.

Pilarika eguna, "doce de octubre" eztok, ba, izaten? Bai, hillan hamabixan da.

Adibideak emateko

Burgosen orduan zazpi rejimiento zauden. Zauden sanidadia, kaballerixia, artillerixia, infanterixia...

Hor gauzia, gauza asko esate(n) jako, baiña beste izen bat esate(n) jako gauza askori, bai. Hori bai. Konparazio, abarketak guk esaten doguna, abarketak han. / Nola gabaz ibiltze(n) giñan eta berandu... Pentsa'izu: jun konparazio baterako Madarixara erromerixara, gero hartu neskia, eta berritz etorri hona. Eta gero atzera berritz ere ara jun bihar. Ja, ja, ja.

Hola gaztiak eta, neskak edo, konparaziorako, neska kuadrillia kaletik, edo erromerixatik etxera, eta gerrixan ero lotu katia, eta hara atzian, tarr!!

Umieri ezin diogu lagundu. Eta, en kanbio, baldin badago bat, gazte bat... Oin, konparazio baterako, gure illoba, hogeit urte dakazena, hor euskera batu hori ikesten, horrek lagundu leike asko.

Esate batera.

Deskribapenak egiteko

Haren aitta San Lorentzoko semia zuan, plako altu bat.

Askok harena juten giñuazen, Don Justona. Alto zabal haundi bat zuan.

Aho-korapiloak

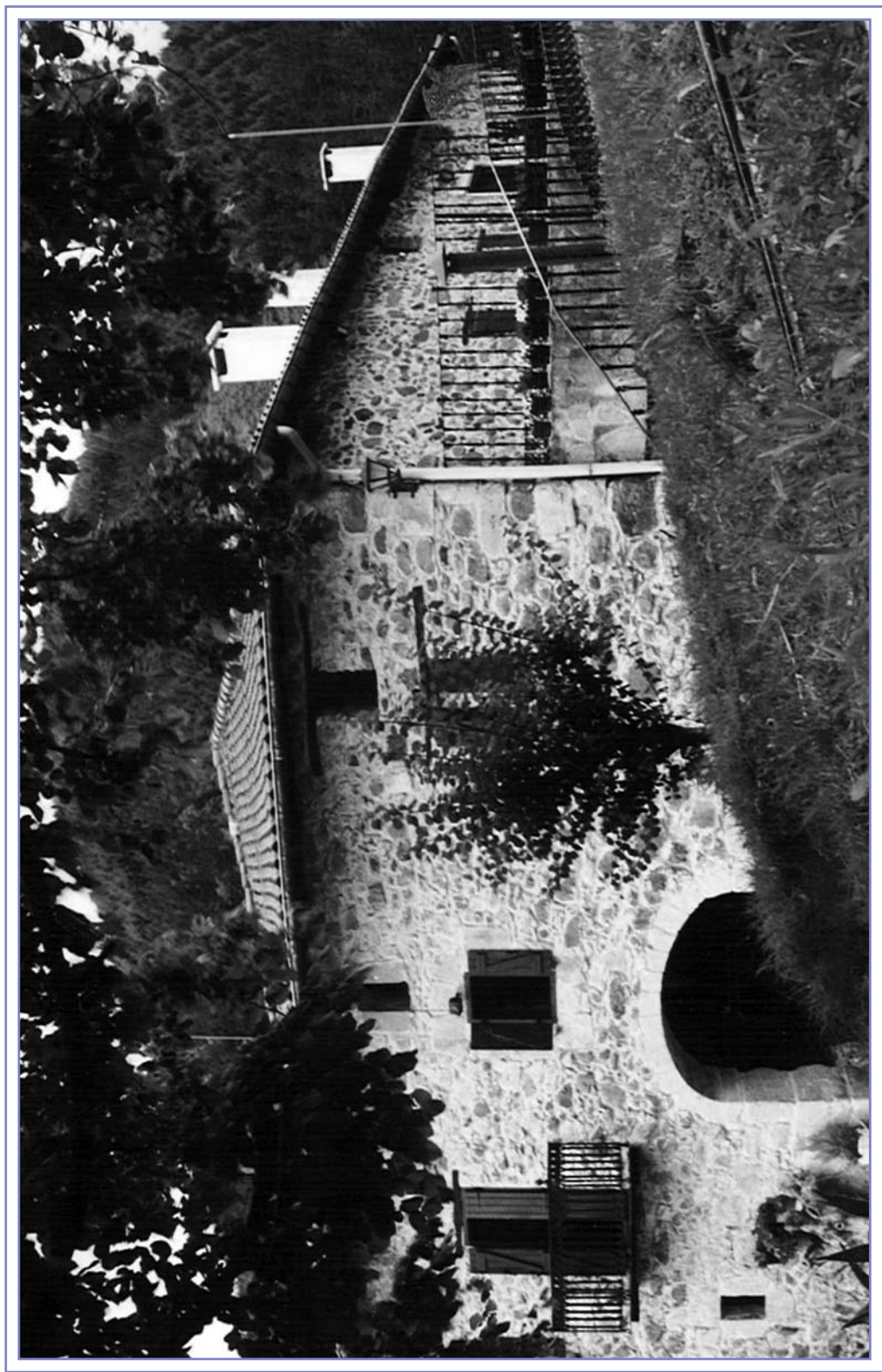
Zein zan Sanson? Sanson zein zan? Sanson Sanson zan.

[Sein san Sanson? Sanson sein san? Sanson Sanson san]

Zein zan Sanson? Sansonek esan zaban Sanson Sanson zala.

[Sein san Sanson? Sansonek esan saban Sanson Sanson sala]

Askerran adarrak baiño okerragua dok ume hori!

6. IRAKURGAIK

Atal honetan bildu ditugun testuek gainerako ataletan maila teorikoan deskribatu dugun Elgoibarko euskararen erakusgarri bat izan nahi dute, erakusgarri praktiko bat. Orain arte, halako hizkuntza-gertaera bat ilustratzeko erabili ditugu Elgoibarko hitzunen testuak, baina esaldika baino ez, kasurik onenean. Erakusgarri luzeagoak eskaini nahi izan ditut atal honetan: hemen, testuak izango ditugu, eta ez esaldiak. Elgoibartarron berbak eta egiturak testuinguru zabalagoan ikusteko aukera izango du hartara irakurleak.

Bestalde, bestelako interesen bat duen irakurlerik ere izango da beharbada; haientzat, Elgoibarren eta elgoibartarren historiari eta bizimoduari lotutako pasarteak bildu nahi izan ditut.

Askotan ez da erraza izaten hitzunak hitz bat nola ahoskatu duen antzematea eta hura idatziz islatzea; ez behintzat zehazki islatzea. Horrelakoetan, parentesi artean jarri ditut zenbait soinu, batzuetan ahoskatu egiten delako, nahiz beti ez: hizketako inguruneak, helburuak, egoera komunikatiboak... zer esan handia daukate hitz edo hitz-kate baten ahoskera desberdinetan.

Nolanahi ere, ahoskera islatzeko zeinu bereziak erabili beharrean, euskara batuko alfabetoko hizkiak erabili ditut, lan guztian bezala, hizkuntzalaritzan aditua ez den irakurlearentzat erosoagoa eta atseginagoa izango delakoan.

Aurkibidean ikusten den bezala, atalez atal sailkatu ditut testuok. Esan bezala, Elgoibarko euskararen berri ematea da helburu nagusia. Horrekin batera, ordea, gure herritarren iraganeko eta gaur egungo bizimoduaz, pentsamenduaz eta sentimenpenez zerbait gehiago jakiteko aukera eman nahi izan diot irakurleari. Asmatuko ahal nuen!

Gatozen, bada, irakurgaiekin.

6.1. ESKOLA

"Gaur arratsaldian eztagok iñorako zerarik, eta jun hari, jun hari eskolara."

"Astixa zaguarian jun bihar izaten zan."

Gabeko eskolia ematen zan len. Eta hantxe. Baiña gu hasi giñan, ba, oin bezela ez, lau urtekiñ eta hirukiñ. Orduan zortzi-bederatzikiñ edo hola hasten zan; eta, bost-sei bat urte edo. Astixa zaguarian jun bihar izaten zan.

- GALDEGILEA: Bai, bai. Lehengo baten, zeñiek esan zidan? Garagartzako Joxek-edo esan zidan, eurixa egitten zabanian, eurixa egitten zabanian...
- JOXE: Bai, ba, lehen esan doguna, hamen zagan kuadrilliakin ere, bizimodua ateratzeko... Hamen ardixa eta ganaua asko egoten zan.
- GALD.: Bai, e?
- JOXE: Eta ... "Gaur arratsaldian eztagok iñorako zerarik, eta jun hari, jun hari eskolara". Eta, lehen gogo gitxi... Hauxe zan edarra: noizian behin jun.

* * * * *

→ JOXE: (...) Ba, eskolara juten giñuazen egualdi txarra zanian. Bestela, egoten zittuan lanak etxian.

■ GALD.: Eta orduan, piper.

→ JOXE: Bai. Orduan aittak esandakua egin bihar izeten zuan, e! Eta juten giñuazen eskolara egualdi txarra zanian; eta, bestela, egoten zittuan ardixak zaittu, behixak zaittu, ittulan egiñ... Eta lanak egitteko etxian. Eta egualdi txarra zanian, lanik ez zuan egoten, eta "segi eskolara", esaten jua. Juten giñuazen eskolara, eta han egoten giñuazen, bestiak aurrian eta gu beti atzeko zerian, filan. Maistriak, hara, (...) "peloton de torpes" esaten zigun, eztakik hori?

Eta hola ibiltze(n) giñuazen eskolan. Eta etxe zaharra, oin konpondu juek, ba, hor, San Lorentzon? Hor zaguan gure tia bat. Gero, Saturixon hil zuan haura. Gure tia zuan haura, eta harek ipintze(n) jauan bazkarixa morduari, hemen basarrixetako ume morduari, bazkarixa erunda; babak eta a(ha)l zana. Erun, eta han jaten genduan mahai haundi baten eztakitt, ba, zenbat izango giñan, dozena bat bai kanpoko umiak. Azkaratekuak hor maiz bazkaltze(n) juen.

■ GALD.: Eta oiñez etortze(n) ziran?

→ JOXE: Juaristikuak hementxe bazkaltze(n) juen eskolara etortze(n) ziranian. Ezin, ba, jun zerera, etxera. Etxauan orduan autobusikan. Pedro *Txankilluak* jakan bakarrik autobusa.

■ GALD.: Zein da hori?

→ JOXE: Hil zuan Pedro *Txankillua*. Txatarrerua zuan, antziñakua. Harétxek autobus bat jakan bakarrikan, eta hola ibiltze(n) giñuazen. Eta gero, bazkaldu, eta eskolara berriz ere. Eta a(rra)tsaldian, bazkaldutakuan, eskolatik bertendakuan (lau t'erdiak), etxera azkar.

(Joxe Gurrutxaga)

* * * * *

Gau-eskola

■ GALD.: Eskolan ibilli ziñaten zuek gaztetan?

→ PEDRO: Asko ez, ni behintzat. Hau, eztakitt.

■ GALD.: Zu bai?

→ PAKO: Ni hamabost urtera arte bai. Baiña bueno, gero eskolan, lanian hasi tta gero ere, gabeko eskolan da, hor ibiltze(n) giñan.

■ GALD.: Hasi, zenbat urtekin hasi ziñaten eskolan?

→ PEDRO: Eskolan orduan, sei urte arte ez zebeu ametitzen. Seittik aurrera. Seirekin. Eta gero, seittikan atzerako urtiak, batian behixak zaitzen, bestian ittulan basarrixan, eta, ahal zanian, eskolan. Eta holaxe. Gero, Elgoibarren hasi nitzan ni Itturriñian lanian, hamairu urtekiñ.

■ GALD.: Hamairu urtekiñ?

→ PEDRO: Hamairu urtekin, bai. Orduan, hemezortzikuak zerian, frentian, zauden da.

■ GALD.: Ze maistra ziran zuenak?

→ PEDRO: Bueno, bi emakume, partikularrak ziran.

■ GALD.: Partikularra izaten zan eskolia?

→ PEDRO: Hárek etzauken hola puestorikan, eskolarik eta. Etxian; nahi zabanari. Eta basarritikan juten giñan hiru-lau mutill, edo gehixago ere bai, gitxiago ere bai, pare bat ordu.

■ GALD.: Tallarretik urten eta gero?

→ PAKO: Tallarretik ertenda, bai. Zeozer ikistera. Ez gendun astirik euki aurretik ikisteko ta.

(Pedro Lariz - Pako Isasti)

* * * * *

Eskolako zigorrak

→ PEDRO: Kaskarreko edarrak partitze(n) zittun maistriak.

■ GALDEGILEA: Eske, len esaten zaben, garai batian oso gogorrak omen zirala, makilliakin da...

→ PEDRO: Bai, bai. Gu, bazkaldu ta frontoera juten giñan, edo elizpera. Pelotan egiñ, eta, eskua zikin-zikin eginda, eskolara. "A ver -listia pasatzen-, Pedro. A ver esas manos". La ostra! Zaplada galanta atzaparretan! Da hona, itturria, garbitzera aguro. Gogorra? Horixe!

- GALD.: Oiñ halakorik ez dago.
- PEDRO: Keba!
- PAKO: Haura zan gogorra, etxerako ematen zizuen leziua, eta hárek egiñ egin bihar izeten ziran, bestela...
- PEDRO: Oiñ ere ematen jittuek, e!
- GALD.: Bai, bai.
- PAKO: Bai. Nik uste det orduan gogorrago hartze(n) zittuela (deskuidorik egin be).
- PEDRO: Bai, bai. Baiña orduko gogortasuna neretzat txarrago. Jo etxok egin bihar. Buruan-da igual kaskarrekuak!
- GALD.: Bai.
- PEDRO: Hori ere gogorregixa da. Kastigau edo zigortu esaten dana, beste modu batera. Gaur bi illera daukazuz eskolan egitteko? Kastiguakin, lau. Eta bixar ezpazatoz, bost. (...) Haura txarragua esan nahi dot, oingua baiño.
- GALD.: Bai, bai.
- PEDRO: Oingua baiño haura txarragua. Holakotxe kañabera gogorra izaten da, ba?
- GALD.: Bai.
- PEDRO: Halakotxia. Eta, ño! Kaskarrian behera!
- GALD.: Hori, okerrak ziñatelako izango zan...
- PEDRO: Keba! Bera, okerra! Ni ezkertixa naiz, izetez...
- GALD.: Eta lagatze(n) zizuen ezkerrakin idazten?
- PEDRO: Laga! Hasi iñoiz, eta etorri atzekaldetik, ttaka! Atzaparretan da. Joe! Hola. Eta gero, bestiakin egin bihar.
- GALD.: Eskubixakin.
- PEDRO: Nik oiñ, jan da eskribitzen, eskubixakiñ, hantxe ikesitta.
- GALD.: Bai, baiña oin ya, zuk eskubixakin egingo dozu dana, ezta? Ohittuta.

→ PEDRO: Len eskribittu eta jaten. Ogixa ebagi ere, nik ezkerakin egin bihar. Eta pelotan, (ez gera oiñ ibiltzen, baiña ibilli bihar bada) hau, ezkerra, nagusi.

■ GALD.: Bai, bai. Jende asko hola, e!

→ PEDRO: Lehen etzeben ametitzen; esan det, ba.

■ GALD.: Bai, bai.

→ PEDRO: Igual hola zerian hasi, eta atzekaldetik etorri igual, eta danga! Atzaparretakua galanta kañaberiakin! Eta kendu eskua atzera, eta benga bestiakini! Biharko eskubixakin egiñ!

(Pedro Lariz - Pako Isasti)

* * * * *

Dotrina eta eskolako zigorrak

Eskolatik erten eta dotriñara juten giñan abadiana. Dotriñia ikasten ezpazan, etzagan komuniorik egitterikan. Bi komunio zauden, komunio haundixa eta txikixa. Komunio txikixa zazpi urtekin edo egitten zan, eta hamaikakin edo hamabikin edo, segun dotriñia zela zakizun, komunio haundixa. Atzeratu ezkerro, beste bronka bat etxian. "Danak hamar edo hamaika urtekin komuniua egitten, eta hik zer? Aittitta egiñ eta gero jun bihar dek?".

Zigorra jaso ezkerro, akabo! Han etzagan motiborik preguntatzerik. Batian regliakin, bestietan zumitzan egurrakin: taka! Eta gero ez jun etxera esanez "maixuak jo egin ditt", e! Bestela, beste bat zagan da!

Guk euki gendun Don Cesareo Moreno izeneko maixu bat; txikixa zan, baiña oso maixu ona (santanderinua zala uste det). Baiña, klaro, igual 70 lagun eskolan. Zazpittik hamalau urtera artekuak, danak gela batian. Danak zaitzeko ere, nik eztet esaten jo biharko zanik, baiña maisu oso gogorra zan; ondo preparautako jende asko erten zaban haren eskuetatik. Panorama haura ikusitta, zeozer egin bihar zaban. Harek beti esaten zaban "entran unos y salen otros, y siempre domando potros". Maixua sartze(n) zan goizian bederatziretan, eta urtengo zaban eskolatikan a(rra)tsaldeko zazpiretan, eta gero gabeko eskolia berriz beste batzueri. Gaur gitxiagorekin ere erreko dira maixuak igual, ezta? Nik eztet esaten jotzia ondo egongo zanik, baiña...

"Cara al sol" eta horrek ikasi genduzen.

(Jabier Arriola)

6.2. NESKAMETZA

- ↪ TEODORA: Biarritzen egon nitzan bi urtian. Bi urte pasau. Ezkontzeko etorri. Eta, egixa da, konde batzuen etxian.
- GALDEGILEA: Eta ze moduz han?
- ↪ TEODORA: Ondo. Bageundezen, hiru lagun ziran eurak, eta beste bost kriau-edo bagenguazen. Ondo. Gero, jentia asko. Beti bazkaltzen, baten batzuek. Bera, kondesia zan, eta gustatze(n) jakon berari. Eta beti, ba, gonbirauak. Eta gonbirauekin, ba, preparau egin bih(ar) (d)ozu, egun guztian lana. Ostian, ondo.
- GALD.: Ta zela juten ziñan? Zelan topau zendun lan hori?
- ↪ TEODORA: Ba, zera, hemen zagan San Lorentzoko zeran, Begoñan, tia bat, aittan arreba, han iñude egonda familia harekin. (...) Hiru zauden, eta gero jun giñan tia Maria eta beste Azkoittiko neska bat, Argaingua, eta ni, hiru. Haren lekura. Eta gero, etorri nitzanian ni hona, Munastegi Errotako Maria juan zan hara. Hil zan. Maria ezagutuko zendun, Munastegi Errotakua?
- GALD.: Eztakitt, entzunda bai. (...) Orduan, frantsesa ikasiko zendun.

→ TEODORA: Berba batzuk. Nik, hola gauzen izenak eta: "de pomme, de pomme de terre" eta hola. Patatia, sagarra, hola. Berba suelto asko. Denpora gehixokin, ikasiko naban, baiña españolak ziran eurak ere.

■ GALD.: Españolak ziran?

→ TEODORA: Españolak ziran, bai. Bat Zaragozakua, bata; bestia, eztakitt nungua zan. Españolak ziran, kozineria ere zan Fuentarrabixakua, euskaldun jatorra. Nik harekin (sukaldian pintxe egon nitzan, ba), euskeraz asko. Eta kriaau kastellanua, eta ostian erderia. Eta holaxe pasau nittuan bi urte pasau.

■ GALD.: Internazionala zera, orduan.

→ TEODORA: Bai. Izen giñan, behintzat, han ere.

■ GALD.: Gero egin zendun, handik etorri, eta ezkondu?

→ TEODORA: Bai. Etorri, zerian, abruillian etorri, eta febreruan ezkondu edo. Ez, febreruan etorri, eta abruillian ezkondu edo. Febreruan amaittu hangua, eta abruillian... Domekan pasau ziran urtiak. San Markos egunian hogetabost urte, domekan, ezkondu giñala.

(Teodora Arakistain)

6.3. SOLDADUTZA

- GALDEGILEA: Nun egon ziñan soldau?
- ↪ JOXE: Leku askotan. Hasi, Estellara jun giñuazen lelengo soldau. Eta gero Zaragozatikan, Terueletikan, Castellondikan, Valentzia aldian zihar eta.
- GALD.: Biajau, biajau dozu, orduan?
- ↪ JOXE: Toki askotan. Eta gero, ba, hola, soldautzia luzia izan zuan guria.
- GALD.: Bai, amamak esan zidan aittitta hiru urte egon zala, marinan.
- ↪ JOXE: Marinan bai, baiña gero gerran egon zuan haura.
- GALD.: Bai.
- ↪ JOXE: Bueno, auxiliarretan egon zittuan hárek. Eta han ibilli giñuazen prente ta adar ta. Eta halako baten etxera bialdu giñuazen noizbaitten. Eta, berriz ere, mobilizau giñuazen beste denporale baterako, eta Burgosera eruan giñuazen beste denporale baterako.
- GALD.: Bai.

→ JOXE: Orduan Asturiasko mendixetan eta hemen, Peñastegixan da, *makixak* esaten jauen orduan.

■ GALD.: *Makixak?*

→ JOXE: *Makixak* esaten jauen gerra onduan medixan zaudeneri; ba, hola, orduan takatka egitten jauen askori gerria amaittu zanian (...) Hor zebizela bilddurra zauken nahikua, itxuria, ezkutauta egon zittuan pixkaren baten edo. Eta hárek zebizela ta, makixak, ETAkuak balira bezela edo.

■ GALD.: Bai.

→ JOXE: Frankon kontrakuak zirala ta, gero etxakixat hogei hillabete edo, zenbat egin giñuazen. Kontua dok, sei urte inguru egin giñuzela soldau.

■ GALD.: Zenbat?

→ JOXE: Sei urte inguru.

■ GALD.: Joe! Oin bederatzzi hillabetekiñ, eta kejau egitten gera. Eta zela juten ziñaten? Biajiak eta, zela egitten zittuzuen?

→ JOXE: Trenian. Permisuak ere, gu han ibilli giñanian (urte eta erdi edo), bat ere ez, etxera etorri be. Eta gero, Burgosera eruan giñuazengan ere, ni enitzuan batere etorri etxera, behiñ ere permisorian ez. Permisorik izete ezkerro, halako lekutik etortzeko, ba, biher izaten zuan, ba, zortzi-hamar egun edo gitxienez. Eta hogeta bi baziran, hobe.

■ GALD.: Horixe!

→ JOXE: Bai, eta permiso txikirikan ez genduan aprobetxatzen. Zerian egon giñanian bai, berrogeta bigarren urtian izengo zuan alemanak Frantziara sartu zirana, bai Frantziara. Hortik bai, hortik jaiero etortze(n) giñuazen, Irundikan. Eta alemanak sartu ziranian, ba, han gauazen gu zubixan, hemendik geure guardixia egitten. Hondarrabittikan, Irundikan, hau autopistia oiñ amaitzen dan tokiraiño.

(Joxe Gurrutxaga)

6.4. GERRA ZIBILA

"Hamen justizia gitxi egon zan. Hill ere, Elgoibarren hill ere, batzuk egin zittuen."

"Eta gero, ba, hamen ibilli zan, anaixak alkarren kontra."

→ LUIS: Akordau, bai, bai, bai. Ni akordatze(n) nok zela egoten giñan, han itxetik behera Urruzuno, mina-zulua dagok han, gure etxetik beera?

■ GALD.: Bai, bai.

→ LUIS: Mina-zulo haundi bat dagok. Han egoten giñuazen. Eta ... dinbi! Eta daunbi! Eta daunba, daunba! Goizian jun, eta sartu han egun guztia. Han egoten zuan umiekiñ ama, egoten zuan gurekin. Eta aitta ibiltze(n) zuan ardixekiñ edo, kanpuan edo ibiltze(n) zuan aitta. Eta batzuen batzuk etortze(n) jakozen beti basarrira; hárekiñ egoten zuan aitta.

Eta etortze(n) zuan aitta, illuntzi aldian etortze(n) zuan: "Bueno, oin kalmau da, eta erten hortik...".

Gaberako beti, zera egitten zuan, ba ... kalmau egitten zuan. Eta gero hartu, eta gabian lo egittera, etxera. Baiña hurrengo goizian, berriz ere zulora; Urnobittako puntian ostian ere beste egun baten egonda gauaz.

Da basarrixan ere, nun dau etxiak paretarik lodixena? Haren parian. Dinbi da danba, dinbi da danba!! Etxiak mobittu egitte(n) jaittuan. Joe! Buf! Haura gogorra zuan!

Bai, han mina-zuluan egon giñuazen, makiña bat aldiz bai. Han gaiñetik bonbak jo arren, etxuek apurtuko haura, lodiera haundixa jaukak eta. Egon haiz sekula han, mina-zuluan?

(Luis Etxaniz)

* * * * *

→ DIONISIO: (...) Ta gero, ba, hamen ibilli zan, anaixak alkarren kontra.

■ GALD.: Bai.

→ DIONISIO: Bata batetik eta bestia bestaldetik. Eta hola ibiltze(n) zan jentia. Bilddurra zagon, eta aurrera juan ziranak emaztia laga etxian, eta gizonak aurrera. Eta aurrian, ba milizianuak jartze(n) zittuen, eta: "Vengo del frente".

■ GALD.: Han bildurtuta, eta gero bildurtuta hemen ze pasauko ete zan ere bai.

→ DIONISIO: Bai, bai, klaro ba. Klaro, hamen justizia gitxi egon zan. Eta hill ere, Elgoibarren hill ere, batzuk egin zittuen.

(Dionisio Txurruka)

* * * * *

→ PEDRO: (...) Bai. Bueno, hemen bonbak eta bota, bonbardeua eta dana izan zan. Gernikan eta Eibarren botatzen egon ziranian, hor Karakatetikan egon giñan begira.

■ GALD.: Goittik?

→ PEDRO: Bai goittik. Juan Zabaleta, Eibarren bizi da oiñ, eta ni. "Pedro, jun egingo gaittuk ikustera". Eta: "Bai".

Eta tiruak batetikan da bestetikan; da gu jarri han, zera, hau bedarran metia, bedarran meta ostian jarritta. Eta han, seña gero beste batzuek, eta gero, ra, ra! Abioiak eta, danba, danba, danba! Da Eibarren botatzen ikusten, ikusi egitten genduzen, zela bota zittuen.

■ GALD.: Ixo egin bihar da hor gora hori ikustera, e!

→ PEDRO: Gero, Elgoibarren ere, ba, gu han gaudela, zera, kañonazuak bota zittuen. Eta hemen bat, surtidora badago, ba? Hantxe errekan birek esplotau zeбен. Jota

esplotau zebenian, jota ura goora baiña! Zelako txorrua! Buenooo! Ixa Elgoibarko torrian alturara! Demasa! Da horrek danak ikustia tokau jaku.

(Pedro Barrutia)

* * * * *

- TEODORA: Aittitta gerrara jun zan. Hona nazionalak sartu ziran, eta gero. Hamen etorri ziranian, pentsatze(n) zaban jentia, ba, etzala jungo mutillik soldau, baiña gero hartu zittuen atzetik. Bai ba. Eta hamen bederatzi hillabete egin zittuen nazionalak, e!
- GALD.: Nun? Elgoibarren?
- TEODORA: Elgoibarren. Bai ba, handikan eutsi jauen da. Julio, dieziotxo, juliuan erten zaban. Eta dieziotxuan Andres jaixo zan, otsaillian, febreruan; eta juliuan, harek zortzi hillebete, Elgoibar hartu zebela, harek zortzi hillebete zaukazela. Ni akordatze(n) nok hárek etortzen eta ni ume txikixakin titixa ematen da, tak! Ta handik jotze(n) zittuen balazuak (...) atariko atia (...) koltxoia ipinitta egon giñan etxeosteko atiari: pasau bestela.
- GALD.: Bai? Eta...
- TEODORA: Zeretzen. Eta gero aitta ta zera, aittittta eta aldeko Jose eta Satur zerekua, Aldazabalgo gizona, hona etorritta, hamengua zaban ama ta. Eta ezkutau ziran, Gartzenatakua esaten ziuuen harrixa jaso... eta hortxe ezkutau ziran. Sasixa dago hor haundixa, ondoko sorotikan han gora, eta hantxe ezkutau ziran. Eta eurak, *milizianuak* esaten zitzakuen háleri, han pasau zittuan, eta holaxe ikusten zittuen gero sasittikan bilddurtuta eurak goittik eta: "Aquí no hay paso" esan ei zaban batek, eta hiru edo lau jirau, eta atzera. Bestela josten jaittuek bertan!
- GALD.: Jesus! Eta Antxolan bertan sartu ziran?
- TEODORA: Barrura etzi(r)an sartu; hárek aurrera jua ziran. Hona bat etorri zan zerakin, astokadiakin. Asto bat aurrian eta gosiak. Basarrixetan ematen jauagu geuk ere, txarrix hilda jauan orduantxe, eta txarri zati haundi bat eman giñon.
- GALD.: Eureri? Jateko?
- TEODORA: Bidian jateko. Eta gero, erun nahi zittuen hemengo Josepa zana ta Nikolasa ta, horrek erun nahi zittuen aurrera. Eurak erun jaittuen, asko erun zittuen aurrera. Eta aittak ezetz, eurekin batera jungo zala, bera jun bihar bazan, eurak etzixezela. Laga ez harek neskak eruaten; bestela, bajiezak! Juan hari, ba, haren billa! Eta gero esaten zaben moruak zatozela atzetik, eta hárek hill egitten zittuela neskak,

eta holakuak esaten zittuen aurretikan. Gerran, ba, moruak zatozela, eta hárek igual harrapauko zittuela neskak eta. Gizurra!

■ GALD.: Osea, bildurra eman.

→ TEODORA: Bilddurra eman, moruak azaldu ei ziran hona, e! Bitorixara edo, esaten zeбен.

(Teodora Arakistain)

* * * * *

→ TEODORA: (...) Bai ba. Urtiak, Kandelarixa egunian, eta bi urtera, hogeta bederatziz zittuan egunian, juan zan soldau. Gerrara. Eta Andres, txiki-txikixa; hemen ni. Eta orduan etorri ziran Santa eskaliak hona. Ni akordatze(n) naiz, aldeko Bittorik, Joxen amak, zela esan zaban: "Soiñuakin zatozte hona? Errosarixuakin etorri bihar dok hona, errosarixuakin!". Gu hemen erdi negarrez, orduantxe erten zaban trenera ta. Hori zuan ona! Bestiak atian soiñua jotzen. Bueno...

(Teodora Arakistain)

* * * * *

Lekeittion zazpi hillabete egon giñan erregian modura. Egin zaban uda bat ikusgarrixa, epel-epela. Eta gero, tropak atzera barrura. Ofensibia egin zeбен, eta Ondarrun zauden tropak, eta Lekeittion gorrixak. Etorri zanian abantzia, ba, koño, alde egin bihar. Alde egitteko, ba, barkua. Peskero txiki horretakua. Sartu giñan barkuan, lehenengo aldiz, gaiñera, eta kriston itxaso txarra atera jakun. Egongo giñan hamabost lagun, Elgoibarko hiru familixatakuak. Danok zuluhan sartuta, antxoa-kaja artian. Gora eta behera dana bota biharrian ibilli ostian, barko bat urten zan aber nora guazen galdezka: "Sartu Elantxobera, sartu Elantxobera", esaten zigun.

Bilbora jutia zan gure asmua, baiña Elantxoben sartu bihar izan gendun. Elantxonbeko portuan sartu, eta juan giñan Batzokira. Teia bakarrik zagan. Te berua hartu, eta hurrengo egunian gure lehengusuari abixau zion aittak. Militarra zan orduan, eta kamioia zakan. Etorri zan kamioiak Elantxobera, eta handikan eruan giñuzen Bilbora, etxe partikular batera. Santolaya-ta zagozen bertan. Han egon giñan egun baten, eta gure aittak eta billau zaben txalet bat modukua Algortan, ortu eta guzti, kriston txaleta, eta hara juan giñan. Baiña jatekorik ez, eta han bi hillabetian pasau genduzen kristonak. Kriston etxia, baiña jatekorik ez.

Armero egoten zan aitta tropekin retaguardian, armak, fusillak edo ametralladorak arreglatzen ibiltze(n) zan. Behiñ etorri zan aitta oillaskua eta konejuakin. Sekula halako banketerik eztot egiñ!

(Manolo Unzilla)

6.5. BASERRIA

"Basarrixan, beti lana. Basarrixan parorik eztago."

"Basarrixan eztago ordurik. Illunian edo egunez; jaiki, eta illunduta laga. Han eztagok ordurik. Basarrixan etzara hasiko kalian moduan, ya bostak, eta laga."

- GALD.: Preguntauko dizuet basarriko bizimodua zelakua dan. Zuek basarrixan, basarriko bizimodua gustatze(n) jatzue zueri?
- BALENTIN: Bueno, gustau bai. Beti hauxe usau dogu, eta badakizu.
- GALD.: Zuri?
- INAZIO: Gustau bai. Horretxegatik etorritta gauaz, bestela...
- BALENTIN: Bestela, alde eginda honezkero.
- GALD.: Gogorra dala pentzatzen dozue?

→ BALENTIN: Bai. Bueno, oiñ ezta lehen beste, e! Lehen zan lan asko basarrixan, e! Hamen egoten zan garixa eta artua, eta hartze(n) zan kantidadia. Eta lana orduan, bai. Gaur basarrixan eztago lehen adiña. Gogorra bai, e! Gogorra. Badakizu.

■ GALD.: Beste basarrixetan berdiña esan die.

→ BALENTIN: Bai, bai, bai. Basarrixan hori, hori kalkulauta dago.

■ GALD.: Eta lanik gogorrena zuentzat? Lanikan gogorrena.

→ BALENTIN: Lana? Basarrikua?

■ GALD.: Bai. Txarrena zein da zuentzat?

→ BALENTIN: Bueno, ze izengo da, ba? Lehen esan doguna: gaurko egunian, ba, dana makiñia dagok.

■ GALD.: Eta lehen?

→ BALENTIN: Lehen, segia ta, segia ta itaixa ta, dana hauxe. Eta oiñ, berriz, bedarra eta holakua, ba bedarra ezta hainbesterako oiñ. Danak ganauak libre egote(n) (d)ia baztarretan. Danian dabixaz oiñ.

■ GALD.: Baiña egongo zan lan bat bestiak baiño txarragua zana zuentzat, ez?

→ BALENTIN: Bueno, gari-ebagitzia ta izeten ziran hórrek. Itaixakin-da izeten zan...

■ GALD.: Gero makiñiak (...)

→ BALENTIN: Gero, makiñekin-da hasi ziranian... Baiña lana len asko egitte(n) zan. Gure aitta zan batek eta, asko lana. Boj! Ask! Lehen esan doguna. Eta gero, berriz, soruetan ere, ba, laixa ta izeten ziran.

■ GALD.: Bai.

→ BALENTIN: Eta gero goldia-ta zela sartu ziran, ba, (...) holaxe izaten da hori.

■ GALD.: Eta urtian zihar garairik gogorrena?

→ BALENTIN: Urtian zihar garairik gogorrena, ba, hauxe izaten zan.

■ GALD.: Garixana?

→ INAZIO: Garixa eta bedar-ontzia, eta holakotxiak. Ostian, ba, ze esango dot, ba? Neguan lan gehixago jeneralian, baiña udan estuasunekuak: bedarra ta, garixa ta ...

behintzat estuasun haundixenekuak. Eta gero, handik aurrera, ba, lasaixago... Beti lana baiña.

■ GALD.: Basarrixan beti lana. Basarrixan parorik eztago.

→ BALENTIN: Eztago parorikan. Gure anaixak esaten zabana, horrek lehen esan dogunak, Mintxetako horrek, hil zanak (haura kalia gero lanian ibilli zan): harek esaten zaban "kalekuak ezta kitt zer ta, ordua da ta ... Basarrixan eztago ordurik. Illunian edo egunez (...) jaiki, eta illunduta laga. Han eztagok ordurik, ezta egoten basarrixan". Halaxe da ta. Basarrixan etzara hasiko kalia moduan, ya bostak dittuk edo bost t'erdiak, eta laga.

(Balentin eta Inazio Egaña)

* * * * *

■ GALD.: Zuk pentsatzen dozu kaleko jendiak badakixala ze dan basarrixan lan egittia? Estimaten dau?

→ BALENTIN: Batzuek estimau. Bertakuak izen direnak badakixe, basarrikuak direnak, askok. Baiña kalia jaixotakuak ze daki, ba? Kanpuan ibiltzia dala, eguzkixa hartzia, eta kitto.

■ GALD.: Hori pentsatzen dozu pentsatzen dabela?

→ BALENTIN: Gehixenak, bai.

(Balentin Egaña)

* * * * *

Azoka - Feria

■ GALD.: Oiñ azokara bajau, etzera bajatzen, baiña lehen bai. Askotan.

→ TEODORA: Ni ez. Lehen bai. Lehen esniakin juten nitzan-da beti. Nik esnia, juten nitzan esniakin kalera beti. Han basarritik ere bai. Iriarte-Etxeberritik, neure etxetik ere bai.

■ GALD.: Eta zela bajatze(n) ziñan?

→ TEODORA: Astuakiñ. Astuakin beti. Eta antxitxika zortzi tt'erdixetako mezetara; astua hartu eta esniak ere. Astua kortan laga, Majestadeko kortan astua, eta mezetara (...) Merkatura beti. Lehen ere, larunbat, zapatu zerian, hillan azkenian

ferixia izeten zan. Ni ferixara enitzan juten. Ni goizago juaten nitzan esniekin da, ferixara. Iñoiz, egunen baten bai, oillaskua zaguania-da, handik-hemendik saltzera. Azokiari bai, azokiari beti bueltia egiñ, baiña ferixetan ez.

(Teodora Arakistain)

* * * * *

→ JOXE: (...) Da, baiña basarriko gizonak ferixara juten dittuk, esate baterako... Bueno, gehixagotan ere jungo dittuk kalera, baiña hillian behiñ, ferixara. Eta ohitturia, ba, kafia hartu koadrillan. "Koño! Kafia hartuko juagu?". Eta: "Bai". Eta bueno, kopia ta puru bat plazara juterako. Badakik: gizona hazi egitten jok harek, eztakik?

■ GALD.: Honbre!

→ JOXE: Bai, eta gero kaletarrak (oin gitxitxuago, lagun gehixago dittuk oin basarrixan eta kalia orduan baiño) ... orduan kaletarrak basarritarra, ostikua jo eta txakurra bezela bialtze(n) juen.

■ GALD.: Bai? Geizki ikusitta zagan basarritarra lehen?

→ JOXE: Bai, gizona! Gu komurgau giñan sasoian-da!

■ GALD.: Bai?

→ JOXE: Hori, zera haundixa egoten zuan, bai, burla haundixa. Eta lehen esan dotena: puruakin, kafia ta kopia ta puruakin. Ba, perixara plazara, eta han batekin da bestiakin kontuak esaten da, kaleko gizonak, hi, gizon sasoekuak, gero, e!: "Hi, basarrixetan geizki bizi dirala! Beittu egik horra, hi, puruakin danak!".

Eta eurak etzittuan konturatzen zapatuetan jai hartu, eta sartu tabernan ta atsalde guztia han, puruak erre ta puruak erre. Eta jaixa etorri, eta igual; eta zapatu gaba etorri, eta kalera andriakin edo, bakarrik edo, lagunekin edo; eta etzittuan konturatzen, baiña basarritarren bat ikusten bazeben puru bat erretzen... Buenoo! Perixa egun baten uste juat eukiko zabala eskubidia basarritarrak, eztok?

(Joxe Gurrutxaga)

* * * * *

Kalea eta baserria

Kaletarra naiz. Santa Ana kalia jaixua naiz. Gure gaztarua gerra ostian izan zan, baiña politta izan zan. Gerria etorri arte, umetan, gure bizimodua politta izan zan. Gero, gerra

asuntuakin, kanpora jun giñan, Bilbo aldera, ihesi. Aitta gerran hil zan. Kartzelan sartu zaben, eta hantxe hil zan aitta. Altzolan jaixua zan, eta ama Elgoibarkua. Aman gurasuak, hemenguak danak, inguruko basarrietakuak, baiña aittan gurasuak Etxarri Aranazkuak. Aittan aittitta, Etxarrikua, lanera etorri zan Altzolara. Karretekkin ibiltzen ziran.

Orduan Altzolara sartzen zan itxasua, eta juaten ziran kargak hartzera Altzola eta Mendaro ingurura. Gure aittitta-eta ibilli ziran kargamentuekin, barkutikan ateratzen eta ekartzen herrira-eta. Nik eztoz ezagutu, baiña behixekin juaten ziran kargamentu billa. Behixak karruakin. Hala esan ziguen guri amamak eta gurasuak. Hiru anai etorri ziran Etxarritik. Haren semiak bi geratu ziran Altzolan eta birek hotela eduki zaben Altzolan. Bestia Elgoibarrera etorri zan.

Ostian, gaztetan bizimodu normala egin gendun. Beti fubolian edo pelotan. Hor, Plaza Txikixan eskolakuak beti fubolian, baiña fubolian akabatzer a beti, e!

(Manolo Unzilla)

* * * * *

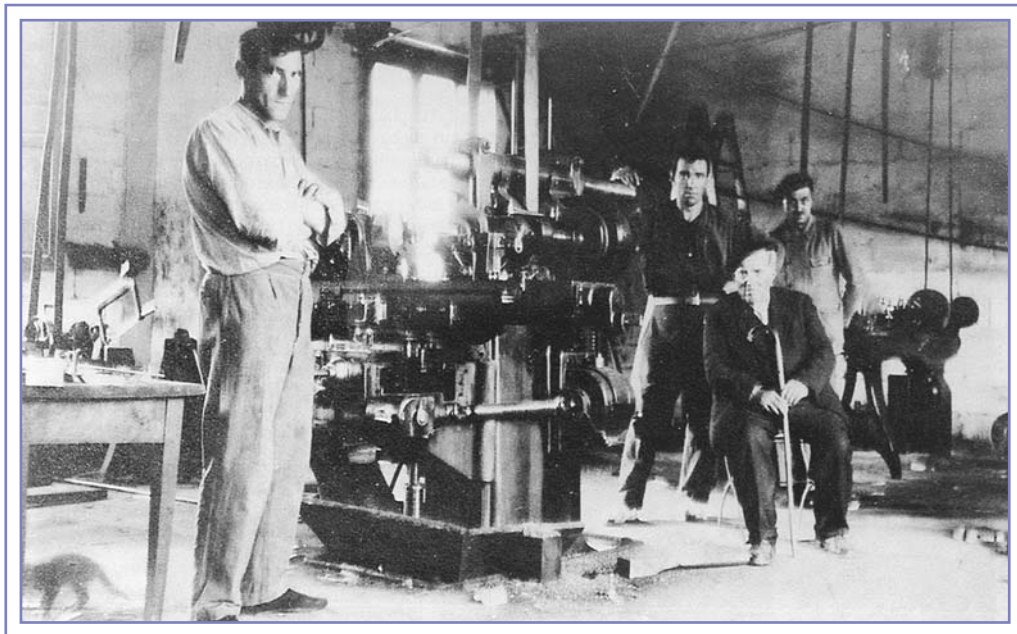
Baserriko lana

Zeleta basarrixan jaixua naiz. San Migelera bidian Metalkua pasau, eta kilometro erdira dago gitxi gorabehera. Gaur egunian, inbernadero haundi batzuk daude. Ni hantxe bizi izan nitzan ezkondu arte, eta gero kalera etorri nitzan. Gaur egun nere koiñata alarguna eta Arantxa illobia bere bikotiarekin bizi dira han. Noizbehinka basarrira juten giñan bixitan, baiña bizi, kalia.

Basarriko eta kaleko bizimodua oso diferentia dira. Gaur egungo basarriko bizimodua ezta lehengua bezelakua, orduan gogorragua zan. Basarrixan eztago ordurik: goizian eguna argittutakuan hasi bihar da, eta lana ezta amaitzen.

Bazkarixa beti ordubata aldian izaten da, baiña noiz erretirauko zeran, ezta kizu. Bero daguanian bero dagualako, hotz daguanian hotz dagualako, eta eurixa danian eurixa dalako, beti keja, baiña lana egiñ egin bihar da. Gaur egunian makinerixa ona dago, eta lana erretzuta dago, baiña, hala ere, gogorra da: han eztago oporrik.

(Antonio Berasaluze)

6.6. TAILERRA

↪ DIONISIO: (...) Beti, bai, bai. Eta ostian, bazabiz biharrian, ba, konparazio baterako, ni Txixarruanian ibilli nitzanian, egitten naban fresadoran igual, tornuan igual, kopixadoran ere bai, retifikadoran ere bai, mandrinadoran ere bai... Eta, ba, baten fallua baldin badago, ba, hara bialtze(n) zaittue, eta orduan, ba, kubriu egitten dozu asko.

(...) Bueno, guk... Bai, oingo gaztiak, hortxe dauke... Da Elgoibarren ni ointxe bi urte edo, izan nitzuan esposiziua ikusten. Eta makiñarixa ona etarata dago Elgoibarren, e! Hónek, *Danobatek* eta, *Etxetar* batek eta, *Kondiak* eta, *Soraluzek* eta ...

■ GALD.: Bai. Badakizu zenbat taller dagan hemen?

↪ DIONISIO: Asko, asko. Industria asko dago Elgoibarren ere, e! Eta kanpora mordua jun dirala! Itziarreraíño ta; pentsaizu.

■ GALD.: Itziar esaten dabe ari dala zabalitzen.

↪ DIONISIO: Bai, bai, ikeragarri, ikeragarri. Eta hor ere problema txarra dago: familixia apurtuta geratzen da. Gizona juten jatzu ... egun guztian han.

■ GALD.: Kotxia bi'ozu, gaiñera, denbora guztian.

- DIONISIO: Bai, denpora guztian. Eta zeozer etxian, hau, hori baldin bada edo, ... abixau egin bihar. Teleponua jo bihar, edo bestia, edo bazkarixa aparte egin bihar...

(Dionisio Txurruka)

6.7. ERROMERIAK

"Azkoittiko partian etxuen lagatzen. Azkarate gaiñian, Elgoibarko partetik dantza lotua egitten zuan. *Dultze meneo* esaten jakuan Azkoittixan horri."

"Orduan lokatzia egoten zuan, pistarik etxauan da. Dana ganaua eta gurdixa ibiltze(n) zan. Holako lokatzia! Sartu hanka bat, eta jota erropak eta dana txarri egiñ!"

"Dultze meneo"

- LUIS: Erromerixara, badakik: Madarixara, Kurutzetara, San Lorentzora... Gero, mendi erromerixak, asko: Sarguate ta, Irukurutzeta ta...
- GALD.: Eta danera ibiltze(n) ziñaten?
- LUIS: Hórretara, danetara. Larraskanda ta... Hor bazittuan, Aittolako Kurutzian da... Bueno! Hor Urbixan hasi ta, zerian, Xoxoten da, erromerixak... Udan beti egoten zuan nunbaitten. Eta gu, danetara. Baiña zuenian egoten zuan, zerian egoten zuan...
- GALD.: Kurutzetan egoten zan.
- LUIS: Kurutzetan egoten zuan, pijo. Eta Madarixan. Igual juten giñuazen lenengotik Madarixara. Madarixan etxuen, ba, dantza lotua egitten lagatzen.
- GALD.: Madarixan ez? Hori bateron batek kontau zidan.
- LUIS: Azkoittiko partian etxuen lagatzen. Azkarate gaiñian, Elgoibarko partetik dantza lotua egitten zuan. *Dultze meneo* esaten jakuan Azkoittixan horri. Eta Azkoittiko partetik dana sueltua egin bihar izaten zuan, dana sueltuan.

(Luis Etxaniz)

* * * * *

Ibilaldi luzeak

→ DIONISIO: Ezkondu gu egin giñan, ba, "el año cuarenta y ocho" ezkondu giñan, bai. "Kuarentaiotxuan". Hartaraiño bittartian, ba, erromerixara, batera-bestera. Etzan oingo moduan. Orduan juten zan, gazterixia, ba, oiñez San Migelera ta beste aldera-eta.

■ GALD.: Bai, bai.

→ DIONISIO: Oiñ ez, oin kotxia hartu, eta di-da juaten da jentia; baiña diperentia, oso diperentia gelditzen da, bai. (...) Pentsaizu ba, Santa Eufemia badakik nun dagon? Badakik nun dagon?

■ GALD.: Nun dago hori?

→ DIONISIO: Markiñatik harutz, Santa Eufemia.

■ GALD.: Markiña baiño harutzago?

→ DIONISIO: Bai, bai, harutzago oindio.

■ GALD.: Bai.

→ DIONISIO: Eta hara-ta, oiñez juaten giñan.

■ GALD.: Oiñez?

→ DIONISIO: Oiñez! Ez hemendik bakarrik, baitta hortikan ere, Madarixa aldetik eta Urruzuno bailletik, San Lorentzo bailletik-eta, oiñez danak, hamen goizaldian daka, daka, daka... Eta etorri ere bai.

(Dionisio Txurruka)

* * * * *

Neska-laguntzea

→ LUIS: (...) Bai, neska laguntzera ta, horixe! Beti ez, baiña askotan bai. Neskak etortze(n) zittuan da...

■ GALD.: Eta jun ein bihar.

→ LUIS: Hi, eta gaur eztok ezer! Gaur basarri danetara kamiñua dagok. Mutillak ezpadauka, neskiak kotxia jakak, berakin jungo haiz.

■ GALD.: Bai.

→ LUIS: Baiña orduan zer? Orduan basarri batera ere etxauan kamiñorikan, etxauan... Ezer ere etxauan: etxauan kotxerikan, etxauan... Motorra edo, baten batek ekarri zabanian ... danak motorrari begira, ahua zabaldua, hi. Han Kurutzetan azaldu zanian lenengotik motorrakin, ba: "Ene!". Atzian beste lagun bat edo hartuta: "Aiba! Hori, hori millonarixua izengo dok", pentsatzen moduan. Ez zuan orduan...

■ GALD.: Eta orduan, sorgiñak eta holako kontuak etziran entzuten?

→ LUIS: Bai, bai, bai. Sorgin-kontuak eta...

■ GALD.: Eta etxerakuan bueltan, bakarrik zuazenian bildurrik ez? Edo ohittuta igual.

→ LUIS: Bai, baiña sorgin kontu hori asko entzuten zuan orduan. Batian da, bestian da, entzuten zuan. Azkoitti aldian-da ertetze(n) zittuan gaiñera asko. Hamen ertetze(n) zittuan batzuetan... Paillazo batzuek!

■ GALD.: Bai.

→ LUIS: Paillazo batzuek! Gero hor, baten batzuek deskuidau zittuan harrapatzen edo, eta... ba, paillazo batzuek, bertakuak. Eta ezer ez. Neri etxaan sekula erten, makiña bat lekutan ibilli nitzuan da. Orduan lokatzia egoten zuan, pistarik etxauan da. Dana ganaua ta gurdixa ibiltze(n) zan. Holako lokatzia! Sartu hanka bat, eta jota erropak eta dana txarri egin, eta, buah! Oiñ, oiñ eztok iguala... zapatakiñ ibiltzeko moduan dago. Orduan hor zera, abarkakin da, botiñekin da, juten giñuazen neska-laguntzera ta juteko. Biherko!

Orduan, egualdi ona bazan, ba, ni abarketa zurixekin lenengo. Gaztetan, abarketa zurixekiñ ibiltze(n) zuan jentia asko, abarketa zurixa. Eta orduan, Azkoittiko partian behintzat, dana abarketa zurixa ikusiko zuan. Eta Madarixara jun, pelota bat harrapau, eta abarketa pare batekin jun, berrixekiñ, apurtu pelotan, beste bat erosi, eta hola... Bertan egoten zittuan saltzen, eta etxera ere bai iñoiz.

(Luis Etxaniz)

* * * * *

Neskatan

Guk, koadrillan, oso gitxi egitten gendun neskatan, gehixago izan gera parrandazaliak, neskazaliak baiño. Juergarik juerga, txikiteua, kantuan egiñez: horixe zan guri gustatze(n) jakuna. Eibarrera eta beste herri askotara juten giñan parrandara. Mendira jutia ere asko gustatze(n) jakun, eta neskatan egitteko denporarik ez zakagun.

Ni berandu ezkondu nitzan, 34 urte nakazen, ixa mutilzahar; justu-justu harrapau zidan. Orduan jende asko geratze(n) zan mutilzar eta neskazar. Zelako neskak, gaiñera! Gaur egunian ikusten dittut emakume onak, jatorrak eta eztot entenditzen zelan geratu diran horrek neskazahar! Eliziak indar asko zakan orduan, eta dana pekatua zan, andrazkuentzat, gaiñera, gehixago, eta zailla zan eurentzat mutilletan egittia.

Nere andria Endoixakua da, eta Itziarren ezkondu giñan. Ezkonbidaia Valentzia eta Alicante aldera egin gendun. Hogei egun inguru egon giñan, eta oso ondo ibilli giñan. Gerora, seme-alabak etorri ziran.

(Joxe Mari Betelu)

6.8. EZTEIAK, EZTEI-BIDAIK

- GALD.: Ezkondu zuek, baiña, Elgoibarren ezkonduko ziñaten, zu ta aittitta?
- TEODORA: Baaai, Elgoibarren. Nun ezkonduko giñan, ba? Elgoibarren ezkondu. Bizimodu guztia Elgoibarren egin dogu ta.
- GALD.: Eta "viaje de novios" egin zenduen?
- TEODORA: Donostian hiru egun. Eguenetik zerera, eguenetikan zapatura. Eta zapatuan, ezteixak. Bazkarixa ta afarixa jentiakin. Baiña erromerixia ta dana, e! Hortxe aska aurrian egon giñan. Egon zan Gelatxo soiñuakin. (...) Barre egitten dok? Makaleko juergia!
- GALD.: Ondo?
- TEODORA: Jo! Zera ere bai, Dionisio Estarta hementxe zan bodan, Bibianakin ezkondata zaguan da. Margari jaixotzeko zaguan artian.
- GALD.: Eta ze egin zenduen ezkondu eta gero?
- TEODORA: Ezkondu, bazkaldu eta hara jun, eta hiru egun pasau Donostian.
- GALD.: Ah, bazkaldu eta gero jun.
- TEODORA: Bazkaldu, ez. Armuzau guk kalian, eta jun. Eta gero, bueltan, bazkarixa. Lehen hala izaten zan, zapatu-domekan.
- GALD.: Bueltan?
- TEODORA: Bueltan bazkarixa, gero, jentiari zerian, bueltan. *Esteixak* esaten zitzakon, *bodia*. Ondo, soiñua nehikua behintzat eta.

- GALD.: Orduan ze egitten zenduen? Jan, jan ta jan?
- TEODORA: Jan eta dantzan egiñ. Eta gero, mezia San Lorentzon entzun, eta bixaramonian berriz bazkaltzera jentia.
- GALD.: Gelatxokin?
- TEODORA: Gelatxok soiñua. Jesus! Lehengusua naban, gaiñera, Gelatxo.
- GALD.: Ze Gelatxo? Honen ...?
- TEODORA: Honen aitta. Manuel. Hau zan gure erromerixako soiñujolia ere. Lehengusua zan, e! Julianan lehengusua, nere lehengusua. Zubizarreta da haura bigarrena. Julianan ama, haren ama ta nere ama, ahiztak. Arakistain.
- GALD.: Familixakuak orduan.
- TEODORA: "En familia", hara! Ondo pasau genduan orduan. Holaxe zan, ba. Eta gero, ondokuak, Artazoko eta ..., hola jentia bodan. Eta gero, senidiak: tiuak eta...
- GALD.: Orduan, boda-eguna ondo, ezta?
- TEODORA: Bai, neuk behintzat, ondo pasau naban.

(Teodora Arakistain)

6.9. JOKOAK / JOLASAK

"Tres navios"

"Tresnavios" ibilli ziñaten, "tres navios en el mar, tres por alta mar,...". Bat jartze(n) zan, eta danak ezkutau: "tres navios en el mar y otros y nada mas". Orduan bat geratze(n) zan hola, eta bestiak erantzuten zabenian, hárek billatzera.

(Agapita Soraiz)

* * * * *

Zinta jokia

(...) Gehituago igual eukiko naban, zergatik eze, Eibarren, beti izan zan Eibar *socialista* ta *republicano*, hamenguen aldian... oso abantzuak! Eta han, *Casa del Pueblua* ere bazaguan! Eta han, jaixa-edo zan, jaixa Eibarren. Hamen ez zan artietan holakorikan.

Eta, zintxa jokua, bizikleta gaiñian jarri eta zintzak... holakotxe lazo edarrak izaten ziran, luziak, metro t'erdikuak edo, metro bat ingurukuak, karrete batzuetan batu, eta anilla bat han barrenian, eta paluakin bizikleta gaiñetikan sartu egin bihar zan, han zerian...

Hola ipintze(n) ziran bi makilla, ezta? Eta gero soka bat, soka bat eta alanbre bat. Eta han anillak sartze(n) ziran, holaxe txintxilizka, e! Holakotxe anillak; eta bizikletan zuazela, gaiñetikan, gelditxu be poliki-poliki, palotxo batekin,... lapitz puntiakiñ edo holaxe, hantxe sartu, eta ra, ra, ra, norberak eruan bihar zaban.

Oso famosua zan hori; jai guztietan agertze(n) zan hori.

Gero ugaritxu egin zan, baiña artietan ez zan leku askotan izaten. Eta hamen San Bartolomietan eta hola izaten zan hori. *Carrera de cintas* esate(n) zitzakon erderaz.

(Juanito Arrieta)

* * * * *

Pelotan Maalan

→ JUANITO: Pelotan, ointxe ere dagan eleizako fatxadan, zerian, Maalan, pelotan asko egin genduan guk.

■ GALD.: Han, kamiñuan ez zan autorik ibiltzen eta.

→ JUANITO: Ez, ba! Arratsalde guztian igual automobill bat ero. Ez zauan horren ardurarikan.

(Juanito Arrieta)

* * * * *

Kamiñeroko frontoia

→ FLOREN: (...) Ez. Kamiñerokua ezta basarrixa, Kamiñerokua, ze esango dizu(t) pa nik, hor kurban, oin karrozerixia dago, lehen frontoia zan hor. Lehen Kamiñerokuan zan frontoia. Eta gu danok han frontoian beti, anai bat pelotarixa euki naban, beste bat korredoria; o sea ke, gu danok pelotako mutillak izan gara, deporte hortarakua. Oñ ere ni jaiero Eibarrera jutun naiz partidua ikustera: gustau egitte jata pelotia, asko.

■ GALD.: Nundikan euki dozue zuek halako zaletasuna?

→ FLOREN: Ba, esaten dizut: frontoian jaixo..., hor Kamiñeroko frontoian bizi izan giñala gu; bentanatik beti begittu, eta frontoia geunkan, hamendik kalía bezela; guk frontoia geunkan, etxetik. Eta beti, beti frontoian, granujetan ere, etorri etxera

eskolatik, bazkaldu, eta antxitxika frontoira: izerdixa darixola eskolara. Aitta ta ama beti errietan, "beti hola" ta...; holaxe kontuak...

- GALD.: Hango frontoia ze zan, Plazako frontoia a(d)iñakua?
- FLOREN: Iguala, iguala; kubiartua izatia; oso frontoe politta; da hor partiduak-eta lehen jokatz(e)n ziran praka zurixekin da, profesionalak, eh, jokatz(e)n zeben! Da hamen, Elgoibarren sasoe baten ziran, ee, ze esango dizut ba nik, Artazo ta, Fermin da, ... gure anaixa ere pelotarixa zan da, hola jaixetan-da horrek ipintze(n) zittuen jokatz(e)n. Eta hola ibiltze(n) ziran...

(Floren Leiaristi)

* * * * *

Pelotia

Pelotan ere ondo moldatze(n) nitzan. Koadrillan ixa danok izan gera onak; anaixa eta. Orduan hamen pelotan danak egitten zaben ondo. Eta frontoia, hartu ezinda, txandaka. Orduan errespetau egitten zan txandia, baiña ondo errespetau, e!

Orduan zagan "Pitxirri", Gerardo Arriola, eta haren anaixak, Bizentek, eta bixak pelotak egitten zittuen, eta eroatera (edo alkilatzer) juten giñan.

Erriala edo hoge zentimo ordu t'erdirako. Plazan. Frontoian, egun guztixan zabizen pelotarixak, minutu bat ere ez zagan hutsikan, goizetik gabera arte. Eta gero, gaiñera, illuntzixan, ba, hōnek profesionalak Eibarkuak, Estarta, Zabala, Sol-en aittitta... horrek ziran hemen onak, eta jende guztixa, horrek ikustera. Temia zaken bata bestian kontra. Dirurik jokau batere ez, baiña letxia... Askotan txaketia hartu, eta ihesi etxera, hasarrata han frontoian. Zan ... ikustekua! Pundonorra kristona zaken. Han mundu guztixak jokatz(e)n zaban pelotan.

Oingua da rarua, hamengua, frontoia beti hutsikan edo raketekin, bestiekin... eta eskuz, iñok ez. Ikarauta nago hamengo gazterixiak. Orduan ez zagan eskolarikan. Lehen bi ordu goizian eta bi arratsaldian, eta libre. Ez zagan notak etxera eruan biharrik eta. Gero, musikia, inglesa, frantsesa... oingua da ... zoratzekua. Billobak ikusten dittut etxian, eta bueno! Bizimodua diferentia zan.

Orduan dirurik ez: hori zan problema. Zinera juteko, nere amama arrainduna zan, eta Eibarren saltze(n) zaban Ondarrutik ekartze(n) ziuen arraiña. Betiere amaman mantala ate ostian zaganian, nun harrapauko erriala zinera juteko-edo, hara juteko ez zagan dirurik orduan-eta. Halakuak asko egin dittugu. Gure bankua amama izan da beti. Beti amamari erriala edo bestia hartu; beti hari. Gogorra zan haura, amama.

(Manolo Unzilla)

Erreka

"Da gure gazte-denporan, Elgoibarrek gauza bat euki deu ona, horixe: errekoa edarra"

→ PEDRO: (...) Ah, bai. Ahal zanian, libre harrapatzen bagendun jolasian egitteko hemen gauza bat edarra gendukan hemen: errekoa.

■ GALD.: Bai.

→ PEDRO: Hau dana libre.

■ GALD.: Eta garbixa.

→ PEDRO: Hemen, hasi sasoi honetan... Bai, sasoi honetarako, zera, igarixan.

■ GALD.: Bertan.

→ PEDRO: Bai, bai, juan bertara, eta, zera, hau gero, arraiña, peskan. Eta amorrauak giñan gu, hau Kondia difuntua?

■ GALD.: Eztakitt nik.

→ PEDRO: Hau, ba... Ez zara akordauko. Hau ... Urban Konde, zera, Kondia tallarra?

■ GALD.: Bai, hori, bai.

→ PEDRO: Ba, hori fundau zabana. Neure intimua. Eta ointxe dala lau urte hil tzan, eta haura eta gu, peskan amorrauak giñan. Ni ez hainbeste, etxian beti nakan zeozer egin biharra... Harek eta ..., baitta hau ... bestia ..., Nemesio Ansola, *Txamugaiña* esaten diuena. Hortxe bizi da ta... Haura ta, joe!

Gero, zerian da, peskan da, bai. Hartu peskia ta, haura segurua izaten zan da, beste batzuen zestuak errejistau, zaitxu...: ba, fulanok Albitxuritikan bota jok, bestiak han bota jok, bestiak eta... Jaso ein bihar juagu.

Eta ura zikintze(n) zanian, jaso, eta igual barbo mordua, eta ra! Txabalituak eta, ba orduantxe hamabost bat urte edo, eta gero tabernara (...) jatera ixilikan. Eta enterau egitxen zan jendia: "Ene! Goiko Errotak eta Urbanek eta eztakitx zeñek eta, harrapau juek! Mekauen la letxe!". Hortikaldian zestua zakenak: "Horrek gure zestua errejistrauko juen". Ja, ja, ja!

Eta holakotxe gauzak asko egin doguz. Ostian, hortxe, arraiñetan da; asko ikusten genduan, gero, angulia. Gero, zela ixotzen daban gora. Aurreraka ezta juaten, e!

Eta Elgoibarren, nere akorduan, hiru edo itxo ziran bakarrikan errekan.

(Pedro Barrutia)

* * * * *

Posturak

- ↪ JOXE: Urkittikan probia zela jokatu genduan, hori ezingo juagu esan.
- GALD.: Zer? Probia?
- ↪ JOXE: Idixekin probia jokatu genduana. Probia badakik zer dan. Badakik zer dan?
- GALD.: Bai, bai, bai.
- ↪ JOXE: Ba, haura jokatuta nago ni. Kaletikan Azkaratera zein, ordu batian, zein lehenago jua, zein gorago jua. Urrategiri jokatu giñuan, hil tzan anaia zaharrenak eta nik, etzeko idixekin.
- GALD.: Eta?
- ↪ JOXE: Puf! Karga haundixakin zuan, eta guk erten genduan, Juaristiko zulu, badakik?
- GALD.: Bai.
- ↪ JOXE: Juaristiko soro-barrena, Parapandik gorako buelta haundi haura? Haraiñotxe jun giñuazen. Josus, Maria! Ni, zu erdi haundi enitzuan orduan, mutill!
- GALD.: Zu zorauta zaude!
- ↪ JOXE: Eta gero Urrategik jokatu bihar jua gure markia egittera. Eta etxuan erten harek. Bilddurtu egin zuan. Ezin zaikiela harek egin da.
- GALD.: Eta bixok bakarrik orduan?
- ↪ JOXE: Eez, guk irabazi genduan! Eta kitto; hori orduan amaittu zuan. Holakuak, mordua!

(Joxe Gurrutxaga)

6.10. OSPAKIZUNAK

"Amabirjiña Garotarako"

→ JOXE: Pilarika eguna, *doce de octubre* eztok, ba, izeten?

■ GALD.: Bai.

→ JOXE: Hillan hamabixan da. Eta haren zaiñ egoten zittuan basarritarrak mendirako lagunak izateko. Tallarretan jai, eta garotarako lagunak. Han zabizenen zai egoten zittuan, gure zaiñ egoten zittuan. Eta gero, asmau jauen horrerri *Amabirjiña Garotarako*. Amabirjiña Pilarrekua esan biharrian, Amabirjiña Garotarako esaten jakuan horri.

(Joxe Gurrutxaga)

* * * * *

Domusantu eguna

"Izaten zan gaztaiña-erre egunan moduan edo, lenengo aldiz gaztaiñak erretze(n) ziran eguna."

Hori izen zan Maalan. Gero, horrek denporok pasauta, Maalako kapelluan zera, monagillo izan nitzan, hamen ere bastante denpora. Baiña hamen, goizian seiretan izaten zan mezia, goizian seiretan. Animetan da, Domusantu egunetan, egun horretan hiru meza ematen zitxuan apaiz bakoitzak; hiru. Eta, lenengua goizian lauretan edo lau t'erdietan edo. Eta, holaxe juaten giñan. Ni gogoratze(n) naiz, gure aitxa zanak, etxian (gu bizi giñan planta bajaran, eta gero lelengo pisuan) ... lelengo pisuan zaukagun, hango sala baten, su bajua, eta gaztaiñak erretze(n) zitxuan gure aitxak, batez ere Domusantu egunian. Eta izaten zan gaztaiña-erre egunan moduan edo, lenengo aldiz gaztaiñak erretze(n) ziran eguna. Eta, haretzek, gero illuntzixan, gaztaiñak afalonduan jan, eta hurrengo goizerako ere, preparamu, eta, hárek janaz, mezetara.

(Juanito Arrieta)

* * * * *

San Antonio eguna (Urkiolan)

Butrongo tabernia eztakitx ezagutu zenduan zuk. Oin fruterixia badago hamen, *La Huerta* edo, badago, ba? Han izan zan ... Ezagutu naban nik tabernia orduan ere, Butrongo tabernia. Eta, hara inguru hartan, behintzat, bizi ziranak, hamen kaletarrak edo, maalatarrak batez ere, gu, Maalakuak. Eta San Antonio egunian (juniuan hamahiruan izaten da San Antonio eguna, Urkiolakua), eta egun horretarako basarritxarrak, Azkoitxi aldetik-eta basarritxarrak etortze(n) ziran oiñez, hor bueltako basarritxar asko, tren espeziala hartzeko, goizian seirak-sei t'erdixetan izaten zan da, horrako. Eta tabernia gau guztian irikitxa egoten zan. Gau guztian. Bai, zergatik eze hamabixak aldera arte edo igual egongo ziran normalian, eta ordubatak edo ordubixetarako banaka batzuek hasten ziran, eta han janaldixa ero, en fin, jatordua egitxen zebeu Butronguan, gero estaziora juan eta lasai hartzeko trena Durangora.

(Juanito Arrieta)

* * * * *

Santa Eske eguna

→ FLOREN: Gure aitta zan soiñujolia, guri ez zigun ematen aurrerapenik sekula. Soiñujolia, beti bera lanian; da lan nekosua da soiñua, e! Harek ere soiñua jotenda ibiltze(n) zanian-da, haundi-haundi eukitze(n) zaban eskuturra ere; haura nekosua da. Oiñ, gaur egunian, adelanto haundixak daure, eta aurrian euren mahaitxuan soiñua ipiñi gaiñian, eta fazilidade haundixakin jotendabe gaur; baiña lehen, ez. Gure aitta zana gogorra zan: harek egitten zaban ... tallarrian lana egiñ, Santa Eske eguna izate(n) zan, Santa Eske egunian ertetze(n) ziran tallarrian zortzi-hamar lagun, eta bueno, zu soiñuakin, beste bat bertolarixa, juntatze(n) ziran kuadrillia, eta gau guztia Santa Eskian ibilli.

■ GALD.: Etxetik etxera.

→ FLOREN: Etxetik etxera, eta gero, bixaramon goizian, lanera zuzenian lorik bat ere egin be.

(Floren Leiaristi)

* * * * *

Inuzente eguna

Garai batian jendiak bilddur haundixa eukitze(n) zaban Iñuzente egunian. Izan ere, iñuzentekerixa gogorak, astunak egitten omen ziran. Halako batian, langille gazte bateri nagusixak esan omen zion:

—Hartu'ik txunguria ("ingudea", ehun bat kilo pixauko zittuana), eta erua'ik halako lekura (herrixan beste puntara). Allegau, eta:

—(Bestia konturauta iñuzentekerixia zala) Hi, ugezabak gaizki esan dik; eztok hamen! Txankakua zubiko errementerira eruan bi'ok txunguria.

Langille gaztia, kejauta, txunguriak zaukan pisuakin. Allegau zan errementerira, eta errementerixak, errukittuta, txantxa zala esan omen zion.

—Adarra jo dixen, iñuzentekerixia egin dixen, bai, eta erua'ik berriz ere txunguria bere lekura.

Langille gaztiak, hasarrian hasarriakin, hartu txunguria, eta Txankakua zubitik behera bota omen zaban, errekarra.

Haura ikusi zabenak esaten dabe oindik hor egongo dala ehun kilo inguruko txunguria, Txankakua zubitik gertu, errekan.

(Joxe Mari Betelu)

6.11. EUSKARA

"Han diperente. Oiñ, herri bakoitzian entendi alkarrekin igual egitten dogu, e!"

"Batua entenitzen, gu umiekiñ ibiltze(n) gara geizkixen"

"(Azkoitia, Azpeitia, Tolosa...) Oiñ, euskeria, hau baiño garbixagua izango dala haura? Hori pentsatze(n) juat nik."

- GALD.: (...) Eta auzuetan, berdin egitten dozue euskeraz?
- DIONISIO: Bueno, auzo artian, Elgoibarren, konparazio baterako, auzo artian danak igual egitten dogu. Bestela, diperente egitten dabe, bai, diperente oso. Oso diperente Azkoittira ere. Elgoibartik Azkoittira sartu zaitte, Madarixara jua zaitte, eta diperente egitten dok han. Azkaraten bertan pasatze(n) zaranian, diperente egitten dozu berba ya.

Guk igual egitten dogu, baiña eurak diperente egitten dabe. Oiñ, entendi ondo egitten gera alkarrekiñ, e! Ezta? Baiña euskera batuagua, hor zihar; euskera ... edarragua.

- GALD.: (...)
- DIONISIO: (...) Ez, ez, ez. Hamen Elgoibarren dana igual egitten dogu. Hamen ere, pasatze(n) zera Urkaregiñ, Gipuzkua-Bizkaia mugan...
- GALD.: Bai.
- DIONISIO: Hor ere kanbixau egitten da, kanbixau egitten da; hain da gauza raru...
- GALD.: Bai, bai.
- DIONISIO: Eta Debara ere bai. Debara ere juten zera, eta diperente egitten dabe han ere. Eta Azkoitti aldera ere bai. Mondragoi aldera juten baldin bazera, han ere bai. Han ere diperente. Oiñ, herri bakoitzian entendi alkarrekin igual egitten dogu, e! Hori dago ipinitta, itxitura bat bueltan ipintzia bezela, berba iguala egittia.
- GALD.: Bai.
- DIONISIO: Euskeraz behintzat. Oiñ, erderia, ba, erderia danian da iguala, eta akabo. Erderiak eztaka inportzantziarik, baiña euskeriak... Euskeria danian iguala bihar litzake, baiña ez. Holaxe.
- GALD.: Ba, oin batua badago.

→ DIONISIO: Bai, bai, baiña hori...

■ GALD.: Telebisiuan da, batua ta, hasieran kostau egin jatzuen entenditzia?

→ DIONISIO: Batua entenitzen gu umiekiñ ibiltze(n) gara geizkixen. Umiak eskolatik batua ekartzen dabe, eta matematikak, hau ta bestia ta, ze esan daban ezin dogu guk enteniu, ezin diogu esan, ezin diogu lagundu, umieri ezin diogu lagundu. Eta, en kanbio, baldin badago bat, oin, konparazio baterako, gure illoba, hogeit urte dakazena, hor euskera batu hori ikesten, horrek lagundu leike asko.

■ GALD.: Bai.

→ DIONISIO: Horrek beste bateri lagundu egitten dio asko.

■ GALD.: Bai.

→ DIONISIO: Hortara ikesi bihar da. Besterik eztogu guk entenitzen: "Aitta, aittitta, hitz honek ze esan nahi dau?". Eta, euskaldunak izan, eta eztakigu ze esan nahi daban.

(Dionisio Txurruka)

* * * * *

Euskalkiei buruzko iritzia

→ LUIS: (...) Oiñ, euseria, hau baiño garbixagua izango dala haura? Hori pentsatze(n) juat nik.

■ GALD.: Azkoittikua garbixagua?

→ LUIS: Azkoitti, Azpeitti, hor Tolosa. Hor goittik beherakua, hori euskera garbixagua dala. Hori dana. Elgoibarren, hamengo jentiak eta Eibarkuak eta ere, erderaz etxuagu egitten, eta euskeraz etxuagu egitten. Bentaniari Azkoittixan *leixua* esate(n) jauek; hamen *bentania* esaten jauagu, eta *ventana* dok erderaz.

■ GALD.: Bai.

→ LUIS: *Fazill* esate(n) juagu. Ez erderaz eta ez euskeraz. Azkoittixan-da *leixua* esate(n) jauek. Horregatikan, euseria hor askoz garbixagua dagok hamen baiño."

(Luis Etxaniz)

* * * * *

Auzoetako hizkeren arteko desberdintasunak eta baserriko eta kaleko hizkerak

■ GALD.: (...) Eta gero, hemen auzuen artian ere diferente eitzen dozue zuek? San Migelekuak, Urruzunokuak...

→ JOXE: Ez, ez, ez. Hemen dana igual samar eitten dok.

■ GALD.: Bai? Eztago alderik?

→ JOXE: Hemen, Arratez hemendikan, San Migelen, eta hemen Mendaron da, ez. Mendaron pixkat zertzen dittuk: *badek* eta *badok*. Guk esaten dogun bezela: *Bai holako badek!* Edo, *halatan dek!* Eta holako gauzak Mendaron, baiña bestela, berdintsu. Debatik harutz gehixa(g)lo, diferenzia gehixa(g)lo jaukak.

■ GALD.: Eta eztozu pentsatzen auzuen artian alderik daguanik?

→ JOXE: Ez. San Migelen izen, hemen izen, hemen San Lorentzon izen, hemen goi etxetan izen, berdiñ, igual eitte(n) juagu danok.

■ GALD.: Eztakitx, igual eragiñen bat Azkoitxi aldekoa edo...

→ JOXE: Bai, hemen Azkaratekuak eta Kortaberri ta, badakik nun dauazen?

■ GALD.: Bai.

→ JOXE: Horrek Azkoittikua asko nahaste(n) juek. Guk bai, *bihi juat nik* esan biharrian, *ber ditt nik*, eta holako gauzak. Hor Azkarate, hemen Otxortia, Kortaberri, Azkaraten ere bai, pixkat nahaste(n) juek. Horrek gehixao jutun dittuk Azkoittira gu baiño, eta azkoittiarrekin konta(k)to gehixao jaukek horrek. Entenitzen dok?

Ertetzen dien auzuak dittuk, eta hau Azkaraten hemengua dok, eta hau Azkoittikua dok, baiña bixak hona datoz alkarrekin lanera. Auzuak egote(n) dittuk alkarri laguntzeko, eztakik? Lanetan da, zeretan. Eta nahastu eitte(n) dittuk pixkat. Baiña gitxi, gitxi.

■ GALD.: San Migel aldian berdiña pasauko jakue igual.

→ JOXE: Baitta, baitta. Horrek, horko ta, honek ee..., Belaustegi ta, horrek (Markiña) Etxeberri aldeko hizketia nahaste(n) juek pixkat. Baiña Sam Migeletik honuzkuak eta, ez.

■ GALD.: Eta kalekuak? Zuen eta kalekuen artian diferentziarik?

→ JOXE: Kalian etxakixek euskeraz! Iñok ere ez! Kalian euskeraz gaizki, gaizki, beti gaizki. Nik askotan esan izan jauet tallarrian ibiltzen giñanian da: "zuek eztakizue ez

erderaz eta ez euskeraz". Egixa dok, geiñera. Gauza bat *eittia* esan bihar dok, eta *eitxia* gaizki dagok. Hau geizki dagok.

■ GALD.: Bai.

→ JOXE: Ume bat ero, igual dok nobixiari edo andriari esan bihar badiok *maitxia!* *Maittia* esan bihar badiok ere, *maitxia*. Eta bueno, oiñ etxatak momentuan etortzen, baiña gauza asko holaxe, eta gaizki. Eta boza txarra eman, gaiñera. Ez gure moduko, hau euskera boz hau.

■ GALD.: Diferente eitxen dabe?

→ JOXE: Bai! Kalian. Hemen tallarrian nerekin ibillittakuak, hik izena esanda ezittuk ezagutuko asko: Traperuanekua ta, hor beste nerekin ibilli dianak eta... Gero, badakik? Gu ibilli giñanian ez artian, baiña gerra onduan eskoletan egon tzuan diziplina bat... euskeraz hitz egittiakiñ...

■ GALD.: Bai?

→ JOXE: Dana erderaz eitte(n) zuan orduan. Eta oiñ, berrogeta hamar urte, ya hirurogeira dixezenak, mordua dauaz euskeraz eztaixenak. Elgoibarko semiak, e! Nik dakidazenak, neurekin lanian ibillittakuak eta lanian ibilli bekuak. Euren artian, beti erderaz. Ahiztu! Euskeria ahiztu! Eskoletan laga ez, eta gero, kalera jun, eta tto, tto, tto! Dana erderaz. Etxian ere erderaz.

(Joxe Gurrutxaga)

* * * * *

→ LUIS: Azkoitti aldera joaten zara, eta hor hasten da pixkat euskera batuagua: *haxek* eta *hoxek* ..., eta hor diperente hasten da pixkat. Eta Andoain aldera sartzen baldin bazara, ba, hor ondo, e! Hor euskera garbixa. Hor egitten dabe euskera edarra: Tolosa, Andoain, Hernani alde hartan da, hor danian. Nik hau zelebria ikusten dot, ez izetia bat, idioma euskeria: danian diperente.

■ GALD.: Hamar kilometron barruan gaude eta...

→ LUIS: Eta diperente. Deban ere diperente egitten dabe. Eta Zumaia aldera, Zarautz aldera juan zaitte, eta han ere diperente. Oiñ, entendi egitten dogula, e!

■ GALD.: Daneri entenditzen diozu?

→ LUIS: Bai, bai, entendi egitten dogu. Baiña, diperente. Geixkixen, hónetxek, bizkaitarrak.

(...) Hori lehengua zuan. Lehengo euskeria daok oinguakin zihero diperentia, edo behintzat asko, asko diperentziazten dana. Ze(rg)atik eze, gaur dauden gauzak, asko enteniu etxaittugu eitten. Enteniu etxaittugu eitten guk. Gaurko zuen euskeria, hamen dauan mo(d)uan euskera batu hau da,... enee! Gero bai, ya kalkulau, eta bueno, hauxe izengo dok. Baiña asko enteniu etxuagu eitten zuen euskeria.

■ GALD.: Bai, normala.

→ LUIS: Eta zueri guriakiñ horixe pasatze(n) jatzue.

■ GALD.: Nik zeoze, nik entenditzen dot, baiña nere lagunak aitzari eztiue entenditzen ezer ere.

→ LUIS: Ja, ja, ja!!

■ GALD.: Ezer ez, e! Esaten die, "zure aitzak ingleses eitxen dau", esaten die.

→ LUIS: Ja, ja, ja.

■ GALD.: Eurak, baietz eitxen debe buruakiñ, entenditzen deben plantak egitxen.

→ LUIS: Ja, ja! Zure ama, bueno, ama eta aitta ere bai, hamen zela San Lorentzokuak diran bixak, ba, guk ibilli dogun euskeria, iguala dana guk. Guk hor ibilli doguna, bertako euskeria danok, hurrekua.

(Luis Etxaniz)

Euskara eta Franco

Orduan bai, dana. Eske, gu izan giñanian, dana euskeraz eitxe(n) zuan, Franco etorri arte. Guk gehixena euskeraz.

(Pedro Barrutia)

Euskara eta Franco (2)

(...) Haura eta mordua mutill, gizon sasoekuak, haren lagunak eta. Eta oiñ hurrengo jaí eguerdi baten, bota najauen bronka bat! Txikito bat, entierro baten izen giñuazen, eta txikito batera sartu nitzuan ni taberna batera, eta han jiharduan. Bozian ezagutu najuan. Zarata haundixa daban bat dok, eta erderaz; eta esan nion kanpuan: "Hantxe baztarretik ezagutu juat hire boza. Eta oiñ ere hola diharduk, erderaz diharduk oiñ ere". Esan jaan, erderaz esan jaan, gaiñera:

Beittu, Joxe, horren kulpia Francok jakak, Francok.

Hik ere bai, horren kulpia hik ere badaukak. Hik badakik aspaldixan euskeraz ikixi bihar zuana. Ez haiz batere enpeñau, eztok ezer ere eure partetik ipiñi, eta euskeraz geruo eta tontuago eingo haiz. Eta erderaz eztakik, gaiñera!

Holaxe esan nion. Kalian gaizki eitte(n) juek euskeraz, gaizki. Oiñ, ikixita, gaztiak oinguak batu hori, edo zabaldu hori etxakixat zer dan. Eingo juek, ikesiko juek eta, baiña ostian, gaizki euskeraz.

(Joxe Gurrutxaga)

Euskara eta eskola

(...) Bai, horretarako guk beti ein dogu euskeraz. Oiñ, gaztetan, eskolan ibilli giñan sasoi haretan, galdu ere bai, galerazi egin ziguen euskeria praktikatzia. Euskeraz berbetan eitxia galdu eragin ziguen. Eta goguan dakat eskolan ibilli giñanian maistriak nola esaten zigun, Altzolan, San Antolindik junda, nola esate(n) zigun maistriak: "Zerian (eskolan) ez, e!", esate(n) zigun. Kanpuan nahi genduana, "baiña eskolan ezta berbarik ere euskeraz, e!". Eta dana erderaz. Gero, umiak, hori dan moduan, ohitxu egin giñan erderaz eitxera kanpora ertenda ere, eta lagunartian ere: ya, euskeraz baiño errezago kasik eitxe(n) gendun orduan erderaz; erderaz, zihero erderara. Eta gure atzeragokuak, oindik gehixago. Sasoe baten, ya zihero galdu zan euskeria. Guk, etxian da, ez; basarrixan eitxe(n) gendun euskeraz, famelixan euskaraz, ezta? Baiña kanpuan, lagunartian da, erderia eitxen gendun.

(Ventura Arrieta)

Euskara batua

(...) Bai, zuek oiñ, gaztiak, berriz ere bai. Oiñ ere bazuazte berriz atzera gaztiak euskeraz. Euskeria, nere ustez, hor gerra aurreko sasoi baten, euskeraz garbixago eitxen zan, oiñ ipiñi deben euskera batu hori baiño. Oiñ ipiñi deben euskera batu hori, ni askotan pentsatzen egoten naiz, eztala euskeria; erderiak in eta euskeriakin mezklauta preparau daben gauza bat. Baiña euskeraz garbi hitz egiñ ezkeru, beste forma baten hitz eitxen dala, beste euskera baten. Esaten dabe gaiztua dala, eta horregatik preparau dabela, ipiñi debela hau euskera batua erderiaki pixkat mezklautako hori.

(Ventura Arrieta)

ETBren euskara

- GALD.: Telebisiokua-eta, entenditzen dozue?

→ DIONISIO: Bai, bai.

■ GALD.: Ondo?

→ DIONISIO: Bai, bai. Telebisiokua ta, bai.

■ GALD.: Oin bai; eta lehenago? Hasi ziranian?

→ DIONISIO: Lehenago, hasieran, ba, diperentia egitten zan, baiña Euskal Herrikua ya entenditzen da telebisiuan ere, e!

(Dionisio Txurruka)

* * * * *

Euskeria bai, euskeria pixkat kanbixatzen da Naparruan ere, pixkat berbak eta, bizkortuagua ta. Hor Frantzia aldera ta, ba, bixkortu egitten da, euskaldun asko dago hor ere baiña. Pixkat bixkorragua, diperentia. Baiña moldatze(n) zara asko, e!

■ GALD.: Gauza batzuk diferente. Basarrixetan eta kalian diferente egitten dozue.

→ DIONISIO: Eske, kalian ere, dago kanpoko jentia asko, e! Hamen Elgoibarko..., bertan jaixotakua baldin bada, Elgoibarko berbia egingo dau, baiña asko dago kanpoko jentia ere Elgoibarren ezkondata, sartuta. Kastillano jentia ere bai. Eta gallego jentia, eta hortik datorren jentia; umiak aitta ta amari ezin diue erakutsi euskeraz. Eurak euskeraz entenditzen dabe, eta aittak eta amak tutik ere ez. Ja, ja, ja!

(Dionisio Txurruka)

* * * * *

Markina-Elgoibar

BALENTIN: Markiñakuak ... *enbixek*, edo *einbixek*, ez, ee... Zera, oso diperente. Guk arreba daukagu Markiñan.

■ GALD.: Bai.

→ BALENTIN: Eta Markiñan, haura Markiñan ezkondata dago, eta harek urte mordoxkia daruaz han. Eta hona etortzen darian, hari hartze(n) jako hizketa diferenteia.

(Balentin Egaña)

* * * * *

Gazteen eta zaharren euskara

Gaztiak eta zaharrak diperente egitten dogu oiñ. Oin gaztiak gero ta gehixago datoz euskera batuakin, eta zaharrak, lehenguakin. Zaharrak lehengotikan ezin dogu erten. Oin, batzuek egitten dabe hamendikan ezkondu kanpora. Hemengua kanpora ezkondu, horra Azpeitti, Azkoitti edo Andoain. Eta horrek ya, entsegida hartzen dabe hangua.

(Dionisio Txurruka)

* * * * *

Hikako hizkera

→ BIZENTE: Hasarrauta *nagok*. "Hi" egitten degu; bestela, zu. Nik kostunbria emakumieri-tta, "zu" beti. Gaztia bada, hari, "zu".

■ GALD.: Eta gizonezkueri? Hika?

→ BIZENTE: Gizonezkueri, zaharrak badira, edo ezagutu bekua bada, gitxi ezagutzen dana, ba, "zu"; bestela, "hi".

(Bizente Lariz)

6.12. GAITZIZENAK¹⁴

Postaria

Ama batek ez zaban ezagutu semian izena, gaitzizenez bakarrik ezagutze(n) zabalako, bai berak eta bai mundu guztiak:

POSTARIA: Hamen bizi al da Inazio Etxaniz¹⁵?

INAZIOREN AMA: Ez, hemen ezta Inazio Etxanizik bizi!

14. Gaur egun baino askoz gehiago erabiltzen ziren gaitzizenak orain urte batzuk. Jendea ez zen hainbeste beren izenarekin ezagutzen, baizik baserriaren izenarekin (Gorriñaga, Abetetxe, Munaundi, Artazo, Borrajen...), senarraren deiturarekin (Pakita Canales, Martina Rivero...), beren edo gurasoen ogibidearekin (Pako Sakristaua, Felix Abarketerua, Kristina Seroria...), beren edo gurasoen jatorri-izenarekin (Aizarna, Mañua, Bermeania, Bizkai, Toloxa, Naparra, Plaentxi...), ezaugarri fisikoekin eta abar.

15. Asmatutako izena da hori.

AUZOKO BAT: Ez al da, ba, Inazio Etxaniz zure semia?

INAZIOREN AMA: Aiba Dios! Nere semia da, barren!

(Joxe Mari Betelu)

* * * * *

Gutuna Donostiara

Donostiara bialdu ei zaben karta bat gaitzizena bakarrik zabala azalian; bai allegau ere gaitzizenan jabiagana!

—Kartia egin bihar jat *Tariña*¹⁶ nere lagunari.

—Baiña, ba al dakiz haren señaak?

—Ez, baiña ikusiko dok nola allegatze(n) jakon azalian *Tariña* ipinitta.

—Bai, zera! Nola allegauko dok, ba!

—Posturia egingo juagu, nahi badok!

—Bale!

Bai jabiagana allegau ere kartia! Eta posturia, karta bidaltzailiak irabazi.

Etara kontuak zenbateraiño zauden sartuta gaitzizenak!

(Joxe Mari Betelu)

6.13. GOSE- ETA HAIZE-URTEA

■ GALD.: *Biaje de noviosik* egin zenduen? Nora jun ziñaten?

→ JOXEPA: Bai. *El año del hambre zan. El año cuarenta y uno.* Eta, zela hor zihar ez zaguan jatekorikan, ba, ze egin genduan? Ibilli: ba, lelengo Donostian, gero Bitorixan, eta gero Logroñon, eta hortxe ibilli giñan. Eta gero haize haundixak, eztozu entzunda euki? Haize haundixak Elgoibarren egon zirala? Danian! Hamen, trena bota zabala ta, ez tozu sekula entzun? Haiziak trena bota zabala ta? Baguazen Bitorixatik

16. Hau ere asmatutako gaitzizena da.

Logroñora, usten dot, eta gizon sonbrerodun dotore bat, eta harek igarri egin zigun, bi pareja giñan alkarrekiñ eta, ezagutu egin ginddun hamenguak giñala ta: "¿De dónde sois vosotros?". Eta "Pues nosotros de Elgoibar". Eta "¿De Elgoibar?". "Si"; "Pues allí han pasado terribles males, porque tambien ha tirado el tren... y no se que y no se cuantos". Eta bilddurtu giñan. Eta gero, etxera ez genduan pentsatzen etortzia oraindio, baña etxera etorri giñan, Logroñotik, etxera. Eta gero, automobilla topau ezinda, taxista bat topau genduan bidian, eta gero etorri giñan etxera (kostauta ekarri genduan); da Maalan, Guardia Zibillak, farolak eztakit zer zaukala, eta multia gizajuari. Ja, ja, ja. Eta gu etxera.

■ GALD.: Gaiñera! Esango zaban harek!

→ JOXEPA: Bai, bai, gizajua. Kostau zitzakon, gañetik. Arbolak eta danak, kamiñuan botata zauden batetik bestera. Eta gizonak urten autotik, eta arbolak kentzen da. Haundixak pasau ziran, eh, orduan haiziakin! Eztakit zela eztaukazun entzunda! Ba, orduantxe zan, *El año del hambre, y el año del viento*.

■ GALD.: *El año del hambre esan dozu*. Zelan moldatze(n) ziñaten? Estraperlua ta egongo zan.

→ JOXEPA: Hamen? Bai, bai. Bitorixa aldetik edo Bilbotik etortze(n) ziran neska batzuek, neska gaztiak hárek, ekartze(n) zebe azukria ta, kafia ta, ekartze(n) zebe. Guk tabernia euki genduan, eta ezagunak ziran, eta ekartze(n) zebe. Guk ez genduan pasau goserik. Soldauak eta, zenbat ogi zuri jun ziran ibaixan zihar. Akordatzia ere zenbat ogi zuri jun ziran! Goserik, sekula ere ez. Gabonetan urte harétan a(d)iña turroi sekula eztogu jan. Bai, ba, zerak, kartoi hárek, zer dira hórrek? Soldauak ez baña... hárek ekartze(n) ziguen, debalde zeuken eurak eta, ekartze(n) ziguezen; eta guk, jan.

(Joxepa Aranberri)

6.14. ALTZOLAKO BERRI

- PEDRO: Hamen frentia zerian egon zan, Kalamuan...
- GALD.: Kalamuan.
- PEDRO: Eta Muskurutxun. Hor, bata bestiari tiroteua, eta gu horra mendira, eta tenplau begira. Umiak!
- PAKO: Hamen zerian, balnearixuan, zera egote(n) zan, ospittala egoten zan hor.
- PEDRO: Ospittala balnearixuan.
- GALD.: Bai, gerra-denporan.
- PAKO: Balnearixuan. Eta hor, bueno, hildakuak-eta morduak ikusten genduzen guk, gerrakuak. Gu mutilkozkorrak, eta zera, hildakuak-eta barra-barra ikusten genduzen.
- GALD.: Etzan giro egongo orduan, e?
- PAKO: Bueno!

→ PEDRO: Hori kapilliori, hor dagan lekuan? ...Zera, komandantzia. Eta Hotel Alzola dan lekuan, militarrek zagozen lehen. Kuartela, baiña militarrena.

→ PAKO: Bai, dana militarra zagan hamen.

→ PEDRO: O sea, jefiena, e! Kapitana, tenientia eta holakuak. Eta han ospitala, honek esaten dabana, eta hamen Zubia (hau restaurantia) dagan lekuan, kuartela. Prentetikan bajatze(n) ziran hiru-lau kamioikada soldau, eta beste batzuk jun. Relebua prentian. Italianuak ere mordo bat egoten ziran hamen. Eta elizpian ere bai. Estazian ere bai, mula mordua galanta, jatekua gora-ta altzatzeko ibiltze(n) zittuenak.

(...)

→ PAKO: Hórrekin reketiekin, eta haura elizako haura, eztakik? Abadiana?

→ PEDRO: Bai. Don Markos, monagillo nenguan ni orduan. Bai, bai. Errosarixua errezatzen abadia.

■ GALD.: Bai.

→ PAKO: Euskeraz.

→ PEDRO: Harek errezatze(n) zaban, uda partia zan. Udan balnearixuan zagon kapilla bat, kapilla txiki bat. Parrokixan euskeraz errezau, gero hara jun, eta han erderaz errezatze(n) zaban, ba, kanpoko jendiantzako ta... Hamenguak, ba, bueno, nahi zabanantzako, bi modutara. Eta, euskeraz errezatzen dagola, reketek batek, ra, erten, eta: "Oiga, haga usted el favor de llamar!". Pulpittuan abadia, Markos, Don Markos. "Haga usted el favor de llamar!". Eta bilddurtu, eta ixildu da. Eta han zagan elizan orduan koronela izandakua, erretirautako bat, Doloresenian egoten zana, gizon haundi bat. Eta abade hori bilddurak hona etortzeko; bestia bidian ertenda. Eta ni monagillo nenguan harékin orduan. Eta hona, eta bagatozen bixok, eta horrek, koronel horrek: "Usted tranquilo, e! Que no le va pasar nada". Eta reketia han zagon zaiñ, baiña horrek koronel horrek eman zion errespetua, o sea, bronkia, eta "a llamar", eta kitto.

Holakuak? Orduan?... Honen anaixa zana ta neri, nik lehen esan dedana jertse horrek, kaiku horrek, hola bolekin da?

■ GALD.: Bai.

→ PEDRO: Ikurriñiakin ez, e! Dibujuak bai, ... baiña euskaldunen zerak. "Cómo os vea otra vez con ese jersey, os voy a matar a los dos!"

→ PAKO: Pentsau (eg)izu.

→ PEDRO: Hamentxe, zubi kantoian. Hori etxatak neri ahaztuko burua ondo daukaten artian. Etxera jun, ama zanari esan, harek ebagi, honen amak eta nere amak bakoitzak soltau, eta gero lisuago, beste modu batera egin, eta...

Hamen, gero, gerra denporan, Elgoibarko ospittalekuak hamentxe egon ziran. Ospittalian oin dagon jentia, bueno, oin dagona, entenditzen da. Ospittalian zagan bonbardeuen bilddurratikan. Hamentxe (bota), Zelaia zan hau, hor, horko hau. Hortxe egon zan.

■ GALD.: Hemen, garai baten, hotel asko zagan, ezta?

→ PEDRO: Hamen? Ba, zazpi edo zortzi.

→ PAKO: Dana zan hotela hamen, dana.

→ PEDRO: Balneario, Hotel de Balneario, bat; Hotel Larrañaga, bi; Hotel Bulevar, hau, hiru; Hotel Alzola, lau; Hotel Zelaia, bost; Hotel Albizkua, sei; Hotel Sebastiana, zazpi; Hotel Ituarte, zortzi.

■ GALD.: Eta horrenbeste hotel zertarako?

→ PEDRO: Udarako.

■ GALD.: Udarako?

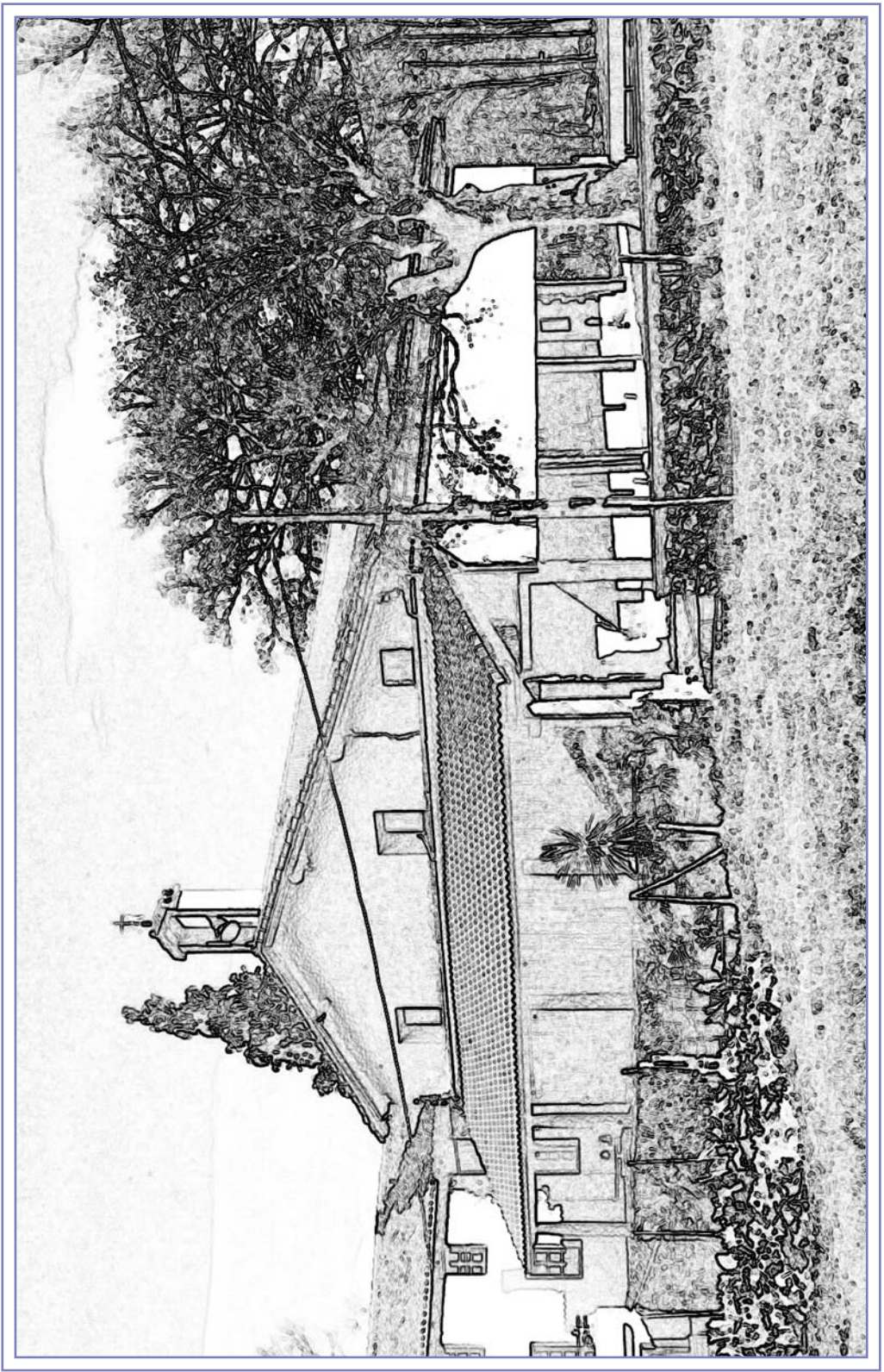
→ PAKO: Udan jendia etortze(n) zan, urak hartzera etortze(n) zan.

→ PEDRO: Urak hartzera balnearixora. Urak eta baiñuak hartzera.

→ PAKO: Baiñuak hartzera, eta deskantsura etortze(n) zan hamen jentia, deskantsura. Bueno, batzuk bai deskantsura, etortze(n) ziran batzuk eee...

→ PEDRO: Eta batzuk juergara ere bai.

(Pedro Lariz - Pako Isasti)

7. HIZTEGIA

Atal honetan Elgoibarren erabiltzen diren hitz batzuk jaso ditut; ez dut jaso nahi izan, ordea, elgoibartarrok erabiltzen dugun edo erabil genezakeen hiztegi oso bat; besteak beste, ezinezkoa delako. Hori baino probetxugarriago ikusi dut bereizgarriak diren hitzak batzea. Bereizgarriak, zentzu batean baino gehiagotan:

- Bereizgarriak, erabilera estandarraren aldean, Euskal Herrian hedatuak dauden hitzen aldean.
- Bereizgarriak, era berean, alboko herrietan erabiltzen diren hitzen aldean; bizkaiera/gipuzkera euskalki-banaketaren kontuan (ez dezagun ahaztu Elgoibar parez pare harrapatzen duela banaketa-lerroak) esanguratsuak diren hitzak eta hitz batzuen erabilerak ere jaso ditut, hala Elgoibarko hitzuneak kasu bakoitzean zein aldetara jo duten ikusiko baitugu.
- Bestalde, hemen agertzen diren hitz batzuen erabilera jakin batzuk, balio jakin batzuk, zabalduak daude Euskal Herri osoan zehar: erabilera orokor horiek ez ditut jaso; batez ere, hain ezagunak ez diren erabilerak jaso ditut, bai zaharkitzen ari zaizkigulako, bai, bigarren mailako erabilerak izanik, ahaztuxeak ditugulako.

Hiztegi honetan hitz batzuk jaso izanaren arrazoia ez da, beraz, Elgoibarkoa (eta inguruetakoa) bakarrik izatearen berezitasuna, baizik eta, orokor samarrak izan arren, gaur egungo euskararen (batez ere gazteen jardunean) ahaztuxeak dauden hitzak edo hitzen erabilerak izatea. Nolabait gure tradiziokoak ditugun erabilerak berreskuratze aldera sartu ditut, sartu ere, Elgoibar inguruetakoa bereziki ez izan arren.

Hau irakurtzen duenak ez du, bestalde, arlokako hiztegi exhaustibo bat aurkituko (ez dut egin, adibidez, baserriko edo tailerren munduko terminoen hiztegi bat: hori eginkizun gelditzen da). Esan bezala, nolabait bereizgarri samarrak diren eta Elgoibarren gehientsuen erabiltzen diren berbak eta erabilerak jaso dira. Arloka ez egiteak esan nahi du hitz asko faltan aurkituko dituela zenbaitek. Hori hiztegitxo honen ondorengo pausuetako bat izan liteke, esan bezala. Oraingo honekin, lehen urrats bat besterik ez dut eman nahi (ahal?) izan.

Hiztegiaren formari eta antolamenduari dagokienez, izenen eta adjektiboen kasuan, sarrera bakoitzean hitzaren forma mugagabea eta mugatua ipini ditut, batean zein bestean nola erabili behar diren argitzeko. Adberbioen kasuan, dauden-daudenean utzi ditut, hauek inoiz ez dutelako forma aldatzen. Aditzen kasuan, berriz, partizipioaren forma jarri dut, eta, sarreraren barruan, zer eratako aditzak diren esplizitatu dut: DA, ZAI, DU edo DIO aditza (Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batuko* jokamoldeari jarraituz).

Hiztegiko hitzen erabileren adibideak ere eman nahi izan ditut, gehienetan behintzat, zein testuingurutan eta nola erabiltzen diren erakusteko.

Bestalde, sarrera bakoitzaren esanahia eman ondoren (euskara batuan, ahal dela, eta, batzuetan, gaztelaniaz), zenbait sarreratan azalpenen bat edo beste sartu nahi izan dut, batez ere hitzaren erabilera argitzeko, erabilera horren deskribapen gramatikala egin nahian-edo (hitz elkartuetan erabiltzen den, bestelako hitz jakin batekin erabili ohi den, zer eratako aditza eskatzen duen, aditza baldin bada zer eratako erregimena duen, eta abar).

Hiztegiko sarreren artean, nabarmena egingo zaio bati baino gehiagori erdarakaden ugaritasuna. Erabiltzen diren neurrian (eta dezente erabiltzen dira gurean, egia esan behar bada: ahozko jardunean bereziki, eta batzuk aspaldi samarretik), sartu egin behar direla uste dut. Adineko hiztunek gehien erabiltzen dituztenak behintzat, bai; batez ere legokiokeen euskal jatorriko forma baino gehiago erabiltzen direnak. Argi gera bedi, nolana ere, horrek ez duela esan nahi Elgoibarko euskararen erabilera jasorako proposatzen edo hobesten ditudanik.

Azkenik, esan behar da zenbait hitz ez direla agertuko hemen, beste lekuren batean aipatu direlako berriaz: Elgoibarko forma izatearen bereizgarritasuna, kasu horretan, fonetikako aldaeretan datza, adibidez, eta ez hiztegiko sarrera lexiko berezi bat izatean.

Hiztegian erabili ditudan laburduren berri lan honen hasieran aurkituko du irakurleak.

A

ABADE, abadia: Apaiza ere erabiltzen da (eta **kuria**, nahiz askoz gutxiago), baina **abadia** gehiagotan. **Abaria** aldaeran ere bai. *Bai, nik, hona etortzen giñuazen, eta abaderen bat egongo zuan. Orduko abaderik eztaok oiñ, aspaldixan.*

ABANTAU: DA aditza. Abiatu. *Illunduta abantau giñan hortikan, Aulestitikan Bilbora, Gernikatikan pasauaz. / Kortexian baldin banijua, tak! Abantau orduko emango diot nik radixuari.*

ABANTZAU, abantzaua: Aurreratua. *Eibar beti izan tzan “socialista” eta “republicano”; hamenguen aldian abantzauak oso!*

ABAR, abarra: ... eta abarra!: *Jolin! Oiñ, takua eta abarra ipintze(n) dabe pelotariak. / Bajagok hamen txarrikerixia eta abarra!*

ABARKETA, abarketia: Alpargata. *Orduan, egualdi ona bazan, ni abar-keta zurixekiñ erromerixara.*

ABER: *Ea (ia)-ren baliokidea, zehargalderetan erabiltzen dena. Zera eskatuzion, jornal gehitxuo aber eman leiki-en, estu zabillega ta. / Aber monagillo nahi naban bertan izatia galdeu zidan.*

ABIXADA, abixadia: 1. Velocidad. *Hori dok abixadia eruan debena karreristak!*
2. Impulso.

ABONAU: DU aditza. Goraipatu, famatu. *Hamen beti Retegi abonau da, ezta?*

Baiña “por parejas” Gallastegi askoz hobia zan.

ABURRIMENDU, aburrimendua: *Aburrimendu itzala, pelikula haura!*

ADAR, adarra: Adarra jo: Tomar el pelo. *Ez (eg)idak adarrik jo!; Illia hartu bezalakoak oso berriak dira, eta ez dira gomendatzekoak. **Adarra jotzeko makiñia (asmau):** Adarra jotzeko makiñia asmau dok, ala?*

A(D)ITTU: DU aditza. Ulertu. Entender. *Entendi(d)u gehiago erabiltzen da. Gaur horixe dakazue zuek. Nik gauza asko eztoz a(d)itzen. Zeuek ere diferente eitxen dozuelako. / Hónek eibartarrak, asko, Zarauzkuakiñ a(d)itxu ezinda.*

A(D)ITZEN EMAN: DIO aditza. Jakinarazi, aditzera eman.

AFA(R)I, afa(r)ixa: Afari-legia egin: afariaren ohiturarekin kunplitu. Batzuetan, afari arina egin. **Afari pasaria egiñ:** Afaldu. Afari arin samarra egin.

AFA(R)I-ME(R)IXENDA, afa(r)i-me(r)ixendia: Merienda-cena. *Gaur soziedaldian eingo juagu afari-merixendia, fubola ikusiez.*

AFAN, afana: Zerbait egiteko zaletasuna. *Hori da afana dabizuna!*

AFANOSO, afanosua: Afanoso. Grinatsua. *Afanoso hutsa dok hori.*

AFIZIO, afiziua: Zaletasuna. *Eskolan baiño afizio gehixo, han, pelotan.*

AGUAZILL, aguazilla: Ez (eg)ik aparkau kotxia espaloi gañian, aguazilla etorriko jak eta.

AGURE, aguria: Gizon zaharra. Anciano.
Agura ere entzuten da. **Agurezar.**

A(G)URO: Adb. Azkar, bizkor. *Fubola* ere gustatze(n) (j)ata. *Baiña ni aspertu eitten naiz, a(g)uro.*

A(HA)LA: Aurretik aditz partizipioa duela. *Eurixa bota a(ha)la ari du. / Dirua, irabazi a(ha)la gastatzen jok Andresek.*

A(HA)LEGINDU: DA aditza. Saiatu.
Saiatu hitza ez da erabiltzen.

A(HA)LEGIÑA(K) EIÑ: DU aditza.
Alegindu ere bai. *–Ondo pasau, e? –Eingo dittudaz a(ha)legiñak.*

AHIZTA, ahiztia: Hermana. **Ahizpa** ere bai, nahiz gutxiago. *Bi ahizta zian horrek. / Ahiztak zaukan be(de)ratzi ume. Eta hárek zaintzera jun nitzan.*

AHIZTU: ZAI0 aditza. Ahaztu. Olvidarse.
Ahiztu! Euskeria ahiztu, azkenian!. Eskoletan laga ez, eta gero, kalera jun eta tto, tto, tto! Dana erderaz. / Nerekin ahiztuta zaudete, ala?

AHOPIAN: Ahopian berba egin: Isilka berba egin.

AIDE!: Interj. *Eta pixkat illuntzen hasten zanian, maixua tilin-tilin, tilin-tilin kanpaia jotzen. Eta aide danak etxera!*

AIDIAN: Adb. Oso azkar. *San Isidro egunian, aidian jute(n) giñan errome-*

rixara. Oso erraz. Aidian irabazi dixat pelota partidua.

AIÑA: Konparazio perpausak egiteko: *Gizonak aiña irabazte(n) jonat. / Gabon háretan aiña turroi sekula eztogu jan! / Neuk pasau doten aiña eztiot iñori opa.*

AITTA BESUETAKO, aitta besuetakua:
Padrino.

AITTAGIÑARREBA, aittagiñarrebía:
Suegro.

AITTATU: DU aditza. Aipatu. Mencionar.
Pelotia aittatu didazunez, ikusi dozu partidu ederren bat azken aldixan?

AITTATZAKO, aittatzakua: Padrastro.

AITTAZULO, aittazulua: Beti aitarekin egon nahi duen umea.

AITTIAREN!: Interjekzioa. **Aittiaren eta semiaren!:** *Aittiaren da semiaren!*
Holakorik ikusi be nenguan gaur arte. Aittaren batian: azkar, berehala.
Aittaren batian amaittuko dogu lan hau.

AITTITTA, aittitita: Abuelo. *Hau karnez-erua Patxi bado(k) pa? Horretxen aittitita zuan.*

AIXKIRAU: DA aditza. Adiskidetu.

AIZERI, aizerixa: Azeria.

AJE, ajia: Resaca. Ikus **BIXA(RA)MONA.**
Bart gustora ibilli nitzuan, baiña gaur demaseko ajia jaukat!

AKA(BA)U: DU aditza. Hil. *Hantxe bertan akauko najuan, jenderik egon ezpalitz.*

AKABERA, akaberia: Fin, conclusión. *Amaiera* gehiagotan erabiltzen da.

AKABO BA!: Zerbaiten ziurtasuna egiaztatzeko esklamazioa. –*Aurten ere etorriko zerate herriko jaixetara, ezta?* –*Akabo ba!*

AKASO: Beharbada. *Akaso* etorriko dok berri ona.

AKORDAU: DA eta ZAI0 aditza. Recordar. *Izena horrena etxatak akordatzen.* / *Ez zebeu billatzen iñor itxuria, eta nerekin akordau ziran.*

AKORDU, akordua: Recuerdo. *Eta Elgoibarren, nere akorduan, hiru ero itxo zian bakarrikan errekan.*

AL: *Bai*-ez erako galderetan erabiltzen den partikula. *Etorri al da Inazio?*

ALAJA, alajia: Pluralean normalean. Bitxiak. Joyas. *Alaja edarra don hori, ba!*

ALAJAUNGOIKUA!: Interjekzioa. Aldaerak: **ALAJAINKIA, ALAZA(I)NKIA.** ¡Por Dios!

ALBO, albu: Lado. *Beste batzutan, trikitixan ez giñuazen abillak, eta pasodoblia ero bazan, bai... Horrek beste horrek, albotik begira e(g)oten giñuazen.*

ALDAPA, aldapia: Cuesta, pendiente. **ALDAPADIA**-rekin alternantzian (edo **Aldaparia**).

ALDATZ, aldatza: Cuesta, pendiente. *Ehun da berrogeta hamar bat metro ero egongo ziran, oindiokan zera zauan, oindiokan aldatz goría.*

ALDE EGIÑ: DU aditza. *Ospa eiñ ere bai, lagunartean. Holaxe, ba, hárek etorri baiño lehenago alde ein bihar.*

ALDE, aldia: 1. Desberdintasuna. **Aldia egon (nondik nora / zertatik zertara):** Konparazioak egiteko, gauza batetik bestera desberdintasun handia dagoela adierazteko. **Alde edarra egon.** *Alde edarra hau izan edo bestia izan! Bai, diperente eitten dogu. Eske aldia dago Elgoibartik Azkoittira.* 2. Konparazio perpausetan sarritan: –**ren aldian** eta –**ko aldian:** *Baiña haren aldian honek gehixo balio deu, e! / Basarriko lana lehen zuan gogorra oingo aldian.*

ALDEKO, aldekoa: Ondoko baserrikoa. **Aldeko ...:** *Aldeko Joxek esan zaban kontu hori.*

ALDERA: –**tze aldera:** Helburuzko perpausak osatzeko menderagailua. *Ez gendun ezer erosi bihar, baiña denporia pasatze aldera jua gara Netto-ra gaur arratsaldian.*

ALDI, aldixa: Temporada, fase, momento. Hitz elkartuetan eta eratorrietan sarritan: aditza + *aldixa.* *Nik kalia eitte nittuan egonaldixak junda. / Oiñ, bigarren junaldixan, ba, gu Burgosen egon giñan. / Lehen-lehen, bai, eta gero laga-aldixa, eta gero, berritz.*

ALDIAN (HARTU / ERUAN / IBILLI): DU aditza. Llevar a cuestras. *Hor datoz ijittuak, umiak aldian hartuta.*

ALDIZ: Adb. x aldiz: x veces. **Bidar** ere bai, sarriago gainera. *Eta egunero juaten giñuazen Plazentziara, bi-hiru aldiz bai.*

ALDREBES, aldrebesa: Adj. Baldarra. Torpe. *Etxuat ikusi aspaldixan pertsona aldrebesagorik!*; Adberbio moduan ere bai: *Gabonetan, en jeneral, juten gaittuk gu hor zihar. Udan ez gaittuk juten. Gu aldrebes ibiltze(n) gaittuk. Gu, astuen klasera, aldrebes.*

ALE, alia: Grano, pedazo. Erabilera enfatikoetan: *A ze sagar aliak ekarri dittuan Berdungo andriak!* **Aliak:** emakumeen titiei ere bai, lagunartean: *Horrek dakaz aliak, horrek!*

ALKAHUETE, alkahuetia: Pertsona faltsoa. Kontakatilua.

ALKAR: Elkar. *Asko maitxe debe alkar, e! Ene, mutillak beti preguntia: noiz dator? / Edadetua gehixena izaten da. Alkar ikusi eta alkar ezagutu, eta edarki pasatzen degu; **Alkar hartu:** Danok alkar hartuta egin bihar juagu aurrera. Bestela eziñ izango juagu.*

ALLEGAU: DA aditza. Iritsi, heldu. *Ehun da berrogeta hamar bat metro ero egongo ziran, ondiokan aldatz goria zauan, gora alle(g)au gabe, eta kañonazo bat kamiño erdixan sartu zan.*

ALPER, alperra: Vago, -a. *Gizon hori baiño alperragorik eztok inguruetan topauko!* **Alper zorrixa:** Hori dok, hori, *alper zorrixa: etxok egun guztixan kolpe zorririk jotzen!*

ALPERRIK: Adb. En vano. *Alperrik habill Joxekin! Eztok sekula zintzotuko ta!* **Alperrik galdu:** DA aditza. Normalean ezezkoetan. *Lasai laga (eg)izu semia, eztok alperrik galduko ta!*

Ezezko perpausetan ere sarritan, baiezko esanahia duela: **Ez alperrik!** *–Esan diot aurrerantzian holako latarik ez emateko. –Ez alperrik!*

ALPERRONTZI, alperrontzixa: Alperra, nagia.

ALTU, altua: Alto / -a. Neurriak adierazteko arruntagoa da **alturan x metro izan**, *neurtu* aditza baino; *Presiak daukaz ehun da hogeta hiru metro alturan.*

ALTZO, altzua: Regazo. *Altzuan hartu umetxua, eta siaska kantua kantatzen hasi jakon.*

AMA BESUETAKO, ama besuetakua: Madrina.

AMABIRJIÑA GAROTA(R)AKO: Pilarreko amabirjina. *–Pilarika eguna, “doce de octubre” eztok, ba, izaten? Hillan hamabixan da. Eta haren zaiñ egoten zittuan basarritarrak mendirako lagunak izateko, garotarako. Tallarretan jai, eta han zabizenen zai egoten zittuan. Eta gero, asmau jauen horréri, Amabirjiña Pilarrekua esan biharrian, “Amabirjiña Garotarako”; hala esaten jakuan horri.*

AMAGIÑARREBA, amagiñarrebia: Suegra.

AMAIERA, amaieria: Akaberia eta bukaeria baino erabiliagoa. Bukaera.

AMAITTU: DA eta DU aditza. Terminar.

AMAMA IPIÑI: Erraz ipini. *Amama ipiñi diot pelotia tantua eitteko.*

AMAMA: Abuela.

AMARAUN, amarauna: Telaraña. *Maas-mak eitxen debena. Horrek eitxe juek, ba, telia. Erderaz da hori ere, tela. –Bai. Horregaitxikan. Batzuek esaten diue amarauna.*

AMATAU: DU aditza: Apagar. **Emendau** ere bai. *Amatau (eg)izu hori argixori, nahikua argi badago eta.*

AMAZULO, amazula: Haur amakoia. Enmadrado. Apegado a la madre. *Amazulua da, benetan, gure umia!*

AMENAZO, amenazua: Amenaza.

AMESETA, amesetia: Sueño. **Amesetan egiñ:** *Asko eitte(n) jok amesetan gure umiak aspaldixan.*

AMISTADE, amistadia: Adiskidantza. Amistad. *Baiña kalera juten gara asko. Kalera jun ezker... amistadia eitten da. / Gizon sinpatikua dok (...) Kriston amista(d)ia jaukagu harekiñ.*

AMORRAU ERAIÑ: DIO aditza. Amorrarazi. Aditzaren partizipioa eta *eragin* erabiltzen da aditzaren forma faktitiboak osatzeko.

AMORRAU, amorraua: Oso zalea. **Amorraua izan:** *Bai, bai, juan bertara, eta arraiña, peskan. Eta amorrauk giñan gu, hau Kondia difuntua? Haura ta. / Hitz elkartuen bigarren osagaia sarritan: Mendizale amorraua dok Miren.*

AMORRAU: Adj. DA aditza. Enrabetarse. Azkenerako, *amorrauta juan nitzuan etxera. **Gosiak amorratzen egon:** Gosiak amorratzen najauan, eta eskura nakan lelengo gauzia jan naban.*

AMORRO, amorrua: Rabia. *Amorro edarra hartu dau Terek loterixia tokau jatala enterau danian.*

ANABASA, anabasia: Nahastea. Caos, lío. *Hango anabasia!*

ANDRA, andria: Mujer, esposa.

ANDRAGAI, andragaixa: Novia. **Nobixia** ere bai.

ANDRA-GIZON, andra-gizonak: Senar-emazteak. *Oiñ, gu egoten geran sasoián, “tercera edad” egoten dok asko. Andra zaharra, andra-gizonak, zaharrak gehixenak.*

ANDRAZKO, andrazkua: Emakumea. *Horrek, andrazkuen azokia nola izaten dan... / Oin kaletarrak, ba, gisonezko dana han egoten da.*

ANIMA, animia: Zentzu figuratuan, pertsona. *Animarik ere etxauan plazan domeka arratsalde haretan.*

ANTI(G)UAL, anti(g)uala: Chapado/-a a la antigua. **Anti(g)ualeko:** Antiguo. *Anti(g)ualeko andria dok hori.*

ANTXI(N)TXIKA: Adb. Korrika. *Eta antxitxika juten giñan zortzi txerdietako mezetara.*

ANTZ EMAN: DIO aditza. Adivinar. *la aber iñok antzik ematen diozuen hori montatzeko ze ein bihar izan zan hemen?*

ANTZ, antza: **1.** Usain txarra (hitz elkartuetan askotan): *Haura zuan kaka-antza, haura!;* **2.** Traza: *Eztakak, ba, hire aittan antzik.*

ANTZEMAN: ZAIO aditza. Notarse. *Lau zulo, baiña oin desapareziuta daure bestiak, behia jota edo... Ya nun dauren etxako antzematen.*

ANTZERA: Parecido. Berdintsu.

ANTZERAKO, antzerakua: Berdintsua.
Antzerako parezido: Esamoldea. *Ni alperra nok, baiña heu ere ... antzerako parezido!*

ANTZIAN: Postpos. Como, a la manera de. Izenen eta adjektiboen ondoren erabiltzen da. *Txoro antzian ibilli da arratsalde guztian.*

APAIZ, apaiza: Abade ere bai; gehiagotan, gainera. *Neuk ere idea pixkat baneukan, eta onen-onena apaiza ero holakotxia izanda, izango zala egokixena, habitxaziua baldin bazeukan emateko.*

APAPA (JUAN / ERTEN): Haur. Pasiara joan.

APATX EGIÑ: DU aditza. Haur. Eseri.

APELLIDO, apellidua: Apellido. *Etxezurikuak zi(r)an, esaten ziuena Etxezurikuak, Lizundia apellidua.*

APENAS: Apenas. *Españolak zi(r)an. Zaragozakuata bata; bestia, eztakitt nungua zan. Españolak. Eta apenas eitten zaben frantsesez.*

APOPILLO, apopillua: Pupilo. - *Apopilluak ere izaten genduzen! Bazkaitzan, apopilluak.*

APOSTU, apostua: POSTURA, posturia ere bai, biak. Apuesta.

APROBA, aprobia: Prueba. *Bueno, ez zaitxezte estutu, hola ta hola aprobia eingo dogu ta.*

APROPOS: Berariaz, nahita. Egoki. *Bai, han Errezildikan honutz. Euzkitza txaleta, holaxe apropos einda, terrenua itxitta.*

APUR, apurra: Lo poco. *Eta eskolan ere zeozer ikixi genduan. Ikixi genduan apurra, ahiztu.*

ARDAU, ardaua: Vino. *Ardaua kendu jak medikuak.*

ARDI GALDUA BEZELA IBILLI: Beti bakarrik, lagun-koadrilarik gabe, dabilenari esaten zaio. Ikus **Uztarri** bakarreko laguna izan.

ARDI-ZAIÑ(IAN): Adb. Ardiak zaintzen. *Ardi-zaiñian mendixan ibilli nitzan gaztetan.*

ARDURA IZAN: DIO aditza. Importar. *Neri ezitt ardura.*

ARDURA, arduria: Cuidado, preocupación, responsabilidad. *Maalan, eleizako fatxadan, pelotan asko ein gendun guk. Ez zan autorik ibiltzen eta... Arratsalde guztian igual automobill bat ero, ez zauan horren ardurarikan. / Eta ezin eifñ izaten dogu lanikan. Ba, pixkat denporia pasatze aldera, zeozeren arduria eduki.*

ARDURAGABE, arduragabia: Despreocupado, irresponsable. *Arduragabia dok, benetan, Mikel. Etxok gauza bat ganoraz egitten.*

ARGI IBILLI!: DA aditza: Kontuz ibili. *Argi ibilli hari, hartzia nahi ezpadok!*

ARGIXA BOTA: DU aditza. Encender la luz.

ARKAKOSO, arkakosua: Pulga.

ARKUME/-A, arkumia: Cordero. **Bildotsa** ere bai.

ARLOTE, arlotia: Desgarbado, torpón; ganora gutxikoa, narrasa.

ARMOZU, armozua: Gosaria.

ARMUZAU: DU aditza. Desayunar. **Gosaldu** ere bai. *Eta hotelian trankillan, goizian lo ein nahi dogun arte, jaiki, armuzau, gero pasiara bat eñ, ...*

ARRANDE(G)I, arrande(g)ixa: Pescadería. *Eta gero beste arrega, han aurreago peskaderixia, badago, ba, arrandegixa?...*

ARRAPATAKA: Adb. Presaka. Apresuradamente. *Hantxe e(g)uzkixa, zauan arte, eta gero, illunabarian, illuntzixan, lan asko eitteko, eta arrapataka hauraxe eñ ezinda.*

ARRASTO, arrastua: Huella, traza. *Arrastorik ere etxauat hartzen lagun berri horri!*

ARREGLAU: DU aditza. Arreglarse. *Eta, gaiñera, jatekoa ere diperentia geratzen da pixkat, eta etxian hobeto arreglatzen naiz.*

ARREGLAUTA EGON: Estar bueno para... *Arreglauta hago hi egunian zortzi ordu lan egitteko!*

ARREN: Kontzesio perpausetako menderagailua, aditz partizipioak lagun-

dua (-TU ARREN). *Monjak frantsesak izan arren, euron kantuak eta euren gauzak eta entzutia gustatze(n) (j)atan... / Han gaiñetik jo arren bonbiak, etxuek apurtuko haura, lodiera haundixa jaukak eta.*

ARRO, arrua: Chulo / -a.

ARROSKUA, arroskua: Chulo / -a.

ARTABURU, artaburua: Mozoloa, ergeta. Tonto, necio. *Eta nungua nitzan eztitt, ba, preguntau, artaburu honek! / Artaburua baiño buru haundixagua euki.*

ARTAZI, artazixak: Tijeras. **Guraizak** ere bai; gazteen artean gehiago erabilia, azken hau. *Eta guk hemen esaten dogun moduan, artazixak edo guraizak.*

ARTIAN: Adb. Todavía, aún. Iraganeko kontakizunetarako. *Gero badakik, gu ibilli gaiñarian ez artian, baiña gerra onduan eskoletan egon tzuan diziplina bat, euskeraz hitz eittiakiñ... / -Eta, begiz jota bateonbat eukiko zendun, ala? -Ez, orduan gaztia nitzan artian. **Artietan** forma ere bai, batzuetan, pluralean: -Eta zeu kotxia manejatzen? -Ez, eztakitt nakixan, eztakitt artietan karneta eukiko naban.*

ARTIAN: Neure artian: Para si. *Ni(k) pai hori esan, eta esan najuan gero neure artian: "Mekauen! Bi bider esan dixat, baiña gehixao eztixat esango".*

ASIKE: Lok. Erdal lokailu ondoriozkoa. *Gar bat emate(n) zaban handikan Gernika guztiak! Eta handitxik pasau*

bihar genduan. Asike, sea lo ke sea, Gernika.

ASKO: Adb. Mucho, muy. *Guk geuk ezin dogu eifñ ezer asko, hainbeste urtekiñ. Izenondoen ondoren ere bai: Dotore asko juan ziran erromerixara. / Politt askua dok ume hori!*

ASPALDI: Adberbioa. Hace tiempo. *Aspaldi amaittu zuan gerria, baiña oindik azaltzen dok lurpian sartutako jendia. **Aspaldixan:** Aspaldixan etxua(g)u alkar ikusi, eta afaritxo bat ein bihar juagu. **Aspaldiko:** Aspaldiko! Bizi al gera?*

ASTAKERTEN, astakertena: Tonto / -a, necio / -a.

ASTEARTE, asteartia: Martes. Adinekoek, **Martitzen** gehiagotan. Gazteek, ia *astearte* bakarrik ezagutzen dute.

ASTEGUN, asteguna: Lan-egunak. **Astegun buruzuri:** Aste erdia aste bukaerarekin kontrajartzeko. *Hik dakak baloria, hik: Gabiñera hua afaltzera astegun buruzurixan!*

ASTELEN, astelena: Lunes. *Astelen buruzurixa eta ardo espezialak edaten? Majo bizi zerate, gero!*

ASTIAN-ASTIAN: Astero. Berdin, **hillian-hillian, urtian-urtian**, eta abar.

ASTIRO: Despacio. Ikus **SOSI(G)UZ** eta **POLIKI**.

ASTO, astua: Burro. **Asto zurixa allegau:** Logurea etorri, haurren hizkeran. *Zer? Aho zabalka? Allegau al da asto*

*zurixa, umia? / Ikus **Txomin(txo) etorri** sarreran.*

ASTOPOTRO, astopotrua: Bruto, bestia. **Astapotrua** ere bai.

ASUNTO, asuntua: Gaia, kontua. Hitz elkartuetan sarritan (x + *asuntua*). *Eta ni, ba, ibili nahi, ba, danera, danera ibili nok ni, danera: eletrizidade asuntuan, hemen herrixan kabliak ipintzen Iberduero moduan.*

ATA(R)I, ata(r)ixa: Ataria. Entrada, portal. *Eta danak sasoeatu diranian, neska eta mutill, ba, danak kotxia. Pentsa'ik ata(r)i aldian zelako tokixa biherko dan.*

ATAJU, atajua: Atajo. **Bidetxur** ere bai, nahiz gazteen artean galtzear dagoen.

ATAKA, atakia: Ate edo sarrera txikia. *Oiñ, biharbada eukiko deu atakia sartzeko, zera, igual larra eukiko deu.*

ATARRAMENTU, atarramentua: Destino. Normalean negatiboki ulertuta. *Gurasuak hil jakoz, eta ze atarramentu etarako jok gazte horrek oiñ?*

ATENTZIO, atentziua: Atención. **Atentziua eman:** Llamar la atención. *Atentziua deittu (??) baino jatorragoa da. Bai, neri atentziua ematen ditx horrek detalliorrek.*

ATSO, atsua: Anciana. **Atxua** ere entzuten da. **Atsozar** (pei.) ere bai

ATXUR, atxurra: Lgart. **Atxurra arrapau:** mozkortu. **Atxurtu** ere bai.

ATXUTXIAMAIIKA: Elgoibarko neska-mutilek elizaren arkupeetan egiten zuten jolas baten izena.

ATZAPAR, atzaparra: Dedo. *Pelotan eittia gustatze(n) (j)ata, baiña atzaparrak haundittuta askotan. Atzamar* ere bai. Adineko hiztunek bereizten dituzte **atzapar** eta **biatz** hitzak (eskukoak eta hankakoak, hurrenez hurren).

ATZAZKAL, atzazkala: Uña.

ATZE, atzia: Atziak: ipurdiari esan izan zaio, lagunarteko hizkera arruntean. *Horrek dakaz atze polittak!*

ATZEKOZ AURRERA (IPIÑI, JANTZI...): Aldrebes. *Atzekoz aurrera jantzi dozu jertsia.*

ATZERA: Adb. Berriz. **Berriz** eta **berritz** ere bai. *Galduta egon dok, baiña atzera hasitta dagok. / Atzera berriz, biak batera, ere bai.*

ATZO GOIZEKUA EZ IZAN: Adinean nahiko aurreratua izan. Ezezko forman erabiltzen da. *Eztok, ez, atzo goizekua, gure Patxi.*

AUKERA, aukeria: Aukeran: *–Eguraldi ona, eztok? –Bai, ona! Bero, aukeran! / Politta dok alkondara hori, baiña karua, aukeran.*

AURKI: Adb. Laster. *Aurki, berriz, diru berri hori etorriko jaku, eta horrekin moldau biharko gera.*

AURRERAPENA EMAN: DIO aditza. Aurrera egiteko bidea. Normalean ezezkoan. *“Beste guztiak erromerixan, eta hi lanian beti, soiñujollia beti lanian”, esate zaban. Gure aitxak ez zigun ematen aurrerapenik sekula (soiñua jotzen ikasteko).*

AUSKALO: A saber. *Auskalo ze(r) tara etorri jakun Inazita!*

AUTO, autua: Coche. *–Zeuk zabizun autua? –Neuk nabillen autua, bai.*

AUTOMOBILL, automobilla: Coche. *Ibili zan arrankau nahixan automobilla, baiña nik kendu nion pieza bat iñok erabilli ez zeixan, pieza bat, ... haura gabe ezin tzeinkien jua garai haretako automobillak eta.*

AZAL, azala: Azal lodixa euki: “Tener mucho morro”.

AZERTAU: DU aditza. Asmatu. Acertar. *Bai, horrek gauza asko esate jok eta (...) azertau eitte jok horrek ere.*

AZTORAU: DA aditza. Bere onetik atera, urduri jarri.

B

BA: lok. Esaldi adierazgarrietan askotan erabiltzen den lokailua. - *–Entenditzen al dozu telebisioko euskeria? –Entendiuko eztoz, ba! / –Ibiltzen da ferixara ta, San Bartolomietan? –Horixe, ibilliko ezta, ba?*

BADAEZPADA: Por si acaso. *Badaezpada, bokadillua janda etorri naiz, eztoz uste afarixa egongo danik eta.*

BADAEZPADAKO, badaezpadakua: No de fiar, sospechoso. *Badaezpadako jende asko dago politikan.*

BAI ZURI ERE!: Adibidez, egun onak opa digunari erantzuteko erabiltzen da. *–Egun on! –Bai zuri ere! Edo, bestela, ondorengo hau: **Baitta zuri ere!** Edota **Igualmente!***

BAIETZIAN EGON: Creer que sí. - *–Aurten etxok Barriolak irabaziko pelota txapelketia. –Ba, ni baietzian naja(g)ok, ba!*

BAIÑA: 1. Juntagailua. *Etxakat dirurik, baiña juango nok nora-nora oporretan;*
2. Kontzesioa adierazteko menderagailua, aditzaren ondoren joan ohi dena (ARREN, NAHIZ ETA eta horrelakoen baliokidea): *Eta kinto mordua dittuk e(g)on giñanak, oin bajauta gauz baiña.*

BAIZIK ETA: Lokailua. Azalpenen hasierako posizioan.

BAJA(T)U: 1. DA aditza. *Goñi III, bai. Oiñ, bajauta hori ere oiñ asko.* 2. DA aditza. Bajar. *Ba, kalera bajatzen giñuazen gu Barixaku Santu egunian.*

BAKANDU: DA aditza. Hacerse escaso. *Oin bakandu dittuk asko, e! Pentsa'ik, oin larogei urte eukitzeko, bittarte horretan zenbatek heguak ipiñiko zittuan.*

BAKAZIO, bakaziuak: Oporrak. *Ni lanian hasi nitzan bueno, ze esango (d)izut, bakazio batzuetan, hor basarri baten, tiua hangua san da. **Barkazio** aldaera ere bai.*

BAKILLAU, bakillaua: Bacalao. *Patatia zuritzera, eta bakillaua txikitza ta, jute(n) giñuazen.*

BALDIN: Baldintza perpausetan erabiltzen den lokailua. *Herri aldera begira jarri naban autua, deskuiduan estuasun bat sortzen baldin bazan, prest eukitzeko alde eitxeko.*

BALEIKE: BALITTEKE ere bai: *–Harek dake diferentia neretzat entonaziua. Beste... –Baleike, bai.*

BALLARA, ballaria: Valle. *San Pedro ballararik polittena dala esaten dabe. Gehiago erabiltzen da balle.*

BALLE, ballia: Valle. *Madarixa aldetik eta Urruzuno balletik, Salontzo balletik eta, oiñez danak hamen goizaldian daka, daka, daka.*

BALORE, baloria: 1. Ausardia. Valor, audacia. *Sei urte ein zitxun harek Manchester eta Liverpool-en, sei urte. Baloria! / Balorerik badakak, etorri hari hona!* 2. Valor, precio.

BARIXAKO, barixakua: Ostirala. *Barixakua dok asteko egunik onena neretzat.*

BARREN, barrena: Zerbaiten beheko aldea. Hitz elkartuen bigarren osagaia askotan. *Juaristiko soro barrena? Hiru hill zittuen hamen beheko zelai barrenian.*

BARREN: Aurkaritzako lokailua; Deba-barrenean bakarrik erabiltzen da, eta harridurazko testuinguruetan batez ere. *Jaiki hari ohetik, zortzirak dira eta: –Bakaziotan nago, barren! / Jolin, umiak eztake, barren, iñun jolasian eitxeko lekurikan!*

BARRURA SARTU: Euf. Kartzelara sartu. *Kristonak egin jittuk, eta barrura sartu juek ixa-ixa.*

BASA, basia: Lokatza. **LOKATZA, lokatzia** ere erabiltzen da. *Bidiak, berriz, oin bezela egongo balira, ondo. Hor basia galanta, besterikan ez...*

BASTANTE: Bastante!: Nahiko, nahiko ondo. Interjekzio modura. **Bastante egin:** Nahikoa egin. *Bai, bai. Astia bastante ein dau. Eta eskerrak horri. Oiñ ein daban eurixa ere, ba mesederakua da patatiantzako ta. **Bastante:** graduatzailea: Bastante ondo ibiltzen gaittuk Naparrua aldian.*

BAT IZAN: Berdina, gauza bera izan. *–Eta Elgoibarren bertan barruan, auzuen artian diferente eitxen dozue? –Keba! Ez, ez, ez! Hau dana bat dok.*

BATA BESTIA: *Elizpian jartze(n) zitxuan lau ero bost abade, batak bestia kritikatzan, bata bestiari kulpia botatzen.*

BATE(R)ONBAT: Norbait. Alguien. Aldaera ugari ditu: *Bateronbat, bateonbat, batenbat... Eta hola ba-*

tenbat ezezaguna ero bazauan, bateonbat beti gelditxuko zan harek alde eiñ arte, ni zaintzen.

BATEK JAKIN: Batek daki! Auskalo. *Batek jakik noiz etorriko dan elurra aurten.*

BATU: DU aditza. Juntar. *Bildu ez da erabiltzen. Orduan gaztaiña asko batzen zuan. / Hogetamar milloea ta, esate(n) ditxue. Nundik batu, nundik batu bihar dira horrek?*

BAZTAR, baztarra: Rincón. **Baztar guztixetan** (= leku guztixetan). *Danak ganauak libre egote(n) (d)ia baztarretan. Danian dabixaz oiñ. **Baztarrak nahastu (endredau).***

BE(D)ARRONDO, bedarrondua: *Bedarra ondu, bai. Bedarrondua esate jakok. **Belarrondua** ere bai.*

BE(G)ITTANDU: ZAIO aditza. Iruditu. *Parecer. la nun ziran, harek; itxuria, enterau zan, handik ero, hamendikan ero, luze beittantzen zitzakon da: “Zetan baiña hainbeste denporan?”.*

BE(G)ITTANZIO, be(g)ittanzia: Irudi-pena.

BE: Gabe. *Etorri zanian ezkondu be nenguan artian. Gero ein tzi(d)an kartia.*

BEGIOKER, begiokerra: Begi okerrak dituenari esan ohi zaio.

BEGIRASUN, begirasuna: Begirada, begiratzeko era. *Kontuz horrekin, begirasun zorrotza egin dizu ta! **Begittunia** ere bai.*

BEGITTAN HARTU (BATEN BAT): Norbaiti gogo txarra izan.

BEHE, behia: Suelo. **Beia jo; beia jota (egon):** *Hor basarrixa oin behia jota dago. Beortzai Goixa? / Jo jok azkenian behia!* Ik. **JO** sarrera.

BEHINGUAGATIK: Adb. Por una vez. *Behinguagatik barkatu egingo jauat, baiña gehixago ez daixala holakorik eiñ, e!*

BEHINTZAT: Emendiozko lokailua. *Jatekua nahi, eta ezin entendi! (...). Baiña entendi, eta jan jonen behintzat! / Eta asko ibilli bihar deu, itxuria, e! Merikuak hala esan tzian neri, behintzat.*

BEHIÑ EDO BEHIÑ: Adb. Noizean behin. *Debara behiñ ero behiñ jun izan naiz kañaberiakin. Baita **noiz edo noiz** ere.*

BEHIÑEPEIÑ: Behintzat, bederen. Emendiozko lokailua. *-Ez, en jeneral, goiz partetik behiñepeñ, Euskadi Irrati hori entzutze(n) degu, bai. / Eta, dio Anjelek, karteria ona badaukazu behiñepeñ, ezin zera galdu.*

BEITU: DU aditza. Mirar. Gaur egun gazteek erabiltzen duten forma baino egokiagoa da, zerbait seinalatuz honako hau esaten dutenean: *Ikusi! Hori baino hobe, Beitu!*

BEKOKIXA: Kopeta. *Bekokixan hartu dau kolpia umiak.*

BELA(XE): Adb. Berehala. *Handik Urkaregi belaxe dago. Belakuan* ere

bai, ezezkoan eta era adierazgarrian. *Eztok belakuan etorri!*

BELARRIMOTX, belarrimotxa: Kanpotik etorritakoei, euskaraz ez zekitenei, esaten zitzaien, mespretxuz. **Hazurbeltz** eta **maketo** ere bai.

BELTZA IZAN!: Interjekzioetan. *Beltza dok, ba! Oinguan ere dana gaizki erten jakuk!*

BENGAIZO, bengaizua: Mendekua. **Bengaizoz:** Mendekuz. *Bengaizoz ein zauan haura dana.*

BENTANA, bentania: Ventana. **Leixua** ere bai. *Eta bentania holako pixkat zabalik baldin badaukak, dana entzuten dok.*

BERAKATZ, berakatza: Ajo. **Berakatza baiño fiñagua izan:** Oso pertsona finengatik esan ohi da.

BERBA, berbia: *Hitz* ere erabiltzen da, baina *berba* gehiago. *Berba suelto asko. / Hamen Elgoibarko, bertan jaixotakua baldin bada, Elgoibarko berbia eingo dau, baiña asko dago kanpoko jentia ere Elgoibarren ezkontuta, sartuta.*

BERBA EGIÑ: DU aditza. *Hitz* *egin* ere bai. *Jendiakin berba eittia gustatze(n) (j)ata. Hitz egiñ* ere erabiltzen da.

BERDE, berdia: Adj. Obsceno, verde.

BERDEKERIXA, berdekerixia: Lizunkeria.

BERDURA PLAZA, berdura plazia: Merkatu plaza. Plaza de mercado. *Eta*

hor, lehen oillua oso karua zan, nik basarritikan ekartze nittuan oilluak, asko, edarrak, hona berdura-plazara. Geuk etxian ez genduan jaten, jate(n) genduan San Pedruetan da, Gabonetan da, baiña, bestela, saldu ein bihar zan diru pixkat hartzeko.

BERE, beria: Bere batian (ibilli, juan...): Formal ibili. *–Bere batian ibilli, e!* **Beria egñi:** Salirse con la suya. *Atzenian, ibilli-ibilli ein, eta beria ein juan Joxek. Beriak eta bost (esan):* Sekulakoak esan. **Beriakin erten:** Salirse con la suya.

BERO, berua: Calor. **Beruana kendu:** Gehiegi ez exageratzeko esan nahi du. *–Gaur bota jittuagu berrogei bat uso! –Bai, zera! Beruana kendu (eg)ixok!*

BEROTU, berotua: Berotua eman: Dar una paliza.

BERRI IZAN (NUNBAITTEKO / ZEOZEREN / BATEN BATEN): Nungo berri izan: *Eta banakixan nik Donostiako berri pixkat ordurako, eta ... / Zuk badakizu hamengo berri eta bakarrik lagako zaittut. / Banakixan nik haren berri.*

BERRI(T)Z: 1. Adlg.: Otra vez. *Berriz egingo juagu kale bueltia. 2.* Aurkaritza lokailua: Por otro lado, en cambio. *Gero, berriz, soldau zazpi urte inguru, esate jok berak in dittuala gerratian.*

BERRIKETA, berriketia: Charla, cotorreo. Zentzu peioratiboa du zenbaitetan. *Zenbat kontu esate(n) ete juek! Horrek berriketia! Berriketan jardun.*

BESTE: Berdintasunezko konparazio perpausak osatzeko partikula: *–Gogorra dala pentsatzen dozue? –Bai. Bueno, oiñ ezta lehen beste, e! –tzeko beste, -tzako beste (zuentzako beste).*

BETE: DA aditza. Nekatu. *En kanbio, Gallastegi, manimano ta, bete eitxe(n) zan, petxutik, gizon haundixa ta.*

BETOZKO, betozkua: Ceño. **Betozkua jarri, betozkuakin ibili.** Fruncir el ceño. **Betozko illuna jarri.**

BEZELA: *Moduan*-ekin alternantzian, konparazioak bideratzeko. *Eta kalietan zihar fusil bana hartuta, orden publikokuak bali(r)a bezela ibilli zian.*

BIALDU: DU aditza. Mandar. *Ostikua jo, eta txakurra bezela bialtzen juen basarritarra.*

BIDAR: Amar bat *bidar* izan naiz uda ontan Donostian. **Aldiz** ere bai. (...) *matraillekoren bat igual. Hola ematen juen en jeneral. Eta berriz ondo garbittuta juten ezpazan, bi bider bialdutakuak ere bai.*

BI(D)ETXUR, bidetxurra: Bidezidor. **Atajua** ere bai, nahiz gutxiago.

BIEN!: Adb. Ondo. *Jaixan tokatzen zanian da, bien! Baiña astegunian da hola ezin izeten zan juan noiznahi, lana igual eitxeko etxian da.*

BIENKE: *Beinke, binke* aldaeretan ere bai. Gaur egun, ez da ia erabiltzen. *Jakina, erregular* eta halakoen baliokidea dirudi, eta bestek esandako zerbaiti onespina emateko edo

hura ontzat emateko erabiltzen da normalean.

BIHA(R)KO!: Biharko! Bihako! Biheko!

Zer erremedio! Esklamazioetan, interjekzioetan erabiltzen da asko; aditz partizipioaren laguntzarekin edo bakarrik. *Gustatzen jatzu basarrixa? Biheko! Nora jungo nok, ba? / Zelako lokatzia! Orduan hor, abarkakin da, botiñekin da, juten giñuazen, neska laguntzera-ta juteko. Biheko! Biharko + aditza! (biharko egin!): –Bixar lan pixka bat egittia tokatzen jaku. –Biharko eiñ, nagusixa hasarrauko ezpada.*

BIHAR, biharra: LAN, lana ere bai.

Umiak badaukez bost edo, baiña hazitxa. Baiña danak enpleauta daukaz, biharrian. / Bueno, lanik gogorrena neretzako izaten zan, kalian biharrian ibiltze(n) nitzanian, udakua. / Eta han eitte(n) genduan, hiru errelebotan biharra.

BIHAR, biharra: Necesidad. Zeren biharrian izan; Dana(n) biharrian

egon: ondo ez egon. –*Eta oindiokan hamentxe nahi bizi. –Eta osasunakin. –Osasuna... danan biharrian, e!*

BIHARBADA: Igual ere bai. *Oiñ, biharbada eukiko deu atakia, sartzeko; igual larra eukiko deu. / Ordurako, biharbada bai, ezautuko naban, baiña oin zeu ezagutzia moruan ero, ezta?*

BIHARRIAN: -tu biharrian: -tzear. *Galanki edan jok Patxik: jausi biharrian dabik, barren!*

BIHATZ, bihatza: Dedo. Adineko hiztuentzat, hanketakoak. Ikus **Atzapar** sarrera.

BI-HIRU (LAU-BOST...): Bizpahiru, laupabost. *Gerran, han bi-hiru urtian haura, eta gu hemen. / –Badaukak lorarik? –Eta nik: Bai, be(de)ratzi-hamar bai, lau-bost klaseko lorak: gorrixak, zurixak ... eta edarrak.*

BIKAIÑ, bikaiña: Ederra, handia. *Ño! Bikaiña do(k) pa, ixko hori!*

BILDDUR, bilddurra: Beldurra. Gaur egun, soinu busti gabea entzuten da gehiago: *bildur*. **Bilddurrak akabatzen egon:** Oso beldurtuta egon.

BILDOTS, bildotsa: Cordero. **Arkumia** ere bai.

BILLAU: 1. DU aditza. Aurkitu. Encontrar. **TOPAU** ere bai. Gaztelaniazko *buscar / encontrar* bereizkuntza ez da egiten Elgoibarko euskarari: *Billau* eta *topau* gaztelaniazko *encontrar*-en ordainak dira. *Buscar*-ena, berriz, **(zeozeren / baten baten) billa ibilli. 2.** DU aditza. Parecer, encontrar. *Real Madrixa eta Bartzelona ta, bai, hamar-hamaika jugadoretikan be(de)ratzi kanpokuak, estranjerua dana ekarritxa. Hori nik eztot ondo billatzen.*

BIRIKIXETAKO, birikixetakua: Tuberculosis. *Birikixetako gaitzakin hil tzuan haura.*

BISTAKO, bistakua: Bistakua izan: *Bistakua zuan Pedrok irabaziko zabala.*

BITTARTIAN (BIXEN BITTARTIAN):

Aurkaritzako lokailua. –*Bilbora ta, Donostiara ta, takian-potian juan biharra izaten zaban. Mutil fiña bera. –Eta zuk, bitxartian, erakutsi eitxen ziñon konduzitzen, automobilla ibiltzen? –Bai, lelenguetan ez, baiña poliki-poliki bai.*

BITXO, bitxua: (= “Ganaua”) *Hi haiz bitxua, hi! Daneri adarra jotzen ibiltze(n) haiz.*

BIXARAMON, bixaramona: **1.** Hurrengo eguna. *Hemen egote giñan, eta gero, bota ein bihar zebela esan zebenian, bixa(ra)monian guk erten ein genduan. / Gau guztia Santa Eskian ibilli. Etxetik etxera, eta, gero, bixa(ra)mon goizian, lanera zuzenian, lorik batere ein be. **2.** Resaca. **Ajia** ere bai.*

BIXAR: Mañana. *Bixarko laga (eg)ik gaur egiñ ezin dokena!*

BIXAR-ETZI: Tarde o temprano, en un futuro. Etorkizunean. *Bixar-etzi erreza dauka: haura eman arrebari, eta hau hartu eurak, eta ya esta. **Bixar (ed) o etzi** ere bai. Danobat-en zabillen anaixa, eta: hi, hobe daukak hara etortzia, han tallarra ondo jiek, eta bixar ero etzi han benefiziuk eta, pixkat eman eitxe(n) juek, tanto portziento bat benefiziuan.*

BIXOK: ... eta bixok (hirurok...): *Miren eta bixok juan giñan hondartzara. Hori dioena ere sartzen da, noski, zenbaki horretan: Miren eta bixok; Miren, Pako eta hirurok...*

BIZIKLETA, bizik(l)etia: Bicicleta. *Epokia izan najuan bizikleta bat erosteko, bigarren eskuko bat.*

BIZIPOZ, bizipoza: Ilusión, ánimo. *Kotxe berrixa erostera najiek; horretxekin izengo juat bizipoz pixkat.*

BIZITZA, bizitza: Baserrietan, familia bat baino gehiago bizi direnean, hala esaten zaio baserriaren parte bakoi-tzari. *Basarri honetan ere, lehen hemen zian, itxuria, bi bizitza zian. / Hori etxe haundixa, hortikaldeko hori? Bi bizitza zian hor.*

BIZIXO, bizixua. Hesteetako zizarea.

BLAI E(G)IÑ: Erabat busti.

BLASTATEKO, blastatekua: Matrailekoa, kolpea.

BLASTIUA: Jipoia.

BODA, bodia / EZTEI, ezteixak: *Guk, bixok, eman giñon semiari etxia. Eta bodia pagau, eta erregalua danari eureri eman giñon. / Eta gero bueltan bazkarixa. Lehen hala izate(n) zan, zapatu-domekan. Gero jentiarri zerian, bueltan. Ezteixak esaten zitzakon, ezteixak, bodia. Ondo, soiñua nehikua behintzat eta.*

BOLADA, boladia: Epoca, racha. *Azken bolada hontan politika asuntua belzten a(r)i dok.*

BOLO-BOLO (IBILLI): Esames edo berriren bat denen ahotan ibili. *Bolo-bolo jabik errixan kontu hori.*

BORONDATE, **borondatia**: **Borondatez**: Por propia voluntad. *Baiña adarixak euren borondatez eitxen dabe (alkar jo) ... idixa ez, idixa obligau eitxen debe.*

BOTA A(HA)LA: **Bota a(ha)la jardun (eurixa)**: *Ez gaittuk ertengo, eurixa bota a(ha)la ari jok eta!* Ikus **Goixan-behian** sarrera.

BOTA: DU aditza. **Jaurti** ere bai. *Dana puntu-puntuau dauanian botatze(n) (d)izu txingor zaparrada bat, eta danak hondauta lagatze(n) (d)itxu.*

BOTAKA EGIÑ: DU aditza. Devolver. **Txahala egiñ**: Lagunartekoa.

BOZ, **boza**: Voz. Acento. *Eta boza txarra eman, gaiñera. Ez gure moduko, hau euskera boz hau.*

BRISTADA, **bristadia**: Brillo. *Eguzki-bristadia.*

BURLOSO, **burlosua**: Burlón. *Burlosua da ziherokua gure lñigo: beti besteren kontura parrez jarduten deu.*

BURRUNDARA, **burrundaria**: Motorrek eta autoek ateratzen duten zarata. Ruido continuado, rumor, zumbido. *A ze burrundaria ateratzen daban Jonek motorrakin!*

BURU, **burua**: **Burutik jota egon**: (ikus JO) *Burutik jota dago hori: negu gorrixan sandaliekkin!* **Burutik (ganbaratik) sano ez egon**: No estar en sus cabales. **Burua galdu**: zoratu. **Lengo lepotik burua (izan)**: Erraz aldatzen ez denari esaten zaio.

BURU-KANTSAZIO, **buru-kantsaziua**: Burua erabiltzeak ematen duen nekea. *Maixuen lana buru-kantsazio haundikua dok, nahiz da opor luzietakua izan.*

BURUMOTZ, **burumotza**: Adj. Rapado, pelado.

BURUTIK BEHERAKO, **burutik beherakua**: Meningitis. *Burutik beherakua-kin hil zuan haura.*

D

DA!: Kolpe batek egindako zarataren onomatopeia. *Atzaparrak hola ipiñi, eta regliakin da!, maixuak.*

DAIXOLA: Dariola. Lexikalizatutako forma da: odola daixola jua da / zan. **Babia / eldarra / dindirrixa ... daixola**: *Gernikako al tzan lekutikan pasau giñan, ez kamiño normaletikan, ze(rg)atik eze zaudezen sua darixola*

etxiak. / Etorri etxera eskolatik, bazkaldu, eta antxitxika frontoira: izerdixa daixola eskolara. Aitxa eta ama beti errietan.

DALAKO, **dalakua**: **Dalako ori**. Susodicho, en cuestión. –“Bollo de leche” ero esaten jakok, ba? –Bai. –Ba, *dalako* hori.

DAMUTU: ZAIO aditza. Arrepentirse. *Hamen dakazue oiñ oportunidadia nahi badozue pixkat kotizatzeko, oin bota ein bihar da, baiña gero etxatzue damutuko, esan zigun jefe (de) pertsonalak.*

DANA: Todo. **Dana(n) biharrian egon.** *–Zer moduz Maria? –Bueno! Dana biharrian haura ere!*

DANA DALA: Aurkaritza lokailua. *Dena dela.*

DANA DALAKUA: Sea lo que sea. *Badakazuz behixak edo dana dalakua, eta derrepente danak kendu bihar.*

DANBATEKO, danbatekua: zerbait indartsu jotzerakoan ateratzen den zarataren onomatopeiari, **danba**-ri, dagokion izena.

DANGA!: Onomat. Kolpea. *Okerra eitten zabanari, danga harek. Hortik, danga-tekua.*

DANIAN: Leku guztietan. *Ez, danian gu ondo hartu gaittue oiñ artian.*

DAR-DAR: Hotzak edo beldurrak eragindako ikararen onomatopeia. *Gorputza dar-dar batian nakan.*

DAUKANAK ETA EZTAUKANAK: Dena. *Idixa obligau eitxen debe: han lotuta ipiñi, eta aida, daukanak eta eztaukanak etara.*

DEBALDE: Adb. Dohainik.

DEBRAZETE (HELDUTA IBILLI): Besotik helduta. Garai batean herrian horrela ibiltzea erraza ez zenez,

kanpora joan behar izaten zuten bikoteek *debrazete (helduta)* ibiltzera. *Hi, debrazete jiezak Joxe eta Mari! Gaur egun ez da ia erabiltzen.*

DEMANDA, demandia: Sesioa, eztabaida. *Horrek demandan dabixaz oiñ ere.*

DEMASA: Oso handia. *Demasa dago gure semia, e! Ehun kilotik gora izengo dok. Demasekua ere bai. Demasekua(k) hartu, gertatu, esan ... (ikus egundokua / sekulakua / makalekua / kristona): Handiak hartu, gertatu, esan...*

DENPORA, denporia: En tiempos de ... Hitz elkartuaren bigarren osagai gisa sarritan: Izena + *denpora*. *Nik gerra denporan bi urte nakazen, ei nakazen. / Len, Burgosetik bastante biajia, ta... gazte-denpoan etsitta, ya ezkiñala etorriko gehixao pentsauta.*

DENPORALE, denpo(r)alia: Largo tiempo. *Mobilizau giñuazen beste denporale baterako. / Elgoibarren harek denporalia ein zaban. Denporalian: Ni eskolan denporalian ibili nitzan, baiña gero eskolatikan erten in bihar izan genduan.*

DERREPENTE: Berehala. *Berrogei bat milloi tokau ezkerro, ba, neuk pentsauko (do)t, baiña derrepente gas-tauko neuke.*

DERRI(G)OR: A la fuerza. *–Ezagutu, ezagutuko (d)ot nik zure semia. –Derrior ezagutu bihar. / Orduan zintzua izan bi'zuan, derrior. Derri(g)orrian eta derri(g)orrez ere bai.*

DESAFIXO, desafixua: Desafio.

DESAPAREZI(D)U: DA aditza. Desaparecer. *Lau zulo, baiña oin dezapareziuta daure bestiak. Ya behia jota ero... Ya nun dauren etxako antzematen.*

DESASTRE, desastria: Desastre. *Eta holaxe ein genduan bueltia. Atzera, Gernikatikan zihar, zela ero hala, pasau, eta hango desastria!*

DESIATU: DU aditza. Desear. *Ba, esan diot hemen egoten ziñala ni ikusteko desiatzen.*

DESKANTSU, deskantsua: Atsedeen. Descanso. *Egunian zihar? Ze ingo dot, ba, ezetarako ez naiz ta; ezer ez oiñ, etzanda egoteko gogua besterik ezer ez: deskantsuan ondo, ohian.*

DESKUIDO, deskuidua: Deskuiduan ...
ba-: normalean baldintza perpaus batekin: *Azkarate gaiñian, bueltia eman automobillari, eta hona herri aldera begira jarri, deskuiduan estuasun bat sortzen baldin bazan, prest eukitzeko alde eitzeko.*

DESTINO, destinua: Destino.

DEZENTE: Zenb. zehaztugabea. **Dexente** ere bai. *Jende dezente batu da plazan. / Dezenteko kolpia hartu jok. Saltsa gauza zalia nok, eta dezente jaten juat.*

DIABRU, diabrua: Elemento. Ikus **Etsai** sarrera.

DIAR EGIÑ: DIO aditza. Deitu. **Hots egiñ** ere bai. *Marinarako ere diar ein tzien.*

DI-DA: Onomat. **1.** Zerbait gogor jotzearen onomatopeia. *Di-da, jo juan burutik behera. **2.** Azkar, berehala. *Oiñ ez, oin kotxia hartu, eta di-da juaten da jentia. Eta oin sikiera, kotxiakin juten zara, eta di-da ekarri medikua.**

DIFERENTE, diferentia: Diferente. F/P alternantzia askotan gertatzen da hitz honetan. *Kamionak eskuz kargatzen ziran danak, hartu, eta bun eta bun. Gaur eztago holakorikan. Gaur diferentia da.*

DIFUNTO, difuntua: Difunto. Ikus **ZANA** sarrera ere: Pertsona izen baten ondoren normalean. *Bai, bai, juan bertara, eta arraiña peskan. Eta amorrauak giñan gu, hau Kondia difuntua? Haura ta.*

DINBI-(TA)-DANBA: Onomat. Kolpea. *Kalamuan geratu zittuan, eta sei hillabetian hortxe dinbi ta danba, baztar guztiak garbitzen.*

DINDIRRI, dindirrixa: Moquera, moquillo. *Sudurretik dindirrixa daixola dabil.*

DIRANAK ETA EZTIRANAK (ESAN): Egundokoak (galantak) esan.

DIRU, dirua: Dirua egiñ: *Oiñ ere lanian Joxe, dirua egiñ eta egiñ!*

DISGUSTO, disgustua: *Laga (eg)ik nobixia. Oin, disgusto haundi ori ez (eg)ixok eman nobixiari, bestela...*

DISKUTI(D)U: DU aditza. Eztabaidatu.

DISPARATE, disparatia: *Gero, ba, berba batzuk, disparatiak esanez kontestau eta eitte(n) genduan.*

DOMEKA, domekia: Domingo. *Domeketan ixa periodiko danak eroste (d)ittut.*

DOMUSANTU EGUNA: Dia de Todos los Santos. **Santu Guztixen Eguna** ere bai. *Domusantu eguna, “Domini todos los santos”? Santu Guztixen egunian izate zuan gaztaiña erria jaten hasteko eguna.*

DROGA, drogia: Disputa, jaleo. *Mutill hori beti drogan dabik.*

DROGOSO, drogosua: Istiluzalea.

DUDA, dudia: Elkarriketetan, interjekzio modura, askotan erabiltzen da: **Dudia?** *–Zintzuak izango zifñaten, ezta? –Honbre! Dudia?*

DULTZEMENEO, dultzemeneua: Helduta egiten zen dantza. *Azkarate gaiñian, Elgoibarko partetik dantza lotua eitte(n) zuan. “Dultze meneo” esaten jakuan Azkoitixan horri.*

E

EBA(G)I: DU aditza. Cortar. *Belar-ebaten a(r)i da Pedro.*

EDADE MAIOR, edade maiorra: Mayoría de edad. *Ez haiz oingotxia! Allegau jak, barren, semia edade maiorrera!*

EDADE, edadia: Adina. Edad. *Hik eztakak, barren, tabernan sartzeko edadia oindiokan!*

EDADETU: DA aditza. Entrar en años.

EDAN TXARREKUA IZAN: Edandakoan gaizto jartzen denez esaten da. *Hori edan txarrekua dok, eta argi!*

EDAR, edarra: Edarra eiñ: *Edarra ein juagu ointxe! Etxera jun nahi, eta giltzik ez!*

E(D)ARKI: Bien. *Edarki asko eitten jok horrek euskeraz.*

EDOZENBAT: Ugari. Zah. Oso adinekoek bakarrik darabilte. *Soiñujoliak len edozenbat ziran, soiñujole onak, e! Onak baiña!*

EDUR, edurra: Nieve. *Edurretan ibilliko gaittuk aste bukaeran Pirineuetan. L/D alternantzia gertatzen da kasu honetan: elur/edur.*

EGIN: DA eta DU aditza. **Maiozako egin, buru egin, ...** *Eta, han tzauan, familixan, mutill bat, mutill nagusixena, etxeko maiozako ein tzabana, Bizente izena zaban. / Entrebistaren bat buru eitxen zaban batekin ero hola, hori ere tokau zitzatan eitxia. / Eta kapitan eitxen zabanak esan tzian: **Nora egin:** (Bigoin basarrixa) len Altzolara eitten zaban. / **Nungo egin:** Injenierua bera, Lafitte. Itxuria, hori apelliduori frantsesa da, haren gurasuak bere*

epokan etorri zian Donostiara, eta hamengotxe einda.

EGIN: Egingo neuke (apostu) ... -(e)la. Apostaría... *Egingo nuke datorren astian ezkontzen dala.* Baita hau ere: **Lepua egingo neuke.**

EGOSKOR, egoskorra: Amore ematen ez duena. Terco. **Temosua** ere bai.

EGUARDI, eguardixa: Mediodía. *Erreiñak ere etxequak, lan asko (d)aka umiekin. Oin ikastolara eruan bihar dittu, eta goizian eruan, eguardixan berriz jun, eta gero, illuntzixan.*

EGUARTE, eguartia: Goizaren erdi aldetik bazkaldu arteko denbora tartea.

EGUASTENA: Miércoles. *Eguastenetan azokia izeten dok Eibarren.*

EGUENA: Osteguna. *Eguenetan azokia izeten dok Elgoibarren.*

EGUNDO: Nunca, jamás. *Eta hortantxe ibilli giñan gu. Bueno, ni enitzan jua egundo.*

EGUNDOKO, egundokua: Handia, sekulakoa. *Egundoko jipoia hartu jok.* Ikus *Demasekua / sekulakua / makalekua / kristona / Jesukristona (-k)... hartu, gertatu, esan ...*

EGUNIAN-EGUNIAN: Egunero. Berdin, **astian-astian, hillian-hillian,** eta abar.

EGUR, egurra: Egurra eman: *Gero, ejerziziuak eta egoten zittuan. Orduan, egurra ematen juen.* Ikus **Egurtu** sarrera.

EGURTU: Dar una paliza. Ikus **Egur** sarrera.

EGUZKI-GALDA, eguzki-galdia: Eguzkiak gogorren jotzen duen unea. *Eguzki-galdatan jua giñan Karakatera.*

EI: *Omen (emen)-en baliokidea, Elgoibarren asko erabilia. Tanke txiki batzuek ei zian italianuenak. / Oiñ Eibarko residentzian ei dago. Ahoskeran, Ei à I gertatzen da askotan. Lengoa biajia, behintzat, eiñ i zaban Kubara, azukretara.*

EJERZIZIO, ejerziziuak: Ariketa. *Gero, ejerziziuak eta egoten zittuan.*

EKIN: DA aditza. Hasi. *Baiña pasieran gehixo kantsatze(n) giñan edozetan baiña, egonaldixa eiñ, eta jun. Ta laguna ekin zan gaixotzen, eta akabo. / Bueno, hor ekin dira kanpotik etortzen, soiñeko erropak, beste maleta zahar bat, eta erropak jartze zitxuen hamen kolejixo barrenian.*

ELDAR, eldarra: Adurra, lerdea. *Eldarra daixola dabil umia.* Baita **babia daixola** ere.

ELEGANTE, elegante: Elegante. *Baiña pelotari elegantia izen dok hori, e! Elegantia pelotarixa. Orrek muñekiakiñ, gorputza geldi-geldi dakala, pelotia ondo ateratzen dau.*

ELEMENTO, elementua: Elemento, granuja.

EMAN: Dirua eman. *Horrek eman eitten jok, piñuak eman eitten jok.*

EMAZTE, emazia: Esposa. **ANDRA, andria** ere bai, gehiago gainera. *Gero hementxe, ba, hemen ama eta ama-semiak eta nere andria, emazia bizi ziran. Eta beste ahizpa ere bai.*

EMENDAU: DU aditza. Apagar. *Politikia ta, telebisiuan ikusten dotenian, emendau, eta alde eitxen dot.*

EN KANBIO: Lok. Erdal lokailu aurkaritzakoa. *Etxian umiak kalera, ba, egunian erropa klase bat eruan bihar dabe. En kanbio, basarrixan bazabiltza, ba, ez. / Lehen jentia goixan egoten zan, goiko plaza aldian dana. Oiñ, en kanbio, Maala aldian, gazte jentia.*

ENBUSTERO, enbustera: Adj. Embustero, zalamero. Gezurretan eta lausenguetan ibiltzen den pertsona.

ENDEMAS: Sobre todo, todavía más, en particular. *Gaixorik daguana ondo erruki dot, endemas ohian da(g)uana.*

ENDREDAU: DA, DU eta ZAIO aditza.
1. Enredar a alguien. *Zetara etorri haiz hona, baztarrak endredatzera?* **2.** Despeinarse: *illiak endredau jataz.* **3.** Burutik eginda: *Baiña burua endredaut daban pertsona batekin, puf!... Ze espero dezu, ba?*

ENE!: Interj. *-Ene! Goiko-Errotak eta Urbanek eta eztakit zeñek eta, harrapau juek arraiña. Mekauen la letxe!*

ENEMIGO, enemigua: Enemigo. **ETSAI, etsaia** ere bai. *Eta urruti ez zaukezen harek enemiguak.*

ENOR, enorra: Verruga. *Garitxua* ere bai.

ENTENDI(D)U: DU eta ZAIO aditza. Ulertu. **A(d)ittu** ere bai, nahiz gutxiago. *Gauza asko entendiu, baiña tartian taka-taka hitz batzuk, ez. / Neri baiño gehiago entenitzen jako, gaiñera, andriari pelotia. / Euskera batua, nik beti entenu juat.*

ENTIERRO, entierroa: Entierro, funeral. *Entierruetako kotxe danak plazara sartze(n) (d)ittue, eta umiak jolaserako lekuri ez.*

ENTRAMA, entramia: Apetitua. Sakia ere bai. *Horrek edozer jango leuke. Kriston entramia daka.*

ENTSEGIDA: Adb. Laster. **Entsegira** aldaera ere bai. *Batzuek eitxen dabe hamendikan ezkondu kanpora, horra Azpeitxi, Azkoitxi edo Andoaiañ. Eta horrek ya, entzegira hartzen dabe hangua.*

ENTZUERIA IZAN / EDUKI: DU Aditza. Entzutea, zerbait entzuna izatea. *Gerria jatuan, ba, gerria zatorren, eta taillarrera sartu nitzan... Txixtarruan entzueria eukiko dozu? / Eta, gaiñera, orduan, kalian basarrixan zuan: Pepeiñ. Entzueria eukiko dok?*

ENTZUT(Z)IA EDUKI: DU aditza. Entzutea, zerbait entzuna izatea. *Romanolosen entzutia eukiko zendun, ezta?*

EPOKA, epokia: **1.** Garaia. *Kalamuan frentia gelditxu zan, eta, alde batetik eta bestetik, berba ta eitxen zebela egon tzan epoka bat.* **2.** Aukera.

Epokia izan najuan bizikleta bat erosteko, bigarren eskuko bat.

ERAGIÑ: 1. DIO aditza. Eragin. *Idixa ipintzen debe lotuta, atzian harri galanta, ezin badau ere zazta-zazta, eraiñ hantxe: idixana da oso gogorra.*
2. Eginarazi. Aditz arazlea: Aditz partizipioa + *eragin (=arazi): Akordau eraiñ.* / *Lagunen bat erun eragiñ.*

ERABAGI: DU aditza. Decidir.

E(R)ATXI: DU aditza. Lurrera bota. Derribar: *Hantxe bertan e(r)atxi juat.*

ERNEGAU: DA eta DU aditza. Desesperarse, rabiari. **Ernegatzen egon, ernegauta egon, ernegau eraiñ.**

EROSI: DU aditza. **Erosittako preziuan saldu:** *Erositxako preziuan saltzen dizut:* Berak entzun duena esaten dizula esateko.

ERRALDE, erraldia: Pisu unitatea, 10 libra. Burla moduan esaten zaie pisu handia ez dutenei: *Zenbat erralde izango dok, ba, haura!*

ERREGULAR!: Elkarriketetan, erantzuteko: *horixe baietz-en baliokide edo. –Txakur haundixa pagau bihhar. –Dantza eitxeko? –Erregular!*

ERREIÑ, erreiña: Nuera. *Haura dau berorrek, haura, haren laguna da gure erreiña.*

ERREKAU, erreka(k): Recados. *Gure etxeko erreka(k)uak beti gizonak eitte(n) (d)ittu.*

ERREMINTTA, erreminttia: Herramienta. *Basarrikua da haura; bixak igualtsuak orduan. Hamen erreminttia, ariñena ere, hamabost-hoge kilometro.*

ERRENDI(D)U: DU aditza. Someter, dominar. *Eziñ al dok umia errendiu, ala zer? / Hori Goñi hori eztok errenditzen erreza, gero, e! **Errendi(d)uta egon:** oso nekatuta egon.*

ERRETILLA, erretillia: Teilatu-konponketa. **Erretillia egin:** teilatua konpondu.

ERRETIRO, erretirua: 1. Jubilazioa. 2. Menopausia: *Emakumiori esnekixa hartzia komeni jaku, ona omen da erretirora aillegatzen geranerako.*

ERRETOLIKA, erretolikia: Erretolikia euki: Lgart. Meter la chapa, rollo.

ERRETRATU, erretratu: Argazkia. *Horretan banenguan, baiña erretratuak ere atara nitxuan umianak eta. Fotua ere bai, nahiz askoz gutxiagotan.*

ERRETURA, erreturia: Sasiak eta belarrak erretzea.

ERREZ, erreza: *Erretz-ekin alternantzia. Fácil. Erretze(r)a daude ohittuta horrek, eta zailtasunen bat dauanian, eztabe jakitten zer eñ.*

ERREZELO, errezelua: Susmoa, beldurra. *Datorren urtian ezkonduko zeran errezelua dakat. / Errezelo txarra hartu najuan hari.*

ERREZTU: DU aditza. *Eta oiñ haura ere erreztuta dago asko, segadorak daudelako.*

ERRIETA, errietia: Riña, bronca. *Etorri etxera eskolatik, bazkaldu, eta antxitxika frontoira, izerdixa daixola eskolara. Aitxa eta ama beti errietan.*

Errietan egiñ: DIO aditza. Reñir.

ERRIXO, errixua: Erreka. **Errekia** gehiago erabiltzen da. *Euri asko ein deu, eta errixua hazitta dator.*

ERRUBERAN EGIÑ: Lgart. Masturbarse.

ERRUKI, errukixa: Compasión, lástima. **Errukixa eman:** *Errukixa ematen ditt gizajo horrek.*

ERTEN: DU aditza. *Urten-ekin alternantzian. Oso goiz ertetzen deu etxetik.*

ERUAN: DU aditza. Llevar. Ikus **ERUN** sarrera.

ERUAN: Iz. Pazientzia. *Eruan haundiko pertsona.*

ERUN: DU aditza. Llevar. **Eruan** ere bai. *Bigarren egunian erun zeбен, eta gero ba, len esan dodana: kuadrilla haundixa hamen. / Eruan, eta han jaten genduan mahai haundi baten.*

ERUTAILLE, eruataillia: Eraman handikoa. *Horrek miña baleuka nere modukua! Ezta nik esatiarren, e!. Ni erutaille haundixa naiz miñakin, e! haundixa! Hau (andria) batere ezta miñakin eruataillia, e!*

ESATE BATE(R)AKO: Por ejemplo. *Ba, len nora-nora juten giñuazen, esate bateako, kalera, ero San Bartolomiak zialako, ero hau ero hori, boda bat*

*dalako. **Esate batera** ere erabiltzen da. Baita **konpa(r)azio batera(ko)** ere.*

ESEGI: DU aditza. Colgar. *Eseki* ere bai.

ESKA(T)U: DU aditza. Askatu. *Korapillua eskatzen eman dogu ordu erdixa.*

ESKAPADA, eskapadia: Escapada. *Eskapadia ein juagu oiñ ere: erre kara jausi ez geranian!*

ESKAS, eskasa: Adj. **Exkax** ere bai. *Eta han, beste batzuk balkoian. Eskasauak dittuk danak! Beti etorri eitte jat. Eta bixok, bi lagun, bakarra eskasa gelditze(n) (d)a. / Datorren astian egun exkaxak daukaguz.*

ESKAS: Zifrekin eta unitateekin, ia-ia. *100 euro eskas balixo jok: 100 euro baino gutxixeago.*

ESKASTU: DA aditza. Eskas bihurtu. *Andria daka pixkat eskastuta, ezta? Bai: batian desgastia dala, bestian eztakit zer, eta bestian badakit zer.*

ESKE: Lok. Erdal lokailu kausazkoa, *Izan ere-ren* baliokidea. *–Aitxak ere ortua daka, eta hor ibiltzen da egualdixa gora behera. –Bai, eske hamen humedadia dago asko, e!*

ESKILLARA, eskillaria: Escalera. *Gu aparte, eskillara banatatik.*

ESKRIBI(D)U: DU aditza. Idatzi. *Eskolan, ba, ikasi. Leitzia ta, bata ta bestia, eta eskribitzia ta... Hola.*

ESKUMA, eskumia: Eskuina. **Eskubixa** ere bai, nahiz gutxixeagotan.

ESKUTADA, eskutadia: Puñado, manojo.

ESKUTUR, eskuturra: Gorputz atala; muñeca.

ESNEDUN, esneduna: Lechero. *Bajau hari portalera, bajatok eta esneduna!*

ESNE-PARTITZE, esne-partitzia: Esnebanaketa.

ESOLA, esolia: Itxiturak egiteko erabiltzen den makila lodia.

ESPALDA, espaldia: Bizkarra gehiagotan.

ESPARTZO, espartzua: Estropajo.

ESPERO, esperua: **Esperuan egon:** Haurdun egon: *Ba al dakizu Miren esperuan dauala?*

ESPEZIAL: Oso ondo, primeran. Interjekzioetan asko erabiltzen den adberbioa: *Benidorren hillabete bat eitten dogu. Eta han espezial!*

ESTAZIO, estaziua: Tren geltokia. *Estaziora bultuak eruatera ere bai; eta hola ibiltze zan; (...) da han janaldixa ero eitxe zeben, Butronguan, gero estaziora juan, eta lasai hartzeko tren, Durangora.*

ESTIMAU: DIO aditza. Eskertu. Asko *estimutzen dixat laguntzera etortzia.*

ESTIMAZIO, estimaziua: Estimación, aprecio. *Bai, baiña bedarrak eztaka estimaziorik. Hemen iñok eztau nahi bedarrikan.*

ESTRAIÑEKOZ: Aurrenengo aldiz. *20 urtekiñ ikusi najuan itxasua estraiñekoz.*

ESTRANJERIXA, estranjerixia: *Euskal Telebistatik ere toki askotako berrixak jakite(n) ditxuzu. Egunero ematen debe Gaur Egun, eta kanpokua ta, estranjerixakua.*

ESTRAPERLO, estraperlua: Contrabando, estraperlo.

ESTU HARTU: Norbaiti gogor egin. Ik. **Gogor hartu.**

ESTUASUN, estuasuna: Larrialdia. Aprieto, apuro.

ESTUTU: DA aditza. Apurarse, angustiarise. *Bueno, hola eta hola eman eingo dogu eta ez zaitxezte estutu, eta hola ta hola aprobia eingo dogu ta.*

ET, ET, ET: Ezezkoa. - *Ja, ja, ja. Hurrenguan ardo botillia ekarriko dizut. -Et, et, et, et! Alperrago jarriko nok orduan da.*

ETA: **1.** Emendiozko juntagailua; **2.** Kausazko perpausak egiteko menderagailu enklitiko oso erabilia: *Bueno, ezteixogun amenazu gehixegi eman kouttauari, ehun urte jaukaz ixa ta. / Erromerixan. Ba, guk ez gendun (dantzan) asko eitten, ez genkixen da.*

ETARA: DU aditza. Sacar.

ETE: Ote-ren aldaera. *Etorri ete da Miren oporretatik?*

ETORRI HAUNDIKUA IZAN: Bertsotan puntuari legez heltzen diona izaten da

etorri handikoa. Hortik kanpo, izan daiteke txantxei azkar eta egoki erantzuten diena ere.

ETSAI, etsaixa: Enemigo. **ENEMIGO, enemigua** ere bai. *Holako lagunekin etxuat nik etsairik bihar. Inpernuko etsaixa baiño txarraua izan:* Oso gaiztoa izan. Baita **Inpernuko diabrua baiño txarraua izan** ere.

ETSI: DU aditza. Perder la esperanza. *Biajia ta... Gazte denporan etsitta ya ezkiñala etorriko gehixago pentsauta. Hainbeste urtian! / Etsi-etsixan:* resignadamente. *Etsi-etsixan, egin daigun.*

ETSIPEN, etsipena: Etsipena eman:
Gaixoa sendaezintzat jo.

ETXANDO BIRUTAS!: Azkar, bizkor. Enfatikoa. *Etxando birutas alde egin jok Mikelek!*

ETXANDO LETXES!: Azkar, bizkor. Enfatikoa.

ETXANDO PUÑETAS!: Azkar, bizkor. Enfatikoa. *Arrankau zanian, jota dana, jota etxando puñetas kalera atzera danak.*

ETXE(R)AKO MODUKUA IZAN: *Mutill hau etxerako modukua don! Edarra, jatorra eta langillia!*

ETZIDAMU: Adb. Etzikoaren hurrengo eguna.

EUPADA, eupadia: Agurra. **Eup**-i, agurra adierazteko era onomatopeikoari, dagokien izena. Agurra. **leup** eta **ieupadia** ere bai.

EUTSI GOIXARI!: Norbaiti animoak emateko erabiltzen da.

EXKAX, exkaxa: 1. Txarra, kaskarra. **ESKAS, eskasa** ere bai. *Datorren astian egun exkaxak daukaguz. / 2.* Escasamente, apenas. *Libra erdi exkax intxaur dago hamen.*

EZ EZIK: Emendiozko perpausak egiteko partikula. *Pako ez ezik, Karmen ere etorri dok.*

EZ, eza: Carencia. X-rik eza: *Nik eztot ikusi oindiok basarrixan mejoraririk; biderik eza bai, eza(g)utu dot.*

EZ: Baiezko balioa duten ezezko perpausak: *Ez ibilli zintzo! / Ez etorri goiz etxera, gero, e! / Ez zan giro! Eta nungua nitzan eztitt ba, preguntau, artaburu honek! / -Zeeze ikasten zenduen bestela? -Baaai! Ikesiko ez genduan, ba!*

EZAGUTU: DU aditza. Conocer, vivir. *Nik sorginkerixarik ez najuan ezagutu iñoiz.*

EZAGUERA, ezagueria: Conocimiento. *Baiña sasoe baten, bueno, erromerixetan da... Bai, esan dozuna, ezagueria beti egoten da.*

EZAGUN IZAN: DU aditza. Bistakoa izan, nabari izan. *Kutxillo honek ezagun deu bizkotxua mozten ibillitakua dala.*

EZE: 1. Perpaus osagarriei hasiera ematen dien lokailua: **Esan zi(d)an eze ... -(e)la.** *Eta esaten jardun zeben eze, haura eitxeko ein bihar izen zebela, ba, erdixa nehikua ziala,*

baiña berrogeta bi milloi arbola kendu zitxuela. **2. Zergatik eze** egituran ere erabiltzen da, kausazko perpausak osatzeko. Ikus **ZERGATIK EZE** sarre-ran.

EZETZIAN EGON: Creer que no. Ikus **BAIETZIAN EGON** sarrera.

EZIZEN, ezizena: Mote. Erabiliagoa da **gaitzizena**. *Etara egik kontua zenbate-raiño zauden sartuta ezizenak.*

EZKERO: **1.** Baldintza perpausak egiteko menderagailua (Partizipioa + *ezkero*; Aditz-izena + *ezkero*): *Ondo egon ezkero, soldautzia ondo pasatzen dok, tirorik ezian. Gerria dok txarra. / Permisorik izete ezkero halako lekutik etortzeko, ba, biher izaten zuan zortzi-hamar egun ero, gitxienez.* **2.** Denborazko perpausak egiteko menderagailua: (*behin*) ... *-tu ezkero* (askotan aditza elidituta): *Behin sei-zazpi urtera ezkero, segia ta.*

EZKONDU: DA aditza. Casarse. **Nora ezkondu:** *Eta, en fin, familixa ona. Manolo, haura bigarrena. Haura Markiñara ezkondu zan.*

EZKUTAU: DA aditza. Esconderse.

EZTA(G)OI: Elkarrizketetako interjekzio bat. *Prontoe ganorazko bat ere ez. Ikastolan dago bat, baiña ... Hor enpresia pelota motelak atera bihar ditxu, eta eztago! / -Oñ ere berri txarrak etxe aldian. -Bai, ezta(g)o hemen...*

EZTEI, ezteixa(k): Boda. **BODA, bodia** ere bai. *Gero bueltan bazkarixa. Ezteixak esaten zitzakon, bodia. Ondo, soñua nehikua behintzat eta.*

EZTENKADA, eztenkadia: Esaldi min-garria, zirikada.

EZTI, eztixa: Eztia. **Eztittan egon:** *Andra-gizon horrek, ezkondu berri-ttan, eztittan daude.* (Elkarrekin) gozo-gozo daudela adierazteko.

EZTOKI: *Ezta*-ren parekoa. Elkarrizketetan-eta asko erabiltzen den interjekzioa: *Beste bat kontauko dixat. Etxak inporta, eztok?*

F

FABOREZ: Mesedez. **Mesedez** ere bai. **Mesedez eta faborez!:** enfatikoak.

FAMILIXIA EUKI: Haurra izan.

FIJO: Esaldi adierazgarrietan erabiltzen da, batez ere. *-Irabaziko dau partidua? -Fijo! Pijo* aldaeran ere bai.

FIRIN-FARAN IBILLI: Batera eta bestera ibiliz probetxuzko ezer onik egiten ez duenari esan ohi zaio. Ibili asko eta gutxi egin. *Ezer eztok egin gaur, firin-faran ibilli haiz egun guztian. / -Banixe kalera. -Bai, ibilli oñ ere firin-faran!*

FOTO, fotua: Erretratua gehiagotan.
–*Bai, bai (...)* Ni mehe-mehia, iher-
iherra, berde-berdia nitzan ni! Hor
daukat fotua, erakutsiko (d)izut gero.

FRANKO, frankua: Adj. Sincero, franco,
generoso.

FRANKO: Zenb. Asko. Jenero franko
hartu jok.

FULANO: Urliak. Fulano. *Ba, Fulanok*
Albitxuritikan bota jok, bestiak han
bota jok, bestiak eta... / Baiña oiñ,
gure edade batera ezkerro, esaten dot:
“fulano hil da”, nik etxian esaten dot
hori baten baiño gehixotan. / –“Zein
tzaurete azkenengo?”, eta, –“holako,
holako, fulano”.

G

GAIÑ: -ren gaiñian: Gaia adierazten du
(zertaz jardun, zertaz hitz egin...).
Postposizioa: -ren gaiñian jardun,
berba e(g)iñ... *Aspergarrixa dok,*
benetan: beti fubolan gaiñian a(r)i dok.

GAIÑERA: Además. Emendiozko lokai-
lua. *Eta hemen España zuan, eta kitto*
ostian. Españian geratu giñan gero.
Jolin! Grabia, gaiñera!

GAIÑETIK: Además. Emendiozko lokai-
lua, *Gainera*-ren baliokidea.

GAITZ, gaitza: **1.** Gaixotasuna; *Behi*
horrek gaitza jakak. 2. Zaila. Gutxi
erabilia. Gaitza dok hori *egittia.*

GAITZIZEN, gaitzizena: Mote, sobrenombre.
Ezizena ere bai, nahiz gutxiago.

GAIXO TXARRA: Eufemismoa: minbi-
zia. *Gaixo txarrarekin hil da.*

GAIXO, gaixua: Adj. **Koitta(d)ua**-ren
kidea. Gaixuak *makiña bat sufrittu*
bihar izen du bizitza hontan.

GAIZKI: Adb. **Gaizki bi(har) dau:** Bide
onetik ez ibili.

GAIZTO, gaiztua: Zaila. **Geiztua** ere bai.
Eta saltokakua gaiztuaua izaten zuan.

GALANKI: Asko, erruz. *Tabernia geun-*
kan orduan ere, eta lana galanki ein
bihar.

GALANT, galanta: Handia. *Bai,*
kalabazak ere bai. lez ere mordo
galanta egon zan kamiñotik bistan-
bistan. Baita izenondoen graduatzaile
moduan ere: *Gure aitta granuja*
galanta zuan, mendisail horrek pasau-
ta neskatara Elosura juteko.

GALDATU: DU aditza. **Galdetu** ere bai.
Pre(g)untu gehiagotan. *Ezer nahi*
badozu besterik, galdatu!

GALDERA, galderia: Pregunta. **PRE-**
(G)UNTA, pre(g)untia ere bai. *Nik*
aitxari galderia: “Nun ibiltzen
ziñaten?”.

GALDUAN EMAN: Salerosketa batean, galtzen atera. *Zenbat da kontua? Eta hainbeste. Bueno, etxuek galduan emango eurek ere.*

GALTZARBE, galtzarbia: Sobaco, axila. **Galtzarpe** ere bai.

GANAU, ganaua: 1. Ganado. *Ganaua larrian jabik onduen.* 2. (= bitxua, elementua) **Ganau ona (edarra) izan:** *Gana(d)u ona zan haura! Ganau edarra zan!*

GANBARA, ganbaria: Lgart. Ironikoki, burua.

GANGARDA, gangardia: Lepoaren aurreko partea; nuez de la garganta. **Intxaurra** ere bai.

GANORA, ganoria: Fundamento. *Etxakak ganora haundirik hire lagun horrek! **Ganoraz:** Arduragabia dok benetan Mikel. Etxok gauza bat ganoraz egitten.*

GARAU, garaua: Handia, alea. *Han jun giñuazen, eta haura komedore garaua! / Hori dok etxe garaua, hori!*

GARIZUMIA BAIÑO LUZIAGUA IZAN: Oso luzea (altua) den pertsonari esan ohi zaio.

GARO, garua: Helecho. *Oindiok bazkaldtu eta garua batu gaiñera ein bihar dogu.* Ikus **AMABIRJIÑA GAROTARAKO** sarrera.

GASTAU: DA aditza. Pasatu. Bukatu. *Behiñ hogeta bost urte ezkeru, zoeze egoten da beti, pentsamentua ero,*

nobixia ero, bestia ero. Baiña haura zoro-, gazte-denpora haura gastautu. Haura pasautu. / Bueno, oiñ erromerixak gastau ziran baiña. Gu zahartu ein gera, eta gero gastau ere ein dira.

GATZ, gatz: **Gatz gutxiko pertsonia:** soso. *Horrek etxakak gatzik txistiak kontatzeko.*

GATZATU, gatzatua: Mamia. Cuajada.

GAUILL, gauilla: Gaubeila. Hildako bat beilatzen ematen den gaua.

GAUR GOIZEKO KONTUA IZAN: Zerbait (albiste bat, kontu bat...) berria denean esan ohi da.

GAUZA IZAN: Gai izan. Ikus **Kapaz izan.**

GAZTA, gaztaia: Lgart. Ironikoki, burua.

GAZTAIÑA, gatzaiña: Castaña.

GAZTETE(R)IXA, gatzete(r)ixia: Juventud. *Urtien buruan, ba, gatzeterixia nola datorren Ikastolatik eta, oiñ hobeto.*

GELDITU: DA aditza. **Geratu** ere bai. *Eta, holaxe, ba, hamentxe Barrutian gelditxu zan ostatuan.*

GERATU: DA aditza. *Etzaban amak nahi bera bakarrik geratzerikan, eta alaba etxian gelditza nahi zaban, eta bertara ezkondu giñan, bai.*

GERO: Cuidado que, mira que. Abisuak adierazteko interjekzioa: *Argi ibilli, gero, e!*

GIBEL, gibela: Gibel haundixak euki (gibelaundixa izan): Despreocupado.

GIRO EZ IZAN: Interj. Haber ambiente. Ezezko forman erabiltzen da. *Ez da giro izango baztarretan!*

GITXI GORABERA: Gutxi gorabehera.

GITXI: Gutxi. **Gutxi** ere entzuten da, baina nagusi da **gitxi**. *Ibili naban nik haura automobilla, denpora gitxixan, baiña ibili naban. Ezta gitxiagorik ere!: Nik eztoz pentsatzen zahartu naizenik. Ezta gitxiorik ere! Ni txabalito bat sentitzen nok.*

GIZAJO, gizajua: Pobre hombre. Forma adierazgarria ere sarritan izaten du: **gixajo, gixajua, gixagaixua**. *Eta gero, taxista bat topau genduan bidian, eta guardia zibillak, farolak eztakit zer zaukala ta, multia gizajuari.*

GIZONEZKO, gizonezkua: Varón. *Andrazkuen azokia izaten da. Oñ, kaletarrak ba, gizonezko dana han egoten da. Eske gizonezko asko dago kalian, e!*

GIZUR, gizurra: Gezur. **Gezur** ere entzuten da, baina **gizur** da nagusi. *Gizurra galanta, oñ esan dokena! Gizurak hanka motzak daukaz:* Gezurrarekin ezin dela urrutira iritsi adierazteko.

GIZUR-POLTSAS IZAN: Gezurti handia izan. *Gizur-poltsas haiz.*

GIZURTERO, gizurterua: Adj. Gezur asko kontatzen dituen pertsona. **Gizurti** ere bai.

GOGO, gogua: Goguan eduki: Recordar. *Harek danak goguan jaukadaz nik.*

GOGOR HARTU: Norbaiti gogor egin. Ik. **Estu hartu**.

GOGUAN HARTU / EUKI: Gogoratu; kontuan hartu.

GOI, goixa: Goixari eutsi: Animo! *Eutsi goixari, motell! Pasauko jak eta ratxa txar hau!*

GOIKO, goikua: Goiko hori: Jangoikoa-ren hitza ez aipatzearen erabiltzen den forma eufemistikoa: *Hor goiko hori akordatuko dok.*

GOIXAN-BEHIAN: Erruz. **Eurixa goixan-beian ari du:** euri asko ari izan. *Nora zuaz, eurixa goixan-behian ari dau ta!* Ikus **Bota ahala** sarrera.

GOIZ, goiza: Mañana. *Oin Ikastolara eruan bihar dittu, eta goizian eruan, eguardixan berriz jun, eta gero, illuntzixan.*

GOLFERIXA, golferixia: Golferia. *Golferixan besterik etxakik gure aittak.*

GORANTZI, gorantzixak: Recuerdos. Normalean pluralean. **Eskumiñak** hitza ez da erabiltzen.

GORRAIZE, gorraizia: Gorraizia eduki.
1. Estar sordo. 2. Ironikoki: hacerse el orejas.

GORRI, gorrixa: Gorrixak ikusi: Gorrixak ikusitta gaure gu gerra denporan.
Gorri egon: estar sin blanca.

GOSALDU: Desayunar. Gehiagotan **Armuzau.**

GOSE, gosia: Gose. **Gosiak amorratzen egon:** oso goseti egon.

GOZATU, gozatua: Gozatua hartu: Gusstora geratu. *Guk hartu juagu gozatua mendi bueltia eginda!*

GOZO, gozua: Gozua egon: estar enfadado. Zentzu ironikoan erabiltzen da: alegia, jenio txarreko dagoenari esaten zaio gozua dagoela.

GRANDE, grandia: Ona, handia, ohiz kanpokoa. Era mugatuan beti: *grandia*. *Lehen grandia zuan motorra eukitzia, gero, e!*

GUARDASOL, guardasola: Paraguas. *Gure herrixan guardasoli(k) pe etxagok neguan etxetik urtetzerikan. Guarsol* ahoskeran ere bai.

GURA: Atzizkia. **Gura izan** aditza ez da erabiltzen Elgoibarren (**nahi izan**). Atzizki moduan, ordea, erabiltzen da: *negargura, txixagura, logura ...*

GURAIZA, guraizak: Tijeras. **Gurizak** ere bai. Baita **ARTAZI, artazixak** ere. *Eta guk hemen esaten dogun moduan, artazixak edo guraizak, hau pinza ero esaten diue.*

H

HAATIK: Porque sí. Por eso. *–Zeatik ein dok hori? –Haatik!* Era horretako galderei erantzuteko modu hau askoz tradizio sendoagokoa da, *Zergaittik bai!* askoz berriagoaren aldean. (...) *eztaikit zer dauan, baiña gauza ona ez behintzat. Horrek miñ aldixak! Puf! Eske haatik esaten dogu ba, zu.*

HABITTAZIO, habittaziua: Habitación. *Neuk ere pixkat idea neukan, eta onen-onena apaiza ero holakotxia izanda, izango zala egokixena, habittaziua baldin bazeukan emateko, neure pentsamentua.*

HAGIÑ, hagiña: Diente, muela. *Hortz / hagiñ* bereizketa *hagiñ*-en alde neutralizatuta geratzen da gehienetan:

hagiñ erabiltzen da guztietarako: *hagiñak garbittu, haginkadia, hagiñak erakutsi ... Hortz* hitza aurrekoak adierazteko bakarrik erabiltzen da, baina ez askotan.

HA(G)INKA EGIÑ: DIO aditza. Morder. *Basarri hortako txakurrak ha(g)inka ein dio Mikeli.*

HA(G)INKADA, ha(g)inkadia: Mordisco. *Laga'iak ematen ha(g)inkada bat, itxura ona jakak eta hire bokadillo horrek.*

HAIN ZUZEN: Lok. Precisamente, justamente. *Ezta hori, hain zuzen, nik esandako mutilla. / Hori da, hain zuzen, guk nahi genduana.*

HAINBESTIAN!: Adb. Pasable, no mal del todo. Elkarrizketetan, galdera bati erantzuna emateko. *–Zer moduz zabizte, ba? –Bueno, hainbestian!*

HAINTZAT hartu: DU aditza. Tomar en consideración. *Gaztiak ez gaittue zaharrak haintzat hartzen.*

HAIZE, haizia: Veleidades, tentaciones. *Ume moko hauek badabile haizia! / Buruan haizia daka horrek. / Ibilli haizekua izan naiz ni, e! / Bai, beti gabiz gu kanpora, kanporako haizia-kin. **Haizia euki ... zeozer egitteko:** *Eta Julianen partetik ointxe ere ez litzake etorriko, baiña nik usten dot guriak dakala haize haundixa hona etortzeko. **Haizia eman:** Ez zakagun afiziorik: aitxak sekula ez zigun eman haizerik ehizian ikasteko.**

HAIZETU: DA aditza. Harrotu. *Umia, zure lagunak hamen daudela ta, ez haizetu, gero, e!*

HALA ERE: Lok. Aurkaritzako lokailua. *Eta gu lenengo hasi giñanian, hamabi-hamahiru ordu eitxen ziran. Oiñ, en kanbio, hamar orduan hortxe-hortxe juten da autobusa. Baiña, hala ere, ordu mordua dago. Baita hau ere: **Hala ta guztiz ere.***

HALAKO BATEN: Adb. En una de esas. En eso. *Eta halako baten etxera bialdu giñuazen noizpaitten.*

HALAKO ETA HOLAKO: Fulano y mengano. *–Ba, ju'ari halakona bai. / Pelota partiduak! Holako ordutan halako partidua dago, eta koño! Edarra partidua! Hori ikusi ein bihar dogu.*

HALAKO, halakua: Izenondo peioratibo baten ondoren, interjekzioetan erabili: *Kaikua halakua!*

HAMAIIKA: Zenb. Asko, ugari. *–txo atzizki txikigarriarekin ere sarritan: **Hamaikatxo:** Hamaikatxo holako ikusteko jaixotakuak gera!*

HANGO...!: Interjekzioetan. *Atzera, Gernikatikan zihar, zela ero hala, pasau, eta hango desastria! **Horko** ere bai, erabilera berean: **Horko ...!***

HANKA EGIÑ: DU aditza. Ihes egin. *Bai, bixok; beste lagun bi laga, geure lagunak, eta etxera hanka ein genduan febreruan.*

HANKA, hankia: Hanka jokua etara: Azkar ihes egin. *Keixak harrapatzen ari zala, basarritarra etorri dok; harek atara jok hanka jokua! **Hankak luzatu:** Euf. Hil. *Oin aprobetxau, hankak luzatu eta gero alperrik da-eta!**

HANKAOKER, hankaokerra: Hankak okerrak dituena.

HANKA-HUTSIK: Adb. Descalzo. **Oiñ-hutsik** ere bai. *Bedarretan hanka-hutsik ibiltzia gustatze (j)ata. / Nik aitxa Bizkaikua naban, eta amama ere bai. Eta ortozik harek; hanka-hutsik guk.*

HANKAZABAL, hankazabala: Adj. Hankak oso zabal botatzen dituena.

HARA!: Interjekzioetan. *Hara! Etorri dok, barren, gure Patxi! (**Hara**) hor ba!* ere bai: *–Galleguak ointxe hasi dira,*

jaixekin. Atzo ziran txapliuak botatzen. –Bai, bai. Ha(ra) hor ba!

HARAGI, haragixa: OKELA, okelia ere bai, gehiago gainera. Haragi xerraz ari baldin bagara, **TAJADA, tajadia**.

HA(R)AKO ... HAURA: Hango ... hura. *Ha(r)ako etxe haura erosi juat.*

HARIK ETA: Harik eta ... arte. Denborazko perpausak egiteko lokailua.

HARRAPAU: DU aditza. Lapurtu. Ikus **Ostu**.

HARRI, harrixa: Granizo. Ik. **Txingorra** sarrera.

HARROPUTZ, harroputza: Adj. Fanfarrón, arrogante.

HARTARA: Lokailua (=era horretara); *–Hor, nere tonterixak jakinda berdin dala, e! –Baiña ondo daggo jakitzia. Ikasi eingo dogu hartara, ezta?*

HARTU: DU aditza. Acoger. *Ez, danian gu ondo hartu gaittue oiñ artian.*

HARTU-EMAN, hartu-emanak: Harremanak. Pluralean normalean.

HARTZEKO, hartzekua: Pluralean normalean: **Hartzekuak euki, hartzekuekiñ etorri:** Arrazoirik gabe kexatu. *Berak e(g)in neri faenia, eta gaiñera bera dator hartzekuekiñ!*

HASARRATU: DA aditza. Enfadarse.

HASARRE EGIÑ: Errieta egin.

HAUNDI-ORKI, haundi-orkixak: Lo gor-do, lo grande. *Dana ez bada ere,*

haundi-orkixak ja(n) (eg)izuz behintzat.

HAUNDIXA IZAN: DA aditza: Interjekzio moduan: **Aundixa do(k) pa!:** *Haundixa do(k) pa! Oiñ ere zeozer gaizki eiñ al dot?*

HAURA: Hirugarren graduko erakuslea: *hura. Haura da nere etxia; Ha(r)ako etxe haura erosi dot. Interjekzioetan ere asko erabiltzen da: **Haura ...!:** Haura zuan bronkia, haura! / Haura jan!*

HAUTSAK KENDU (IÑORI): Astindu.

HEGAL, hegala: Lado, costado. esquina. *Baiña sartzen dok, hor hegalian sartzen dok Azkoittikua.. Eta San Migelen Bizkaikua sartzen dok pixkat, bai.*

HEGO, hegua: Heguak ipiñi: Euf. Hil. *Oin bakandu dittuk asko, e! Pentsa'ik, oin larogei urte eukitzeko, bittarte horretan zenbatek heguak ipiñiko zittuan.*

HELDU-LAN, heldu-lana: Baile agarrado. Ikus **DULTZEMENEO** sarrera. *Azkoittixan, berriz, etzuan egoten libre dantza heldurikan, heldu-lana. Heldu-lana esaten jauen, eta gero ipiñi jauen “El dulce menea” izena heldu-lanari.*

HERAÑEGUN: Herenegun. Anteayer. *Gero, San Lorentzora ere juten gaittuk batzuetan. Herañegun San Migelera, eta hurrengo San Pedro aldera igual da, holaxe. / Eta miñaldixak! Herañuan gau guztian ixa lorik enaban eiñ.*

HESTE-SOBRE, heste-sobria: Apendice.

HIGUINDU: Nazkatu. *Ointxe nago higuinduta zure tonto-usaiñekin.*

HILL, hilla: Mes. *Hillan azkenian jasotzen da soldatia.*

HILLABETE, hillabetia: Mes. *Iraupena adierazteko. Zazpi hillabetian egon nitzan kanpuan.*

HILLIAN-HILLIAN: Hilero.

HITZ EGIÑ: Hablar. **Hizketan egiñ, berbetan egiñ, berba egiñ** ere bai, azken biak gehiago, adinekoen artean batez ere. *Ezta alkarrekiñ hizketan ere, zerbitzen neuk mahaixa, eta orduantxe pixka bat hitz egin bihar... / Umiak gurekin berbetan, primeran. Eta pixkat estraiñau eitxe(n) zara geiñera, e!*

HITZ, hitza: **Hitzian da hortzian (hitzean eta hortzean):** Etengabe. *Hitzian da hortzian esate(n) jok harek maldizua!*

HOBE BIHARREZ: Baita **On biharrez** ere (ik. sarrera). *Hobe biharrez esandakua da (berba) hori, gizajua. Penia emate(n) (d)igulako. / Hobe biharrez esan dixat hori, e! Ez (eg)ik gaizki hartu!*

HOGETAKA: Zenb. *Hogetaka lagun jua giñuazen mendi-bueltia eittera.*

HOJALATERO, hojalaterua: Iturgina. Fontanero. **Linternero, linternerua** ere bai.

HONBRE!: Interjekzio moduan erabilia, aurretik esan dena baieztatzeke, eta baita norbait agurtzeko ere: *–Hemen ere bilddurra pasauko zenduen? –Honbre! / Honbre! Aspaldiko!*

HONEZKERO: Adb. Honezkero. Suposizioetan bakarrik erabiltzeko adberbioa, ondo ez dakigun zerbaiten gainean jarduteko. *Honezkero allegauko zan, ba, abioia, Londredera!* Gaizki dago zerbaiten berri zehatza dakigunean *honezkero* erabiltzea: **Honezkero hasi gara bazkaltzen, eta etorri mahaira lehenbailehen.*

HOR KONPON!: Interj. Allá cuidados, ahí te las compongas. *Hik sartu nahi izen dok lantegi horretan, eta hor konpon! Hor konpon, Mari Anton!*

HORI: Bigarren graduko erakuslea. Elgoibarren, mendebaldeko hizkerez bezala, izenaren aurretik eta atzetik erabil daiteke: *Hori etxiori.*

HORIXE!: Interjekzio moduan asko erabilia. Jakina! *Eske guk entzuten ditzugunak izaten dira makilliakin da jotzen zebela. –Baaai! Horixe! Atzaparrak hola ipiñi, eta regliakin, da!*

HORRAITIO(KAN): Aurkaritza lokailua. Horratik. *Hor diru mordua aurre-rauko (d)ozue, horrattiokan!*

HORTARIKO, hortarikua: Horretariko. De esa clase. *Bueno, len esnia ere eruan eitxen zan eta zaharra eta hortarikua ere, ba, asko baldin bazauan, ba, eruan eitxen zan. / Oin dala urte asko urria ero, zeoze hortarikua billatzen ibilli ziran.*

HORTZETAKUA HARTU / EMAN: Hортzetan (ahoa) kolpea hartu edo eman.

HOTS, hotsa: Zarata. Hitz elkartuetan sarritan: X + hotsa. *Haura zan hanka hotsa! / Aguazilla ikusi zabenian, haura zuan perra hotsa atara zabena! / Haura zan egur hotsa atara zabana!*

HUR, hurra: Gertu. **Hurrian, hurreko, ...** *Guk ibilli doguna, bertako euskeria, hurrekoa. / Bueno, urruti ibilli giñan, baiña gero hurrekoa jausi zan. / Eta guri Debara tokau jakun. –Bueno, behintzat. –Bai, bai hurrian, hurrian.*

HURRIK ERE EZ: Ezta hurrik eman ere! ¡Ni de lejos! *Lengo aldian erreza, ointxe eztaka lengo konturik basarri-*

xak, oiñ eztaka, basarrixan eztago hurrik ere. / Baiña ostian ere bai lana. Hurrikan ez zaban itxuria hartzen! / Hala ere, galdu ein tzaban aurrian. Gero sakia hartu zaban pelota batekin, eta akabo. Ezin hurrik eman.

HUTS, hutsa: Ezer ez. *Da atzea bialdu zittuen. Baiña kartzelan euki. Orduan hutsa bihar zuan, e! / Hutsa denporan amaittu juagu. Izenonodaren ondoren ere erabiltzen da, haren graduatzaile moduan: Tonto hutsa dok hori! On hutsa dok Patxi, eta eskatu egixok nahi dokena. / Ganorabeko hutsa da!*

HUTSAREN HURRENGUA IZAN: Baliorik ez eduki. *Gaur irabazi dogun dirua hutsa(re)n hurrengua dok.*

I

IBETONDO, ibetondua: Margen, orilla del rio. *Ibetonduan egoten giñuazen. Eta, hi! Lenengo prantsesa banderia egoten zuan handiko zubixan, eta hemendikaldian española egoten zuan.*

IBILGONA, ibilgonia: Kalerako gona (zentzu figuratuan ere bai). **Ibilgonia jantzi:** *Bai, bai, jantzi ibilgonia, eta segizu kanpora!*

IBILI: 1. DA aditza. Andar. **2.** DU aditza. Erabili, utilizar. *Aurki, berriz diru berri hori etorriko jaku, eta horrekin izengo dogu lana, ee! –Bai, horrekin ere izengo da lapitza edo boligrafua ibilli biharra. / Nik esaten*

*dot eze ... erozeiñek haura ezin tzekiela ibili, haura katxarro zaharra. / Guk ibilli doguna, bertako euskeria, hurrekoa. **Ibili hurrenguan ere!** **Ibilli-ibilli egin:** Ibilli-ibilli egin, eta azkenian lortu jok.*

IGARRI: DU aditza. Acertar, adivinar. *Eta ezetz esate jok askok. Bai, igartze jauk ala? Bai asko igartze jauk egualdixari.*

IGUAL: Beharbada. **Akaso** eta **bihar-bada** ere erabiltzen dira. *Eta Manolo, hangotxia, eztakitt orduan ein tzaban nobixia ero ez, igual orduantxe eindakua zan nobixia.*

IGUALMENTE!: *On egin!* edo horrelako esaldi bati erantzuteko erabili ohi da. *–On egin! –Iguamente!*

IKARAGARRI, ikaragarria: Ikaragarria. Enorme. *Ike(r)agarria baiña zulua, e!*
Ikeragarri: adberbioa. Asko. *Horrek umiorrek bi urte dakaz eta ikeragarri eitten dau hizketan.*

IKUSMIRA, ikusmiria: Tema para ver, curiosear. Vista. *Ikusmiran: curioseando. Mendi horretan dago ikusmiria!*

IKUTU, ikutua: **Ikutua eman zezeri:** *Egunari bere ikutua eman bihar jako:* zerbait berezia egin behar dela esateko.

ILLE, illia: Illietatik gora ibilli: Gainezka ibili. *Illietatik gora nabil lanakin.* Ez da jatorra ***illia hartu** esamoldea, gaurko zenbait gaztek **adarra jo**-ren orde zarritan erabiltzen dutena.

ILLOBA, illobia: Sobrino/-a; nieto/-a. *–Bai. Aittitta einda nago ni. –Bai? –Joder, illobak eukiko (d)ittu ... urte t'erdira jungo da.*

ILLUNTZE/-I, illuntzi(x)a: Atardecer, anochecer. *Erreñak ere etxeak, ba, lan asko (d)aka umiekin. Oin ikastolara eruan bihar dittu, eta goizian eruan, eguardixan berriz jun, eta gero illuntzixan.*

INGURU: Alrededor de. *1500 lagun inguru juntau zittuan.*

INPERNU, inperna: Infernua. **Inpernuko diabrua baiño txarragua (gaiztuagua) izan:** Oso gaiztoa izan.

Baita **Inpernuak ere etxok hartuko** gizon hori!

INTENTZIO, intentzia: Intención. *Jua(n) nitzan hor San Antoliñ aldera ero, peskan eitxeko intentziukiñ ero.*

IÑOIZ: Alguna vez que otra. *Ni goizago juaten nitzan esniekin da ferixara. Iñoiz bai, oillaskua zanian da, handik-hemendik saltzera ta.*

IÑUZENTE ERAIÑ: Norbaiti ziria sartu Inuzente egunean.

IPURDI, ipurdixa: Ipurdixari bueltia eman orduko: Bizkor. *Ipurdixari bueltia eman orduko ahazten jakoz gauzak: gauzak berehala ahazten zaizkiola esateko. Ipurdixa berotu:* Jo, jipoia eman. **Ipurdixa eman:** Bizkarra eman.

IPURTAUNDI, ipurtaindixa: Ipurdi handia duenari esan ohi zaio.

IPURTERRE, ipurterria: Adj. Pertsona zazpikia, jenio txarrekoa.

IPURTXONTXOR, ipurtxontxorra: El coxis. **Ipurtxontxorrekoa hartu.**

IRITZI: DIO aditza. Parecer. *Batzuk hor izeten ziran konplikaua zala esaten zebenak eta ulerteziña. Nik eztiot irizten hainbesterañokorik.*

IRITZIRA (JARDUN): Gauza bat zehazki hala dela jakin gabe jardutea. Al tuntún, a ojo, a voleo. *Ez (eg)ixok kasorik eiñ, iritzira dihardu eta.*

IRRIST EGIÑ: Labaindu; labainkadaren onomatopeia. Hortik, **irristadia.**

ITTULAN EGIÑ: DU aditza. Itaurrean egin, idien aurrean lan egin.

ITXAIÑ: DIO aditza. Esperar. *Itxoiñ* ere bai. *Baiña gero nola bigarrenian ni jua nitzan, emaztiak itxain ein zi(d)an.*

ITXITURA, itxituria: Eremu edo barruti itxia. Cercado, recinto cercado.

ITXURA, itxuria: Adberbioa. Dirudienez. Al parecer. **Itxuria:** *Eta errietia gogorra ein tzian aitzak, itxuria, enterau zan, handik ero hamendikan ero. **Itxuria daukanez / itxuria dabanez / itxuria danez** ere bai: *Etorri zan, esan tzien zala injenierua bera, Lafitte. Itxuria, hori apelliduari frantsesa da, itxuria dabanez.**

ITXURAZKO, itxurazkoa: De buena apariencia. *Eta, ikusi nindduen mutil batekiñ, eibartarra; ibiltzen zan nere ondoren, eta: "Itxurazkoa zunan, itxurazkoa zunan".*

IXILIK: Adb. **Ixilik egon zaitte!** Berri txar bat entzun ondoren esan ohi da. *-Ba al dakizu Maria hil dala? -Ixilik egon zaitte! Ezta izengo!*

IXIL-POLTSA, ixil-poltsia: Diru beltza. Senarrari edo emazteari ezer esan gabe, ezkutuan edukitzen den diru-poltsa.

IXKO, ixkoa: Hori dok ixkoa, hori! Mutil handiengatik esan ohi da.

IXO: DU aditza. Eio. Moler. *Hemen bajauan, baiña garixa ixotzekorik ez.*

IXO: DU aditza. Subir. *Horrek (etxien preziuak) ixo beti.*

IXUTU: DU aditza. Piztu. Encender. *Igual poxpolo bat ixutu, zigarrua ixutu bati, eta handikan larogei zigarro igual ixutu.*

IZAN ERE: Kausazko lokailua: *Pentsa'ik, oin larogei urte eukitzeko, bittarte horretan zenbatek heguak ipiñiko zittuan. Eta aurrera. Eta batzuk larogei urte ta (...). Lehen asko zuan, izen ere.*

IZAN EZIK(AN): Excepto. *Baiña orduan da, Elgoibarren basarrikua izan ezikan, kalekuak, ya normala zan igarixan eitxia. Normal, normal, normala.*

IZARDI, izardixa: Sudor. **Izardi eta pats; Izardixa daixola:** *Etorri etxera eskolatik, bazkaldu eta antxitxika frontoira, izardixa daixola eskolara. Aitxa eta ama beti errietan.*

IZATEZ: Natural de, por naturaleza. *Zestuakua zan izatez, baiña hor ze(r)ian bizi da, Markiñan.*

IZEKO / IZEBA: Ikus **TIO** sarrera. Tio / -a.

IZUR HA(D)!!: Izorra hadi. Mintza-kideari txarra desiratzeko esan ohi da.

J

JABOIA EMAN: DIO aditza. Hacer la pelota.

JAI EUKI / EGON: Zer eginik ez izan. Horrekin *jai dagok*, eta laga'ik bakian.

JAKIN: Asko jakin (ezezkoan): *–Bixar urtiak, zorionak! –Bai, bixar. Eztakik asko! Berrogeta hamaika urte, ja, ja, ja!*

JAKIÑA!: *–Zu San Bartolomietan kalian bai, ezta? –Bai, jakiña! Ferixara ta.*

JAKIÑIAN EGON: Baita Jakiñan gaiñian egon ere: *Eta ordurako jakiñian egoten ziran.*

JAN: 1. DU aditza. Comer. 2. DIO aditza. Irabazi; kiroletan batez ere. *Parejetan Gallastegi onena. Hiru, berak hartu segundako lagun polit bat, hiru onenak ipini aurrian, eta hiruri jate(n) ziuen harek parejetan.*

JANGOIKO, Jangoikua: Dios. *Ba, Jangoikuari eskerrak, daukauden edadietara allegau gara, eta oindiokan hamentxe nahi bizi.*

JAN-TXAKURRA IZAN: Gauza askotarako balio ez duenari esan ohi zaio, alferra denari; jateko bai, baina lan egiteko hurbiltzen ez denari. *Basarri haretan ere, jan-txakurra ugari: lau seme, eta danak kalian, festan.*

JARDUN, jarduna: Iz. **Jardunian jardun / ibilli:** Berriketan aritu. *Hamen gabixaz, jardunian.* **Jardunian jardun:** hitz egiteagatik hitz egin.

JARDUN: DU aditza. Zerbait egiten edo esaten ari izan. Aditz sintetiko bezala ere asko erabiltzen da: *badihardut zeozetan!*

JARRI: DA aditza. 1. Ohitu, egokitu. Amoldarse. *Eta Kataluña izan, edo Valentzia izan, diperente eitten dabe. Katalana diperente itxen dabe. Baiña denporia(kin), jarri eitxen zara. / Edozertara jarri.* 2. Sentarse.

JASO: DA aditza. **Nora jaso.** *Danobat-en zabillen anaixa, eta: “Hi, hobe daukak hara etortzia, han tallarra ondo jiek, eta bixar ero etzi han benefiziuak eta, zeoze eman eitxe(n) juek. Eta halaxe, hara jaso nitzan, Danobat-era jaso nitzan.*

JAURTI: DU aditza. Lanzar, tirar. *Bota ere bai. Eta landarak ihartzen diranian, danak jaurtiko jaittuat, eta kitto.*

JAUSI: DA aditza. Caer.

JENDE, jendia: Hitz elkartuen bigarren osagaia askotan: izena + *jendia*. *Elgoibar zihero kanbixauta dago. Lehen, jendia goixan egoten zan, goiko plaza aldian dana. Oiñ, en kanbio, Maala aldian, gazte jendia.* **Jentia** ere bai, nahiz gutxiago.

JENDE HAUNDI, jende haundixa: Jende inportantea. *Zubi berrixa inauguratzen juek, eta jende haundixa etorriko dok gaur herrira.*

JENE(R)AL: Normalean. Por lo general. **En jeneral:** *Gabonetan, en jeneral juten*

gaittuk gu hor zihar. / Nik beti Arrate eukitzen juat, en jeneal. Jeneralian: Gu o(k)tubrian juten gara jeneralian.

JENERO, jenerua: Género. *Baiña, bestela, saldu ein bihar zan diru pixkat hartzeko, jenerua etxera eruateko, entenitzen dozu?*

JESUKRISTON: ikus KRISTON sarrera. Interjekzioetan askotan. *Jesukriston euri zaparraria bota jonan! **Jesukristonak esan:** Jun dok neskia, eta Jesukristonak esan.*

JESUS!: *Istorixak asko jaukadaz nik, Jesus, Maria ta Jose! / “Ezaizu hainbeste ipini”. Norberak esan bihar askotan, mutill. Bestela... Jesus, Maria ta Jose, ze jateko! / Gora allegau gabe, eta honetan, kañonazo bat kamiño erdixan sartu zan. Josus!*

JIRA, jiria: 1. Egoera, ardura. *–Eta, zure bizimodua zein da? Zein da basarriko jiria? –Basarriko jiran gauza asko dago, gauza askori begiratu bihar jako. / Lehen umiari titixa ematera, iñora. Etxian lenengo hamabost egun-hillabetian, auzora titixa ematera. Horixe do(k) pa lehengo zaharren jiria.*
2. Fundamento. *Hori da jiria, hori, dabizuna! (=txatxaria)*

JIRAU: DU aditza. Lortu. *Nunbaitetik jirau bihar juat automobilla, oporretara juateko.*

JO TA FUEGO: ¡Dale que te pego! *Jo ta fuego a(r)i gaittuk oiñ ere lanian, lenbailen amaittu nahixan.*

JO TA KEIA: Jo ta sua! ¡Dale que te pego!

JO TA SUA: ¡Dale que te pego!. *Eta hor kriston erromerixia, frontoia bete-bete jente egote(n) zan han dantzan, jo ta sua.*

JO: DU aditza. **Beia jo:** Desmoralizarse. *Behia jota dabik aspaldixan Pako. Etxakok ezer ondo ertetzen.*

JO: DU aditza. **Txikito bat, botillia... jo:** Echar, acabar. *Eta Salontzon jo txikito bat eta ala, etxera! / Eta ordubi-xetarako txikito bat edo bi jo, eta bazkarittara.*

JOLAS EGIÑ: DU aditza. Jugar. Berriagoa da *jolastu*. **Jolasian egiñ.**

JOÑO!: **Ño** ere bai. *Joño! Martiñen semia. Haura laguna daukagu. / Brometan moduan esan nion: “Ño, ezta merkia”.*

JORNAL, jornala: Sueldo. *Hillan bukaeran jasotzen juagu jornala jeneralian.*

JORRA, jorria: Escardadura, deshierba. *Bai, hola gustatze(n) jatana neri, jorria; errezena, jorria. Hitz elkartu baten bigarren osagai gisa ere bai: **artajorria**.*

JORRAU: DU aditza. Escardar. *Geuk pentsatzen dogunian denporia pasatzeko, ba, zeoze, patata pixkat jorratu, ero bestia.*

JOTA EGON: 1. Zoratuta. Burutik / ganbaratik (fig.) jota egon: *Ez e(g)ixok kaso egiñ horri, burutik jota jagok eta. Ikus **Burutik jota**. **2.** Jota geldittu nok entzun doten berrixakin. **Behia jota egon:** Ama Mendarokua naban. Hor basarrixa oin behia jota dago.*

JOTA: Interjekzio moduan asko erabilia: ez du esanahi jakinik. *Kanpaiak haste(n) zianian, jota danak refujixora.*

JUIZIO, juiziu: Juiziu galdu: Burua galdu.

JUNTAU: DA aditza. Juntarse. *Jai eunetan? Ezer ez guk. Juntatzen gera hamentxe lau laguntxo zapatu arratsaldian, eta zerian, jokuan eñ.*

K

KABAL, kabala: Ori ez dok kabala: Burutik sano ez egon.

KABALLO, kaballua: Caballo. **Zaldixa** ere bai. *Kaballo gaiñian ibiltze(n) nitzan, kaballo zuri baten gaiñian, eta edarki.*

KAFITESNE, kafitesnia: Kafesnea. *Gero, gabian jango zauan diperentia ero, baiña eguardixan behintzat, ezer ipintzen ez ibiltziarren, kafitesne katillukaria, eta ala! Eta lana egiñ! Zera, gizonak baiño gogorrago!*

KAIXO!: Hola, ¿Qué tal? **Kaixio** ere bai.

KAJA, kajia: **Kajatik ekarritako umia:** Umezurztegitik ekarritako umea.

KAKA, kaka: **Kaka burutik beera egin:** Reirse a la cara. *Ez gero laga kaka burutik behera eitxen!* (= ez laga edozer egiten); **Kaka zaharra!** Haserrea adierazteko interjekzioa.

KAKANAHASTE, kakanahastia: Istilua. Follón, enredo.

KAKAÑERO, kakañerua: Haur. Miedica.

KAKATI, kakatixa: Haur. Beldurtia, medica.

KALBOSO, kalbosua: Burusoila.

KALE EGIÑ: Huts egin.

KALE, kalia: **Kale gorrixa:** En la calle (zentzu figuratuan). *Tallarra itxi, eta kale gorrixan geratu nok.*

KALEUME, kaleumia: Kaletarrei esaten diete, zentzu peioratiboan, baserritarrek.

KAMIÑO, kamiñua: Carretera. *Bai, kalabazak ere bai. Iez ere mordo galanta egon zan kamiñotik bistan-bistan.*

KANBIXAU: DA aditza. Aldatu. *Oiñ elitzake garirik batere helduko. Nola helduko litzake, ba? Ezta pentsau ere. Holaxe kanbixau da gauzia.*

KANKAILLU, kankailua: Pertsona handia eta baldarra.

KANPOLARROSA, kanpolarrosia: Kanpoan etxean baino atseginagoa denari

esaten zaio (etxean otso, kalean uso).
Hori kanpolarrosia dok, gero, e!

KANPOSANTU, kanposantua: Hilerria.
Kanposantua etxe honek Altzolan dauka.

KANTIDA(D)IA: Zenb. Asko. *Hamen egote(n) zan garixa, eta hartua ta hartzen zan... kantidadia!*

KANTSAU: DA aditza. Cansarse. *Baiña, hala ere, ordu mordua dago: hamar ordu. Bai, kantsau, azkenian.*

KAPAZ IZAN: Gai izan. Ikus **Gauza izan**.

KAPAZIDADE, kapazidadia: Ahalmena, gaitasuna. *Hori da kapazidadia dakanena juergan ibiltzeko!*

KARGA JASOTZE, karga jasotzia: Harri jasotzea. *Ba, izete juagu, ba, pelotia, fubola ere bai batzuk. Beste batzuk karga jasotzia ere bai, aixkora jokua ero, eztakik?*

KARGAU: DU aditza. Arrunk. Emakume bat haurdun geratu edo norbaitek utzi. *Kargauta laga jok nobixia.*

KARGU EGIÑ: DIO aditza. Zaindu. *Olaxe ta. Orduan in bihar da lan asko, landariari ein bihar jako batetik ura, eta gero, kargu egiñ.*

KARGU HARTU: DIO aditza. **1. Bere buruari:** Bere burua zaindu. **2. Beste norbaiti:** Erantzukizunak, kontuak eskatu. *Eta nagusixari, zeñek hartuko dio kargu gaizki agintzen dabanian?*

KARNAZERO, karnazerua: Harakina. **Karnizerua** aldaera ere bai.

KARRETERA, karreteria: Errepidea. *Txixarruan taillarra. Osea, Azkoitxiko karreteran tren zubixan, oiñ Alkortak bota dau, ba? Han zauan. **Bidia** ere bai.*

KARRIAU: DU aditza. Garraiatu. Cargar. *Gari-karruiuan ibiltzen giñuazen gaztetan.*

KARTA, kartia: Kartia egin: Escribir (enviar) una carta. *Eta gero pasau zan gerra hori, eta gero, ezkondu ta gero, ez zi(d)an, ba, kartia eiñ!*

KARU, karua: Garestia. *Alperrik ipiñiko dozu karua, harekin negozio txixixa eingo dozu. / Karua ikuste(n) dot nik fubola, oso karua, eta diru asko estranjerora, gaiñera.*

KARUTU: DA aditza. Garestitu.

KASA: Nere (bere...) kasa (egin...): Nire kabuz. Baita **nere kasetan** ere.

KASIK: Ia. *Arratekua? Ondo. Arratekua kasik hobeto (Euskadi Irratikua baiño).*

KASKAR, kaskarra: Buruhezurra, kaskezurra, burua. *Isildu hadi behingoz, kaskarreko miña jartzen di(d)ak eta.*

KASO EGIÑ: DIO aditza. Saludar; hacer caso.

KATE, katia: Kate motzian lotu: Atar en corto. *Kate motzian lotu jok andriak Patxi, eta erten ere etxok egitten.*

KATIA(T)U: DA aditza. Engancharse (fig.). *Tallarretik ertendakuan, zapatu-jaixa, ba, basarriko zeoze ein bihar*

baldin bada, beti katiauta. / Elgoibarrera Amaia ta zailla da etortzia, Donostian ero nahiko debe katiau nun-nun.

KATONA: Kristau-ikasbidea. *Eskolan, ba, katona ikixten gendun gehixena.*

KAZA, kazia: Ehiza. *Nik ez. Honetxek illobak. Ointxe karneta atara daban horrek, horre(k) pai. Horrek bi txakur hortxe dakaz, kazakuak.*

KAZO, kazua: Cazo. **Kazuak zartaiñiari, ipurbeltz:** Baita hau ere: **Zozuak beliari, ipurbeltz.**

KAZUELA, kazuelia: Cazuela. *Harek ekarri jaittuan, karakolak kazuelakada demasa ekarri jua.*

KE APROBETXE!: On egin eta On egin dizu(e)la bezala erabiltzen da.

KEBA!: Interjekzio modura erabilia: *Ez horixe-ren kidekoa. –Neskiari lagundu, eta buelta atzera. –Oñ holakorik eztau eitxen mutil batek! –Keba, keba! / –Oporretara kanpora juten zerate? –Keba!*

KEE, keia: Humo. **Keiana egiñ:** Joan eta ez itzuli. *Hi, Patxik oñ ere keiana egin jok!*

KEIXA, keixia: Gerezia. **Keixa-arbolia:** Cerezo. **Sasoian keixak.** Gauza bakoitza egiteko garai jakin bat dagoela adierazteko.

KEJA, keja: Queja. **Keja sartu:** *Eta joe, danak aurreko etxekuetatik danak lo eñ ezinda. Eta beti keja sartzen jauen.*

KERIZA, kerizia: Sombra.

KILO, kilua: x kilo izan: Norbaiten pisua adierazteko; *pisatu* aditza baino arruntagoa: *Pixu haundixa zakan, ehun da hoge kilo zan, hil tzanian.*

KINTO, kintua(k): Quintos. Urte berean jaiotako mutilak. *Kinto bazkarixa dakagu domekan, Gabiñian. / Inazio eta ni kintuak gaittuk.*

KINTZENA, kintzenia: Jatorriz hama-bostean behineko soldata. Geroago, asterokoa izatera pasatu zen, **kintzena** izenarekin orduan ere. Azkenik, hilabete osokoa. Gaur egun galtzear dago, **sueldua** edo **soldata** dira erabiltzen direnak.

KIPULA, kipulia: Cebolla.

KIRIKIXO, kirikixua: Erizo. **Trikua** ere bai. *A, trikua... En jeneral, guk, lehen aitxa zanak-eta kirikixua esate(n) ziuena, baiña bixak, kirikixua eta trikua. Nik bixetara.*

KITTO!: ... eta **kitto!:** ¡... y punto! *Eta a(r)i dittuk pixkat ihartzen, eta ihartzen diranian, danak jurtiko jaittuat, eta kitto!*

KLARO!: *Horixe!*-ren kidekoa. Interjekzio modura erabilia: *–Guri tokau jaku ikastia, aukeria eukitzia. –Klaro, hori diperente da. Oingo gaztien bizimodu eta lehenguena diperentia da.*

KLASE, klasia: Mota. *Eztakitt ze jenero klase saltzen zaben.*

KOIÑATA, koiñatia: Cuñada. *Eta neukan kostunbria zapatuan, eguerdi*

artian, ordubixak arte zela eztan bazkaltzen, pixkatian behera, koiñatana. / Gaur ezta kott etorriko dan koiñata. Semiak, batak edo bestiak, altzatzen dabe gora.

KOIÑATU, koiñatua: Cuñado.

KOITTA(D)U, koitta(d)ua: Pobre. Emakumeei eta umeei gehienbat.

KOKO JANTZI: Mozorro. DA aditza. *Aurten ere koko jantzi bihar gaittuk Karnabaletan.*

KOKOTE, kokotia: Cogote. *Kokota* ere bai batzuetan. **Kokoteraiño egon:** nazkatuta egon.

KOLORE, koloria: Kolorerik ez egon: Alde handia egon (bataren eta bestearen artean). *Gorrixak irabazi jua partidua: etxauan kolorerikan!*

KOLPE EGIÑ: DIO aditza. Heldu. Agarrar. **Oratu** eta **heldu** ere bai. *Eta oiñ holaxe bajatze naiz, porsiakaso, holaxe, kolpe eitxen, kolpe eitxen barandilliari. Bai eskillarako hautsok ointxe kentze(n) (d)itxut ondo.*

KOMUNIO, komuniua: Comunió. *Gero, elizara jun, eta komuniua hartzen zaban.*

KONBESTAZIO, konbestaziua: Elkarrizketa. **Konbersazio** ere bai. *Eta euren arteko konbestasiua ta, gure arteko konbestasiua ta. Han jarri mahaixan bueltan, ekarri txanpana mahaira, eta, bueltan edanez, danok hantxe egoten gaittuk.*

KONBIDAUTZA, konbidautzia: Jaietan, Sanbartolomeetan, senitartekoei egi-

ten zaie. *Eta behian, han eitten dogu konbidautzia, eta holaxe eitte(n) (d)ittugu. Konbidautzia, behian.*

KONFORMIDADE, konformidadia: Conformidad. *Trankil bizi giñan, ederki: konformidadia zauan, zeatxik danok giñalako igualtsu, konformidadia geunkan. **Konformidadian:** en comparación. *Konformidadian, hik nik baiño hobeto irabazten dok.**

KONPARAZIO BATERAKO: Adibidez. (...) *Ez, konparazio baterako, ni han jaixo, baiña hazi hemen.*

KONPON, HOR!: ¡Allá cuidados! **Hor konpon, Mari Anton!**

KONTAKATILLU, kontakatillua: Adj. Correveidile, soplón. Zer entzun, hura kontatzen duena.

KONTESTAU: DU eta DIO aditza. Eran-tzun.

KONTRAKO EZTARRI, kontrako eztarrixa: Jaki bat eztarrian kateatzen denean esaten da kontrako eztarrira joan dela zerbait. *Kontrako eztarrira jua jako ogixa, eta eztulka hasi da.*

KONTRASOL, kontrasola: Laitotza. *Neguan leku txarra da hori: kontrasola. Hor ezta eguzkirik sartzen, e! San Josiak arte, akabo!*

KONTU: **Kontu hartu:** Pedir cuentas, llamar la atención. Baita **kargu hartu** ere. **Kontu egiñ:** Prestar atención. **Kontuak etara:** *Gu ezkondu giñala? Etarako (d)izut kontua: jun dan astian semiak ein ditxu hogeta hamasei urte, eta ... **Kontuan hartu:** Tener en cuenta.*

- ren kontu:** A mi cuenta, cargo. *Nere kontu gaur edarixak.* **Kontuak kontu:** Esanak esan. **Kontuak etara:** Sacar cuentas. **Iñon kontura ...** A cargo de ... **Iñon kontura barre egin:** reirse de alguien (baita *iñoren lepotik barre egiñ* ere). **Halaxe kontuak:** kontakizunetan erabiltzen den esapide betegarria.
- KONTUAN JAUSI:** DA aditza. Caer en la cuenta. *Ni enitzan jausi kontuan, baiña arrixkua zauan haundixa.*
- KOPLA, koplia:** **Koplarik ez:** Cuentos (zentzu figuratuan). *Ez hadi koplekin etorri! (¡No me vengas con cuentos!)*
- KORRIKA:** *Antxi(n)txika* ere bai. Lasterka.
- KORROSKADA, korroskadia:** Barruko haizeek sortutako zarataren onomatopeia. **Korrosk-i** dagokion izena. *Kriston korroskadia bota juan Coca-cola tragua edan eta gero.*
- KORTA, kortia:** Ukuilua. **Ikuillua** ere erabiltzen da, nahiz gutxiago. *–Eta zela bajatzen zifian? –Astuakin beti. Antxitxika zortzi txerdietako mezetara. Astua kortan laga, Majestadeko kortan astua eta... / Goisian jaikitta ere, ba, basarrixan lenengo lana kortara jutia dok.*
- KOSTIA KOSTA:** Kosta ahala kosta. *Kostia kosta, lan hau amaittu bihar juagu!*
- KOSTUNBRE, kostunbria:** Ohitura. *Beti konstunbria horixe, azkarrerakua.*
- KOKKORTU:** DA aditza. Umeak hazi edo handitu.
- KOZINA, kozinia:** Sukaldea. *Baitta al-mazenetikan kozinara, azukria, bakillaua ta.*
- KRIATERIXA, kriaterixia:** Servidumbre. *Eta gu egoten giñuan be(de)ratzi lagun inguru ero kriaterixia, harek jun arte.*
- KRISTAU, kristaua:** Zentzu figuratuan, pertsona. (...) *Baiña horrek bixok alkar dabizenian, eztago kristaurik entenitzekorik.*
- KRISTO, kristua:** *Gabian etorri, eta goizeko hamarrak eta erdietan gu mezetarako, eta hortxe, ipini honek diskuak ero kristuok kotxe bakoitzari, eta... bono, zoratzeko moduko zaratia. / Bitorixako karakol jatiak eta kristo guztiak eta hango gabeko kontuak eta: gauza asko ikusten dok hamen, telebisian.*
- KRISTO(RE)N:** Handia, demasa. **Jesukristo(re)n** ere bai. *Eta etxera jundakuan kriston haizia eta eurixa igual. / Kristona hartu, kristonak esan ... (ikus Jesukristona(k) / egundokua / demasekua / sekulakua / makalekua(-k) ... hartu, gertatu, esan ...).*
- KUKO, kukua:** Cucco. **Kukuan markia tapau:** Kukuaren marka ondu: kukuak aldi bakoitzeko kume bat hazten duenez, ume bakarra daukatenei esan ohi zaie horrelako zerbait: *Pozik habill euki duan umiak, baiña oindiok eztok kukuan markia tapau, e!* Ume bat daukanak ere esan ohi du: *Nik kukuana egin jonat.* **Kukuak jo (norbaiti):** zorte ona eduki. **Kukuak oker jo (norbaiti):** zorte txarra eduki.

KUKURRUKU-EZTUL, kukurruku-eztula: Tosferina.

KUMA / -E, kumia: Atzizki gisa gehienetan, animalien umeak adierazteko: **txakurkumia, txarrikumia, katakumak...**

KUMA, kumia: Seaska. *Haura zan umia trankilla: illuntzixan ipiñi kuman, eta,*

ematen zion andriak biberokaria ero, eta zenbat bider lo!

KURIOSO: Adb. Poliki, astiro; ondo, politto. *Kurioso egitten jok lana nere koiñatuak.*

KURRIXKA, kurrixkia: Grito, chillido.

L

LAGA: DU aditza. Utzi. Dejar. *Nik andriakiñ, hōnek bakarrik lagata nora jun bihar juat? / Dana puntu-puntuau dauanian, botatze (d)izu txingor zaparrada bat, eta danak hondauta lagatze(n) (d)itxu.*

LAGUN: Pertsona. *Pertsona baino jatorragoa da; pluralean normalean. Bost laguneko famelixia, jornal bat, bi seme soldau, estu ibilliko zan. / Santa Eske egunian ertetze ziran tallarrian zortzi-hamar la(g)un.*

LAGUNTASUN, laguntasuna: Laguntza. *Ayuda. Zenbat taller jun da Elgoibartik kanpora? Hori ere penia izen da. Zeatik da hori? Fazilidaderik ez, laguntasunik ez, entenitzen dozu? / Piñuixekin gaur laguntasun haundixa jaukek basarrixan. / Bihar dabanari laguntasuna ematia haundixa da.*

LAIÑ: Konparazio perpausak egiteko: -**rako laiñ, -tzeko laiñ, -tzako laiñ.** *Eztakat negu honetarako laiñ egur. /*

Defenditzeko lain badakitt ingleseiz. / Kotxian badakat lekua zuentzako laiñ.

LAKA, lakia: Cobrar en especie. *Haura (garixa) ixo eta atzera eramaterako, ba, han dirutan etxuen kobratzen, lakia esaten jakuan hari. Kendu eitten juen hainbeste pixu.*

LAN, lana: *Biharra ere erabiltzen da, baina ez lana erabiltzen den testuinguru guztietan, soldatapeko lanetarako bakarrik erabiltzen da biharra hitza. Goizetik etxeko lanak eifñ, eta arratsaldian, “a paseo”. / Basarriko lana len zuan gogorra oingo aldan. -*

LANA: Hitz elkartu baten bigarren osagai moduan sarritan: Izena (aditza) + lana. *Gaur makiñak eitten debe bedar-lana ere. / Heldu-lana esaten jauen, eta gero ipiñi jauen “El dulce menea” izena heldu-lanari. / Ostian, sega-lana len gustatze jakun.*

Nahiko lan izan: *Nahiko lan izengo dok haren atzaparretatik libratzen.*

LANAK EMAN: *Ez (eg)idak lanik eman!
Len jakat nahikua dakatenakin eta!*

LANDARA, landaria: Landarea. Planta.
*Gaur igual landarak ekarriko zittuan
Lorek azokara.*

LANTZIAN, LANTZIAN BEHIÑ: Bakoi-
tzean; Noizean behin. *Ba, pizarra bat
egoten zan. Eta ematen ziguzen, ba,
lantzian bateri, ba, matematikak ipiñi
han eta aber zela ataratzen genduzen.
/ Osasunian, txarra daukatenik ezin
leike esan, jateko gogo ona ta.
Lantzian behiñ eukitze(n) (d)itxut
neure kejatxuak, ezta, e!*

LAR, larra: Sasia. *Oiñ, biharbada
eukiko (d)eu atakia sartzeko; igual
larra eukiko (d)eu.*

LARRE MOTZIAN OHITTU: Gutxirekin
bizi izaten ohitu. *Hori gaztetan larre
motzian ohittuta dagok, eta langille
fiña dok!*

LARREGI: Gehiegi. Askoz ere
gehiagotan erabiltzen da **gehixegi**.

LARRI: Larri ibilli: Seguramante que sí,
casi seguro que sí. *–Badator ekaitza!
–Bai, larri ibilli!*

LASTER: Adb. Pronto. **Aurki** ere bai.

LAZTAN, laztana: **1.** Musua. Beso. *Txa-
kur txiki bat zaukan, Maria Perlita:
“Maria Perlita, etorri hari hona”, eta
ipintzen zaban mantalian eta, “emaiak
laztana”, eta eman. “kotxino!”, esaten
gido/a. *Etorri, laztana, nerekin, erre-
giña baiño hobeto eukiko zaitut eta.**

LEGE, legia: Hitz elkartuen bigarren
osagai; jatorduekin batez ere: *Afari
legia egin juagu soziedadian.*

LEHENBAIÑOLEHEN: Adb. Lehenbai-
lehen. *“Ni hiltzen naizela ta, ez neri
negar eiiñ, e! Holaxe da ta. Gaiñera,
gaixua edo zeoze etortzen danian,
lenbaiñolen eruan deigula Jangoi-
kuak.*

LEIKENA IZAN: Es posible. **Littekeena
izan** ere bai. *Leikena da aurten
oporretara Greziara juatia.*

LEKUTAN EGON!: Urruti egon, espa-
zioan eta denboran. Enfatikoa. *Leku-
tan jagok agostua! Ahiztu juat ya! /
Eske, pentsau, Melillaraño jun ein
bihar da, e! Lekutan dago haura!*

**LE(HE)NGUSU TXIKI, le(he)ngusu
txikixa:** Berdin *lengusiñ*-ekin ere.
Primo/-a segundo/-a.

LEPAMOTZ, lepamotza: Cuelllicorto / -a.

LEPAOKER, lepaokerra: Lepoa okerra
duenari esan ohi zaio.

LEPO, lepua: Cuello. **Lehengo lepotik
burua (izan):** Erraz aldatzen ez denari
esaten zaio. **Lepo(raiño) bete:** *Lepo
bete zuan gure tabernia Urtezar
egunian. Lepua egiñ: Apostu egin.
Lepua eingo neuke baietz Realak
irabazi. Lepoa hitza erabili gabe ere
bai: Egingo neuke...*

LETU: DU aditza. Irakurri. *Eta gero, ba,
letu, kopixau zeratikan, liburutikan.
Maixuak esaten zigun, eta kopiau
guk.*

LIBERTADE, libertadia: *Etzaun besterik, eta pozik. Libertadia harrapatzen bagendun juteko, ba, pozik.*

LIBRE HARRAPAU: *Libre harrapatzen bagendun (...) gero jolasian eitxeko hemen, gauza bat edarra geunkan: errekia.*

LIKIÑ, likiña: *Viscoso, viscosidad. Ze likiña dauan mahaixa! Bai ba, arrautzia apurtu jata eta!*

LO GOSE, lo gosia: *... Panaderuak beti lo gosian egon dira. Lo gosian beti, luan faltia beti; neu ere bai. Horregatik laga nion panaderixiari.*

LOKATZA, lokatzia: Barro. **BASA, basia** ere bai.

LUTXAU: DU aditza. Borroka egin. Luchar. *Trukian eiñ, eta, gaiñera, hogeta bost zentimo hórrekiñ, e! Eta zela lutxau! Ja, ja... Arratsalde guztia.*

LUZE, luzia: Neurriak adierazteko arruntagoa da **luzean x metro izan**, neurtu aditza baino. *Bai. Presiak daukaz ehun da hogeta hiru metro alturan. Eta luzian, harek eukiko deu luzian Elgoibarko estaziotikan horraiño bai, mendiraiño bai, luzian.*

LUZEETSI: Luzea edo luzeegia iruditu zerbait (egonaldi bat, itxaronaldi bat...). **Luzeetsita egon.**

M

MAALATAR, maalaterra: Maala aldeko jendia (Elgoibarko auzo bat da Maala). *Gazteterixia, dana han, zera, estankua badago ba? Ba, orduan geunkan luzia lekua. Eta bi mahai haundi-haundixak zauren, eta han egote(n) ziran mutil gaztiak, maalatarrak. / Eta beti maalatarrak eta plazatarrak beti burrukan, eta beti maalatarrak irabazi.*

MADARI, madarixa: Pera. **Maraixa** aldaera ere bai.

MAILLA, maillia: Peldaño, escalón. *Ointxe hainbestian: konforme nago ni.*

Oiñ, hori bai, operaziua naukan egun haretan,; jausi nitzan portalian... maila bat, azkenengo zera, palta, eta eztot, ba, haura huts eiñ! Jun nitzan portalian baztarreraiño, eta bum!

MAILLATU: DA aditza. Abollarse, magullarse. *Lurrera jausi, eta sagar guztiak maillatu jataz.*

MAILLUKI, maillukixa: Fresa.

MAIORAZKO, maiorazkua: Maiorazgo. Baserrira ezkontzen den semea. *Gu anai-arrebak han jaixo giñan, basarrixan. Eta gero, maiorazkua ezkondu*

zanian, gu kalera bajatu giñan, Kamiñerokora.

MAISTRA, maistria: Maestra. *Euskeraz ezin eñ, eta erderaz jakiñ ez: harek komerixak! Eta euskeraz entzuten bahixan maistriak, erun aurrera, eta belauniko.*

MAIXU, maixua: Maestro. *Arratsaldian, Madarixan hasiko zuan bostak inguruan. Eta pixkat illuntzen hasten zanian, maixua tilin-tilin, tilin-tilin kanpaia jotzen. Eta aide danak etxera!*

MAJADERO, majaderua: Majadero. *Medikua ere etzan da, majadero bat. Adarra jotze aldera esan tzidan laster hilko nitzala.*

MAJO!: Ondo, ondotoxo. Interjekzio moduan askotan: *Majo bizi haiz, gero, e!*

MAKAL, makala: Débil.

MAKALEKO, makalekua: Handia. Demasa. **Makalekua hartu, gertau, esan** ... (ikus egundokua / demasekua / sekulakua / kristona/-k).

MAKAR, makarra: Legaña.

MAKETO, maketua: Zentzu gaitzesgarrian esaten zitzaien Euskal Herrira kanpotik etorritakoei. **Belarrimotxa** ere bai.

MAKILLA SALDA, makilla saldia: Jipoia. Paliza. **Makilla saldia eman:** paliza, egurra eman. *Makilla saldia eman jauen mutillari.*

MAKIÑA BAT: Zenbatzaile adierazgarria. Asko. *Majiña bat, majiñat* ere

ahoskatzen da. *“Bar Puri”, ointxe akordatze(n) jat, makiña bat soldau juten zana. / Ene! Makiña bat txorimalo-useñ hartu jok makiñiak! - **TXO** atzizki txikigarriarekin ere bai: makiñatxo bat urte pasau dittuk!*

MAKULU, makulua: Muleta.

MALDIZIO, maldiziua: Irain. Maldición, insulto. *Geiztua edo, maldiziua ero. Han ikisitta, gizeonezkuak, halaxe jan, eta halaxe ikisi harek.*

MANEJAU: **1.** DU aditza. Lapurtu. **2.** DA aditza. Arreglarse. **Konpondu** eta **oldau** ere bai. **3.** DU aditza. Conducir. *Ez, manejau neikian ero, eztakitx artietan karneta eukiko naban.*

MANTTO, manttua: Manco. **Eskumanttua** ere bai. *Eskumanttua zuan bera, eta ezin zaban kotxia manejau..*

MAÑAK EGIÑ: Negar egin; batez ere gezurretako negarra denean. Umeen hizkuntzan.

MAÑOSO, mañosua: (Umea) negar egiteko joera handia duena.

MARI-: Nesken izenondo gaitzesgarrien aurritzia: **Marimandona, Marimutill, Marimatraka**, eta abar.

MARIMATRAKA, marimatrakia: sorgina, bihurria; revoltosa.

MARKIA IZAN: **Hau dok markia, hau:** ¡Esa es buena! ¡Mira que ...! *Hau dok, hau, markia! Dirua euki eta gastatzeko astirik ez!*

MARTI, martixa: Marzo. Oso adineko hitzunek ezagutzen dute. Bestela, **martzua, martxua.**

MARTINGALA, martingalia: Treta, artimaña, martingala. Ze martingala asmatzen a(r)i haiz oiñ ere soldautzatik libratzeko?

MARTITZEN, martitzena: Martes. Martitzenak astelenak baiño tristiaguak begittantzen jataz.

MARTXA (EIÑ): Alde egin. *Baiña harek igual, gau baten etorri, apaldu, lo eiñ, eta hurrengo egunian, martxa.*

MASKAL, maskala: Makala. Débil. *Zahartu egin gera, eta maskalauak gauere, maskalauak!*

MASUSTA, masustia: Mora, zarzamora.

MATRAILL, matrailla: Mejilla, moflete.

MATRAILLEKO, matraillekoa: Belarrondoko. *Eta, bestela, zapata zikiñekin pormauta iual da, garbitzera atzera kuartelera bialtze zixen. Eta igual takatekoren bat, gaiñera, matraillakoren bat igual.*

MEKATXIS!: Mecachis. **Mekatxis la mar!** Umeekin eta erabiltzen da.

MEKAUEN!: *Mekaben* ere bai. *Mekatxis* baino maldizio gogorragoa. **Mekauen la letxe! Mekauen zotz!**

MELA-MELA EGIÑ: Busti. Ikus **BLAI EGIÑ** sarrera. *Mela-mela einda alle-gatu nok etxera.*

MENDIAN: Mendian hartu. Someter. Mendean hartu.

MENDISAIL, mendisailla: *Gure aitta granuja galanta zuan, mendisail horrek pasauta neskatara Elosura juteko.*

MESANOTXE, mesanotxia: Mesilla de noche.

META, metia: Meta. *Bedarran meta ostian jarritxa e(g)on giñuazen. Bedar metia. Garo metia.*

MIEZTU: DU aditza. Miazkatu, mihiarekin igurtzi.

MINGAIÑ, mingaiña: Mihia. Lengua.

MIZKIÑ, mizkiña: Gutxi eta ondo aukeratutakoa jaten duena. Melindroso, inapetente.

MODIFIKAZIO, modifikaziua: Aldaketa. Gutxi erabilia. *Ni autobusian gustora joaten naiz, e! Bazterrerri beitzu, eta aber modifikaziorik egon dan, edo bestia edo...*

MODU, modua: Modu onian: A buen precio. *Modu onian* konsegidu zaban autua.

MODUAN: Konparazioak bideratzeko partikula. **Bezela** ere bai, nahiz **moduan** gehixeagotan erabili: *Oiñ, gertatzen jat, eta nere moduan beste gehixori entzutzen diuet. / Holako lokatzia egoten zuan. Oiñ eztok ezer... zapatakiñ ibiltzeko moduan daude bidiak. Gutxieslea ere izan daiteke honen erabilera bat: kotxe moduko bat ekarri jok.*

MONAGILLO, monagillua: Monaguillo.

MORDO, mordua: Asko. *Eta oiñ hamar orduan hortxe-hortxe juten da autobusa. Baiña, hala ere, ordu mordua dago.*

MORDOZKA, mordozkia: Asko samar. *–Guk ere tabernako erropa danak horrax eitzen genduzen. –Mordozka bat erropa izango ziran, ba. –Asko.*

MOROKILL, morokilla: Artairinez eta esnez egiten zen jakia, papila modukoa.

MORROI / -E, morroia: Baserrietan batez ere. Criado, sirviente. *Bata morroe eta bestia soldau jun ziran etxetik.*

MOTELL, motella(k): Interj. Mutil, balio bokatiboa duena. *Motellak! Hori dok ganoria, hori!*

MOTXAILLA, motxailia: Gitano.

MOTZ, motza: 1. Corto (Ant. Luze). 2. Corto, tímido. *Oso motza dok ori neskiori. Etxok ezer entenitzen.*

MOZOLO, mozolua: Lelo.

MUTILKOSKOR, mutilkoskorra: *Eta hónek ere, ba, artian mutilkoskorak ziran. / Bueno, mutill koskorretan, sartuta an. Juten giñan mina-zulora; linterniakin jun, eta hauraxe ikustera.*

MUTILL, mutilla: Lgart. **Mutilletan egin:** Ligar con chicos.

MUTILLAK!: Interjekzio moduan asko erabilia. *Mutillak! Zetan zabizie? / Mutillak! Esan eta esan, eta ezin azertau zuekiñ! **Motellak!** ere bai.*

MUTILZAHARTU: DA aditza. *Ezkondu? Nik hogeta hamar urte eta horrek hogeta lautik bostera ero hola. Ni mutilzahartuta.*

MUTILZA(HA)R, mutilza(ha)rra: Soltero. Chico viejo. Mesprezuzko zentzua izan ohi dute bai *mutilzahar*-ek eta bai *neskazahar*-ek. **Soltero / -a** ere erabiltzen dira, erabilera neutro-agoan.

MUTUR, muturra: Muturrez aurrera (jausi): Caer de bruces.

MUTXIKIÑ, mutxikiña: Sagarraren erdiko gunea, jan gabe uzten dena.

N

NABARMEN, nabarmena: 1. Iznd. *Nabarmena dok hire maittasuna.* 2. **Nabarmen geratu:** Adb. Quedar en evidencia. *Nabarmen geratuko haiz gehixegi edaten badok.*

NAHASTE-BORRASTE, naaste-borras-tia: Nahaspila. Elgoibarren jokutzen den triatloi-lehiaketa baten izena ere bada.

NAHI IZAN: Querer. **Nahi izan:** Elgoibarren ez da **gura izan** erabiltzen, eratorpen atzizki moduan ez bada (*logura, negargura, ...*).

NAHIGABE, nahigabia: **Nahigabia eman:** Doluminak eman.

NAHIKO LAN EDUKI / IZAN: “*Ez egik pauso bat gehixo eman, zeatik eze beheraño etorritxa dauaz tankiak italianuak eta. Libratzen bahaiz, nahiko lan izango (d)ok.*”

NAHIKUA IZAN / EDUKI / ... (ZEOZEREGIN): Tener suficiente con. *Nahikua jakak horrek berriakin, eta laga'ik pakian!*

NAHIKUA: Zenb. Nahikoa. *Nahikua gizur esan dok gaur, eta egon hari ixilik!*

NAHITTANAHEIZ: Adb. Nahitaez, derrigorrez. A la fuerza. **Derrior** ere erabiltzen da. *Bixarko amaitsu bihar dot lan hau, nahittanahiez.*

NAHIZ ... NAHIZ ...: Tanto ... como ... Banakaritza adierazteko korrelazioa.

NAHIZ DA (ETA): Kontzesioa adierazteko lokailua; aditzak partizipio forma izaten du. (...) *Zeatik eze handitxik pasau bihar genduan, nahiz da ezkiñaren batetik edo bonbak botatzen jardun.*

NARRAS, narrasa: Desgarbado.

NARRU, narrua: Larrua. **Narrutik ordaindu:** Oso garesti ordaindu. *Narrutik ordainduko dok atrebentzixa hori! Narrua jo:* Hacer el amor. Ikus **Txortan egiñ** sarrera.

NARRUTU: DU aditza. Larrutu. Fig. ‘poner verde a alguien’. *Mikel narrutu bihar juagu oiñ, jun dok etxera eta.*

NASAITTASUN, nasaittasuna: Lasaitasuna. *Horrek ere nasaittasuna emate jok pixkat.*

NATIBITTATE EGUNA: Abenduaren 25a, *Natibitxate eguna*, eta “*Primero de mayo*” bakarrik eitzen ziran jai. **Natibittate ase ta bete; San Esteban-txo, lehen bezela lantxo (/ lehen eratxo):** Natibittate eguna, janariz eta edariz lepo betetzekoa, ondo bidean; hurrengo eguna, ordea, San Esteban eguna, normaltasunera (eta lanera) itzultzekoa zen.

NATURAL, naturala: **Naturala ez izan (norbait):** *Hori eztok pertsona naturala, eta hobe bakian lagatzia! Osua, ziherokua* ere bai.

NAZKAGARRI, nazkagarrixa: Adj. Nazka edo higuina ematen duen gauza edo pertsona. **Nazkante** ere bai.

NAZKANTE, nazkantia: Adj. Nazka ematen duen pertsona. Pertsona arbuigarria. Asqueroso, repelente.

NEKA-NEKA E(G)IÑ: Oso nekatuta. *Neka-neka e(g)inda allegau zuan etxera, egun guztia autuan pasau eta gero.*

NEKEZ, nekeza: Adj. Zaila. *Nekeza izan dok hik bialdutako lana.*

NEKEZ: Adb. Kostata. Con dificultad, difícilmente. *Nekez topauko dozue hori bezelako neskarik.*

NEKOSO, nekosua: Neketsua. *–Pentsa'ik zenbat lan! –Bai, asko. –Eta horregatik zuan nekosua. / Soiñujolia beti bera lanian: lan nekosua da soiñua, e!*

NESKA, neskia: Neska txikixak (prostitutak): *Neska txikixetara juatia gustatzen jako. Neskatan egin:* ligar con chicas.

NEKAKOSKOR, neskakoskorra: Muchachita. *Eta han neskakoskor eta mutillkoskor kuadrillia egoten zuan, eta hárekin pelotan.*

NEKAZAHAR, neskazaharra: Solterona. Ikus **MUTILZAHAR** sarrera.

NEKAZARTU: DA aditza. Hacerse solterona.

NEURTU: ikus **ALTU, LUZE eta ZABAL** sarrerek. Medir.

NEZESIDADE, nezesidadia: Beharra, beharizana. Necesidad. *Ze nezezida-de dakazu beti eskian eta negarrez ibiltzeko?*

NOBEDADE, nobedadia: Novedad, noticia. **Nobedadia eman (egin):** DIO (ZAI)O aditza. Zorabiatu.

NOBIXA, nobixia: Andregai. *Laga'ik nobixia. Beste bost bat urtian laga'ik. Berakin hasteko gero, e!*

NOBIXO, nobixua: Senargaia. *Sei hillebetian egon tzian hamen, eta nobixua topau ere bai.*

NOBLE, noblia: Noble. Pertsona noblea.

NOIZ EDO NOIZ: Alguna vez que otra. Ikus **BEHIÑ EDO BEHIÑ**.

NOIZIAN BEHIÑ: Lantzian behiñ ere bai. Baita **behiñ edo behiñ** ere. *Nik noizian behiñ ur pixkat botatzen jauat (landariari).*

NOLA: Nola ... –(e)n: Kausazko perpau-sak osatzeko lokailua: *Baiña gero, nola giñan gaztenak, etxera etortzeko azkenak. Zela-rekin ere bai. Ikus **ZELA** sarreran.*

NORA-NORA: Nora edo nora, norabait. *Mariñek esan tzigun, “honekiñ erten ein bi'ozue nora-nora.*

ÑAÑAN EGIÑ: Haur. Jan.

ÑO!: Interjekzio moduan erabilia, harridura adierazteko-edo: *–Ño! Eztok merkia! **Joño** ere bai.*

O

OBATU: DIO aditza. *Obatu egixok horri, ihes egiñ aurretik. **Oratu** ere bai.*

OHITTURA, ohitturia: Costumbre. *Bueno, gehixotan ere jungo dittuk*

kalera, baiña hillian behiñ, ferixara. Eta ohitturia, ba, kafia hartzia koadrillan.

OIN DALA ...: Orain dela, duela.

OINDIK OIÑ: Oraindik orain, orain dela gutxi.

OINGOZ: Por ahora. Ez du tradizioirik gaur egun entzuten den *momentuz*-ek.

OIÑ HURRENGO: Orain hurrengo. Azkenengo aldiz. *Da oiñ hurrengo jai eguerdi baten bota najauen bronka bat!*

OIÑ: 1. Adb. Ahora: *Egon hari lasai, oiñ etorriko dok eta.* **2.** Aurkaritza lokailua. Ahora bien. *Ba, haura ogixa nik estakitt ser san. Harekin akordatzen naiz. Oiñ, zeren gustua zakan, ez.*

OIÑ-HUTSIK: Adb. **Hanka-hutsik** ere bai. Descalzo.

OJO!: Ojo euki! Ojo ibilli! Ojo! Abisu edota mehatxu moduan erabilia. *Ojo gero, e! Ez hari kontuz ibili!*

OKARAN, okarana: Ciruela.

OKASIO, okasiua: 1. Aukera. *Eta jefe de pertsonalak esan tzigun, "hamen dakazue oiñ, nahi badozue okasiua, autonomo eitteko".* **2.** Bronca, jaleo. *Hori beti okasio billa jabik: aspertu egitten dok bestela.*

OKELA, okelia: Carne. **HARAGI, haragixa** ere bai (*haragixa* baiño gehiagotan *okelia*) *-Okeletarako bakarrik daukagu ganaua.*

OKUPAU: DA aditza. Emplearse. *Ba, gero, danak okupau giñan. Bata Sigman, eta bestia beste aldian.*

ON BIHARREZ: Ik. **Hobe biharrez.** Con la mejor intención.

ON E(G)IÑ: Sentar bien. *Daneri eztio on eitten. Neuri on eitten ditt. En kanbio, emastiari ainbeste estio itten. Jaten ari den jendeari esan ohi zaio: On egin! On egin dizuela! ¡Que aproveche!*

ON, ona: Nere onetik atara: Sacar de mis casillas. *Nere onetik ataratzen nok haura ikusten doten bakoitzian!* **Bere onetik erten:** *Bere onetik ertenda dago, eta ez egixozu kasorik egiñ.* **On billa, on billa, bonbilla!:** Duena baino andregai edo senargai hobearen bila (edo, ez daukanaren kasuan, onenaren bila) aritu eta gero, ez hain onarekin edo inorekin geratzen ez denari esan ohi zaio. Zentzu bertsua du honako honek ere: **Oiñezkorik nahi ez, eta zaldizkorik etorri ez.**

ONDO ETORRI: Avenirse. *Andragizonak igual ondo etortzen eztianak ero, pixkat gizona tosko samarra dana eta euren arteko kasuak daukazenak.*

ONDO: Ongi. Ederto ez da erabiltzen. **Ondo eta azkar, usuak hegan:** Gauzak, ondo egitekotan, patxadaz egin behar direla adierazteko.

ONDOEZ, ondoeza: Mareo. *Andria gero ondoeza emanda egon tzan. / Gero, hurrengo kartia zan ondoez bat eman tziola.*

ONDOREN IBILLI (BATEN BATEN): *Eta, ikusi nindduen mutil batekiñ, eibartarra, ibiltze(n) zan nere ondo-ren, eta (...)*

- ONDOREN, ondorena:** 1. Ondorioa: *Evaristo ere hil tzan gerotxuago, baiña kontsekuentziak etorri ziran danak. Don Antoniok esate zaban: "ikusiko dozue zelako ondorena ekarriko daban honek!".* 2. Denbora. Gerra ondorena ere badakizu: lan askokua izen tzan. **Ondorenian:** *Fubolan ondorenian musikia, eta gero zinia. Eta horixe zan gure zer guztia.*
- ONDU:** DA aditza. *Bedarra, siketzia. Bedarra ondu esate(n) jakok hemen.*
- ONEN, onena: (Bere, nire...) onenak emanda egon:** Estar para el arrastre; sasoi onena pasatuta egon.
- ONERAKO, onerakua:** Vs. **TXARRERAKO, txarrerakua.** Ikus **TXAR** sarrera.
- ONETIK ERTEEN (ETARA):** Pazientzia galdu eragin. *Nere onetik erten eragin ditt.*
- ONIAN:** A buenas. *Aitta onian, ona dok, baiña txarrian ... ez hadi ingurau harengana.*
- OPORTUNIDADE, oportunitadía:** Aukera, okasioa. Gutxi erabilia. *Eta jefe de pertsonalak esan tzi(g)un, jubilatzeke hamar bat urte falta genduzela, "hamen dakazue oiñ oportunitadía, nahi badozue pixkat kotizatzeke".*
- ORATU:** Ikus **OBATU** sarrera. Heldu.
- ORDUAN:** Ondorio lokailua, beraz eta hortaz-en kidekoa.: *–Aitxa Markiña Etxeberrikua. Gero, Mendaron-da morroe ibili zan lanian. Gero hamentxe denpora askuan. Gero, Ameriketan ere izen tzan. –Asko ibillitxakua, or-duan? –Bai, asko.*
- ORIAU:** Aireztatu. *Erropia oriau.*
- ORTU, ortua:** Baratzea. *Eta harek zakan han hola animalixa mordo bat, beste pare bat behi, eurentzat esnia, ortua, berduria eurentzako izeteko ...*
- OSABA, osabia:** Tío. Gaur egun *tio* gehiago erabiltzen da adineko hiztunen artean; gauza bera izeko eta *tia*-rekin.
- OSATU:** DU aditza. Completar, conseguir. *Datorren astian etorriko nok ikustera, eta berriz ere, eta hirurogei duro osatu nittuanian, jun eta hartu najuan bizikletia.*
- OSEA (KE):** Lok. Erdal lokailua. *Txitxarrruan entzueria eukiko dozu? Txitxarrruan tallarra. Osea, Azkoitxiko karret-eran tren zubixan, oiñ Alkortak bota dau ba? Han zauan.*
- OSO, osua: Osua ez izan:** Pertsona normala ez izan.
- OSPA (EGIÑ):** Lgart. Alde egin. Bigarren osagaia galduta ere erabiltzen da. *Gero, bazkaldu, eta laurak aldian berriz ere, taka, ospa, beste paraje batera.*
- OSTANTZIAN:** Hautakaritzako lokailua, *bestela*-ren kidekoa. Ez da oso erabilia. **Ostian**, askoz gehiago.
- OSTE, ostia: -ostian: 1.** Denbora: Denborari dagokiola, ondoko edo geroko aldia; ondoren: Partiduan ostian ...; meza ostian, afalostian ... *Eta telebisua, berriz, eguardixan eukitzen*

*juat pixkat, eta gabian, apalostian. / Musian eitxen gendun len. Baiña oiñ... Oiñ eztago, oiñ lagun gitxi gaude. Lehen meza ostian da igual, juntau ezkeru jendia. 2. Lekua: espazioari dagokiola, atzeko alde; atzean. *Emakumiak asko dauaz, gizonetzkuak ere eongo dittuk, etorri Salontzora plazatikan etorri, eta gero, elizian ostetikan, bueltia eiñ, eta behera jute(n) (d)iranak.**

OSTIAN: Hautakaritzako lokailua, bestela-ren kidekoa. *Horrek ere eiñ ein bihar dira. Zeiñek eingo jaittuk hamen, ostian? / Eta gero, gonbirauak, eta preparau ein bi'ozu, egun guztian lana. Ostian, ondo.*

OSTIANGO, ostiangua: Bestelakoa, gainerakoa(k). *Natibitxate ta, bai, Trinidadiak bakarrik. Ostiango dantetan, beti lana eitxen zan. / Eskola Armeixarako beti lelengo etaratzte zeben. Onak ondo prestatze(n) zitxuen. Ostiangueri, ba, kasorik ere ez.*

OSTIKO, ostikua: Patada. *Orduan kale-tarrak basarritarra, ostikua jo, eta txakurra bezela bialtzen juen.*

OSTRO, ostrua: Hoja.

OSTU: DU aditza. Lapurretan egin.

OSTU: DU aditza. Lapurtu. **Harrapau** eta **lapurtu** ere bai.

OTSAILL, otsailla: Febrero. Gaur egun ez da erabiltzen; zaharrek bakarrik oroitzen dute.

OTXOKUARTO!: Interjekzioetan. Qué ... ni qué puñetas! –*Ama, eman dirua. –Ze diru eta ze otxokuarto! Guazen etxera!*

OTZAN, otzana: Manso. Ganauari esan ohi zaio normalean. **Otxana** ere bai.

P

PA EMAN: Haur. Musu eman.

PAGAU: DU eta DIO aditza. Ordaindu. *Eta batek urtiak kunplitzen ditxunian, afaldu eitxen dogu. Afaixa bakoitzak beria pagau, eta kafiak, urtiak betetze(n) (d)itxunak.*

PAGOTXA: Trébol encarnado. **Ori dok pagotxa!** Fig. Chollo. *Hori dok pagotxa, hori!*

PANPARRERIXA, panparrerixia: Harro-keria.

PAPAR, paparra: Pecho.

PAPELADA, papeladia: Simulación, comedia. **Papeladia egin:** *Papeladia egitten dago, danen aurrian hobeto gelditzeko. / Etxuat horretan siñisten, baiña, papeladia ein biharra jakat.*

PARAJE, parajia: Paraje. *San Pedrokoa baiño paraje ederragorik topatzia eztok gero erretza, e!*

PARE: Konparazioak egiteko postposizioa. *Zoruan pare ibilli zan gure laguna.*

PAREZER, parezerra: Iritzia. Ez gehiegi erabilia.

PARRASTADA, parrastadia: Onomat. Likidoek erortzean ateratzen duten zarataren onomatopeia. *Ur parrastadia; txixa parrastadia bota jok.*

PARTE, partia: Noticiero. *Illuntzeko partia entzun bihar juat, eta ixildu, mesedez.*

PARTE, partia: Parte onekua ez izan: ezezko perpausetan normalean. *–Aspaldixan medikutan jabik hori: astian-astian juten dok medikuana. –Egixa dok. Eztok, ez, parte onekua horrek dakana. **Parte txarrekoa:** Parte txarreko jendia dok hori: ez ingurau badaezpada hárengana.*

PARTEZ: Post. Ordez. *Ni zure partez jzango naiz. / Gorantzixak eman nere partetik.*

PARTI(D)U: DU aditza. Repartir. *Oin ogi partitzen ibiltzen dok, ba? Hauraxe!*

PASADIZO, pasadizua: 1. Gertaera; pasadizo. *Arratek gauza asko gogoratzen dau, pasaizuak eta erozer. 2. Paso. **Pasa(d)izian:** ondotik pasatzerakoan. *Ba, hemen, pasa(d)izian, jende mordua ikusten dot.**

PASADIA EMAN: DIO aditza. Egurra eman. Zentzu figuratuan ere bai;

adibidez, kiroletan. *Pasadia eman jaek pelotan!*

PASAU: Un poco más de ... **Pasatxo** ere bai. *Bost ordu pasau egin dittugu mendi-ibillaldixan. Ze ordu da? Seirak pasau.*

PASIADA, pasiadia: Paseo. *Pasiara-ekin alternantzian.*

PASTORE, pastoria: *Artzaixa* ere bai. *Eta gero, handikan jun nitzuan, Musillo pastoria? Entzueria eukiko (d)ok?*

PATS: Izerdi patsetan: Izerditan blai.

PATTAL EGON: Ondoezik egon.

PATXARA, patxaria: Patxada. Tranquilidad. *Patxadaz ein biharreko lana dok hau.*

PATXAROSO, patxarosua: Patxada oneko pertsona, pertsona lasaia.

PELAJE, pelajia: Itxura txarrekoa. Itxura txarra. *Ze pelajekin dabill zure alabia? / Hori dok pelajia dakana Mikelek aspaldi hontan!*

PENDIZ, pendiza: Penditza ere bai. Aldapa handia.

PENTSAU: DU aditza. Pentsatu. **Ezta pentsau ere!** *–Ama, gaur gabian Gaztetzeko jaialdira nua. –Ezta pentsau ere! Zu oindiok gaztegixa zara. **Nundik pentsau:** –Hogeta bi hillabete? –Bigarren junaldixan ere. Pentsau hortik zenbat denpora eingo genduan!*

PEREZA, perezia: Perezia.

PERPEZIO, **perpeziua**: **Perpezioz** (metatesiarekin ere bai: **prepezioz**): Txukun, dotore. *Sure moduko neska batek perpezioz ibilli bihar de.*

PERRA-HOTSA ETARA: lhesika joan. *Keixak harrapatzen ari zala basarritarra etorri dok; harek atara jok perra hotsa!*

PESKA, **peskia**: Pesca. **Arrantzia** ere bai. *Gero, peskan da, ba, bai. Hartu peskia, eta beste batzuen zestuak erregistau, zaindu... **PESKAN EGIÑ**: DU aditza. *Arrantzan eñ ere bai. Juan nitzan hor, San Antoliñ aldera ero, peskan eitxeko intentziuakin, eta jende mordia han.**

PETRAL, **petrala**: Adj. Pertsona gogaikarria, zitala. Insolente.

PEZETERO, **pezeterua**: Zikoitza, zekena. **Xur** ere bai.

PIKU: ... **eta piku**: Pico. *100 euro eta piku.* Ikus **PASAU** sarrera.

PIKUTARA BIALDU: Mandar a alguien a freir espárragos.

PILLA, **-O**, **pillia**, **-ua**: Asko. *Elgoibarren ere suertia izan dau Etxeberriak ere. Zelako diru pillia kobrau zaban.*

PIÑU(D)I, **piñu(d)ixa**: Pinar. *Piñuixekin gaur laguntasun haundixa jaukek basarrixan.*

PIPER, **piperra**: **Piperrik ez jakin**: Ezer ez jakin. **Piper egin**: DU aditza. Eskolara ez joan. Hacer novillos.

PISATU: Pesar. Ikus **KILO** sarrera.

PITO, **pitua**: Lgart. **Pitorik ez jakin / entendi(d)u / gustau / inporta...**: Ezer ere ez jakin, ulertu... *Gerora konturatu nitzuan etzakixela pitorikan ere!*

PITXILIÑ, **pitxiliña**: Haur. Zakila.

PLAIA, **plaia**: Playa. *Hondartza hitza berria da adineko hiztunentzat. Herrixa politta, Biarritz: dotoria. Egonda zaure? Plaia luzia, e!*

PLANTA, **plantia**: **Plantak egiñ**: Simulación, comedia. Hitz elkartuetan sarritan: *Negar plantak egin jittuk umiak! / Tonto plantak egin dittut, disimulatze.*

PLANTAU: DU aditza. Prestatu. Preparar. *Eta Caracasera juteko, plantau ere ein nitzan. / Afaixa plantauta dago, eta etorri mahaira!*

PLASTATEKO, **plastatekoa**: Onomat. Belarrondokoa. *Blastateko* ere bai. Ikus **BELARRONDOKO** eta **MATRAI-LLEKO** sarrerak.

PLAZA-GIZONA IZAN: Jende aurrerako balio dutenengatik esan ohi da, jendeaurrean hazi egiten direnengatik.

PLAZATAR, **plazatarra**: Plaza aldeko jendea. *Eta maatarrak eta plazatarrak beti burrukan, eta beti maatarrak irabazi.*

POLIKI: **1.** Astiro, sosi(g)uz. **2.** Ondo. *-Bai, bai. Oso poliki dago frontoi berrixa. -Bai, arreglauta oiñ. Holako bat bihar zan San Migelen.*

PONDERAU: DU aditza. Famatu. **Abonau** eta **famau** gehiagotan.

POPATIK HARTZERA (JUAN / BIALDU):
Jun hari popatik hartzera! Trabia besterik ez tok eitten da!

PORKE: Lok. Erdal lokailu kausazkoa, adinekoen artean gutxi erabilia. *Esan diot majiña't bidar honi: aldrebes etorri balira, batekin geratuko giñan, porke guri kostau zitzakun hori, txikixa, neskia...: hiru hobe zan mutilla modukua hori bat baiño.*

PORRU, porrua: Puerro. **Porrua sartu:** **Zirixa sartu**-ren zentzu berarekin erabiltzen da, nahiz gutxiago.

PORSIAKASO: Badaezpada (ere). **Badaezpada** ere erabiltzen da.

PORTAU: DA aditza. Portarse (bien). *Portau haiz, Xabier! Hire laguntzarik gabe ezin izengo najuan amaittu.*

POSTURA, postura: Apuesta. **Apostua** ere bai. *Posturia eingo juagu ointxe bertan: ia Karakatera zein lehenago allegau.*

POTRO, potruak: Lgart. Barrabilak. Pluralean erabiltzen da normalean. *Potruetaraiño jarri dok Patxi hire erretolikiakin!*

POTROSO, potrosua: Nagikeriarako joera handia duena. Gibel handiak dituena.

POTROHAUNDI, potrohaundixa: Lgart. Huevón. Gibel handia dutenengatik esan ohi da.

POTROJORRAN EGON: Lgart. Arrunk. Ezer ez egitea. *Ori beti jagok potrojorran. Etxok kolpe zorririk jotzen egun guztian.*

POTROZORRI, potrozorrixa: Lgart. Arrunk. Ziria sartzen duena. Zentzu figuratuan erabiltzen da batez ere. *Hau dok pertsonia potrozorrixa!*

POZ, poza: Alegria. **Pozian:** Pozik. *“Hamen dittuk honek mutil zintzuak”, eta eztakit zer, eta badakit zer. Inbustrixan umieri, eztakik? Eta gu pozian: ekartzen juan kafitesnia hara, “bollo de leche” ero esaten jakok, ba?*

PRAKA, prakia: Pantalones. *Prakak, galtzak* baino gehiago erabiltzen da. **Praketan sartu eziñik ibilli:** estar ufano, orgulloso.

PREGUNTA, preguntia: Pregunta. **GALDERA, galderia** ere bai. *Orduko abaderik eztagok oiñ, eta aspaldixan ere ez. Baiña abaderen batek hartuko juan dotriña. Harek ere eitten jaittuan preguntak!*

PREGUNTAU: DIO aditza. Preguntar. *Eta etorri, eta ein bueltia, eta aber ixilik dauren preguntauko dizu.*

PRINTZIPAL, printzipala: Inportante(en)a. *–Bueno, burua ondo daban bitxartian. –Jakiña, ba, hauraxe printzipalena! / Horixe da printzipala: pakia ta lan pixkat.*

PRIXA, prixia: Prisa. *Beti prixaka ibiltzia dok gaur eguneko jiria.* Ikus **ARRAPATAKA** sarrera.

PUFI: Baita **buf** ere. Aspergurak edota nekeak eragindako interjekzioa.

PUJA, pujia: Disputa. **Pujan hasi:** *Santanderreko bat eta Bartzelonako bat hasi zittuan pujan.*

PUPU, pupua: Haur. Mina

PURRUSTADA, purrustadia: Haserre antzean egindako errietaren onomatopeia.

PUTASEME, putasemia: Hijo de puta.

PUTETXE, putetxia: Casa de prostitución. *Sarrittan juten dok hori putetxera, Ermua aldera.*

PUTETXKO MADRIA!: Interj. Arrunk. Ezadostasuna adierazteko esapide zakarra. *–Oporretan hago, eta teillatua konpontzen lagundu bihar didak. –Bai, putetxeko madria!*

PUTSAK ETARA: Onomat. Neke handia hartu lanen bat egiten.

R

REUNI(X)O, reuni(x)ua: Bilera. *Gero, harutzatxuago dakazu asadora, eta gero goixan reunioen bat ein bihar baldin bada, beste pabelloe bat.*

RI-RA: Onomat. Azkar. **Di-da** ere bai. *Ri-ra ein juagu dana, hasi eta amaittu egun batian.*

S

SA(G)ARDAUA: Sagardoa.

SAILL, sailla: Askotan hitz elkartu baten bigarren osagai moduan. *Gure aitta granuja galanta zuan, mendi-sail horrek pasauta neskatara Elosura juteko. / Honek dittuk gure lur-saillak.*

SAILLIAN: Adb. Bereizketarik gabe. Uno tras otro, en tropel. Askok. *Hasarratu zuan, hasi zuan joka, eta saillian e(r)atxi jaittuan danak.*

SAKE, sakia: Apetito. Fig. **Sake ona euki:** *Eztok harritzekua 130 kilo pixatzia! Daukan sakiakin!*

SALTAKA: **Antxi(n)txika** eta **korrika** ere bai. *Haura amaitzen zuan, eta gero aber ze eitten genduan? Kurutzetan beranduago hasten zuan, zortziretan ero igual. Eta haura amaittu, eta Kurutzetara etortzen giñuazen, saltaka.*

SAL TSA, saltsa: **Saltsan ibilli:** Estar metido en todos los fregados. *Saltsa gzstixetan sartuta ibiltzen dok gure semia! Saltserua, saltseria.*

SALTZEKO (EGON): Salgai. *Bizikletia erosi nahi nion Gelatxorrotako ugazabari. Eta galdetu nion zenbat diru bihar zaban, saltzeko zauan da.*

SALTZEKO EZ EUKI (EGON): Norbait estimazio onean eduki. *Gure alabak asko maitte jok anai txikixa. Etxakak, ez, saltzeko!*

SAMAR: Bastante. **Xamar** ere erabiltzen da. *Gaiñera, hor garo denporia batera samar izete(n) zittuan. / Hemen dana igual samar eitten dok (euskeraz).*

SAMARTU: Aditza + *samartu*. *Eta Manolo ezkondu ein tzan, gerria amaittu samartu zanian. / Zapatak apurtu samartuta zaukazen.*

SAN (D)ROKE EGUNA: Abuztuaren 16a. San Roke auzoan jaiak egiten dira egun horretan eta ondorengoe-tan.

SAN ANTOLIN EGUNA: Irailaren 2a. San Antolin auzoan jaiak egiten dira egun horren inguruan.

SAN BIZENTE EGUNA: Urtarrilaren 22a. **San Bizente hotza, negua(re)n bihotza.** Meza ematen da egun horretan San Rokeko baselizan.

SAN ISIDRO EGUNA: Maiatzaren 15a. Azkoitiko Madariaga auzoan jaiak egiten ziren egun horretan.

SAN JUAN EGUNA: Ekainaren 24a. Altzolako jaiak egiten dira egun horren inguruan.

SAN LORENTZO EGUNA: Abuztuaren 10a. Sallobente auzoan jaiak egiten dira egun horren inguruan.

SAN MIGEL EGUNA: Irailaren 29a. San Migel auzoan jaiak egiten dira egun horren inguruan.

SAN PEDRO EGUNA: Ekainaren 29a. San Pedro auzoan jaiak egiten dira egun horren inguruan.

SANIAU: Sendatu. *–Goñi saniau be egongo da oindio, ezta? –Bai, miñ hartuta dabill. / Haretxekin, saniauta geratu zan umia, gaur arte.*

SANIDADE, sanidadia: Gehiegizko patxada. *Hik dakak, hik, sanidadia, Patxi! Ordu bixetan Bilbon egon biha(r) dok, eta ordu bat t'erdixak dittuk eta Elgoibarren hago!*

SANO, sanua: **1.** Sano; saludable. **2.** Sano, sencillo. *Eske, lengo bizimodua zan, bueno, sanua, e!* **3.** Persona sana, abiarta, sencilla, franca, ingenua. *–Eske oin baiño pertsonak usten dot sanuauak giñala, e! –Bai, sanuak. Zenbat eta pobriago, eta pertsonia sanuagua da, nik usten dot.* **4. Sano egon (burutik):** Ser cabal. *Nolatan ein dok astakerixa hori? Burutik sano al hago?*

SANOPOTRO, sanopotrua: Lgart. Majadero.

SANTU, santua: Santu ez egon: Ondoezik egon. **Santua ez izan:** Fidatzeko moduko pertsona ez izan. Errepikatuta ere bai: ez dok santu-santua.

SARRI: Maiz. *Hona, Elgoibarrera sarri etortzen dok Mendaroko andra hori, azokara ta. / Koiñaua da afizio haundikua, honen anaixa basarrikua, eta ni harekiñ Azkoitxira ta sarri jun izan naiz idi probak ikustera.*

SARRITTAN: 1. Maiz. Ikus **SARRI** sarrera. **2.** Batzuetan: Sarrittan hobe izeten dok etxian geratzia kalera ertetzia baiño.

SARTUERA, sartueria: Entrada. *Eta gero, ba, Francon sartueran, "habla por España"! Eta hemen España zuan, eta kitto ostian.*

SARTU-ERTEN, sartu-ertena: Bisita laburra. Sartu-ertena bakarrik eingo juat hire etxian, etxakat astirik eta.

SASI-: Aurrizkia. **Sasiletrau:** Jakintsu ustekoa. Sabiondillo; **Sasimediku:** curandero.

SASOERATU: Adinean sasoi batera iritsi. *Aitta oiñ hil dan horren semiak be(de)ratzi ume jaukaz. Eta danak sasoeratu diranian, neska ta mutill, ba, danak kotxia.*

SASOI-E, sasoia: 1. Garaia, sasoia. **Sasoian kerixak:** Gauza bakoitzak bere sasoia, garaia duela esateko erabiltzen da. *–Zeiñek bota juan bertso berde hori? –Mendaroko gazte batek. –Sasoian kerixak! 2.* Osasun ona, indarra. *Hori dok, hori, sasoia!*

Nik hire sasoia baneu... Sasoian egon, sasoiko egon.

SASOIKO, sasoikua: 1. Adinekoa. *Kaleko gizonak, hi, gizon sasoekuak, e! –Hi, basarritarrak geizki bizi diela. Beittu'ik horra, hi, puruakin danak! 2.* Garaikoa. *Sasoian bakoitzian sasoeko berdurak jan bihar dia.*

SEGIDUAN: En seguida. **SEGITTUAN** eta **BELAXE** ere bai. Baita entzegida ere. *Hori Freiren industria hori ere hortarako dedikau zebe segiduan. / Ni enixela, bera etortzeko segiduan. Eta halaxe etorri zan.*

SEGURANTZIA EUKI: Seguridad, certeza. *Asko igertze jauek. Bai. Eta nik badaukat segurantzia.*

SEKO: (Dormir / caer dormido) profundamente. Seko geldittu dok lotan.

SEKULA: Inoiz. *Oiñ, sekula baiño hobeto bizi gera, ointxe, bixok bakarrik, kapritxo guztiak eiñ... / **Sekula halakorik!** Harridurako esklamazioa. **Sekula santan:** Sekularen forma indartua, enfatikoa. Inoiz ez. Sekula santan enok etxe horretara sartuko!*

SEKULAKO, sekulakua: Sekulakuak hartu, gertatu, esan...: Handia(k), demasa(k) hartu, gertatu, esan ... Ikus egundokua / demasekua / makalekua / kristona (-k)... sarrerak.

SEME, semia: Hijo. **Nungo semia izan:** *Freire hori etorri zan Vigotikan, Vigoko semia zan, Galiziakua.*

SENDAU: DA aditza. *Saniau* aditza gehiagotan.

SEÑA, seña: Dirección. Pluralean, normalean: **señak**. *Eman Joxen señak, kartia bialtzeko.*

SIKATU: DA aditza. Leortu. Secarse. **Leortu** ere bai.

SIKI(E)RA: Al menos. *Norbera jun bihar medikuan eske. Eta oiñ, sikiera, kotxiakin juten zara, eta di-da ekarri! / Hotza, ziherokua! Ballegoitxi-tta, Bigoin-da baiño hotzagua. Han, sikiera, eguzkixak jotzen deu.*

SIMAUUR, simaurra: Estiercol. **Simorra** ere bai.

SITS, sitsa: Pipia. *Sitsak janda dago mahai hori.*

SO(R)O, so(r)ua: Campo de cultivo.

SOIÑUJOLE, soiñujolia: Acordeonista. *Hau zan gure erromerixako soiñujolia.*

SOKAMUTUR, sokamuturra: Herriko jaietako jolasa; zezenari lepoan soka lotzen zaio, eta kalerik kale ibilarazten dute.

SOLDAUTZA, soldautzia: Servicio militar.

SOMAU: DU aditza. Somatu. Sentir. *Eta Urkaregittikan aurrera, Markiñara*

sartzen zaudezenian ere, tak, somauko (d)ozu diferente. Diferente zera...hizkeria.

SOSI(G)UZ: Poliki. **POLIKI** eta **ASTIRO** ere bai.

SOZIEDADE, soziedadia: Kirol-, kultura- nahiz gastronomia-elkartea. Elgoibarrren, adineko jendeak ez darabil *elkarte* hitza; beti *soziedadia*. *Hi, gero juntauo gaittuk, soziedadian daukagu afarixa ta.*

SU KANPAI, su kanpaiak: Sua izaten denean jotzen diren kanpaiak.

SUERTA(T)U: DA aditza. Egokitu. *Eta ni komandantiakiñ, eta suertau giñan momento txar batian.*

SUTAN JARRI: DA aditza. Oso haserre jarri.

SUTU (ARGIXA): Encender. **Argixa bota** ere bai.

SUTU: DA aditza. Piztu. Asko berotu (zentzu figuratuan). **Sututa ibilli.** Fig. Norbait oso berotuta, haserretuta ibili. *Etxakok ezer ondo ataratzan, eta sututa dabik Pedro..*

SUZKO ERRUBERA, suzko erruberak: Fuegos artificiales, cohetes.

T

TAJADA, tajadia: Xerra. Filete. **Tajaria** ere bai. *Lau tajada erosi dittut gaur afaltzeko.*

TAKATEKO, takatekua: Onomat. 'kol-pea'. **Taka** onomatopeiari dagokion izena. *Eta bestela bialtzen zixen zapata zikiñekin formauta igual, eta garbitzera, atzera kuartelera bialtze(n) zixen. Eta igual takatekoren bat, gaiñera, matraillekoren bat igual.* **Takadia.** Hausten ez den segida bat. *Takada batian egin dittu hamabost tanto Olaizolak.*

TAKIAN (-POTIAN): Noiznahi. *Bilbora ta, Donostiara ta, takian-potian juan biharra izaten zaban. Mutill fiña bera.* **Takian-takian** ere bai: *Takian-takian, kolpe eitxen jauan keixa ontzixari.*

TAMAIÑA, tamaiña: **Tamaiñan:** Neurri egokian. *Lana, tamaiñan eittia gustatzen jata neri.*

-TAR: malatar, plazatar, kaletar, San Pedro balletar: *San Pedro balletarrak etortze(n) ziran kuadrilla bat! Ene! Harek ziran onak!*

TARDA(T)U: Tardar. *Denporia tardatzen zan asko basarrittik kalera bajatzen.*

TAS-TAS EGIÑ: Haur. Jo.

TEMA, temia: Eztabaida. Terquedad. **Teman ibilli:** istilutan, eztabaidan ibili.

TEMOSO, temosua: Tematia. Terco. *Temosua da, ba, benetan, gure semia! Berak nahi dabana eiñ arte etxok des-kantsatzen.*

TERRIBLE, terriblia: Izugarria. Interjekzioetan asko erabiltzen da. *-Terriblia dok gure Jabier, e! -Bai, bai, alper hutsa dok!*

TIO/-A, tiua/tia: Gaur egun gehiago erabiltzen dira hauek *osaba* eta *izeko* baino.

TOKAU: DA eta ZAIO aditza. Egokitu. *Ixa Elgoibarko torrian alturara ixo zan erreka ura. Demasa! Eta horrek danak ikustia tokau jaku, gerran.*

TOMA!: Interjekzioa. *Horrek anaixok gaztetan etxaudezak larre motzian ohittuta, eta toma eitten jauek lanari!*

TONTE(R)IXA, tonte(r)ixia: Tonteria. *Txorousaiñ eta tontousaiñ ere bai, gehiagotan gainera. Ze kontauko (d)ot, ba, nik? Tonterixaren batzuk.*

TONTO/-A, tontua/tontia: Tonto / -a.

TONTOLAPIKO, tontolapikua: Tonto / -a, necio / -a.

TONTOLISTO, tontolistua: Espabilado, aprovechón que se hace pasar por tonto o despistado. *Etxok, es, ron-darik pagauko: tontolisto ederra dok hori.*

TONTOUSAIÑ, tontousaiña: Tontería. Ikus **USAIÑ** sarrera.

TOPAU: DU aditza. Aurkitu. Encontrar. Baita **BILLAU** ere. *Caracasen, jentia dana dirututa, baiña lelengo jun tzianak ez zebeu topau, harek ez zebeu ezer ere topau. / Hor eztot topatzen alderik.*

TOPOLINO, topolinua: Botila txikiko garagardoari esaten zitzaien lehen. Gaur egun, ez.

TOTAL: Graduatzalea. Erabat, zeharo. *Bai, Bilbon sartu giñanian guk, lanian sartu giñan tallar baten: "Universidad de Deusto", Salesianos. Eta oiñ ganbixauta dago, total.*

TOTX-TOTX: Ganaduari (behorrei, adibidez) deitzeko erabiltzen den onomatopeia.

TRABES, trabesa: Apostua. Pelotan-eta egiten den apostua.

TRAZA, trazia: Antza. *Eztakak hire aittaren trazarik batere.*

TRIKU, trikua: Erizo. Ikus **Kirikixo** sarrera.

TRIPA TRUKE: Lanen bat janaren truke egin.

TRIPAK JATEN EGON: Norbait asko sufritzen egon. Urduri egon, gai bat burutik kendu gabe darabilela.

TRISTURA, tristuria: Barruko tristuria: Tripetako tristura.

TRUKAU: DU aditza. Bihurritu. *Orkatillia trukau jok fubolian.*

TRUKE (ZEOZEREN): -ren truke. Ez da egokia *gauza bat beste batengatik aldatu* esamoldea. *Gauza bat beste gauza baten truke eman* egokia da.

TTAK: Onomat. *Ur apurtxo bat botatze jauat bakar-bakarrikan (landariari). Hola egin, eta ttak!*

TTIRRI-TTARRA: Onomat. *Larogeta hamar urtekin, hor dabil gure Inazio, ttirri-ttarra.*

TUTIK ERE EZ (JAKIN, ENTENDIDU): Ezer ere ez jakin. *Horrek tutik ere etxakik euskeraz, bizi guztia hemen eiñ arren. / Umiak euskeraz entendi-tzen dabe, eta aittak eta amak tutik ere ez.*

TXABALITO, txabalitua: Mutil koskorak. *Nik estot pentsatzen zahartu naizenik. Ezta gitxiorik ere! Ni txabalito bat sentitzen nok.*

TXAHAL EGITTE, txahal egittia: Txahala jaiotzea. *Gure aitta zanari nago entzunda ni, ba, hamen orduan bazirala soldauak gabian, eta txahal eittia kortan.*

TXAHAL, txahala: 1. Ternero. 2. Txahala egiñ: Lgart. Vomitar. *Gehixegi eran najuan bart, eta atzenian txahala egin najuan etxeko portalian.*

TXAKUR, txakurra: Txakurrak ere ezautu: Denek ezagutu. *Haura Elgoibarren ezagutzen eztaban txakurrik eztago. Txakurra ta katua bezela ibilli:* (Bi lagun) ondo ez konpondu, beti liskarretan ibili. **Txakurrak hanka-hutsik han ere:** Gauza txarrak edo okerrak leku guztietan gertatzen direla adierazteko erabiltzen da. **Txakurranak esan:** Sekulakoak esan. **Txakurrari ere ez opa (zerbait):** Gauza oso desatsegin bat inori opa ez diogula adierazteko.

TXAKUR-EZTUL, txakur-eztula: Tosferina. **Kukurruku-eztula** ere bai.

TXAKURRAUNDI, txakurraundixa: 10 zentimoko antzinako txanpona. *Ba, litro esnia lau txakurraundixan ezin saldu.*

TXANDAPASA EIÑ: Txandan norbaitek beste norbaiti aurea hartu; norbere txanda galdu. *Medikuana juan bihar nauan, baiña txandapasa ein juat; hurrenguan juango nok.*

TXANKALUZE, txankaluzia: Hanka luzeak dituena.

TXANKAME, txankameia: Hanka meheak dituena.

TXAPLI(G)O, txapli(g)ua: Cohete. *Hasi dittuk txapliuak botatzen, eta hasiko zittuan galleguen festak Urasandin.*

TXAR, txarra: Malo. **Txarrera hartu:** Gaizki hartu. **Txarrian:** A malas. *Onian ona nok, baiña txarrian... Txarrerakua euki: Tener malas intenciones.*

TXARRI, txarria: Irain moduan asko erabilia. Hala ere, lagunartean, ez beti, nahitaez, zentzu iraingarrian: *Hi, txarri hori! Etorri hari hona! Txarri egin:* Zikindu. *Holako lokatzia. Sartu hanka bat, eta jota erropak eta dana txarri eiñ, eta bua! / Txarri eginda gelditzen dok San Frantzisko kalia zapatu gabetan.*

TXARRIDUN, txarriduna: Txerrien tratantea.

TXARRIKERIXA, txarrikerixia: Porque-
ría. *Ein bihara bai kazan. Basurdia ta txarrikerixia badago baztarretan!*

TXARTEL, txartela: Txartela egin: Euf. Multa egin, ipini. *Kalian kotxia nun*

lagarik eztago. Errekauetara junda ere, segitxuan daukazu aguazilla txartela eitxen.

TXATXAR, txatxarra: Txiki-txikia. Esmirriado. *Neska txatxar bat zuan etxera etorri zana.*

TXATXARA, txatxaria: Despreocupación. *Hori dok txatxaria, hori!*

TXEPEL, txepela: Pertsona makala. Sinplea. *Pertsona txepela dok hori, etxakak ez nerbixorik, ez ezer!*

TXIKITEO, txikiteua: Txikitoak edanez, tabernarik taberna ibiltzea.

TXIKITO, txikitua: Baso laurden ardo. **Txikitua jo:** txikitua edan. *Txikito bat jo biha(r) juagu hamen, Txarridunianian.*

TXILIBITO, txilibitua: Haur. Zakila.

TXILIXO, txilixua: Garrasia.

TXIMA, tximia: Pluralean sarritan. Ilea. Zentzu peioratiboan, normalean. Askotan zentzu gutxiesgarrian. *Horrek dittuk tximak, horrek! / Mutill tximaluze bat etorri dok ate joka, eta etxauat atia iriki.*

TXINGOR ZAPARRADA, txingor zaparradia: Granizada. *Dana puntu-puntuan dauanian botatze'izu txingor zaparrada bat eta danak hondauta lagatze(n) (d)ittu.*

TXINGOR, txingorra: Granizo. Ik. **HARRI** sarrera.

TXINPARTA, txinparta: Txinpartak etarutzen ibilli: Estar echando humo.

Txinpartak etaraten jakik Miren, eta ez hari beragana hurreratu.

TXINTXILIZKA: Adb. Zintzilik.

TXIPRIZTIÑ, txipriztiña: Salpicadura.

TXIRIPA, txiripia: Kasualitatea. *Txiripaz irabazi zaban partidua.*

TXITA, txitia: Txitiak beste jan: Oso gutxi jan.

TXITXIA: Haur. Okela.

TXOFER, txoferra: Txofer jakin: Saber conducir. *Txofer banakixan, karneta banaukan garai hartarako.*

TXOKANTE, txokantia: Harritzekoa, harrigarria. Chocante, raro. **Txokatzeua** ere bai. *Txokatzeua dok, ba, Miren zinera ez etortzia.*

TXOKAU: ZAIO aditza. Harritu. *Esate jako, baiña ezteu nahi erten ere. Txokatzen jatak hori hola izetia!*

TXOLIÑ, txoliña: Pertsona berritsu eta kaskarina. Batez ere emakumeei zuzentzeko erabiltzen da.

TXOMIN(TXO) ETORRI: Haur. Logurea etorri. Baita **asto zurixa etorri** ere.

TXORI, txorixa: Txoria. **Txorixak aka(ba)-tzeko mo(d)uko berua egiñ:** Izugarriko beroa egin. **Txorixa baiño ariñagua izan:** Oso ariña izan. **Txorixak baiño buru gitxiago eduki:** Buruarinengatik esan ohi da.

TXORIBURU, txoriburua: pertsona kaskarina.

TXORIMALO, txorimalua: 1. Espantapájaros. **2.** Fig. Tonto / -a, necio / -a. *Ene! Makiña bat txorimalo-useiñ hartu jok grabadoriak!*

TXORO, txorua: Chiflado, insensato, imprudente. *Bai, hor ibiltzen da txakurra, txoruan moduan. Iñok eztio ezer eitxen, baiña zaunketan jartzen da iñor etortzen danerako.*

TXOROPITO, txoropitua: Pertsona kaskarina, buruarina.

TXORO-USAIÑ, txoro-usaiña: Tonteria.

TXORROSTADA, txorrostadia: Ur edo edari apurtxo bat edalontzi batean botatzen denean ateratzen den zarataren onomatopeiari, **txorrost-**i dagokion izena. *Hi, bota'ixok kafiarri patxar txorrostada bat.*

TXORTA, txortia: Sorta. *Eta porruak zakazen eztakit zenbat, hola txorta baten.*

TXORTA, txortia: Txortan egin: Lgart. Larrutan egin, larrua jo.

TXOST: Zerbait nonbait sartzean ateratzen den zarataren onomatopeia; adibidez, kanika bat zuloan, edo pelota ezker-pareta eta lurra elkartzen diren lerroan. *Txost egiñez amaittu juan pelota partidua.*

TXOTXOLO, txotxolua: Alocado. Necio, pedante. *Txotxolua dok hori galanta!*

TXURRUT, txurruta: Edanaren onomatopeia. Baita **txurrust** ere. *Zaukazen apurrak txurrustian gastatzen jaittuan, eta akabo.*

-TZEKE: (Ga)be-ren kidekoa. Gehiagotan erabiltzen dira **(ga)be** eta **-tzeko**: *amaittu be dago, amaitzeko dago. -tzeke, gaur egun, oso adinekoek bakarrik darabilte. Amaitzeke dago etxia.*

-TZIA EGIÑ: *Acabar de... Ointxe bertan etortzia egin juat.*

U

UDA, udia: Verano. **Udaria** ere bai.

UDAGUEN, udaguena: Udazkena. **Udazkena** erabiltzen da gaur egun gehiago. *Lehenago, garixa ta ereitte zan sasoi haretan, julio aldia izaten zan. Gaur, en kanbio, hori eztago, eta udaguen aldian egoten da lanik gehixen kasikan.*

UEZABA, uezaba: Ugazaba.

UGALDU: DA aditza. Ugaritu. *Hori dana kotxiak ekarri jok. Kotxia ugaldu danian, baztar guztiak kotxez lepo.*

UGARI, ugarixa: Zenb. Asko. **U(g)eri** ere bai. Abundante.

UGARIXO, ugarixua: Igela.

UHAR, uharra: Herdoila. **Uherra** ere bai.

UHARTU: Oxidarse. **Uhertu** ere bai.

UJAL, ujala: Pluralean normalean: **Ujalak**. Uholdeak.

UME, umia: Umia enkargau: Haurdun geratu. *Ba al dakizu Mirenek enkargau dabala?*

URDINDU (ILLIA): ZAIO aditza. Ilea zuritu.

UROILLO, uroillua: Uretako oiloa. Polla de agua.

URRIN: Adb. Urruti. Oso adinekoek erabilia.

URRUTI: Adb. Urrun. **Urrutiko intxaurrak hamalau, gertura juandakuan lau:** Alegia, kanpokoa ez daukagula beti besterik gabe miresten ibili beharrik.

URTEN: DU aditza. Salir. **Erten** ere bai (gehiagotan, gainera).

USAIÑ, usaiña: Hitz elkartuen bukaeran sarritan, X-usaiñ: **tontousaiñ, txorousaiñ, txorimalousaiñ:** tontería. *Useiñ* aldaeran ere bai, ez gutxitan.

USARIXO, usarixua: Ohitura. **Ohitura** ere bai, eta **kostunbria** (gutxiago).

USAU: DU aditza. Ezagutu; erabili. *-Basarriko bizimodua gustatze(n) jatzue zueri? -Bueno, gustau bai. Beti hauxe usau dogu ta, badakizu. / -Ardixa ere esate(n) diue batzuk,*

ardixa. *Nik eztot usau nik hori.*
Arkakosua, bai.

USTE, ustia: Uste(rik) gitxienian: *Eta uste gitxien danian tonterixak ere eitte(n) dittuk, e!*

UZTARRI, uztarrixa: Uztarrria. **Uztarri bakarreko laguna izan:** bakarrik, lagunik gabe, ibiltzen diren pertsoez esan ohi da. Ikus **Ardi galdua bezela ibilli.**

X

XEHETU: DU aditza. Hacer pedazos. *Aguazilla etorri ezpalitz, hantxe bertan xehetuko juen haura mutilla.*

XIRRIZTU, xirriztua: Atea erabat itxirik ez dagoenean uzten den bitartea.

XIXKO EGIÑ: Apurtu. *Txankako zubiko azidenteko kotxia xixko eginda geratu zuan.*

XURRUT: Txurrut-en aldaera.

Y

YA LO KREO!: Erdal interjekzioa, aurretik esan dena ontzat hartzeko. *–Astelen goizeko seiretan ertenda dago, hamendikan. Zu, hori gogorra da, e? –Ya lo kreo dala gogorra!*

Z

ZABAL, zabala: Neurriak adierazteko arruntagoa da **zabalian x metro izan**, *neurtu* aditza baino. *Eta luzian hartzen deu, ehun da larogeta... eztakitx hamahiru ala hamabi kilometro. Eta zabalian berrogeta bi. Osea, itxasua da, konpletamente itxasua.*

ZAHAR: Aditz partizipioa aurretik duela, ezezko forman, zerbait berriki egin dela adierazteko: **Jan zaharra, etorri zaharra...** *Jan zaharra ez nok, eta ez'idak eman ezer merixendatzeko. / –Hartu'izu tarta pusketa bat. –Ez, ez, ez gera bazkaldu zaharrak eta (Aspaldi*

bazkalduak ez izan). **Zaarrak berri:** Erantzun moduan erabiltzen da batez ere: *–Zer berri? –Zaharrak berri.* Nobe-daderik gertatu ez dela adierazteko. Bukaeran honako hau gehituta ere bai: **Zaharrak berri, gaztien amorragarri.**

ZAHARTE(R)IXA, zaharte(r)ixia: Zahar jendea. *Hamengua ezta geldittuko: hamengo zaharterixia juten danerako, gaztia dator berritz.*

ZAILDU: DA aditza. Ahalegindu, landu. *Pertsona zaildua dok hori.* Sendotu, gogortu.

ZAILL, zailla: Dificil.

ZAINDU: DU aditza. Cuidar. *Ardixak zaintzera jun zan Ameriketara.*

ZALE, zalia: Aficionado. *–Oñ ere neskatan Inazio! –Bai, zalia dok txarri hori!* Atzizki modura ere bai, aditz partizipioaren ondoren: *Eztok, ez, hori gauza berrixak probau zalia.* Atzizki arrunt moduan ere bai: *ardo zalia, gonazalia, ... Saltsa gauza zalia nok, eta dezente jan.*

ZANA: Difunto / -a. Pertsona-izen edo senide-izen baten ondoren: X + zana. *Andra zanak ekarritakua dok. / Tolosatikan be(de)ratzi kilometro daure. Pernando zana hangotxia zan. / Han, nik aitta zanari entzuten nion lau zulo ziela.* Mugagabeen ere bai: *Gure aitta zan batek eta, asko lana.* Asko. **Difunto** hitza ere erabiltzen da, nahiz gutxiago.

ZANKAPE, zankapia: Belaunaren atzeko aldea.

ZAPATU, zapatua: Sábado. *Zapatuetan eztok giro izaten Maala aldian!*

ZAPLA: Kolpe bat edo matraileko bat ematean ateratzen den zarataren onomatopeia. Handik eratorri dira **zapladia** eta **zaplakua**.

ZART: Zerbait hautsi, pitzatu edo eteten denean ateratzen duen zarata.

ZARTADA, zartadia: Zart edo zarta onomatopeietatik datorren izena. **1.** *Paretak zartadia daka (zartauta dago).* **2. Zartadia euki (buruan):** Fig. Norbait burutik sano ez dagoela adierazteko ere erabiltzen da. *Horrek jakak zartadia, horrek, buruan!*

ZARTAU: DA aditza. Zartatu, pitzatu. *Ezpaiñak beti zartatzen jakoz mendixan, haize hotzak.*

ZATI, zatixa: **1.** Graduatzaila: **Zatixa ...-agua:** Dexente ...-agoa. Baita (nahiz gutxiago) sozietiboan ere: **Zatixakin.** *Zatixa haundixagua da gure etxia. / Gaur alpertu ere bai zati bat, baiña kapazidadia bai. / Zatixakin jende gehixago etorri ziran iez.* **2.** Pedazo, trozo. *Goixa zauan behera etorritta zati haundi bat, jausitta.*

ZAZKAR, zazkarra: Bruto / -a, bestia, animal.

ZAZPIKI, zazpikixa: Pertsona ipurterreei esan ohi zaie.

ZAZTA-ZAZTA: Onomat. 'zaztada baten onomatopeia'. *Idixa ipintze(n) debe lotuta, atzian harri galanta, eta ezin badau ere zazta-zazta, eraiñ hantxe, akuluakin.*

ZE(R)A: Ahozko hizkuntzako komodina, edozein kategoriatako edozer gauza ordezka dezakeena. Hona hemen adibide gehiegizko, bortxatu bat: **Zereko zera zeratu juat zerian.** Badira beren jarduna horrelako komodinez josita erabiltzen dutenak. Beste kontu bat da haiei behar bezala ulertzea. *Ondarruara juteko zerarik ez, eta beti etxian. / Rejimentua zera zan, “sexta región veterinaria”.*

ZE(R)TAN: Zergatik. Por qué. *Zertan ez zerate nere etxera etorri? / Eztakat zuri zertan esplikaziorik eman. Ez da egokia honako egitura erredundante hau: *Eztakat zuri zetan esplikaziorik eman biharrik.*

ZE(RG)ATIK EZE: Kausazko perpausari hasiera ematen dien lokailua. *Etzan komeni han gelditzerikan, ze(rg)atik eze berriz ere beste dispartu bat ero, neu hantxe nauala igual alleauko zan.*

ZE: Perpaus kausazko edo azalpenekoetan erabiltzen den lokailua. *Bastante denporara izengo zan, ze normalizauta zauan gauzia.*

ZEIÑ BAIÑO ZEIÑ: *Hor a(r)i zittuazen, zeiñ baiño zaiñ gehixago zan pelotan. / Horrek bixak zeiñ baiño zaiñ aldrebesauak dittuk.*

ZEKEN, zekena: Xurra eta zimurra ere bai.

ZELA: Zela ... -(e)n: Kausazko perpausak osatzeko lokailua: *Baiña hau zela dan landara haundixa, honek lur gehixo eskatze(n) jok. Ikus **NOLA** sarrera.*

ZELAKO: Ondoren izenondo bat edo adberbio bat duela ere erabiltzen da. *Zelako ondo ibilli geran! / Zelako politta dan zure kotxe berrixa!*

ZELEBRE, zelebria: Pertsona zelebria: Barregarria. Chocante. *Hamen, ba, nik hau zelebria ikusten dot, ez izetia bat, idioma euskeria, danian diperente izetia.*

ZENBAITT: Zenb. Algunos. *Zenbaittek uste dau dana libre daguala.*

ZENTZUN, zentzuna: Conocimiento.

ZER DALA TA: Zergatik. A santo de qué. *Zer dala ta zaude nerekin hasarre?*

ZERRA(T)U: DU aditza. Itxi. *Zelai hori zerrauta daukagu, bestela ganauak sartzen dira eta. / Gero, baguaz, Bianiako holako lehengo palaziuak ere badauaz. Zerrauta dauaz asko, baiña batzuk bai ikusteko moduan.*

ZERRAU, zerraua: Cerrado. *Probintzia-mugatik harutz eta mugatik honutz, ze alde dauan? Han dana bizkaitarra eitte(n) juek zerrau, zerrau eitte(n) juek.*

ZERUAN MOZTU (ILLIA): Cortar el pelo al cero. *Baiña askotan soldauan kastingua illia zeruan moztia izaten zan.*

ZIHARRETARA: Adb. De lado.

ZIHERO: Zeharo, erabat. *Bi bizitza ziran hor. Hau zauan zaharra. Eta ointxe dala hiru-lau urte berritxu ein naban dana zihero.*

ZIHEROKO, zihrokua: Zihrokua ez izan: Pertsona erabat normala ez izan.

ZILBOR, zilborra: 1. Ombligo. 2. Fig. Sabela, tripa. *Horrek daka zilborra, horrek!*

ZILL, zilla: Ombligo.

ZIRI, zirixa: Zirixa sartu. DIO aditza. Ikus **ADARRA JO** sarrera. *Patxi beti jabik daneri zirixa sartu nahixan.*

ZIRT-(EDO)-ZART: Etsi-etsian erabaki. *Zirt edo zart egin bihar juagu, eta behingoz erabaki.*

ZITTAL, zittala: Adj. Jenio txarreko pertsona.

ZIZTRIÑ, ziztriña: Esmirriado.

ZOR ZAHARRA, ZOR TXARRA: Aspalditik daukagun zorra gauza ona ez dela adierazteko esamoldea.

ZORAMEN, zoramena: De locura. *Zoramena izan da guarko goiza: ez naue pakian laga miñutu batian ere.*

ZORIONEKO, zorionekua: Dichoso. *Zorioneko "Gran Hermano" hori! Zer daka, ba, hainbeste jendek ikusteko?*

ZORRIXA BAIÑO ALPERRAGUA IZAN: Oso alferra denagatik esan ohi da.

ZOTZA BAIÑO IHARRAGUA IZAN: Oso argala denagatik esan ohi da.

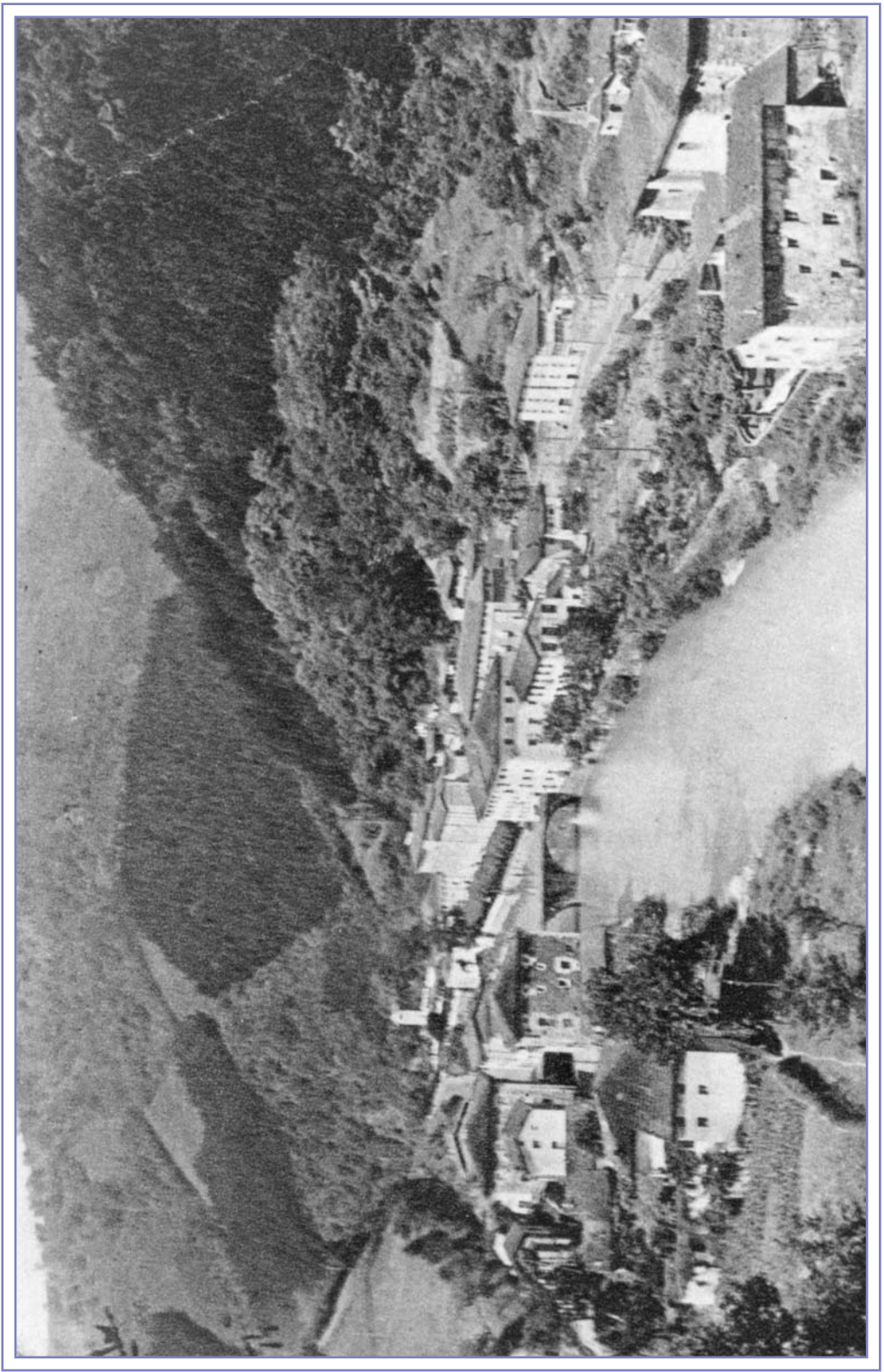
ZOZO, zozua: Mirlo. **Zozuak beliari, ipurbetz.** Ikus **Kazuak zartaiñari, ipurbeltz.**

ZURI, zurixa: Pertsona alferra, nagia. *Zurixa dok gure Amaia, gero! Baita esku zurikua izan eta esku fiñekua izan ere.*

ZURRUT, zurruta: Edanaren onomatopeia, **Txurrut**-en aldaera busti gabea, palatalizatu gabea.

ZURRUTERO, zurruterua: Zurrutean eta mozkorkerian sarri ibiltzen denari esan ohi zaio.

ZUZTAR, zuztarra: Sustrai.

8. BIBLIOGRAFIA

- Alberdi, Xabier (1996): *Euskararen tratamenduak: erabilera*. IKER 9. Bilbo. Euskaltzaindia.
- Aldabaldetrecu, Patxi (2000): *Makinak eta gizakia. Gida historikoa*. Makina Erremintaren Museo fundazioa. Elgoibar.
- Aranberri, Fernando (1996): *Ermua eta Eitzako euskara*. Ermua. Ermuko Udala.
- Aranzadi Zientzia Elkarte (1983-1990): *Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa* (2 liburuki). Donostia. Aranzadi.
- Arejita, Adolfo (1992): *Euskal joskera*. Durango. Leopoldo Zugaza.
- Arejita, Adolfo, Etxebarria, Juan Manuel, Irazola, Jose Mari & Uriarte, Javier (1989): *Bizkaierazko joskera*. Gasteiz. Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa saila. Eusko Jauriaritza.
- Areta, Nerea (2003): *Eibarko euskara: izen sintagmaren deklinabidea*. Bilbo. Deustuko Unibertsitatea.
- Argoitia, Juan Andres, Azkarate, Nerea & Gezuraga, Xabier (1995): *Eibarko euskeraren esakera eta bestelako berezitasun batzuk*. Eibar. Eibarko Udala.
- Arrieta, Jose Agustin (1974): *Un estudio sobre el habla vasca de Motrico*. Deustuko Unibertsitateko lizentziatura-tesina argitara gabea.
- Askoren artean (1999): *Arrasateko euskara*. Arrasate. Arrasateko Udala.
- Aurrekoetxea, Gotzon (1995): *Bizkaieraren egituraketa geolinguistikoa*, EHU.
- _____ (1997): "Ahozko testuak transkribatzeko irizpideak", *Uztaro* 23, 87-94.
- Aurrekoetxea, Gotzon & Videgain, Xarles (arg.) (1992): *Nazioarteko Dialektologia Biltzarra. Agiriak*. Iker 7. Bilbo. Euskaltzaindia.
- Azkue, Resurrección M^a (1905-6): *Diccionario Vasco-Español-Francés*. Bilbo. La Gran Enciclopedia Vasca (1969).
- _____ (1923): *Morfología vasca*. Bilbo. La Gran Enciclopedia Vasca (1969)

- Bähr, Gerhard (1926-35): “Estudio sobre el verbo guipuzcoano”, *RIEV* 17 eta hh.
- Barren aldizkaria (1997): *Erretratu zaharrak*. Barren. Elgoibar.
- Basauri, Serafin & Sarasua, Asier (koord.) (2003): *Eibarko hiztegi etnografikoa*, Eibar. Eibarko Euskara Mintegia, Eibarko Udala.
- Bonaparte, Louis Lucien (1991): *Opera Omnia Vasconice*. (4 liburuki). Bilbo. Euskaltzaindia.
- Burgete, Xabier & Gaminde, Iñaki (1991): *Otxandioko euskaraz*. Bilbo.
- Camino, Iñaki (1997): *Aezkoako euskararen azterketa dialektologikoa*. Iruñea. Nafarroako Gobernu.
- Castillo, Vanessa del, Romo, Jose Angel & Giralt, Bakarne (2001): *Azkoittiko euskarie*. Azkoitiko Udala.
- Chambers, J. K. & Trudgill Peter (1998): *Dialectology*. Cambridge University Press.
- Eibarko Aditz-Batzordia (1998): *Eibarko aditza*. Eibar. Eibarko Udala.
- Elexpuru, Juan Martin (2005): *Bergara aldeko hiztegia. Leintz-Aramaio, Oñati eta Eibar inguruko berbekin osotuta*, Bergarako Udala.
- Elgoibarko Izarra (2005): *Izarren hautsa 40 urtean*, Elgoibarko Izarra.
- Elhuyar (1996): *Elhuyar hiztegia*. Usurbil. Elhuyar.
- Epelde, Irantzu (2003): *Larresoroko euskara*. EHU-ko tesi argitaragabea.
- Etxabe, Karmele & Garmendia, Larraitx (2003): *Zaldibiako euskara. Bertako bizimodua, ohiturak eta pasadizoak*. Zaldibiako Udala.
- _____ (2004): *Ordiziako euskara: garai bateko bizimodua eta gaurko hizkuntza-egoera*, Ordiziako Udala.
- Etxaide, Ana M^a (1984): *Erizkizundi Irukoitza*. Iker 3. Bilbo. Euskaltzaindia.
- Etxebarria, Joxe Maria (1983): *Euskal dialektologiarako testo eta ariketak*. Gasteiz. El Carmen.
- Etxebarria, Joxe Maria & Etxebarria, Juan Manuel (1991): *Euskalki guztien etno-testuak*. Bilbo. Labayru Ikastegia.

-
- ↪ Etxebarria, Toribio (1965-66): *Lexicón del euskera dialectal de Eibar*. Euskaltzaindia. *Euskera* 10-11.
 - ↪ _____ (1967): *Ibiltarixanak*. Ego ibarra (1993). Kutxa.
 - ↪ Euskaltzaindia: *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak I, I (Eraskina), II, III (Lokailuak), IV (Juntagailuak), V (Mendeko Perpausak I) eta VI (Mendeko perpausak 2)*. 1984, 1987, 1987, 1990, 1994, 1999, 2004
 - ↪ _____ (1987b): *Orotariko Euskal Hiztegia*. Euskaltzaindia.
 - ↪ _____ (1993): *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus Bakuna*.
 - ↪ _____ (1999b): *Euskal Herriko Hizkuntza Atlas: Ohiko Euskal Mintzamoldeen Antologia*. Bilbo.
 - ↪ _____ (2000): *Hiztegi Batua. Euskera*.
 - ↪ Gaminde, Iñaki (1988): *Ahozko bizkaieraz*. Bilbo. Bizkaiko AEK.
 - ↪ _____ (1995): *Bizkaieraren azentu-moldeez*. Bilbo. Labayru Ikastegia.
 - ↪ _____ (1999): *Bakio barbarik berba*. Bilbo. Labayru Ikastegia, Bilbo Bizkaia Kutxa & Bakioko Udala.
 - ↪ _____ (2001): *Mungia barbarik berba*. Mungiako Udala.
 - ↪ _____ (1999): *Euskaldunen azentuak*. Bilbo. Labayru Ikastegia.
 - ↪ Garate, Gotzon (1988): *Erdarakadak*. Mensajero.
 - ↪ _____ (2002): *Euskal atsotitzak*. Bilbo. DEIA bilduma.
 - ↪ _____ (2003): *Atsotitzak. Refranes. Proverbs. Proverbia*. Bilbo. Bilbao Bizkaia Kutxa.
 - ↪ Gomez, Ricardo & Lakarra, Joseba Andoni (arg.) (1994): *Euskal Dialektologiako kongresua*. ASJUren gehigarriak, XXVIII. Donostia. Gipuzkoako Foru Aldundia.
 - ↪ Harana, Miellanjel, Tapia, Joseba & Bergizes, Aingeru (1998): *Gelatxo*. Haritz euskal dantzari taldea, Ongarri eta Euskal Herriko Trikitixa elkarte.
 - ↪ Hualde, José Ignacio (1997): *Euskararen azentuerak*. ASJUren gehigarriak, XLII. Donostia & Bilbo. Gipuzkoako Foru Aldundia & EHU.

- Hualde, José Ignacio & Bilbao, Xabier (1992): *A phonological study of the basque dialect of Getxo*. ASJUren gehigarriak XXIX. EHU-Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Hualde, José Ignacio, Elordieta, Gorka & Elordieta, Arantzazu (1995): *The basque dialect of Lekeitio*. ASJUren gehigarriak XXVIII. EHU-Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Hurtado, Irene (2001): *Goierriko eta Tolosalde Hegoaldeko hizkerak*. Lazkao. IX. Gerriko Ikerlan-Sariketa.
- Ibarra, Orreaga (1995): *Ultzamako hizkera. Inguruko euskalkiekiko harremanak*. Iruñea. Nafarroako Gobernua.
- Iturain, Iñaki & Loidi, Loren (1995): *Orioko euskara*. Orioko Udala.
- Izagirre, Cándido (1970): *El vocabulario vasco de Aranzazu-Oñate y zonas colindantes*. ASJUren gehigarriak, VII. Donostia. Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Izagirre, Koldo (1981): *Euskal lokuzioak*. Hordago.
- Labaka, Ana, Azurza, Mª Eugenia & Bereziartua Juan Inazio (1996): *Lasarte-Oriako euskararen azterketa*. Lasarte-Oriako Udala.
- Labayru Ikastegia (2001): *Bizkai Euskerearen Jarraibide Liburua. Lehenengo Pausuak*. Labayru Ikastegia-BBK-Eusko Jaurlaritzza-Bizkaiko Foru Aldundia-Bizkaia Irratia.
- Larramendi, Manuel (1756): *Corografía de la muy noble y muy leal provincia de Guipúzcoa*. Donostia (1969). Amigos del Libro Vasco.
- Larrañaga, Jone (1998): *Antzuolako euskara*. Antzuola. Antzuolako Udala.
- Laspiur, Imanol (1999): *Eibarrera jatorraren bidetik*. Eibar. *Eta kitto!* Euskara elkar-tea.
- _____ (1999b): *Eibarko euskeriaren deklinabidia eta entonaziñua*. Eibar. Eibarko Udala.
- León, Jabi (2004): *Elgoibartarren esanetan*, Elgoibarko Udala.
- Mendebalde Kultur Elkartea (1998): *Mendebaldeko euskeraren ekarria*. Bilbo. BBK.
- _____ (2000): *Mendebaldeko berbetearen formalizazioa*. Bilbo. BBK.
- _____ (2003): *Ahozkotasuna aztergai*. Bilbo. BBK.

- Michelena, Luis (1961): *Fonética Histórica Vasca*, 3. arg. (1985). Donostia. Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Mugarza, Pello (2006): *Mallabiko euskara*. Mallabiko Udala.
- Olano, Mikel (1998): *Areso eta Leitzako hizkerak bertako hitz eta historian barrena*. Iruñea. Nafarroako Gobernua.
- Ormaetxea, Txipi (2002): *Aramaioko euskara*. Aramaio. Aramaioko Udala-Arabako Foru Aldundia.
- Ormaetxea, Jose Luis (2005): *Aramaioko euskara (azterketa dialektologikoa)*. EHUko tesi argitaragabea.
- Osoro, Jasone (1997): *Elgoibarko baserriak*. Debemen. Elgoibar.
- Plazaola, Estepan, Agirregabiria, Karmele & Bikuña, Karmen (2005): *Ahozko jarduna hobetzeko proposamenak*. Badihardugu Euskara Elkartea.
- Salaburu, Pello (1984): *Hizkuntza teoria eta Baztango euskalkia* (2 liburuki). Leioa. EHU.
- _____ (2005): *Baztango mintzoa: gramatika eta hiztegia*. Nafarroako Gobernua-Euskaltzaindia.
- San Martin, Juan (1960): *Zirikadak*. Berrargitaratua: Elkar (1984).
- _____ (1981): "Eibarko aditz-laguntzailearen paradigmak". *Iker* 1, 331-342. Euskaltzaindia.
- _____ (2000): "Toribio Etxebarriaren Lexicón-i gehigarriak", *Euskera* 43, 1001-1020. Euskaltzaindia.
- Sarasola, Ibon (1996): *Euskal hiztegia*. KUTXA fundazioa.
- Sarasua, Asier, Agirrebeña, Aintzane & Zenarruzabeitia, Leire (2005): *Eibarko euskara. Gure hizketaren doinu eta berbak*. Eibarko Udala.
- Telleria Alberto (2003): *Berbeta berua*. Deba ibarra. Badihardugu.
- Trudgill, Peter (1983): *On dialect*. New York University Press.
- _____ (1986): *Dialects in contact*. New York. Basil Blackwell Ltd.

- Txurruka, Alazne & Urbietta, Josune (2003): *Debako euskara*. Debako Ostolaza Kultur Elkartea.
- UEU (1987): *Euskal dialektologiaren hastapenak*. 2. arg. Iruñea.
- UNED (1988): *Bergarako euskera*. Bergara. Euskal Kultur Departamentuaren Argitalpenak.
- Villasante, Luis (1968): “Oñatiko euskera”. *Egan* 27, 80-94.
- Yrizar, Pedro de (1981): *Contribución a la dialectología de la lengua vasca* (2 liburuki). Donostia. Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintziala.
- _____ (1991). *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano* (2 liburuki). Donostia. Euskaltzaindia & KUTXA.
- _____ (1992). *Morfología del verbo auxiliar vizcaíno* (2 liburuki). Bilbo. Euskaltzaindia & BBK.
- Zuazo Koldo (1988): *Euskararen batasuna*. Iker 5. Bilbo. Euskaltzaindia-EHU.
- _____ (1988b): “Bizkaieraren ezaugarriez gehiago”, *ASJU* XXII –2, 367-377.
- _____ (1998): “Euskalkiak, gaur”, *FLV* 78, 191-233.
- _____ (1999): *Deba ibarreko euskera*. Deba ibarreko udalak.
- _____ (2000): *Euskararen sendabelarrak*. Irun. Alberdania.
- _____ (2000b): “Debabarreneko euskara”, *Dialektologia gaiak* (K. Zuazo arg.). EHU-Arabako Foru Aldundia.
- _____ (2003): *Euskalkiak Herriaren lekukoak*. Elkar.
- _____ (2005): *Euskara Batua. Ezina ekinez egina*. Elkar.
- Zuazo, Koldo & Badihardugu elkarte (2002): *Deba Ibarretik Euskararen Herrira*. Deba ibarra. Badihardugu.
- Zubiri, Juan José & Perurena Patziku (1998): *Goizueta eta Aranoko hizkerak*. Iruñea. Nafarroako Gobernu.

WEB ORRIAK:

- Elgoibarko Udalaren web-orria: <http://www.elgoibar.org>
- *Barren* aldizkariaren web-orria: <http://www.elgoibarren.net>
- Udalerrikako estatistika informazioa: <http://www.eustat.es>
- Euskararen kale neurketak: <http://www.sortu.org>
- Badihardugu Euskera Elkartea: <http://www.badihardugu.com>
- Eibarko Euskera: <http://www.eibarko-euskara.com>
- ...eta kitto! Euskara Elkartea: <http://www.etakitto.com>
- Goiena, Debagoieneko ataria: <http://www.goiena.net>
- Intza proiektua (Euskal lokuzioak sarean): <http://intza.armiarma.com>

9. OINARRIZKO HIZTEGIA

Ablatiboa: euskal deklinabideko kasua. NONDIK galderari erantzuten dio, eta –TIK kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Menditik*.

Absolutiboa: deklinabideko kasua, NOR galderari erantzuten diona eta sintaxia-
ren aldetik subjektua edo objektua izan daitekeena. Ad. *Alaba etorri da; Alaba ikusi dot; hiru alaba dittut*.

Adberbioa: aditzaren, adjektiboaren edo beste adberbio baten esanahia osatzen duen hitza; ez da jokutzen eta, beraz, aldaezina da. Era honetako adberbioak ditugu, besteak beste: lekuzkoak, denborazkoak, moduzkoak, kantidadeko edo graduzkoak, baieztapenezkoak, gehikuntzazkoak, harridurazkoak...

Aditz-lokuzioa: bi hitz edo gehiagor osatutako aditza, unitate bat osatzen duena. Ad. *Kontuan hartu, haintzat hartu, lo egin...*

Aditz-partizipioa: aditzaren forma ez jokatu, aditz adjektiboa. Bukaera hauek izan ditzake: -TU (*apurtu, saldu*), -I (*erosi, etorri*) eta gainerako bokalak (*erre, bota, jaso...*). Liburuan, -TU atzizkia jarrita ordezkatu nahi izan ditut aditz-partizipio guztiak, kasuan kasuko egitura sinpleago emateko (adibidez, -TU AHALA egitura).

Aditz neutroa: alokutiboa ez dena. Ad. *Etorri da, nator, daukat* (horien

alokutiboko formak hauek dira: *etorri dok/don, nator/naton, jaukat/jaukanat*).

Aditz perifrastiko: bi hitzez (edo, batzuetan, gehiagor) osatutako adizkia. Lehendabizikoa aditz nagusia da (*etorri, salduko, esaten*) eta bigarrena aditz laguntzailea (hurrenez hurren, *da, dot, nion*).

Aditz trinko: hitz bakar batez osaturik dagoen adizkia. Ad. *Nator, dihardu, dagok, jaukat*.

Adjektiboa: izenari eskuineko partean lagunduz, haren kualitate bat adierazten duen hitza.

Adlatiboa: deklinabideko kasua, NORA galderari erantzuten diona. –RA kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Kalera*.

Afrikatua: Kontsonante mota honek bi ahoskatze-gune ditu, bata herskaria (t) eta eta bestea igurzaria (s, z edo x). Elgoibarren <tz> eta <tx> ditugu kontsonante (txistukari) afrikatuak.

Ahoskabea: ahots-kordak dardaratu gabe ahoskatzen den soinua.

Ahoskera: hizketaldiko hitzak ahoskatzeko, gauzatzeko modua.

Ahostuna: ahots-kordak dardaratu ahoskatzen den soinua.

Alokutiboa: aditz batzuetan, NOR, NORI eta NORK pertsona-markez gain, laugarren marka bat ezartzen da, mintzakideari dagokion marka bat, hain zuzen. Era horretako aditzak dira alokutibokoak. Elgoibarren, adineko jendearen jardunean daude bizirik batez ere. Ad. *Etorri dok, ze jabik horrek?, esan jauat*. Ez da zuzena adizki alokutiboak erabiltzea mendeko aditza dugunean: **Mikel etorri dokenian, *nekatuta jabikela esan dau, *esan jauaten arren, etxak kasorik egin*.

Arrunkeria: bulgarismoa. Lagunartean eta era zabar samarrean eta arduragabeen erabilitako hitza edo esamoldea.

Bokalen itxiera: artikulazio moduari dagokionez, aho-bidea itxiz, bokalak ixtea (<u> eta <i> dira bokal itxienak). Adibidez, Elgoibarren *o* bokala itxi egiten da *a* bokalaren aurrean: *astoa > astua*.

Bustidura: edo palatalizazioa. Soinu batek ahoskera bustia edo palatala (mihia aho-sabaian) hartzen duenean gertatzen da. Elgoibarren indar handia du bustidurak: *eitten, baiña, ezpaiña, mutilla, ...*

Datiboa: deklinabideko kasua, NORI galderari erantzuten diona. -*I* kasu-atzizkiaren bidez gauzatzen da.

Destinatiboa: euskal deklinabideko kasua, NORENTZAT/-TZAKO galderari erantzuten dio, eta Elgoibarren -*ENTZAT/-ENTZAKO* formen bidez gauzatzen da. Ad. *Semiantzat, sémien-tzako*.

Diptongoa: silaba berean ahoskatzen den bokal bikotea. Ad. *Gaur, hainbestian, euzkixa*.

Elipsia: perpauseko elementu bat edo gehiago isiltzea. Hori(ek) isildu arren, ondo ulertzen dugu perpausa, eta askotan, gainera, bizitasun handiagoa lortzen du gure jardunak.

Epentesia: hitz baten barnean soinu berri bat agertzea. Ad. <x>, *zatixa* hitzean.

Ergatiboa: deklinabideko kasua, NORK galderari erantzuten diona. Bere perpauseko subjektua da. Ad. *Gizonak egin dabe etxia; zenbaitt gizonék egin deba etxia*.

Erregimena: hitz jakin batek (aditz batek, normalean) eskatzen duen kasua. Ad. *-rekin akordau, -tzeko agindu...*

Erregistroa: hizketaldiaren ingurunearen arabera aldatzen den hizkera. Alegia, mintzalekuaren, mintzakidearen, mintzatzeko unearen arabera aldatzen den hizkera: formala, neutroa, lagunartekoa, arduragabekoa, eta abar.

Espletiboa: hitzaren edo esaldiaren esanahiari ezer berririk gehitzen ez dion hitz edo soinua. Ad. *bakarrik(an), etorri zanik(an), ba ...*

Eufemismoa: era zuzenean esanda gogorrak edo gordinak lirudiketen hitzak eta esamoldeak era zeharkakoagoan, bigunagoan eta itxurosoagoan esatea.

Figuratua: zentzu figuratuan erabiltzen da hitz bat, literalki duen esanahiaz

bestelako adiera bat eman nahi diogunean.

Genitiboa: deklinabideko kasua, jabetza adierazten duena, eta *-REN* kasu-markaren bidez gauzatzen dena. Ad. *Aman semia (amaren)*.

Graduatzailea: adjektibo edo adberbio baten graduak adierazteko erabiltzen diren partikulak edo atzizkiak. Ad. *Oso txikixa, altuagua, zaharregixa, zatixa haundixagua, goiz samar*.

Hurbiltze-adlatiboa: deklinabideko kasua, NORUTZ galderari erantzuten diona. *-RUTZ* kasu-markaren bidez gauzatzen da Elgoibarren. Ad. *Harutz, honutz*.

Inesiboa: deklinabideko kasua, NON galderari erantzuten diona. Aditzaren ekintza zein lekutan gertatu den adierazten du, eta *-N* kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Kalian*.

Instrumentala: deklinabideko kasua, *-Z* kasu-markaren bidez gauzatzen dena. Ad. *Oiñez, nekez*.

Interjekzioa: Bat-bateko erreakzio bat edo sentimendu sakon bat (harridura, ezustea, desadostasuna, ondoeza eta abar) adierazteko erabiltzen diren hitzak.

Iragangaitza: Objekturik hartzen ez duen aditza (NOR eta NOR-NORI motako aditz gehienak). Ad. *Ni juan naiz; Peru etorri jata bisita egitera*.

Iragankorra: Osagarritzat objektua hartzen duen aditza (NOR-NORK eta

NOR-NORI-NORK motako aditz gehienak). Ad. *Nik liburua erosi dot*.

Izen-sintagma: izenaren inguruan unitate sintaktikoa osatuz biltzen den hitz multzoa. Ad. *Etxe haundixa; zenbait gizon; elizpeko harrizko banku hotzak*.

Izenlaguna: (normalean) izenaren ezkerretara *-KO* eta *-REN* kasu-markak hartzen dituzten osagaiak. Ad. *Elgoibarko basarrixak; aitta(re)n etxia*.

Jasoa: erregistro-maila bat, egoera formaletan erabiltzen dena. Adibidez, hitzaldi bat ematen ari garenean.

Juntagailua: sintaxiaren aldetik maila berekoak dire bi perpaus juntatzeko erabiltzen diren gailuak. Adibidez, *eta, edo, ala, nahiz...*

Kasu-marka: deklinabideko kasua. Horietako batzuk gramatikalak dira (NOR, NORK eta NORI), eta aditzaren jokoan parte hartzen dute (*Nik zerbait ekarri dut; Ni etxera noa; Niri musu bat eman dit*).

Lagunartekoa: erregistro-maila bat, lagun koadrilan gaudenean (beraz, eremu informalean) erabiltzen den hizkerak.

Leherkariak: kontsonante mota bat; haiek ahoskatzean, airearen pasabidea itxi eta bat-batean irekitzen da berriz. <p>, <t>, <k>, , <d> eta <g> dira kontsonante leherkariak.

Leku-genitiboa: deklinabideko kasua, NONGO galderari erantzuten diona. *-KO*

kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Mendiko*.

Lokailua: testu mailan, esaldi bat edo parrafo bat aurrekoarekin (esanahiaren aldetik) lotzeko erabiltzen den gailua; testuak ehuntzeko balio du. Laugarren kapituluan esaten den bezala, emendiozkoak, aurkaritzakoak, hautakariak, ondoriozkoak eta kausazkoak ditugu. Ad. *Hala ere, orduan, barren, berriz, behintzat, gainera, ostian...*

Mendeko perpausa: sintaxiaren aldetik askea ez den perpausa, beste perpaus baten barruan txertatuta dagoena. Menderagailua du mendeko perpausoko aditzak.

Menderagailua: perpaus bat beste baten barruan txertatzen denean, biak lotzeko aditzari lotuta erabiltzen den gailua; aurrizkiak edo atzizkiak izaten dira: *-eN, -eLA, -eLAKO, BA-, -eN ARREN ...*

Monoptongazioa: diptongoa bokal bakarra bihurtzea. Ad. *Bakoitza à bakutza; guraizak à gurizak*.

Motibatiboa: deklinabideko kasua, ZERGATIK galderari erantzuten diona (kausa edo arrazoia adierazten du). - (EN)GAITTIK kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Zuregaittik*.

Muga-adlatiboa: deklinabideko kasua, NORAINO galderari erantzuten diona. norainokoa adierazten duena. -RAIÑO kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Etxeraíño*.

Neutralizazioa: aurkakotasun fonologiko bereizgarri bat desagertzea. Adibidez,

<tz> eta <ts> kontsonanteen artean, lehenaren aldeko neutralizazioa gertatzen da Elgoibarren. Ad. *Atzo* ('atso') eta *atzo* ('atzo').

Onomatopeia: soinu edo zarataren baten imitazioz sortzen den hitza.

Palatalizazioa: ik. Bustidura.

Partitiboa: deklinabideko kasua, -IK kasu-markaren bidez gauzatzen dena. Ad. *Dirurik, etxerik etxe*.

Peioratiboa: era gaitzesgarrian esandako hitz edo adierazmoldea.

Perpausa nagusia: sintaktikoki beregaina, independentea den perpausa. Perpaus nagusiko aditzak ez du menderagailurik izaten, eta barnean mendeko perpausak izan ditzake.

Postposizioa: kasu-marken funtzioa betetzen dute postposizioek ere, baina hauek, haiek ez bezala, laguntzen duten izenetik bereiz idazten dira. Kasu-marka jakin bat eraman ohi dute, eta aurreko izenari kasu-marka jakin bat eskatzen diote. *-en gaiñian, -en alde, -en bittartez, -tik aparte*.

Sinkopa: hitz baten barruan fonema bat edo batzuk desagertzea. Ad. *Bederatzi > beratzi; arratsalde > atzalde; pezeta > pesta*.

Soziatiboa: deklinabideko kasua, NOREKIN galderari erantzuten diona. -KIN kasu-markaren bidez gauzatzen da. Ad. *Andriakin, gízonekin*.

Transkripzioa: hizkuntza mintzatuan esan dena idatzira ekartzea.

Txistukaria: 'sibilante'. ahoskatzean txistuaren antzeko hotsa egiten duten kontsonanteak. Txistukariak euskaraz igurzkariak (idatziz <z>, <s> eta <x>) eta afrikariak (idatziz <tz>, <ts> eta <tx>) izan daitezke. Elgoibarren lau besterik ez ditugu ezagutzen: <s>, <x>, <tz> eta <tx>).

Zenbatzailea: izenak zenbatzeko erabiltzen diren hitzak. Izan daitezke zehaztuak (*bi, hiru, mila*) nahiz zehaztugabeak (*zenbait, asko, ugari, makina bat...*).

Ikur bereziak:

*: Gramatikala ez den egitura edo perpausa. Adibidez:

* *Mikel erosi du liburua.*

* *Nahi juatenian erosiko juat liburua.*

?: Gramatikatik kanpokoak ez izan arren ere, bitxi samarra eta hitzunarentzat oso naturala ez den egitura edo esaldi bat:

?? *San Pedrora igoera*

CD-ko entzungaiak

1. PISTA: Juanito Arrieta eta Agapita Soraiz
2. PISTA: Joxe Gurrutxaga
3. PISTA: Pedro Barrutia
4. PISTA: Luis Etxaniz
5. PISTA: Teodora Arakistain
6. PISTA: Balentin eta Inazio Egaña
7. PISTA: Ventura Arrieta
8. PISTA: Imanol Mendikute eta Bittor Arrieta
9. PISTA: Floren Leiaristi
10. PISTA: Joxepa aranberri eta Agustina Arrizabalaga
11. PISTA: Pedro Artetxe eta Iñaki Zendoia
12. PISTA: Juliana Lete